

Regeringens proposition

1980/81: 97

om skolforskning och personalutveckling

beslutad den 12 februari 1981.

Regeringen förelägger riksdagen vad som upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för den åtgärd och det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

BRITT MOGÅRD

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller vissa förslag om sektorsforskningen inom skolområdet. Förslagen syftar bl. a. till att skolforskningen i ökad utsträckning skall kunna utgöra underlag för den långsiktiga planeringen av skolans verksamhet.

I propositionen förordas också att ansvaret för det pedagogiska utvecklingsarbetet i huvudsak skall ligga regionalt och lokalt. Skolstyrelserna bör, liksom länskolnämnderna, tillföras resurser härför. Propositionen innehåller förslag om hur detta skall ske.

I propositionen behandlas även frågor om personalutbildningen inom skolområdet. Därvid förordas att skolstyrelserna, i stället för som nu länskolnämnderna, skall besluta om lön med B-avdrag vid tjänstledighet för studier inom ramar som skolöverstyrelsen (SÖ) anger. De nuvarande fortbildningsavdelningarna föreslås avskaffade. Deras uppgifter överförs i huvudsak till högskolan. Den största delen av personalutbildningen föreslås ske i form av enstaka kurser. Till dessa kurser skall lärare äga företräde framför andra sökande. SÖ bör ansvara för sådan fortbildning som inte lämpligen kan bedrivas inom högskolan.

En särskild resurs föreslås för att täcka kostnader i grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen för lärares tjänstledighet för studier. Vidare föreslås att vissa medel får disponeras för lokalt utvecklingsarbete. Detta finansieras genom omdisponeringar inom vissa anslag.

Förändringarna föreslås i huvudsak bli genomförda fr. o. m. den 1 juli 1982, beträffande nya former för antagning av lärare till enstaka kurser så långt möjligt den 1 juli 1982 och i sin helhet den 1 juli 1983.

Förslagen medför inga kostnadsökningar utan finansieras inom ramen för befintliga anslag genom omprioriteringar och omdispositioner.

Förslag till

Lag om ändring i högskolelagen (1977: 218)

Härigenom föreskrivs att 13 § högskolelagen (1977: 218) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §

Finns ej plats för alla sökande i fall som avses i 11 eller 12 §§ bestämmes företrädet mellan sökandena enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen utser.

Regeringen eller myndighet som regeringen utser får vidare meddela särskilda föreskrifter om företräde för vissa sökande att antas till utbildning, som främst är avsedd för fortbildning eller vidareutbildning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET
Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-02-12

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Krönmark, Burenstam Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Mogård

Proposition om skolforskning och personalutveckling

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade jag den 29 juni 1978 en kommitté (U 1978: 09) för att utreda det pedagogiska utvecklingsarbetet inom skolväsendet m. m. Kommittén antog namnet skolforskningskommittén (SFK).

SFK överlämnade i februari 1980 sitt betänkande (SOU 1980: 2) Skolforskning och skolutveckling. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av statistiska centralbyrån (SCB), statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), statens arbetsgivarverk (SAV), delegationen för vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning (DFI), universitets- och högskoleämberet (UHÄ) – efter hörande av bl. a. berörda högskoleenheter – de pedagogiska institutionerna vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm och vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå, regionstyrelserna för Stockholms, Uppsala, Linköpings, Lund/Malmö, Göteborgs och Umeå högskoleregioner, SÖ och SÖ:s pedagogiska nämnd, samtliga länskolnämnder, statens institut för läromedelsinformation (SIL), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens invandrarverk (SIV), forskningsrådsnämnden (FRN), humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), delegationen för social forskning (DSF), utredningen om läromedelsmarknaden (ULÄ, U 1976: 04), forskningssamverkanskommittén (FO-SAM, U 1978: 01), kommittén om kommunal vuxenutbildning (komvuxutredningen, U 1978: 04), elevvårdskommittén (U 1978: 06), integrationsutredningen (U 1978: 07), huvudmannaskapskommittén (U 1978: 16), Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Tjänstemännens

centralorganisation (TCO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Riksförbundet Hem och Skola (RHS), Handikappförbundens centralkommitté (HCK), Sveriges folkhögskoleelevers förbund (SFEF), Folkbildningsförbundet, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Sveriges Hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen (SHIO), Föreningen svenska läromedelsproducenter (FSL), Stockholms, Göteborgs, Uppsala, Norrköpings, Linköpings, Västerås, Botkyrka, Eskilstuna, Emmaboda, Karlshamns, Lunds, Skövde, Karlstads, Falu, Gävle, Sundsvalls, Umeå, Skellefteå och Luleå kommuner, Skånes bildningsförbund samt Sveriges förnade studentkårer (SFS).

Yttranden har dessutom kommit in från Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, Föreningen för kunskap i skolan (FKS) samt ett antal enskilda personer.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande statsrådet Hjelm-Wallén den 31 maj 1974 en kommitté (U 1974:04) för att utreda lärarutbildningens mål, innehåll, struktur m. m. Kommittén antog namnet 1974 års lärarutbildningsutredning (LUT 74). Enligt direktiven skulle utredningen överväga frågor om bl. a. fortbildningens uppläggning och innehåll. Utredningen överlämnade i januari 1979 sitt betänkande (SOU 1978:86) Lärare för skola i utveckling. Jag avser här att ta ställning till utredningens förslag rörande vad utredningen kallar återkommande fortbildning. En sammanfattning av förslagen i detta avseende bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av överbefälhavaren (ÖB), socialstyrelsen, SCB, statskontoret, byggnadsstyrelsen, RRV, SAV, UHÄ, centrala studiestödsnämnden (CSN), SÖ, statens kulturråd, AMS, SIV, samtliga länskolnämnder, komvux-utredningen, elevvårdskommittén, SFK, jämställdhetskommittén (Ju 1976:08), länsstyrelserna i Östergötlands och Malmöhus län, nordiska kultursekretariatet i Köpenhamn, Kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, SACO/SR, TCO, SAF, SFS, Elevförbundet, Sveriges elevers centralorganisation (SECO), SFEF, Samarbetsorganisationen för Sveriges vuxenstudierande, Moderata ungdomsförbundet (MUF), Folkpartiets ungdomsförbund (FPU), Centerns ungdomsförbund (CUF), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), RHS, HCK, Biologilärarnas förening, Föreningen lärare i religionskunskap, Föreningen lärare i samhällskunskap, Geografilärarnas riksförening, Historielärarnas riksförening, Riksföreningen för lärare i matematik, fysik och kemi, Riksföreningen för lärare i moderna språk, Svenska gymnastiklärarsällskapet, Svenskläraryforeningen, Svenska kemistsamfundet, Samkristna skolnämnden, Svenska föreningen för studie- och yrkesvägledning, Kontaktkommittén mellan de teologiska fakulteterna och deras avnämare, Svenska sällskapet för hörsel- och dövundervisning, Svenska förbundet för specialpedagogik, LRF, SHIO.

SÖ har bifogat yttranden från fortbildningsavdelningarna. Flera läns-skolnämnder har bifogat yttranden från kommuner. UHÄ har bifogat yttranden från regionstyrelserna samt från ett antal högskoleenheter. SACO/SR och TCO har bifogat yttranden från berörda förbund.

Yttranden har dessutom kommit in från konsumentverket, integrationsutredningen, finsk-svenska utbildningsrådet, försvarets skolnämnd (FSN), totalförsvarets upplysningsnämnd (TUN), Svenska språknämnden, Sveriges författarförbund (SFF), Musikaliska akademien, Vetenskapsakademien m. fl., Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Svenska danspedagogförbundet, Naturkunskapslärares förening (NKLF), Ettresju ämnesförening, Lantbrukets yrkesnämnd (LYN), Skogsbrukets yrkesnämnd (SYN), Sveriges skolkuratorers förening, Föreningen för undervisning av rörelsehindrade, Riksförbundet för döva och hörselskadade barn (DHB), Sveriges dövas riksförbund (SDR), Synskadades riksförbund, Talpedagoggruppen inom Göteborgs förening för foniatri och logopedi, Sveriges talpedagogers förening, Svensk förening för foniatri och logopedi (SFFL), Hörselfrämjandets riksförbund (HfR), KUGG (Kontakt-Universitet-Gymnasie-Gruppen) för fysik vid universitetet i Linköping, metodikkonferens i Karlstad, Sveriges kristna ungdomsråd (SKU), Svenska kyrkans utbildningsnämnd, FKS, lärare vid Asplundsskolan i Hagfors, Storröreta hem- och skola-förening, Riksförbundet finska föreningar i Sverige samt ett antal enskilda personer.

En sammanfattning av remissyttrandena i vad de avser LUT 74:s förslag rörande återkommande fortbildning bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Jag kommer senare denna dag att föreslå regeringen att lägga fram en proposition med anledning av förslag från skoladministrativa kommittén (SAK, U 1978: 17) i betänkandet (SOU 1980: 5) Förenklad skoladministration. Kommittén har bl. a. behandlat frågor om personalutveckling och forsknings- och utvecklingsarbete (FoU-arbete). Jag tar här ställning till kommitténs förslag i dessa avseenden.

En sammanfattning av kommitténs förslag liksom av remissinstansernas synpunkter avser jag att redovisa i nyssnämnda proposition.

Vid utbildningsutskottets behandling av propositionen om läroplan för grundskolan (prop. 1978/79: 180) jämte motioner kom utskottet in på frågan om en översyn av fortbildningen i samband med läroplansreformen (UbU 1978/79: 45, s. 68). Från utskottets sida underströks härvid att vid översynsarbetet borde tas med studiedagarna, personallagsutbildningen, skolledarutbildningen, speciallärarutbildningen och de fortbildnings- och vidareutbildningsmöjligheter som finns för skolans personal. Riksdagen hade intet att erinra häremot (rskr 1978/79: 422). Till följd härav tar jag nu upp också vidareutbildningsfrågorna.

Jag är däremot inte beredd att i detta sammanhang lägga fram några förslag med anledning av LUT 74:s förslag rörande speciallärarutbildningen.

Språkbruket i samband med personalutveckling är skiftande och därför stundtals förvirrande. I denna proposition har jag valt att använda begreppet personalutveckling i vid bemärkelse. Jag avser därmed introduktion, fortbildning och vidareutbildning samt de övriga åtgärder som arbetsgivaren vidtar och som bidrar till personalens utveckling. Som ett sammanfattande begrepp för fortbildning och vidareutbildning använder jag begreppet *personalutbildning*. Med *fortbildning* menar jag en återkommande utbildning för skolpersonalen för att kunskaper och färdigheter skall kunna hållas aktuella i den befattning vederbörande har. Med *vidareutbildning* avser jag sådana studier som den anställde efter vunnit behörighet för viss tjänst bedriver för att bredda eller fördjupa sin kompetens. Studierna kan därvid leda till annan behörighet.

I mina överväganden och förslag i det följande hämtar jag i första hand exempel från och gör konkretiseringar beträffande ungdomsskolan, dvs. vad som i dagligt tal kallas skolan. I tillämpliga delar avses dock också den kommunala och staliga vuxenutbildningen, grundutbildningen för vuxna, folkhögskolan och folkbildningen. Jag har samrått med chefen för utbildningsdepartementet i de frågor som berör hans ansvarsområde.

För överblickens och sammanhangets skull behandlar jag i det följande åtskilliga frågor i vilka det ankommer på regeringen eller berörda myndigheter att besluta. I samband med att jag behandlar sådana frågor som det ankommer på riksdagen att ta ställning till kommer jag för tydlighetens skull att särskilt ange detta förhållande.

Föredragandens överväganden

2 Utgångspunkter

Det finns ett nära samband mellan forskning, utvecklingsarbete och personalutveckling inom skolväsendet. Insatserna inom dessa områden är alla av stor betydelse för att skolans utveckling skall stå i överensstämmelse med målen för den. Någon samlad bedömning av hela detta område har emellertid inte tidigare underställts riksdagen. Jag finner det därför angeläget att i ett sammanhang och som ett uttryck för en helhetssyn på skolan behandla förslagen såväl från SFK om forskning och utvecklingsarbete, som från LUT74 och skoladministrativa kommittén (SAK) om personalutveckling.

Enligt riksdagens uttalande i samband med besluten om läroplan för grundskolan m. m. (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422) borde en samlad översyn av personalutbildningen inom skolan också innefatta vidareutbildningen, dvs. de studier som lärare med vissa bibehållna löneförmåner kan bedriva enligt arbetsgivarens beslut för att bredda eller fördjupa sin kompetens. Jag kommer därför i det följande att föreslå ett

samlat program för all den personalutbildning – fort- och vidareutbildning – som samhället enligt min mening bör anordna för att främja skolutveckling. Det är enligt min mening av avgörande betydelse att hela utbildningsutbudet ges en klar målinriktning och utgår från klara prioriteringar.

Mina förslag här utgör en väsentlig bakgrund till de förslag jag senare i dag kommer att förelägga regeringen om den statliga skoladministrationens utformning. Jag kommer därvid att lägga förslag som innebär att SÖ:s och länskolnämndernas framtida organisation blir bättre anpassad till den roll de bör spela för skolans och vuxenutbildningens utveckling.

Syftet med de reformer som jag föreslår i det följande är att åstadkomma en omfattande förenkling och decentralisering av beslutsformer och genomförandeansvar vad gäller utvecklingsarbete och personalutveckling. Men de avser också att göra det möjligt för riksdag och regering att styra personalutbildningens inriktning och omfattning på ett annat sätt än hittills.

Innan jag går närmare in på utredningarnas förslag och mina ställningstaganden till dem vill jag kortfattat ange vad jag uppfattar bör vara de principiella utgångspunkterna för en reformverksamhet på området.

2.1 Decentralisering

En viktig utgångspunkt måste enligt min mening vara den omfattande decentralisering av beslutanderätten som följt av reformen om skolans inre arbete (SIA) (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367), beslutet om nytt statsbidragssystem för grundskolan (prop. 1977/78: 85, UbU 1977/78: 21, rskr 1977/78: 260) och ny läroplan för grundskolan (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422). Decentraliseringssträvandena har också präglat beslutet om den kommunala vuxenutbildningen och grundutbildningen för vuxna.

De remissinstanser som yttrat sig över SFK:s betänkande har helt anslutit sig till kommitténs strävan att i enlighet med sina direktiv beakta såväl önskemål om anknytning av FoU-arbetet till skolans vardagsproblem som behovet av grundläggande undersökningar om förhållandet mellan skola, yrkesliv och samhälle i övrigt. Decentralisering av FoU-resurser och ökad satsning på regionalt och lokalt utvecklingsarbete tillstyrks också allmänt av remissinstanserna.

Länskolnämnden i Östergötlands län anser att resurserna för FoU avsevärt mer markerat bör utnyttjas för tillämpad forskning och i skolvardagen förankrat utvecklingsarbete. Besluten över betydligt större del av FoU-anslaget bör läggas närmare människorna i det vardagliga skolarbetet och samordnas med den löpande utvärdering som de som arbetar i skolan, skolstyrelser och länskolnämnd skall bedriva. *Rektorsämbetet vid universitetet i Lund* delar den principiella syn som bl. a. framförts från förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, nämligen

att utvecklingsarbetet måste grundas på ett lokalt ansvarstagande, som berör såväl den lokala myndigheten som den enskilda skolenheten.

Decentraliseringen syftar till att öka det lokala inflytandet över hur skolarbetet organiseras samt hur resurserna används för att nå uppställda mål. Därigenom minskas också behovet av att styra verksamheten genom detaljerade regler. I stället har klarare mål och riktlinjer framträtt som viktiga instrument i statsmakternas arbete med att främja en likvärdig utbildningsstandard i olika kommuner och skolor. Inte minst har detta markerats i besluten om läroplanen för grundskolan (Lgr 80), där mål och huvudmoment i kursplanerna klart getts karaktären av bindande föreskrifter.

Genom att skolorna ges ökad frihet att inom relativt vida ramar forma sin egen verksamhet ökar betydelsen av ett lokalt utvecklingsarbete. Läroplanen för grundskolan skall därför kompletteras med lokalt utarbetade arbetsplaner. Tillvalskurser och temastudier skall kunna utformas på den enskilda skolan, vilket ställer ökade krav på personalen i skolorna att själva – efter givna mål och riktlinjer – forma den egna arbetsmiljön. Det lokala utvecklingsarbetet blir här nödvändigt för att systematiskt pröva och värdera de bästa och mest ändamålsenliga sätten att nå de uppställda målen.

Med decentraliseringen av besluten t. ex. rörande resursanvändningen får andra typer av instrument ökad betydelse för att upprätthålla principen om likvärdig utbildning i alla kommuner. Det lokala utvecklingsarbetets och personalutvecklingens inriktning och innehåll har därför fått en än mer betydelsefull roll i skolans arbete.

Det bör därför alltså ankomma på staten att ha ett övergripande ansvar för personalutbildningens mål, inriktning och innehåll på samma sätt som läroplanernas mål är styrande för det lokala utvecklingsarbetets inriktning. Staten bör emellertid utöva detta ansvar på ett sådant sätt att kommuner, rektorsområden och skolenheter ges vida ramar för lokala beslut om utformning och genomförande av personalutbildning och lokalt utvecklingsarbete. Detta kan ske genom att betydande delar av de av staten givna resurserna för personalutbildning och utvecklingsarbete disponeras lokalt enligt givna riktlinjer och inom givna ekonomiska ramar. Medbestämmandelagen garanterar personalinflytandet även på den lokala nivån. Detta inflytande kan utvecklas ytterligare genom att avtal om medbestämmande vid handläggningen av dessa frågor anpassas till lokala förhållanden.

2.2 Sambandet mellan forskning och planering

Långsiktig och övergripande planering skall enligt SAK:s förslag ge underlag för skolpolitiska beslut samt en allmän kunskapsupbyggnad om skolsektorn och dess utveckling. Planeringen bör enligt SAK inriktas mot

dels att analysera nuläget och framtida utvecklingsmönster, dels att ange alternativa handlingsvägar. SAK betonar således planeringens uppgift att ta fram just alternativa program, relaterade till olika framtidsbilder, värderingar och ekonomiska förutsättningar. Enligt SAK bör den centrala statliga skoladministrationen (SÖ) ta ett större och mer aktivt ansvar för att planeringen utgår från dessa mer övergripande och långsiktiga perspektiv. SFK understryker också betydelsen av långsiktighet beträffande FoU-arbetets innehåll och genomförande samt betonar att FoU-arbetet mer än hittills bör inriktas mot långsiktig uppföljning av reformerna inom utbildningsområdet. En långsiktig uppföljning är bl. a. en av förutsättningarna för en mer övergripande planering.

Jag delar SFK:s och SAK:s syn på sambanden mellan planering, och forskning. *Forskning* om utbildningsväsendet är av central betydelse för den långsiktiga och övergripande planeringen. Den sektorsanknutna forskningen måste därför planeras och prioriteras så att den ger ett så tillfredsställande beslutsunderlag som möjligt för statsmakterna när de skall ta ställning till olika handlingsalternativ. Samtidigt vill jag dock understryka det väsentliga i att det finns utrymme för en forskning, som inte behöver underordnas den pågående planeringen utan som fritt prövar mål och förutsättningar, som kritiskt granskar pågående verksamhet och som kan leda fram till nya och ibland också okonventionella förslag. Forskningen kommer härvid att spela en roll inte bara när det gäller att belysa problem, utan också när det gäller uppfattningar om vad som är problem. Det finns enligt min mening inte någon motsättning mellan denna uppfattning och den syn SAK ger uttryck för. Snarast är det så att just genom en god balans mellan en fri kritisk forskning och en forskning relaterad till planeringen inom sektorn ges de bästa förutsättningarna för en aktiv utbildningsplanering och skolpolitik.

Tidigare har i olika sammanhang, exempelvis i statsverkspropositionen 1972 (prop. 1972: 1 bil. 10 s. 186 ff.) betonats att FoU-arbetet bör utgå från de problem som möter elever och lärare i skolans vardag. Jag vill understryka att detta naturligtvis är en given utgångspunkt för utvecklingsarbetet. Forskningen måste emellertid också ses utifrån den långsiktiga planeringen och till betydande del ta sin utgångspunkt i de problem beträffande olika alternativa vägval som planeringen aktualiserar. Forskningens betydelse för en aktiv utbildningsplanering är enligt min mening nödvändig att understryka. Det finns annars risk att forskningen alltför ensidigt betraktas som en förutsättning för utvecklingsarbete.

2.3 Utvecklingsarbete och personalutveckling

Utvecklingsarbete inom skolan – en kontinuerlig verksamhetsutveckling i kombination med en mer projektbetonad försöksverksamhet – syftar till att inom givna ramar bättre förverkliga målen för verksamheten och bidra till att lösa olika problem som uppkommer i det dagliga arbetet.

SFK anför bl. a. att spridningen och användandet av resultat och erfarenheter från utvecklingsarbete inte torde komma att bli effektivt om inte de som skall bruka resultaten engageras i ett eget utvecklingsarbete som en del av den dagliga verksamheten. Utvecklingsprojekt måste därför kunna initieras och genomföras på lokal nivå. Till denna uppfattning ansluter sig samtliga remissinstanser.

Det perspektiv, utifrån vilket vi sökt förändra skolan i Sverige under en period av stark expansion har, som jag ser det, följt ett likartat mönster som det som gällt för andra samhällssektorer. Utgångspunkten har varit ett centralt ansvar för att utveckla modeller och metoder för att uppfylla skolans mål. Centralt initierad och ledd forskning och försöksverksamhet har därvid varit viktiga hjälpmedel. Det centralt initierade pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet på skolområdet har således expanderat kraftigt under hela 1960-talet och början av 1970-talet. Med hjälp av pedagogisk forskning och pedagogiskt utvecklingsarbete har olika förslag till lösningar utarbetats för att lösa de problem skolreformerna och läroplansreformerna fört med sig. Forskningen har till stor del förlagts till vetenskapliga institutioner, medan utvecklingsarbetet i regel har utförts direkt under SÖ:s ledning eller tidigare inom särskilda försöksskolor, delvis även knutna till den grundläggande lärarutbildningen, försöks- och demonstrationsskolorna. Bl. a. med fortbildningens hjälp i form av feriekurser, studiematerial för studiedagar m. m. har forskningens resultat förts ut till personal och elever i skolorna.

Denna centralistiska förändringsstrategi har i vissa stycken varit nödvändig och framgångsrik. I andra avseenden har den emellertid inte lett till förväntade resultat. Den har också i allt större utsträckning kommit att ifrågasättas. Därmed har också forsknings- och utvecklingsarbetets värde kommit att till en del ifrågasättas.

Den förändrade ansvarsfördelningen mellan stat och kommun liksom decentraliseringen inom den statliga skoladministrationen innebär att andra metoder nu bör prövas för att förändra skolan och för att utveckla framför allt det inre arbetet i skolan i läroplanernas riktning. Dessa metoder måste då utgå från ökad lokal frihet, ökad lokal beslutsrätt i olika avseenden – och därmed ökat lokalt ansvar för skolverksamheten. De bygger därmed på decentralisering till kommuner, enskilda rektorsområden och skolenheter. Därmed ökar också möjligheterna att i skolorna pröva olika lösningar när det gäller skolverksamhetens utformning eller delar av den. Utvecklingsarbetet blir främst ett *lokalt utvecklingsarbete* som utgör en naturlig del av den normala verksamheten.

”SIA-besluten” med det nya statsbidragssystemet och den nya läroplanen för grundskolan samt det tidsbegränsade stödet för genomförandet av grundskolans läroplan har redan inneburit sådana ökade möjligheter för skolstyrelsen och olika skolenheter att bedriva lokalt utvecklingsarbete. De förslag jag aviserat i propositionen om besparingar i statsverksamheten

m. m. (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81: 15, rskr 1980/81: 120) om en friare resursanvändning och handledarresurs inom gymnasieskolan skapar förutsättningar för motsvarande arbete också inom den skolformen.

Det måste enligt min mening finnas ett nära samband mellan utvecklingsarbetet på lokal nivå och insatser för *personalutveckling*. Deltagande i utvecklingsarbete är i sig en effektiv och engagerande form av personalutveckling. Omvänt har personalutbildningen som mål att bl. a. leda till en lokal utveckling oavsett om den bedrivs i lagarbetets form, såsom stödinsatser av exempelvis länskolnämnderna eller har formen av individuella, mer ämnes- eller områdesbundna studier.

Utifrån detta perspektiv är det naturligt att se utvecklingsarbete och personalutveckling som en enhet. Det är också, med hänvisning till vad jag tidigare har sagt om ett ökat lokalt genomförandeansvar, naturligt att betona det lokala ansvaret för en planering av såväl utvecklingsarbete som personalutbildning. På motsvarande sätt måste det statliga ansvaret att ange mål och riktlinjer för skolan och prioriteringar mellan olika åtgärder markeras.

Det finns givetvis starka samband mellan forskning och utvecklingsarbete. Men med de utgångspunkter jag har angett ser jag det naturligare att betona sambandet planering-forskning å ena sidan och utvecklingsarbete-personalutveckling å den andra. Jag kommer i det följande att disponera min framställning i enlighet med denna uppfattning.

2.4 Resurser

Jag anförde inledningsvis att långsiktig planering, forskning, utvecklingsarbete och insatser för personalens utveckling är några av de väsentligaste medel vi förfogar över för att påverka skolans utveckling. Statsmakterna har också avsatt betydande medel härför. Jag vill kortfattat redogöra för verksamhetens nuvarande omfattning.

Behovet av pedagogiskt utvecklingsarbete inom undervisningens område blev allt starkare uttalat i samband med de omfattande reformerna under 1960-talet. Anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet, som tillkom i början av 1960-talet i samband med försöksverksamheten vid grundskolans införande, utvecklades till ett anslag för pedagogiskt FoU-arbete, där den naturliga tyngdpunkten låg i tillämpad pedagogisk forskning. Anslaget har utvecklats från ett relativt begränsat anslag på ca 2 milj. kr. till det största enskilda sektorsforskningsanslaget inom utbildningsområdet. SÖ har det centrala ansvaret för planering och administration av verksamheten inom anslagets ram. Denna verksamhet har omfattat utvecklingsarbete inom och utom SÖ samt forskning vid vetenskapliga institutioner. SÖ:s FoU-anslag uppgår budgetåret 1980/81 till ca 36 milj. kr. I SFK:s betänkande redovisas hur FoU-anslaget har utvecklats, hur det har utnyttjats för externa och interna projekt och hur medlen har fördelats på olika skolformer och stadier.

Beträffande personalutbildning anvisar riksdagen medel under *anslaget Fortbildning m. m.* Innevarande år uppgår anslaget till ca 70 milj. kr. Ur detta anslag bekostas fortbildning av skolledare, lärare samt personal av olika kategorier för skolans elevvårdande verksamhet m. fl. Verksamheten bedrivs till större delen av länskolnämnderna samt av de fortbildningsavdelningar som avses i förordningen (1977: 536) om fortbildningsavdelningar. Ur anslaget bestrids kostnaderna för personal vid fortbildningsavdelningarna och länskolnämndernas fortbildningsorganisation. En viss mindre del av medlen går direkt till SÖ.

Huvuddelen av anslagna medel används för att bestrida personalkostnaderna för planering och genomförande av centralt och regionalt beslutad fortbildning. Vidare förekommer en betydande materialproduktion. Fortbildningsavdelningarna ger t. ex. ut ett 20-tal periodiska skrifter med en sammanlagd upplaga på över 20000 exemplar. Utgivningen sker delvis i samarbete med Liber/Utbildningsförlaget. Inom ramen för fortbildningsanslaget anordnas också ett stort antal kurser och konferenser. Fortbildningsavdelningarna administrerade under budgetåret 1979/80 ca 120000 deltagardagar. Några av dessa genomförs under terminstid, t. ex. personallagsutbildning och skolledarutbildning, medan andra sker på ferietid. Även vissa studiedagar, främst för gymnasieskolans och den kommunala vuxenutbildningens lärare, ingår i verksamheten. Under de senaste budgetåren har som ett led i uppföljningen av SIA-reformen en omfattande fortbildning inletts för skolledare inom skolväsendet och för personal inom de enskilda rektorsområdena på grundskolan. Andra utbildningar som prioriterats inom ramen för fortbildningsanslaget är fortbildning inom naturorienterande ämnen och teknik för grundskolan som en konsekvens av den nya läroplanen samt fortbildning rörande jämställdhets-, samlevnads- och alkoholfrågor.

Till detta kommer resurser för att täcka lärarlönkostnader orsakade av tjänstledighet för studier med oavkortad lön och B-avdrag. De sammanlagda vikariekostnaderna på grund härav uppgår exempelvis till ett belopp i storleksordningen 300 milj. kr. årligen.

Tjänstledighet med *B-avdrag* på lönen medges inom ramen för gällande avtal i sådana fall där arbetsgivaren bedömer att studierna är angelägna från tjänstesynpunkt. Regeringen har i vissa fall gett generella medgivanden om lön med *B-avdrag* vid tjänstledighet för studier, exempelvis vid genomgång av speciallärarutbildning i vissa fall. I andra fall får skolmyndigheterna bedöma frågan. Antalet *B-avdragsdagar* för en lärare får, med undantag för de av regeringen beslutade generella medgivandena, uppgå till högst 360 under en tioårsperiod. Det bör observeras att ledigheten för studier beviljas av skolstyrelsen medan ersättningsfrågan prövas av länskolnämnden. Det bör vidare betonas att arbetsgivaren ensam, enligt gällande avtal, har att besluta om lön med *B-avdrag* skall utgå.

Beviljandet av lön med *B-avdrag* under tjänstledighet för studier enligt

AST bygger i princip på den praxis som gällde då AST kom till år 1966, dvs. en praxis som utvecklats under helt andra förhållanden än de som råder i dag. En viss förändring av praxis har skett under årens lopp men i stort sett gäller den oförändrad. Den personalutbildning som sker under tjänstledighet med B-avdrag kan i dag sägas vara dåligt anpassad till skolans aktuella behov.

Under senare år har en viss uppmjukning skett genom att regeringen genom beslut i besvärssärenden har vidgat B-avdragsrätten i ett antal angelägna fall (t. ex. B-avdrag för studier i idrottspedagogik, vårdergonomi, kunskap om datorer, Waldorfpedagogik, svenska för vuxna analfabeter).

Främst omfattar personalutbildningen under tjänstledighet med B-avdrag i dag, bortsett från speciallärarutbildningen, följande grupper

- låg- och mellanstadielärare som läser pedagogik under en eller två terminer,
- studier i pedagogik för övriga lärarkategorier,
- mellanstadielärare som studerar till behörighet för tjänst som ämneslärare på högstadiet,
- adjunkter som fördjupar sina kunskaper i något av sina ämnen,
- adjunkter som ökar sin ämnesbredd från två till tre ämnen,
- studier som syftar till lektorsbehörighet.

Procentuellt fördelar sig studierna med B-avdrag f. n. på ämnen så att studier i pedagogik (20 och 40 poäng) dominerar och utgör 38 %. Speciallärarutbildning utgör 25 % och övriga teoretiska ämnen utgör 32 % av B-avdragsstudierna. Av de teoretiska ämnena dominerar språk och SO-ämnen. Bland övriga ämnen förekommer montessoristudier, miljöpraktik, automatisk databehandling (ADB) och vissa tekniska ämnen.

Oavkortad lön vid tjänstledighet för studier kan utgå enligt beslut av regeringen inom ramen för gällande avtal.

I vissa fall har regeringen lämnat generellt medgivande, t. ex. studier på speciallärarlinjen och vid genomgång av fortbildningskurs för lärare i vissa yrkesinriktade ämnen för tjänstgöring i specialklass och särskola. Oavkortad lön vid tjänstledighet för studier lämnas annars när det är fråga om "studier som av arbetsgivaren (regeringen) prövas vara synnerligen betydelsefulla från tjänstesynpunkt". Det rör sig om ca 20 beslut årligen.

Totalt var under budgetåret 1979/80 ca 3 300 lärare tjänstlediga för studier. Av dessa hade ca 2 250 ledighet med B-avdrag, 400 ledighet med oavkortad lön medan ca 650 var lediga med C-avdrag.

Huvuddelen av de studier som bedrivs med B-avdrag eller oavkortad lön sker i högskolan inom ramen för högskolans *anslag för lokala och individuella linjer och enstaka kurser*. Den sammanlagda kostnaden för högskolans insatser kan uppskattas till ca 20 milj. kr., dvs. ca 7 % av nyssnämnda anslag. Det bör här noteras att i en del fall bedriver lärare dessa studier parallellt med skolarbete genom att högskolan kan erbjuda kvällsundervisning på s. k. halvfart.

För vissa speciella lärargrupper medverkar andra myndigheter i studiedagar, anordnar särskilda kurser och producerar fortbildningsmaterial. I viss omfattning tillförs fortbildningsavdelningarna och länskolnämnderna också externa medel från andra myndigheter samt svenska och utländska organisationer. Lärare inom vissa områden får också delta i den fortbildning som anordnas för andra personalgrupper av myndigheter och organisationer utanför skolektorn. Resp. huvudman svarar i regel för deltagarnas kostnader inkl. i förekommande fall kostnader för vikarie. De sammanlagda kostnaderna för denna typ av utbildning beräknas till ca 2 milj. kr.

För lokalt utvecklingsarbete har riksdagen sedan budgetåret 1978/79 under ett särskilt *anslag för lokalt utvecklingsarbete inom skolväsendet m. m.* anvisat sammanlagt 750 000 kr. per år till fem länskolnämnder. I årets budgetproposition (prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 245) har jag föreslagit en höjning av anslaget till 825 000 kr. Anslagets ändamål är att stimulera till lokalt och regionalt utvecklingsarbete och samverka med forskning och annat utvecklingsarbete. De försök som ges stöd genom dessa medel, skall avse lokala problem och vara initierade av skolstyrelsen och länskolnämnden. Genom tillkomsten av anslaget har nya arbetsformer initierats inom länskolnämnderna, varigenom de olika arbetsuppgifterna tillsyn, utvärdering och stöd till lokal fortbildning kommit att ingå som integrerade delar i utvecklingsarbetet.

Med medel ur *anslaget för pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet* finansieras i viss utsträckning lokalt utvecklingsarbete och lokala försök, bl. a. de s. k. utvecklingsblocken. Kostnaderna för verksamheten kan uppskattas till ca 3 milj. kr. Därtill kommer kommunala kostnader.

Utöver vad jag hittills har redovisat kommer den genomföranderesurs som ställts till skolornas förfogande under en fyraårsperiod fr. o. m budgetåret 1980/81 och som omfattar 0,01 lärarveckotimmar per elev och är avsedd för den nya läroplanens genomförande inom grundskolan. Resursen motsvarar ca 40 milj. kr. per år under fyra år.

Jag övergår nu till att närmare redogöra för mina förslag beträffande långsiktig planering och forskning.

3 Långsiktig planering och forskning

Mina förslag i det följande rör enbart den sektorsforskning inom skolområdet, som finansieras genom särskilt anslag i statsbudgeten.

3.1 Verksamhetens inriktning

SFK anser, som jag tidigare har påpekat, att skolforskningen i fortsättningen mera måste inriktas på att fungera som instrument för en långsiktig uppföljning av skolreformerna. Kommittén framhåller också att en tids-

mässig och innehållslig samordning av verksamheten är nödvändig. Vidare bör, anser kommittén, en problemrelaterad projektplanering inledas med syfte att åstadkomma en verksamhet som är tematiskt uppbyggd och där olika sidor av ett givet tema belyses så allsidigt som möjligt. Forskningen bör i större utsträckning behandla problem rörande relationen mellan utbildning och samhälle.

En problemrelaterad projektplanering bör också, säger kommittén, leda fram till forskningsinsatser inom större områden. En sådan utveckling har redan påbörjats och fått sina kanske tydligaste uttryck i SIA-uppföljningen och på invandrarområdet. En uppläggning av projektverksamheten enligt temaprincipen bör, enligt SFK, få till följd att de hittills dominerande treåriga projekten blir mindre vanliga i fortsättningen till förmån för en uppdelning, dels på kunskapsöversikter och forskningssynteser av väsentligt kortare varaktighet, dels på tidsmässigt längre projekt.

Vad SFK anför beträffande skolforskningens inriktning tillstyrks av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Dessa har framför allt yttrat sig över förslagen till mer långsiktig planering och breddning av FoU-arbetet, vad avser både tvärvetenskaplig uppläggning av projekten och utökat antal forskningsområden. Remissinstanserna har därvid understrukit angelägenheten av FoU-projekt kring problem som rör relationen mellan utbildning och samhälle. Ett stort antal remissinstanser anser att förslaget om en tvärvetenskaplig projektförankring är särskilt positivt. Det bör innebära att flera discipliners kunskap utnyttjas i skolforskningen. Förslaget om tema-projekt stöds bl. a. av *rektorsämbetet och pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala*, *länskolnämnden i Jönköpings län* och *SÖ*.

Remissinstanserna är också positiva till SFK:s förslag om mer långsiktig planering och breddning av FoU-arbetet. Enligt UHÄ bör en sådan inriktning kunna bidra till att motverka ryckighet och "brandkårsuttryckningar" i FoU-arbetet. *Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala* anknuter till vad SFK anför beträffande långsiktig forskningsutveckling och delar kommitténs uppfattning att FoU-arbetet måste äga rum i ett långsiktigt perspektiv och även vara inriktat på att kritiskt pröva inte bara medlen för att nå ett givet utbildningspolitiskt och pedagogiskt mål utan också själva målen. Flera remissinstanser behandlar även i övrigt tidsaspekten i FoU-projekten. *Rektorsämbetet och pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala* anser att kommitténs förslag om att den tid under vilken ett visst FoU-projekt tilldelas medel skall göras mer flexibel är av särskild vikt.

Såväl SÖ som SFK har pekat på de svårigheter som skapats av den ettåriga medelstilleddningen vad gäller planeringen av forskningen inom skolektorn. Försvårande för en grundläggande kunskapsutveckling har naturligt nog också varit de kortsiktiga "brandkårsuttryckningar" som företagits vilket i sin tur återspeglar brister i samordningen av forskning och långsiktig planering. Beställningsuppdrag från riksdag och regering har också bidragit till att försvåra planeringen. SFK menar att möjligheterna

till kontinuitet och långsiktighet i projektarbetet skulle öka högst väsentligt om ramar för medelstilldelning kunde beslutas för en längre period än ett år och föreslår treårsperioder som lämplig omfattning.

För egen del vill jag anföra följande.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av de riktlinjer för skolforskningsområdet jag nu kommer att förorda.

Det direkta ansvaret för den konkreta planeringen av skolforskningen bör ligga på sektorsmyndigheten, SÖ, men utgångspunkten måste vara riksdagens och regeringens ställningstaganden och prioriteringar. Planeringen måste också ta hänsyn till resursknappheten. Alla områden kan inte täckas in och det finns bl. a., vilket jag återkommer till, anledning att beakta den forskning som bedrivs i andra länder vid prioriteringarna av verksamheten i Sverige. Enligt min mening kommer den strukturförändring jag föreslår att underlätta planeringsarbetet. Forskningsverksamheten får en långsiktigare prägel och ett mindre inslag än nu av snabba beslut och åtgärder. Jag anser det därför inte nödvändigt att nu införa ett system med långsiktiga medelsbeslut vad avser forskningsanslaget. Jag vill också hänvisa till att hithörande frågor behandlats av FOSAM och att det blir anledning att återkomma till dem i samband med att ställning tas till dess förslag.

Sektorsforskningen inom skolområdet måste vara inriktad mot problem aktualiserade i skolans och vuxenutbildningens vardag eller i arbetet med den långsiktiga planeringen och uppföljningen av skolreformer. Allmän beteendevetenskaplig, samhällsvetenskaplig och pedagogisk-historisk grundforskning liksom vetenskapsteoretisk grundforskning bör däremot inte bedrivas med medel ur SÖ:s forskningsanslag.

En tematiskt upplagd forskning i enlighet med vad SFK föreslår bör enligt min mening komma till stånd. I likhet med kommittén anser jag att det bör leda till en uppdelning av projekten på tidsmässigt kortare kunskapsöversikter och forskningssynteser å ena sidan och tidsmässigt längre projekt å andra sidan.

Jag vill lägga stor vikt vid vad SFK kallar det långa perspektivet. Detta rör dels generella frågor om undervisningens innehåll och metoder, dels frågor om relationerna mellan skola, vuxenutbildning och det omgivande samhället – här inte minst den omfattande kunskapsutveckling och utbildning som äger rum vid sidan av undervisningsväsendet i offentlig och privat verksamhet –, dels de samhällsförändringar som kan ligga till grund för omprövning och förnyelse av utbildningens mål, innehåll och organisation. Det är framför allt den senare delen, "förändringsdelen", som jag vill beteckna som den strategiskt viktiga inom det centralt bedrivna forskningsarbetet. Den centralt initierade forskningen bör således inriktas mot långsiktiga frågor och vara ett instrument i utvecklingen av skola och vuxenutbildning på lång sikt. Forskningen kan därvid bidra till strävandena att effektivisera utbildningsväsendet. Den skall förse beslutsfattarna

med bakgrundsmaterial och handlingsalternativ och den skall ge en kunskapsmässig och metodisk bas för utvärderingen av skolan. Jag vill här särskilt erinra om den betydelse för skolans utveckling som FoU-verksamheten redan har haft i fråga om de långsiktiga utvecklingslinjerna. Men det finns nu anledning att klarare än tidigare markera forskningens roll att belysa problem i och konsekvenser av olika långsiktiga handlingsalternativ.

SFK pekar på det för Sverige tämligen unika i den samverkan som har skett mellan forskare och kommittéer i samband med reformarbetet. Detta, säger kommittén, har ingalunda inneburit att forskarna tagit över politikernas beslutsfattande, men i bästa fall har underlaget för besluten blivit rikare och mer genomarbetat. Den svenska skolforskningen har kanske i större utsträckning än forskningen i andra länder bedrivits i samarbete med skolpolitiker, administratörer och lärare. Jag delar kommitténs uppfattning att den dialog mellan skilda parter som ägt rum varit fruktbar och jag anser att den ändrade inriktning för den centrala FoU-verksamheten jag nu har förordat kommer att leda till än bättre förhållanden därvidlag. Även beträffande de regionala och lokala nivåerna anser jag att de resurser och det ökade ansvar som dessa enligt mina förslag i det följande kommer att tillföras för utvecklingsarbete bör leda till en utvidgad dialog mellan dem och forskarna.

För att markera prioriteringsområden för den långsiktiga planeringen av forskningsresursen vill jag här peka på några områden där forskningen har haft betydelse men där också en fördjupad forskning är nödvändig att stimulera.

Inom Sverige har vi ett internationellt sett unikt datamaterial i individualstatistiken och s. k. longitudinellt baserade forskningsresultat om hur olika individer utnyttjar utbildningen. Forskningen på dessa områden bör vidgas och fördjupas. Den ger värdefull kunskap om vilka grupper i samhället som utnyttjar utbildningen och hur utbildningen påverkar individens välfärd. Denna kunskap kan få en avgörande betydelse för kommande beslut i fråga om kopplingen mellan gymnasieskolan och högskolan samt om gymnasieskolans linjestruktur. Den kan också vara av betydelse vid prioriteringar av satsningarna på vuxenutbildning och återkommande utbildning. Jag vill här erinra om att jag i årets budgetproposition förordat att delar av SCB:s kostnader för uppläggning av ifrågavarande datamaterial bör bekostas med medel från FoU-anslaget (prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 257).

Kunskapsutvecklingen i skolan bör följas kontinuerligt, särskilt med avseende på basfärdigheterna. Detta kräver projekt som sträcker sig över en längre tid och som gör att man kan utveckla funktionella mätinstrument. En sådan forskning bör kunna ge bl. a. värdefulla kunskaper för att förbättra basfärdigheterna och höja kunskapsstandarden i framför allt grundskolan.

Ett viktigt område är forskning kring hur läroplaner utformas och kan

utformas liksom deras genomslagskraft i undervisningen. På detta område har Sverige internationellt sett en relativt avancerad forskning som bör kunna utvecklas och tas till vara. Häri ingår också uppföljning av skolreformerna i stort. Problemställningarna kring utbildning – arbetsmarknad – arbetsliv är centrala för långsiktig planering och måste inbegripa de inom vuxenutbildningen prioriterade målgrupperna. Inte minst de senaste årens decentraliseringssträvanden och jämställdhetsmål gör denna forskning värdefull. Utbildningens roll i arbetet att motverka framför allt ungdomsarbetslösheten är ytterligare ett skäl för sådan forskning.

Också kursplanernas funktion bör i detalj studeras. Syftet bör vara att analysera olika kunskapsområdens begreppsstrukturer och hur dessa skall förmedlas stegvis under olika stadier i skolan. Inte minst markerar den inriktning mot centrala begrepp, som den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) har, behovet av en sådan forskning. Denna forskning kan självfallet få stor betydelse i fråga om skolans innehåll och bör medföra exempelvis förbättringar beträffande basfärdigheterna och också påverka läromedlens kvalitet.

Enligt min uppfattning är det vidare av stor vikt att utvärderingen av verksamheten inom skola och vuxenutbildning också innefattar de stödjande och styrande åtgärder som samhället sätter in. De förslag jag lägger här om forskning, utvecklingsarbete och personalutveckling bör exempelvis utvärderas. Frågor av typen vilka styrmedel som är effektivast, vilka former av personalutbildning som har störst genomslagskraft och hur särskilda resurser till lokalt utvecklingsarbete påverkar skolans verksamhet bör besvaras med hjälp av skolforskningen. Självfallet har svaren på sådana frågor stor betydelse när vi i framtiden skall välja instrument att förändra skolan.

Forskningen om vuxenutbildningen är ännu alltför litet utvecklad. Särskilda ansträngningar måste, enligt min mening, göras för att bygga upp en bättre kapacitet för forskning om vuxenutbildningens olika former och målgrupper.

Jag övergår nu till att behandla vissa frågor om internationellt FoU-utbyte.

3.2 Internationellt forskningsutbyte

Behovet av en bred orientering om den internationella forskningen på skolområdet är ovedersägligt. Många områden som behöver utforskas är inte unikt knutna till det svenska utbildningssystemet utan till samhällsförändringar gemensamma för industrialiserade länder. Den komplexitet dessa problem har och de knappa resurser som finns för forskning kräver internationellt forskningssamarbete. Detta är nödvändigt inte bara för att undvika dubbelarbete utan också för att berika teori- och metodutveckling. Då forskningsresurserna är begränsade bör prioriteringar göras så att problem, som på ett tillfredsställande sätt redan har behandlats i forskning

utomlands, inte blir föremål för "dubbelforskning" i Sverige. Likaså är det inte uteslutet att vissa projekt kan bygga vidare på utomlands vunna erfarenheter. En ökad internationalisering av forskningen står dessutom, som SFK framhåller, i överensstämmelse med de mål som angetts för det svenska utbildningsväsendets utveckling. Så anför t. ex. *rektorsämbetet vid universitetet i Umeå* att betydelsen av att publicera resultat i internationella tidskrifter inte skall underskattas för det internationella utbytet av erfarenheter.

Statens pedagogisk-psykologiska bibliotek har varit föremål för en särskild utredning, vars resultat i oktober 1979 överlämnades till chefen för utbildningsdepartementet. I propositionen (prop. 1979/80: 104, UbU 1979/80: 29, rskr 1979/80: 341) om vissa högskoleadministrativa frågor förordades att biblioteket skulle finnas kvar som en självständig enhet. Riksdagen hade inget att erinra mot detta förslag. I likhet med SFK anser jag bibliotekets insatser särskilt viktiga vad beträffar det internationella utbytet.

För egen del finner jag det angeläget att analyser och redovisningar av viktigare utländska forskningsprojekt och resultat genomförs i större utsträckning än nu. Detta bör vara en uppgift för bl. a. de myndigheter på området som disponerar medel för informationsåtgärder. Jag vill här speciellt framhålla vikten av att projekt kan igångsättas där syftet är att ge en översikt av var forskningsfronten går. Mindre projekt av detta slag bör snabbt komma till stånd i anslutning till högt prioriterade forskningsområden, t. ex. inom de områden jag tidigare angav.

Även det internationella utbytet på personlig nivå kan vara givande enligt SFK, som föreslår att samarbetet mellan anslagsgivande myndigheter och högskolan ökas i fråga om finansieringen av kostnaderna för utländska gästforskare, att de anslagsbeviljande organen ökar sitt samarbete i fråga om deltagande i internationella konferenser samt uppläggning och finansiering av studiebesök i samband med sådana konferenser och slutligen att det internationella utbytet görs aktivare i sådana projekt där den internationella utvecklingen är särskilt viktig att känna till.

För egen del anser jag att sådan verksamhet kan vara av stort värde. Med de begränsade resurser som står till förfogande är det viktigt att kostnadskrävande utlandsresor företas med urskillning. Det är också viktigt att ett svenskt deltagande i utländska konferenser samordnas så att representationen blir den mest ändamålsenliga och minst kostnadskrävande. Det ankommer på berörda myndigheter att se till att en sådan samordning kommer till stånd. Jag vill understryka att de medel som används för internationellt utbyte bör inriktas på sådant som kan nyttiggöras i den svenska verksamheten, exempelvis, som SFK för fram, i projekt där den internationella utvecklingen är ett särskilt viktigt led i utvecklingsarbetet i Sverige.

Jag övergår nu till att behandla spridning och användning av FoU-arbetets resultat.

3.3 Spridning och resultat användning

SFK förordar att begreppet resultat vidgas till att omfatta erfarenheter i vid bemärkelse. Även information om de svårigheter man möter i olika utvecklingsprojekt bör t. ex. spridas. Vidare föreslås att de lärarfackliga tidningarna mera systematiskt förses med information om FoU-arbetet, att SÖ prövar möjligheten att sprida information genom FoU-blad i tidningar med skolanknytning och att olika ämnestidskrifter tillförs kvalificerad vetenskaplig information från forskningen. De närmaste åren bör, anför SFK, kunskapsöversikter och synteser av forskningsresultat bli en väsentlig del av FoU-arbetet. Projektplaneringen bör innehålla såväl plan för resultatuppföljning som medel därför. Om fortbildningsinsatser ingår i resultatuppföljningen bör FoU och fortbildning planeras samtidigt.

Remissinstanserna tillstyrker i allt väsentligt kommitténs förslag beträffande FoU-arbetets spridning och resultat användning. *Pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala* finner, i likhet med många andra remissinstanser, förslaget att resultatuppföljning och medel för detta skall ingå i projektplanen särskilt positivt. *Regionstyrelsen i Umeå* menar att den bästa garantin för att resultat skall spridas och användas är att de som arbetar ute i skolväsendet själva deltar i arbetet redan i begynnelsekedet och vidare i genomförande och uppföljning.

Flera remissinstanser uttalar sig positivt om möjligheterna att sprida information genom särskilda FoU-blad och anser vidare att de kunskapsöversikter och sammanfattningar kommittén föreslår är väsentliga för att göra material av stort omfång tillgängligt för olika intressenter.

Vad gäller innehållet i och utformningen av forskningsinformationen anser jag SFK:s förslag väl avvägda. Det ankommer i första hand på SÖ att svara för dessa frågor. Kommittén föreslår också att läsar- och läsvärdesundersökningar företas. Det samlade ansvaret härför föreslås ligga på DFI. Liksom kommittén anser jag sådana undersökningar värdefulla. Det bör ankomma på SÖ att närmare undersöka möjligheterna att genomföra dem. SÖ bör därvid samråda med DFI.

Jag vill i detta sammanhang framhålla vikten av att enskilda skolor och vuxenutbildningsanordnare ges tillgång till betydelsefull information om forskning och centralt utvecklingsarbete. Detta blir givetvis än viktigare när i framtiden en stor del av framför allt utvecklingsansvaret läggs lokalt. Jag vill understryka att även resultaten av den mera långsiktigt syftande forskningen bör spridas. Dess syfte skall ju inte enbart vara att tjäna ett mindre antal experter på området. Den skall också stimulera till en vid debatt om utbildningens mål och inriktning. Det krävs därför att även icke-fackmannen skall kunna göra sig förtrogen med verksamheten inom skolforskningen. Resultaten måste, för att kunna nå alla och läsas av alla berörda, spridas på ett sätt som språkligt är lättillgängligt även för andra än fackmännen. Det ankommer naturligen på SÖ och DFI att fortlöpande

beakta detta och om så behövs ta lämpliga initiativ för att förbättra möjligheterna att ta del av resultaten.

Många remissinstanser anser att inte heller resultaten inom utvecklingsarbetet utnyttjas som de borde. Jag delar denna uppfattning och menar att det är av största vikt att resultaten från utvecklingsarbetet når dem, som de är avsedda för. Jag anser emellertid, som jag tidigare har anfört, att något sådant knappast kan förväntas förrän lokala skolpolitiker, skolledare, lärare och elever upplever resultaten som betydelsefulla för den egna verksamheten. Ansvaret för utvecklingsarbetet bör därför också av den anledningen i huvudsak förläggas regionalt och lokalt. Detta kan givetvis försvåra informationsinsamlingen och utbytet kring utvecklingsarbetet. Samtidigt bör dock med det ökade lokala ansvaret följa ett ökat intresse för information om utvecklingsarbete inom andra län och kommuner. I fråga om information som anknyter till lokalt utvecklingsarbete bör det ankomma på SÖ att även fortsättningsvis se till att värdefulla resultat, där slutsatser och beskrivningar har generell giltighet, ges en omfattande spridning. En samverkan med Kommunförbundet kan därvidlag vara värdefull. SÖ bör i första hand kunna utnyttja kommentarmaterial till läroplanerna. Man bör också pröva möjligheten att bekosta metodikbilagor i lärarpressen. Sådana har tidigare förekommit och då visat sig vara en effektiv form att sprida resultat och uppslag till en stor läsekrets. Det är i detta sammanhang avgörande att informationen utformas utifrån den praktiskt verksamme skolledarens och lärarens perspektiv, inte som en intern kommunikation mellan forskare. SÖ bör också ha ett ansvar för att hålla sig informerad om det utvecklingsarbete som bedrivs av olika vuxenutbildningsanordnare och att sprida denna information vidare.

Vid en decentraliserad verksamhet i fråga om det direkta utvecklingsarbetet är forskarnas deltagande även på det lokala planet viktigt. Dels gäller det naturligtvis att verksamheten skall stimuleras och tillföras kunskaper, dels blir forskarna för sina projekt i större utsträckning beroende av beslut på det lokala och regionala planet. Jag anser att länskolnämnderna härvid kommer att ha stor betydelse som en förmedlande länk.

Jag övergår nu till att närmare behandla ansvarsfördelningen mellan riksdag, regering, SÖ, högskolan, länskolnämnderna och skolstyrelserna i fråga om skolforskningen.

3.4 Planeringen av skolforskningen

Med skolforskning avser jag här den verksamhet som initieras av SÖ inom ramen för det forskningsanslag jag kommer att föreslå. Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av de riktlinjer beträffande verksamhets- och planeringsformer för skolforskningen jag nu kommer att redovisa.

Riksdag och regering

Den forskning som det här är fråga om – den sektoriella forskningen – styrs av sektorns behov och problem och av tillgängliga ekonomiska resurser. Uppdragsgivarna kan formulera frågeställningarna och ställa upp problemen, men det är fortfarande forskarna som väljer metoder och infallsvinklar och det är också de som ansvarar för resultaten. I detta avseende får inte forskningen styras.

Vad gäller riksdagens och regeringens inflytande, innebär ett mera systematiskt ianspråktagande av skolforskningen för den långsiktiga utvecklingen av skola och vuxenutbildning att samhället ges ett betydande inflytande över skolforskningens inriktning.

SÖ bör – med stöd av utvärderingen av utbildningsverksamheten – kunna ange vilka problem som för tillfället är mest angelägna att angripa för att belysa olika handlingsalternativ och ge ett underlag för statsmakternas ställningstaganden till olika förslag. Jag kommer i mina förslag om en förändrad statlig skoladministration att förorda att SÖ i samband med sina anslagsframställningar skall redovisa sådana alternativa program eller planer. Det ankommer sedan på riksdag och regering att ta ställning. Det normala tillvägagångssättet härför torde enligt min uppfattning bli uttalanden i budgetpropositionerna och riksdagens ställningstaganden vid behandlingen av dem. Jag vill i sammanhanget även erinra om att utbildningsministern avser att föreslå regeringen att våren 1982 förelägga riksdagen en proposition om forskningspolitikens inriktning.

SÖ

SFK har förordat att SÖ alltfört bör disponera särskilda resurser inom ett FoU-anslag och ha det centrala ansvaret för planeringen av dessas användning. Remissinstanserna tillstyrker förslaget att det centrala ansvaret för planering och administration även fortsättningsvis skall ligga kvar på SÖ. Många länskolnämnder och kommuner understryker emellertid att det enbart skall gälla det centrala ansvaret.

I det föregående har jag förordat ett ökat lokalt ansvarstagande för utvecklingsarbetet. Jag kommer i det följande att föreslå att särskilda resurser inom ramen för nuvarande anslagsramar genom omfördelning avsätts för det lokala utvecklingsarbetet. I övrigt delar jag kommitténs uppfattning att SÖ även fortsättningsvis bör disponera ett särskilt forskningsanslag med den inriktning av verksamheten som jag har förordat tidigare (avsnitt 3.1). Medel från detta anslag bör även användas för visst utvecklingsarbete inom främst vuxenutbildningsområdet och handikappområdet, exempelvis i form av övergripande utvecklingsarbete kring eftersträffade grupperns problem.

I den tidigare nämnda propositionen med anledning av bl. a. SAK:s betänkande kommer jag att redovisa förslag till en ändrad inriktning av den statliga skoladministrationens verksamhet. Förslaget präglas av en ökad

decentralisering, mindre av kontrollerande och administrativa funktioner och mera av långsiktig planering, utvärdering och stöd för lokalt utvecklingsarbete. FoU-arbetet på central nivå har, som SFK anför, inte varit begränsat till verksamhet inom ramen för FoU-anslaget. En stor del av utvecklingsarbetet har bedrivits inom ramen för SÖ:s övriga medel. Samtidigt har emellertid betydande delar av FoU-anslaget använts för SÖ:s löpande uppgifter. SÖ kommer i enlighet med de förslag jag presenterar i propositionen om den statliga skoladministrationen m. m. att i ökande omfattning bli ett utvecklande och utvärderande verk. Det innebär också att en del av det utvecklingsarbete, exempelvis i fråga om läroplansutveckling, som bedrivits inom FoU-anslaget bör kunna bedrivas av SÖ med andra medel som står till SÖ:s förfogande. Forskningsanslaget bör därför fortsättningsvis i huvudsak endast avse forskning som utförs inom högskolan och de informationsinsatser jag tidigare har förordat. Jag kommer senare att föreslå att anslaget bör ha den omfattning på sikt som motsvarar den del av nuvarande FoU-anslag som går till forskning inom högskolan (ca hälften av nuvarande FoU-anslag) jämte vissa medel för utvecklingsarbete främst inom vuxenutbildningens område och handikappområdet.

FoU-frågorna bereds f. n. inom SÖ av en särskild byrå som svarar för samordning och administration av verksamheten. De olika sakområden som är företrädna i SÖ har normalt tjänstemän som ansvarar för FoU från deras utgångspunkter. Sedan år 1971 finns i SÖ en pedagogisk nämnd. Den har till uppgift att såsom rådgivande organ bereda frågor om pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete, däri inbegripet utvärdering av utbildningsverksamheten samt att ha insyn vid uppläggnings- och genomförandet av olika FoU-projekt. Nämnden består av företrädare för riksdagspartierna, kommunerna, den pedagogiska forskningen, vuxenutbildningen och de studerande. Nämnden har, förutom sin rådgivande status, på delegation varit beslutande i vissa FoU-frågor.

SFK konstaterar att en anledning till att styrelsen i SÖ i dag inte ägnar FoU-frågorna tillräcklig uppmärksamhet torde vara att dessa frågor bereds av den pedagogiska nämnden och att allmänintressenas inflytande därmed anses tillgodosedda. En svaghet i konstruktionen är, menar kommittén, att nämnden som endast är rådgivande och som sådan endast befattar sig med FoU-frågor inte kan delta i handläggningen av SÖ:s frågor generellt. Härigenom har nämnden också begränsade möjligheter att göra de helhetsbedömningar som är nödvändiga för dess ställningstaganden i FoU-frågor. För att tillförsäkra breda allmänintressen ett kontinuerligt inflytande över FoU-planeringen och för att möjliggöra för dessa att behandla FoU-frågor i ett helhetsperspektiv föreslår kommittén att SÖ:s styrelse, under vilken FoU-verksamheten i sista hand sorterar, ges en bredare sammansättning genom en utökning av styrelsen med företrädare för politiska partier. Enligt kommitténs förslag skulle dessa politiska företrädare tillsammans med företrädare för forskningen bilda ett beredningsorgan för FoU-frågor.

Remissinstanserna är positiva till att SÖ:s styrelse föreslås arbeta direkt med FoU-frågorna och förordar att pedagogiska nämnden avvecklas. *FRN* tillstyrker fortsatt verksanknytning av FoU-ansvaret och en betoning av FoU-frågornas vikt genom tydlig styrelseanknytning samt pedagogiska nämndens avskaffande. Enligt *SÖ:s* mening bör styrelsen ha ansvaret för FoU-frågorna likaväl som för andra frågor som skall behandlas i styrelsen. SÖ anför att styrelsen bör ha frihet att själv välja former för beredningen av FoU-frågorna, varför pedagogiska nämnden kan avvecklas. *Pedagogiska institutionen vid universitetet i Umeå* anför att FoU-arbetet sannolikt kommer att tillmätas större vikt inom SÖ jämfört med vad som hittills har varit fallet genom den direkta kopplingen mellan SÖ:s styrelse och det föreslagna beredningsorganet.

För egen del vill jag anföra följande. Jag kommer senare denna dag att i samband med mina förslag om den statliga skoladministrationens utformning föreslå att företrädare för de politiska partierna skall ingå i SÖ:s styrelse. Jag vill emellertid här ta upp frågan om behandlingen av FoU inom SÖ från en annan utgångspunkt som SFK berört. Det är enligt min mening inte lyckligt att FoU-arbetet är skilt från SÖ:s övriga verksamhet på det sätt som är fallet i dag och som framgår av kommitténs nulägesbeskrivning. Omstruktureringen av såväl den statliga skoladministrationen i dess helhet som det centralt initierade FoU-arbetet i riktning mot planering, långsiktighet och utvärdering kräver ett samlat grepp från SÖ:s sida över verkets FoU-insatser. I och med att en allt större del av SÖ:s verksamhet framgent kommer att bli av karaktären långsiktig planering, reformuppföljning och central utvärdering kommer automatiskt anspråken på samordning att öka. Mot den bakgrunden förordar jag att FoU-frågorna inte längre behandlas separat inom verket och föreslår att den pedagogiska nämnden upphör fr. o. m. budgetåret 1981/82. Däremot föreligger inget hinder för styrelsen att inom sig tillskapa ett beredningsorgan för dessa frågor. Sambandet med den långsiktiga planeringen i övrigt bör dock särskilt uppmärksammas härvidlag. Riksdagens godkännande av mitt förslag om att den pedagogiska nämnden avskaffas bör inhämtas.

Inom SÖ har inrättats ett s. k. planeringsråd vars uppgift är att bistå verket med vetenskaplig och forskningsteknisk rådgivning. Bland remissinstanserna anför bl. a. *länskolnämnden i Älvsborgs län* att det inte är tillfredsställande att den högsta skolmyndigheten genom den vetenskapliga representationen i det föreslagna beredningsorganet endast kommer att få skolfrågorna belysta ur pedagogisk-samhällsvetenskaplig synvinkel. Nämnden föreslår därför, att den vetenskapliga representationen i beredningsorganet berikas med en företrädare för kvalificerad medicinsk eller naturvetenskaplig forskning. Även *RRV* anser att åtminstone en av de tre ledamöterna i det s. k. planeringsrådet bör företräda annan forskning än den pedagogiska.

Något särskilt beslut om eller strikta regler för planeringsrådets verk-

samhet finns inte. Det bör även fortsättningsvis ankomma på SÖ att bedöma behovet av ett dylikt planeringsråd. För egen del vill jag i sammanhanget understryka vikten av en bred inriktning av forskningsarbetet. Såväl sociologisk och pedagogisk som kulturgeografisk, språkvetenskaplig, ekonomisk och naturvetenskaplig forskning är av betydelse för ställningstaganden om skolans framtid. Också SFK betonar vikten av en ökad tvärvetenskaplighet beträffande skolforskningen. Skolforskningen får således inte begränsas till rent pedagogisk forskning, men inte heller vidgas så att anknytningen till skolans problem överges.

Vad SFK anför om samordning mellan SÖ och UHÄ i fråga om FoU finner jag i likhet med remissinstanserna angeläget. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar att ett sådant samarbete redan existerar. En vidareutveckling därav, liksom bedömningen av angelägenheten däri, ankommer på SÖ och UHÄ. Jag utgår ifrån att en liknande samordning liksom hittills sker med forskningsråd och Riksbankens jubileumsfond.

Högskolan m. m.

SFK pekar på att den största delen av FoU-anslaget används till forskning, som antingen bedrivs direkt inom högskolan eller av högskolans forskare på annat sätt.

Högskolan har betydande huvudsakligen fasta resurser som kan användas för skolforskning. Därtill kommer de medel som ställs till förfogande via främst SÖ:s FoU-anslag men i någon mån även av forskningsråden och FRN. Högskolans ansvar för den sektoriella forskningen har lagts fast i riksdagens beslut med anledning av propositionen (prop. 1978/79: 119, UbU 1978/79: 44, rskr 1978/79: 391) om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning. Enligt vad jag tidigare har anfört bör även fortsättningsvis huvuddelen av de medel som avsätts för forskning inom skolområdet tillfalla högskolan i form av sektoriella forskningsmedel.

SFK har den uppfattningen att de fasta forskningsresurserna för skolforskning inte är tillräckligt omfattande i förhållande till den rörliga – sektoriella – forskningens omfattning. Kommittén menar att den fasta bas för forskning som nu finns inom i första hand de pedagogiska institutionerna inte kan anses tillräcklig för att garantera att dessa institutioners uppgifter – grundläggande utbildning och forskarutbildning, forskning och sektoriellt FoU-arbete – skall kunna genomföras med de kvalitetskrav som man måste ställa på var och en av dem. Remissinstanserna, framför allt de som representerar universitet och högskolor, instämmer i kommitténs uppfattning att det måste råda balans mellan institutionernas fasta resurser och deras åtaganden för sektoriella syften. Utan en tillräckligt dimensionerad basorganisation med fasta forskartjänster kan inte grundforskning och kompetensuppbyggnad ske i tillfredsställande omfattning vilket blir till förfång också för den sektoriella forskningen.

Bland remissinstanserna är det framför allt UHÄ och flera av dess

underremissinstanser som behandlat frågan om högskolan och den sektoriella utbildningsforskningen. *Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala* betonar att uppgiften för högskolan att påta sig uppgiften att svara för den sektoriellt initierade uppdragsforskningen inte får inkräkta på högskolans möjligheter att fullgöra sina två primära uppgifter, att meddela undervisning och bedriva obunden forskning. *Rektorsämbetet vid universitetet i Lund* betonar starkt betydelsen av en grundläggande pedagogisk utbildning och en fristående kritisk utbildningsforskning inte minst med tanke på möjligheterna att finna långsiktiga lösningar på skolans problem.

Enligt min mening kan man inte dra någon skarp gräns mellan fasta och rörliga resurser i detta avseende. En avsevärd del av resurserna kan exempelvis användas i flera projekt. Även om vart och ett av dessa har en begränsning i tiden kan den sammantagna effekten dock bli att resurserna får en betydande fasthet. Med den mera långsiktiga inriktning jag har förordat beträffande den skolforskning som bedrivs inom FoU-anslaget borde detta bli fallet i än större utsträckning än nu. Detta innebär också att forskare kan anställas för en längre tid med en viss uppgift. Många korta, treåriga projekt kommer att ersättas av längre projekt. Med detta följer en annan möjlighet för den individuella forskaren att planera sitt arbete. Kommittén pekar på den olägenhet för grundutbildningen det innebär att kvalificerade lärare åtar sig uppdrag inom forskningen och genom sin frånvaro orsakar undervisning av lägre kvalitet, något som enligt kommittén blir följden av korttidsvikarier o. d. Så behöver emellertid, enligt min mening, inte nödvändigtvis bli fallet med en mera långsiktig planering och uppläggning av de sektoriella forskningsinsatserna. En relativt kontinuerlig förekomst av sektorsforskning vid en institution, om än skiftande från individ till individ, innebär rimligen att man på relativt fast basis kan anställa andra lärare. Deltagandet i dylika forskningsprojekt av lärare verksamma inom grundutbildningen bidrar dessutom till kompetensuppbyggnaden inom grundutbildningen och skapar en bredare bas av kompetent personal med forskningserfarenhet, vilket också torde komma forskarutbildningen till godo. Jag vill i detta sammanhang erinra om att särskilda medel för universitetslektorernas m. fl. tjänstledighet för forskning numera anvisas i enlighet med förslag i propositionen (prop. 1978/79: 119, UbU 1978/79: 44, rskr 1978/79: 391) om vissa frågor rörande forskning och forskarutbildning. Vidare vill jag erinra om att hithörande problem behandlats i FOSAM:s betänkande (SOU 1980: 46) Högskolan i FoU-samverkan. Betänkandet remissbehandlas f. n. Det kan finnas anledning att återkomma till dessa frågor i samband med att ställning tas till FO-SAM:s förslag.

Länsskolnämnderna

SFK anser att länsskolnämnderna för att fylla en mera utvecklingsstödjande roll måste ha tillgång till pedagogisk kompetens i vid mening. Kom-

mittén anser att detta bör beaktas vid personalrekryteringen. SFK nämner att länskolnämnderna i större utsträckning än nu måste förse SÖ med information om läget i skolan, om behov av centrala insatser och därmed också om behov av centrala FoU-åtgärder. Vidare anser kommittén att ett planerings- och utvärderingsarbete kan komma att kräva tillgång till experter för kortare uppdrag, varför nämnderna måste disponera resurser som inte i förväg är låsta i fasta tjänster.

Flertalet remissinstanser, bl. a. *institutionen för pedagogik vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm, pedagogiska institutionerna vid universiteten i Uppsala och Umeå, högskolan i Jönköping och regionstyrelsen i Uppsala högskoleregion*, betonar vikten av att den pedagogiska kompetensen förstärks på länskolnämnderna.

Jag delar kommitténs uppfattning att det är väsentligt att länskolnämnderna besitter pedagogisk kompetens.

I skolforskningssammanhang kommer av naturliga skäl länskolnämndernas insatser att bli relativt begränsade. Nämnderna bör givetvis följa utvecklingen inom sitt område och fungera som kontaktlänkar mellan den lokala nivån å ena sidan och SÖ och högskolan å den andra. Redan denna uppgift kräver enligt min mening att länskolnämnderna bör ha tillgång till personal som, för att kunna sköta sina kontaktuppgifter, är orienterad inom aktuell forskning.

I det centrala utvecklingsarbetet är länskolnämnderna en resurs som hittills använts i alltför liten utsträckning. Mot bakgrund av att jag i propositionen om den statliga skoladministrationen m. m. kommer att anföra att SÖ och länskolnämnderna bör betraktas som *en* enhet, finns det anledning att understryka att SÖ bör kunna lägga ut en del av arbetet med den centrala utvärderingen på länskolnämnderna. Den kunskap nämnderna besitter gör dem emellertid också speciellt lämpade för det rent utvecklande arbetet. Jag kommer att närmare beröra länskolnämndernas betydelse härvidlag i samband med mina förslag om lokalt utvecklingsarbete och personalutveckling. Det kan finnas anledning att, i stället för att som nu sker i viss utsträckning hyra in länskolnämndspersonal till SÖ, lägga ut uppdrag på nämnderna.

Även enligt min åsikt bör nämndernas nya organisation ges möjlighet att disponera resurser som inte i förväg låsts till fasta tjänster. Jag återkommer till detta. Vidare kommer jag att i propositionen om den statliga skoladministrationen m. m. närmare utveckla mina förslag om nämndernas personalorganisation.

Skolstyrelserna

Skolstyrelserna kommer, om mina förslag i det följande bifalls, att genom omfördelning av medel tillföras resurser för lokalt utvecklingsarbete och personalutveckling. De har redan tidigare fått ett ökat inflytande över skolverksamheten över huvud taget. Jag kommer i det följande att närmare utveckla mina förslag om det lokala utvecklingsarbetet.

Enligt min mening är det naturligt att skolstyrelserna intar en positiv attityd till skolforskning. Det är givetvis väsentligt att skolstyrelserna i sin planering är medvetna om aktuella forskningsrön och kan ta till vara dessa, för att skolan skall bli så bra som möjligt.

Mitt ställningstagande för ett ökat lokalt inflytande över utvecklingsarbetet får inte tolkas som ett ställningstagande mot det utvecklingsarbete som bedrivs på central nivå. Det grundar sig, vilket jag har framhållit, i stället på den övertygelsen att ett vidgat lokalt inflytande över det egna utvecklingsarbetet snabbare leder till att forskningens och det centrala utvecklingsarbetets resultat slår igenom i skolans vardag.

Men en lokal utvecklingsresurs och ett ökat lokalt inflytande över utvecklingsarbetet får inte begränsas till att endast ge spridning åt centralt uppnådda forskningsresultat. Skolstyrelserna bör också känna ett ansvar för att forskning kommer till stånd. Skolforskning utan kontakter med fältet torde bli tämligen meningslös. Skolstyrelserna bör därför inta en positiv attityd också till att kommunens skolor deltar i olika forskningsprojekt. Skolstyrelsernas medverkan kan också ske genom att de med en del av sina utvecklingsresurser stöder projekt som initieras från högskolan eller SÖ.

3.5 Vissa tjänster

Chefen för utbildningsdepartementet angav i 1981 års budgetproposition (prop. 1980/81: 100 bil. 12) att vissa frågor rörande tjänster i ämnet pedagogik skulle behandlas i samband med förevarande proposition.

Som en följd av riksdagens behandling av anslagen till högskolan för budgetåret 1978/79 (UbU 1978/79: 25, s. 19, rskr 1978/79: 244) fick UHÄ i uppdrag att kartlägga behovet och omfattningen av vuxenpedagogisk forskning samt undersöka möjligheterna att nu och i framtiden tillgodose kraven på en fast organisation för forskning med vuxenpedagogisk inriktning. Med anledning härav föreslår nu UHÄ att forskningsorganisationen inom området vuxenpedagogik bör byggas ut med en ordinarie professur vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm. Finansieringen bör delvis ske genom indragning av en lektorstjänst. Som ytterligare ett led i uppbygget av denna forskningsorganisation föreslår UHÄ att den för Ewe Malmquist personliga professuren (L 20) i praktisk pedagogik vid universitetet i Linköping permanentas i samband med Malmquists pensionering under budgetåret 1981/82.

UHÄ har vidare i skrivelse i februari 1980 föreslagit att benämningen på den efter Torsten Husén ledigblivande professuren (L 22) i pedagogik vid universitetet i Stockholm i samband med återbesättandet ändras till professur i pedagogik särskilt internationell och jämförande pedagogik.

Rektorsämbetet vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm har i skrivelse framfört synpunkter angående den av UHÄ föreslagna tjänsten som professor i pedagogik med inriktning mot vuxenpedagogik vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm.

Efter samråd med chefen för utbildningsdepartementet får jag anföra följande.

Behovet av en förstärkning av forskningen inom det vuxenpedagogiska området är numera väl belagt. Jag biträder därför UHÅ:s förslag att en tjänst som professor i vuxenpedagogik bör inrättas. Jag kan dock inte biträda förslaget att tjänsten bör vara placerad vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm. F.n. bedrivs lärarutbildning med inriktning mot tjänstgöring inom vuxenutbildning vid universitetet i Linköping. Jag anser att det är väsentligt att den grundläggande lärarutbildningen med inriktning mot vuxenutbildning kan anknytas till forskning inom området. Jag förordar därför att den för Ewe Malmquist personliga professuren (L 20) i praktisk pedagogik vid universitetet i Linköping vid Malmquists pensionering ersätts av en tjänst som professor (L 22) i vuxenpedagogik. Samtidigt bör en lektortjänst vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm dras in.

I Stockholm finns f.n. fem tjänster som professor i pedagogik, tre vid högskolan för lärarutbildning och två vid universitetet, varav den ena som nyss nämnts innehålls av Torsten Husén. Enligt min mening bör dessa tjänster ses som en samlad resurs för den pedagogiska forskningen i Stockholm oavsett att de är förlagda till skilda högskoleenheter. Det är angeläget att denna grundsyn präglar forskningsplaneringen inom pedagogikområdet i Stockholm. Detta är av särskild betydelse för att lärarutbildningen i Stockholm skall få den bredare forskningsanknytning till universitetsforskningen som den har vid de högskoleenheter där den utgör en del av ett universitet. Mot denna bakgrund är det också angeläget att universitetet i Stockholm får tillräcklig kapacitet för att kunna utveckla den grundläggande pedagogiska forskning som måste utgöra bas för såväl kunskapsförnyelsen som forskarutbildning och sektorsforskning. Jag förordar därför att den efter Husén ledigblivande professuren i pedagogik vid universitetet i Stockholm behålls som en professur i pedagogik.

Den internationellt orienterade forskningsverksamhet som vuxit fram under Huséns tid som professor är av stor betydelse i detta sammanhang. Det är viktigt att denna verksamhet kan fortsätta och anknytas till både lärarutbildning och övrig grundläggande pedagogisk utbildning samt forskarutbildning. Enligt min mening är det också angeläget att de internationella erfarenheterna av skol- och pedagogisk utveckling snabbt kan förmedlas till lärarnas utbildning och fortbildning och till forsknings- och utvecklingsarbetet rörande den svenska skolan. Med hänsyn till vad jag nyss har anfört om samverkan mellan institutionerna med pedagogisk forskning i Stockholm utgår jag från att så kan ske även om detta slags forskning är förlagd till universitet i Stockholm och inte högskolan för lärarutbildning i Stockholm. Mot denna bakgrund biträder jag UHÅ:s förslag och förordar att den efter Husén ledigblivna tjänsten som professor i pedagogik vid universitetet i Stockholm ändras till en tjänst som professor i pedagogik, särskilt internationell och jämförande pedagogik.

Regeringen bör inhämta riksdagens bemyndigande att, i enlighet med vad jag har förordat, en tjänst som professor (L 22) inrättas och benämningen på en tjänst som professor (L 22) ändras.

Jag övergår nu till att behandla utvecklingsarbetet på lokal nivå.

4 Lokalt utvecklingsarbete

Decentraliseringen på skolområdet har inneburit att ett ökat ansvar för driften av skolan lagts på kommunerna. Kommunerna, rektorsområdena, skolenheterna och personalen har därigenom fått ett ökat ansvar för utvecklingen och för att genomföra förändringar och fortlöpande förbättra och effektivisera arbetet i den egna skolan. Detta bör enligt min mening ske genom ett lokalt utvecklingsarbete som omfattar såväl själva verksamheten som ramarna för den.

Flera remissinstanser har med anledning av SFK:s och LUT 74:s betänkanden diskuterat innebörden av begreppet lokalt utvecklingsarbete. *Länsskolnämnden i Blekinge län* definierar det lokala utvecklingsarbetet som sådant arbete med förändring av verksamheten, som personalen – och ibland även elever – i enskilda skolor tar initiativ till och genomför. *Länsskolnämnden i Östergötlands län* anför i sitt yttrande att det undersökande arbetssätt som nu påbjuds i grundskolans läroplan bör stimuleras att slå igenom från forskarna via skolstyrelsen, den lokala skolläroplanen och lärarlagen till eleverna. *Uppsala kommun* uttrycker sig så, att det lokala utvecklingsarbetet är en form av utveckling av den reguljära verksamheten, en förnyelseprocess som läroplansreformerna avses ge upphov till.

Jag använder begreppet lokalt utvecklingsarbete som en sammanfattande beteckning på alla de åtgärder på en skola, som syftar till att utveckla den egna verksamheten. Det viktiga i denna verksamhetsutveckling är att de som skall genomföra arbetet själva berörs och får ta ansvaret för förändringar och förbättringar. Även om de synpunkter jag framför här exemplifieras med grundskolan anser jag att samma tankegångar kan tillämpas inom andra utbildningsformer.

4.1 Arbetets inriktning

Lokalt utvecklingsarbete inom grundskolan, gymnasieskolan och vuxenutbildningen är det arbete med försök till förändringar av verksamheten i den egna skolan, som enskilda och grupper, personal, elever och föräldrar själva tar initiativ till, driver och följer upp. Lokalt utvecklingsarbete syftar således inte i första hand till att få fram generella lösningar, modeller och erfarenheter med avsikt att förmedla dem till andra. Det är enligt min mening viktigt att det lokala utvecklingsarbetet får sin kraft och sin inriktning utifrån de behov och problem som man har i den enskilda skolan.

Det lokala utvecklingsarbetet får emellertid inte vara villkorslöst. Förutom begränsningar i form av de ekonomiska restriktioner skolstyrelsen beslutar om måste det ske i den riktning som läroplanerna och målen i övrigt anger. Det lokala utvecklingsarbetet bör vara ett förändringsarbete som växer fram i ett samspel mellan läroplanens riktningssamtal och de ambitioner och värderingar som finns hos människor i den enskilda skolan

och de tolkningar och prioriteringar som dessa gör. Arbetet bör kunna utnyttjas för att uppnå ökad effektivitet och ett rationellare resursutnyttjande.

Det lokala utvecklingsarbetet kan självfallet gälla alla områden av utbildningsverksamheten. Det kan gälla

det vardagliga inre arbetet

– undervisningen: innehåll, kunskapssyn, arbetsformer, arbetssätt, användning av läromedel etc.,

– förebyggande elevvård,

– fritidsverksamhet osv.,

olika verksamhetsgrenar i skolan

– studie- och yrkesorientering, praktisk arbetslivsorientering,

– samverkan hem-skola,

– skolmåltider,

– jourssystem osv.,

en del av organisationen

– en skolenhet,

– ett stadium,

– en eller flera arbetsenheter,

– en eller flera klasser/grupper,

de administrativa rutinerna i vid bemärkelse, de dagliga rutiner som "håller hela organisationen samman"

– arbetsledning,

– information, kommunikation,

– rutiner för inflytande och samråd,

– former för beslutsfattande,

– former för resursfördelning,

– läromedelshantering (inköp m. m.) osv.

Det lokala utvecklingsarbetet hänger, som jag inledningsvis har framhållit, nära samman med insatser för personalens utveckling, i form av introduktion på arbetsplatsen, fortbildning och vidareutbildning.

Inriktningen av det lokala utvecklingsarbetet kan variera mellan skolor – liksom lösningarna kan variera inom ett och samma område. Även om det lokala utvecklingsarbetet bedrivs olika på olika håll – med olika inriktning och olika ambitionsgrad – bör det ha vissa gemensamma drag. Det måste ske med en viss grad av systematik utifrån medvetna motiv, med medvetna syften och med en medveten planering. För grundskolans del finns här således en nära relation till den pedagogiska planering som sker i samband med framtagningen av arbetsplaner.

I läroplanen för grundskolan (Lgr 80) sägs beträffande arbetsplanerna (s. 59):

"Planeringen vid rektorsområdet skall redovisas i en arbetsplan. Skyldigheten att göra upp en arbetsplan markerar den lokala skolans ansvar. Arbetsplanen skall ge uttryck för den enskilda skolans mål och ambitioner

och därigenom vara ett utvecklingsprogram och en form av lokalt läroplansarbete. Den bör utgå från en probleminventering. Tyngdpunkten i programmet kan därigenom komma att läggas olika i olika skolor. Någon standardiserad utformning, lika vid alla skolor, bör inte eftersträvas.”

Vidare sägs om arbetsplanen (s. 60) att den inte enbart skall vara beskrivande utan dessutom så långt möjligt uttrycka en ambitionsnivå, som man lokalt kommit överens om att söka uppnå.

Ett gemensamt drag för det lokala utvecklingsarbetet, var det än bedrivs, måste vara att det inte görs för sin egen skull eller för att förändring skall ske till varje pris utan av omsorg om eleverna och med en ambition att förbättra och effektivisera skolan.

Men motiven för lokalt utvecklingsarbete måste också sökas i personalens bedömning av sin arbetssituation. Det som kommer ut av utvecklingsarbete måste i någon mening göra deras situation bättre, ge dem ett utbyte – tillfredsställa en ambition, en vilja, ge ett annat förhållande till eleverna, ge möjligheter att själv lära något nytt om omvärlden eller om barn och ungdom, skapa trygghet och stöd i förändrade relationer till andra vuxna, få större utrymme för personlig förmåga och intressen, ge stimulans i form av ökat ansvarstagande etc. I denna del knyter det lokala utvecklingsarbetet således an till personalutvecklingen.

Det lokala utvecklingsarbetet inbegriper de element av förnyelse som i allmänhet ligger i den enskilde lärarens uppläggning av den dagliga undervisningen - men går samtidigt utöver detta. Det lokala utvecklingsarbetet bör också ges formen av ett kollektivt arbete. Det blir då ofta fråga om att bearbeta mål och problem som skär genom flera årskurser, ämnen och stadier. För vuxenutbildningens del gäller det ofta frågor som är gemensamma för hela den sektorn. Lokal samverkan mellan olika vuxenutbildningsanordnare blir därmed betydelsefull.

I det lokala utvecklingsarbetet handlar det ofta om en problemlösning som kräver engagemang från flera i skolan. Arbetet förutsätter många gånger gemensamma beslut om t. ex. resursanvändning, organisation eller ekonomi. Det kan vara fråga om att behöva arbeta i en grupp för att kunna stödja varandra när utvecklingsarbetet möter svårigheter och kriser.

Lokalt utvecklingsarbete bör vara en naturlig del av verksamheten i varje skola. Det blir då också ett arbete som visserligen någonstans har en början – men egentligen aldrig något tydligt urskiljbart slut, eftersom erfarenheterna används för att hela tiden gå vidare. Lokalt utvecklingsarbete är därigenom inte något avgränsat, något särskilt i skolans verksamhet – vare sig i tid eller till sin form. Det är en verksamhet som förutsätts ständigt pågå.

Att det lokala utvecklingsarbetet bygger på lokala initiativ utesluter inte att man också i sådant arbete kan ha nytta av både initiativ, stimulans och stöd utifrån. I själva verket tror jag att detta ofta är en nödvändig förutsätt-

ning för att man lokalt skall kunna hålla utvecklingsarbetet vid liv och förnya det. Men det innebär också, att det ställs särskilda krav på hur stödet och stimulansen utifrån utformas. Till det återkommer jag längre fram.

En viktig uppgift för skolstyrelsen och skolledningen bör vara just att skapa förutsättningar för det lokala utvecklingsarbetet. Detta kan främst ske genom en behovsriktad fördelning av de medel till förstärkning och utveckling, som skolstyrelsen enligt mina förslag i det följande genom omprioriteringar kommer att förfoga över. Andra åtgärder bör vara att skapa effektivitetsbefrämjande former för samråd och för en mer rationell planering av personalens utbildning.

Jag anser att det också är angeläget att i kommuner och skolor skapa ett ökat intresse för att lösa mer långsiktiga och generella problem. Lösningarna kan ge perspektiv på den egna verksamheten men också bidra till att hjälpa andra. Ett sådant mer systematiskt utvecklingsarbete är angeläget för att finna lösningar på många problem. Detta slag av verksamhet kan givetvis initieras lokalt, av skolor och skolstyrelser, men också utgöra gemensamma projekt på initiativ av länskolnämnderna. Jag räknar med att kommuner och nämnder härvid också kommer att efterlysa forskarmedverkan från högskolan i detta arbete.

Det är också nödvändigt att på andra ställen kunna utnyttja de kunskaper och erfarenheter som finns lokalt. Inte minst erfarenheterna från de s. k. utvecklingsblocken pekar på detta, samtidigt som det självfallet är stimulerande att få tillfälle att bedriva eller medverka i olika typer av försök som ingår i ett vidare sammanhang. För många små kommuner vars resurser för utvecklingsarbete kommer att vara begränsade, trots de förslag jag i det följande framför, kommer en sådan samverkan inom länen att ha stor betydelse.

Jag övergår nu till att behandla vissa av SFK:s förslag rörande den regionala samordningen av det lokala utvecklingsarbetet.

4.2 Regional samordning

Regionskollegierna har funnits sedan år 1974. De har till uppgift att initiera och främja pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete samt grundutbildning och fortbildning av lärare. Regionskollegierna finns ett i varje lärarutbildningsregion och består av en representant för varje högskoleenhet med lärarutbildning och länskolnämnd samt en representant för de pedagogiska institutionerna inom regionen och en representant för fortbildningsavdelningen. I samband med högskolereformen gjordes vissa justeringar i regionindelningen, varefter SÖ ombad intressenterna i kollegierna att lämna synpunkter på deras framtida verksamhet. I stort sett samtliga ansåg att kollegierna i deras dåvarande form borde avvecklas. Huvudsakligen tre skäl anfördes nämligen:

högskolereformen hade ändrat förutsättningarna för arbetet och det var naturligt att söka samarbete med regionstyrelserna, regionskollegiet var otympligt, särskilt i relation till dess begränsade resurser,

det ansågs i vissa regioner att kollegiet inte hade sysslat med helt meningsfulla uppgifter.

Flera svarande talade dock om behovet av fortsatt samarbete i vissa avseenden, bl. a. för en viss samordning av lärarfortbildningen och för skapandet av samband mellan FoU-arbetet och vardagsarbetet i skolan.

I likhet med SFK och remissinstanserna förordar jag att regionskollegierna avskaffas.

Regionstyrelsernas uppgifter innefattar samordnande planering i fråga om utveckling och utbyggnad inom regionen av den grundläggande högskoleutbildningen med sikte på ett allsidigt utbildningsutbud och ett effektivt resursutnyttjande, sammanhållande ansvar för anknytningen mellan högskoleenheter med och utan fasta forskningsresurser samt organisations- och förvaltningsfrågor som berör i första hand två eller flera statliga högskoleenheter.

SFK ser det som angeläget att regionstyrelserna kan ingå som en del i ett regionalt samarbete på utbildningsområdet. De har redan en samordnande och sammanhållande funktion och har kontakter såväl med högskolan som det omgivande samhället. De disponerar betydande resurser. Kommittén anser att det skulle kunna ligga en vinst i att låta regionstyrelserna få ett sammanhållande ansvar för ett regionalt samarbete på utbildningsområdet.

SFK är medveten om att ett regionalt samarbete med så många intressenter som det här är fråga om kan komma att möta samma svårigheter som regionskollegierna.

Flertalet remissinstanser avstyrker eller är tveksamma till regionstyrelsen som sammanhållande instans, bl. a. *UHÄ, rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala, förvaltningsnämnden vid lärarhögskolan i Malmö, SÖ, SACO/SR och flera länsskolnämnder*. Remissinstanserna erinrar om att regionstyrelsernas ansvarsområde primärt är högskolan och att det föreslagna samarbetet med så många intressenter torde stöta på många svårigheter. Från flera remissinstanser, bl. a. *länsskolnämnderna i Blekinge, Värmlands, Jämtlands och Västerbottens län*, understryks önskvärdheten av att det regionala samarbetet byggs upp utan centrala regler och anvisningar.

Jag delar i hög grad remissinstansernas farhågor i detta avseende. Jag anser de uppfattningar som framkommit om regionskollegierna mer än väl motivera att man inte nu försöker tillskapa ett nytt organ med allmänt samordnande uppgifter utan preciserade arbetsområden och utan styrande funktioner. Jag utgår från att de som anser att behov av samordning föreligger i något avseende också tar de nödvändiga kontakterna för att ett sådant skall komma till stånd.

Regeringen bör bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad jag nu har anfört om den regionala samordningen av FoU-arbetet.

5 Personalutveckling

5.1 Utgångspunkter

Mina förslag rörande personalutveckling grundar sig på den övertygelsen att en förändring av skolan och vuxenutbildningen inte kan bli framgångsrik med mindre än att personalen ges möjlighet till utbildning och annan personlig utveckling. Jag har haft fyra utgångspunkter för mina förslag.

En första utgångspunkt för mig är att det finns ett starkt samband mellan de åtgärder som vidtas för skolväsendets utveckling och för personalens utbildning. Det är därför skolväsendets – och därigenom samhällets – behov som inom ramen för begränsade ekonomiska resurser måste styra inriktningen av personalens utbildning.

En andra utgångspunkt är att jag anser att nuvarande resurser för personalutbildning inom skolväsendet inte är väl använda. Detta beror enligt min mening bl. a. på att ansvaret för beslut, planering och genomförande är splittrat på för många organ. Splittringen gör det svårt att samordna och effektivt utnyttja tillgängliga resurser. Därtill kommer att innehållet i högskolans olika kurser, som utnyttjas av personal inom skola och vuxenutbildning, i allmänhet inte är särskilt väl anpassat till skolans utveckling och nuvarande behov. Någon samlad behandling av personalutbildningens innehåll har tidigare aldrig gjorts. Riksdagens ställningstaganden har i huvudsak gällt den fortbildning som bedrivs inom ramen för SÖ:s fortbildningsanslag. Enligt riksdagens uttalande i samband med besluten om grundskolans läroplan (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422) borde emellertid även vidareutbildningen behandlas. Statens ekonomiska insatser för denna är betydligt större än för fortbildningen inom fortbildningsanslaget. Jag kommer därför att i det följande lämna förslag som innebär en helhetssyn på samtliga insatser.

En tredje utgångspunkt för mina ställningstaganden är, som jag tidigare har framhållit, att decentraliseringen på skolväsendets område har gjort personalutbildningens inriktning och innehåll till ett mer betydelsefullt instrument än tidigare för att söka förverkliga dess mål. Samtidigt bör ett ökat ansvar kunna läggas på kommunerna, skolorna och de enskilda människorna för planering och genomförande av personalutbildning.

En fjärde utgångspunkt är den utformning som lärarbetet har. I detta ingår ett stort mått av tid för lektionsförberedelser, enskild fortbildning, konferenser och samråd. Lärarnas genomgång av läroplanen, val av läromedel, inläsning av material före lektioner, förberedelser av studiebesök

m. m., diskussion med kolleger och elever under arbetsenhets- och klasskonferenser och i klassråd utgör en kontinuerlig personalutveckling. Den organiserade personalutbildning jag kommer att behandla i det följande utgör endast en kompletterande insats till det enskilda och kollektiva lärarbetet som utgör en skyldighet för varje lärare inom den normala arbetstidens ram.

Personalutbildningsfrågorna har nyligen behandlats av LUT 74 i dess betänkande (SOU 1978: 86) Lärare för skola i utveckling. Jag övergår nu till att redogöra för LUT 74:s förslag angående fortbildning och vidareutbildning av skolväsendets personal och mina ställningstaganden till dessa. Jag behandlar också kortfattat introduktion av nyanställd personal.

5.2 En helhetssyn på lärarutbildningen och behovet av personalutveckling

LUT 74 har i enlighet med sina direktiv lagt ett helhetsperspektiv på lärarutbildningen, där grundutbildningen och åtgärder för personalens utveckling efter yrkesdebuten skall samspela. I likhet med LUT 74 och flertalet remissinstanser vill jag understryka betydelsen av detta helhetsperspektiv. Jag är emellertid inte nu beredd att ta ställning till frågor som har att göra med grundutbildning av lärare.

LUT 74 anser att behovet av personalutbildning är mycket stort, dels med hänsyn till att genomsnittsåldern för de nu verksamma lärarna är låg och att därför lärare med ny grundutbildning under lång tid kommer att vara i minoritet, dels därför att enligt utredningens uppfattning en väsentlig del av lärarnas totala yrkesutbildning bör utgöras av återkommande utbildning. Det stora behovet av personalutbildning och annan personalutveckling stryks också under av remissinstanserna.

För egen del är jag inte beredd att nu ta ställning till frågan om avvägningen mellan grundutbildning och utbildning efter yrkesdebuten. Det samma gäller LUT 74:s förslag rörande introduktion och inskolning på arbetsplatsen för i första hand nyutbildade lärare. Jag nöjer mig därför här med att belysa behovet av introduktion och inskolning i ett mer allmänt perspektiv.

Det bör vara en självklarhet att all nyanställd personal får en genomgång av sina arbetsuppgifter och informeras om förhållanden av skilda slag på den nya arbetsplatsen. Utredningen om skolans inre arbete (SIA) riktade uppmärksamheten på dessa frågor och underströk vikten av systematiskt genomförda introduktionsprogram vid varje skola. Utredningen gav i sitt huvudbetänkande (SOU 1974: 53) Skolans arbetsmiljö förslag på moment som kan ingå i en sådan systematiskt genomförd introduktion på arbetsplatsen.

Ansvar för att introduktion till nyanställd personal ges vilar på skolhuvudmannen. I sin egenskap av huvudman har kommunen samma arbetsgivaransvar beträffande lärare med statligt reglerad tjänst som beträffande

övriga arbetstagare i kommunens tjänst. Kommunerna måste därför, såsom Kommunförbundet uttalade i sitt yttrande över 1969 års personalvårdsutredning, sörja för erforderliga personalvårdsinsatser även för lärarpersonalen. Kommunförbundets principuttalande beträffande huvudmannens arbetsgivaransvar i här nämnt avseende är en avgörande utgångspunkt för uppbyggnaden av en fungerande personalvård för lärare. Utbildningsutskottet har särskilt erinrat om uttalandet och anser att det är angeläget att kommunerna ser över hur de ordnat sitt ansvar för samtliga inom skolväsendet anställda (UbU 1973: 44 s. 5, rskr 1973: 311).

Som LUT 74 påpekar är det emellertid väsentligt att därutöver överväga vilka ytterligare åtgärder av mer pedagogisk art som behöver vidtas i inskolningssyfte främst för att ge stöd åt nyutbildade lärare under deras första tjänstgöring.

5.3 Personalutbildningens uppgifter

Den snabba förändringen av samhället, kunskapstillväxten och ständigt nya krav på skolan förutsätter, som LUT 74 framhåller, en fortlöpande omprövning av skolpersonalens utbildningsbehov. LUT 74 pekar därvid på tre motiv för en återkommande utbildning av skolpersonalen:

- Behovet av att ha beredskap inför förändringar.
- Behovet av samspel mellan teori och praktisk tillämpning.
- Behovet av personalutbildning som stöd för ett lokalt utvecklingsarbete och för personlig utveckling.

LUT 74 menar att man kan lägga tre olika aspekter på personalutbildningens uppgifter: en med betoning på gemensamma uppgifter på arbetsplatsen och en andra med betoning på det individuella. LUT 74 kallar dessa uppgifter skol- resp. individinriktad fortbildning. En tredje uppgift för personalutbildningen är att fungera som ett styrmedel att utveckla skolan mot centralt uppställda mål. Denna del av utbildningen kallar LUT 74 samhällsbestämd fortbildning.

LUT 74 använder sig av denna indelning när det gäller att beskriva innehåll, form, målgrupper, organisation och behov av resurser för personalutbildning.

LUT 74:s indelning kan underlätta analysarbetet. Många remissinstanser har också uttryckt sin tillfredställelse med indelningen. Det bör emellertid enligt min mening understrykas att det i realiteten ofta inte går att särskilja fortbildningens skilda uppgifter. Till syfte och innehåll torde man således inte alltid lokalt komma att se några tydliga gränser mellan skolinriktad och individinriktad fortbildning. Den samhällsbestämde utbildningen bör enligt min mening ses som ett utslag för samhällets intresse att ange mål och inriktning för såväl den skol- som den individinriktade utbildningen.

5.3.1 Skolinriktad personalutbildning

Jag har tidigare redogjort för hur jag ser på det lokala utvecklingsarbetet och sambandet mellan detta och åtgärder för personalens utveckling (avsnitt 4). Jag har därvid betonat att till utvecklingsarbetet i en enskild skola måste räknas alla de åtgärder som individer eller grupper i skolan företar i syfte att utforma den dagliga verksamheten så att den successivt i allt större utsträckning svarar mot de mål samhället ställt upp för skolan.

Det ökade lokala ansvaret för skolans utveckling kan bidra till att utvecklingsprocesser kommer igång eller intensifieras i de enskilda skolorna. Den förändrade ansvarsfördelningen kan dock inte ensam förväntas leda till ett lokalt förändrings- och utvecklingsarbete.

Det är mot denna bakgrund man bör se LUT 74:s förslag rörande *skolinriktad* personalutbildning. De krav som bör ställas på denna bör enligt LUT 74:s uppfattning bl. a. vara att

- skapa tillfällen till diskussioner om skolans mål och deras innebörd,
- ge information om de förutsättningar som den enskilda skolan arbetar med,
- ge enskilda skolor eller grupper av personal inom dessa stöd och hjälp i det fortlöpande arbetet med att granska och värdera den egna verksamheten,
- ge personalen i enskilda skolor stöd och hjälp att successivt öka sin kunskap om utvecklingsprocessers natur etc.,
- möta de konkreta behov av stöd och hjälp som enskilda skolor eller grupper inom dessa behöver,
- förmedla information mellan skolor.

Det är uppenbart, vilket jag tidigare har betonat, att gränserna mellan vad som är att betrakta som utbildning, utvecklingsarbete, informations- och konferensverksamhet samt vad som är normala planeringsuppgifter är flytande.

I det dagliga arbetet blir således ofta utvecklingsarbete och skolinriktad fortbildning en helhet. Det finns således en stark koppling mellan personalutbildning i dess skolinriktade form och det lokala, skolinriktade utvecklingsarbetet. Bokstavskombinationen FbU – *fortbildning och utvecklingsarbete* – är på den lokala nivån från denna synpunkt mer relevant än den traditionella FoU – *forskning och utvecklingsarbete* – för att beskriva samspelet i skolutvecklingen. Inte minst framträder detta om man jämför personallagsutbildningen (PLAG) och skolledarutbildningen (SLUG) å ena sidan med den utveckling av arbetsplaner som sker med stöd av den lokala genomföranderesursen å den andra sidan.

PLAG, som endast berör grundskolan, skall särskilt bidra till en utveckling av skolans samlade verksamhet inom det egna rektorsområdet. Speciellt intresse riktas därvid mot arbetssätt och arbetsformer i skolan. Alla aktiviteter i skolans samlade verksamhet bör bidra till elevernas allsidiga utveckling. Innehållet i de olika verksamheterna bör därför bestämmas

utifrån skolans mål. PLAG syftar just till ett ökat målinriktat samarbete mellan skolans olika yrkesgrupper.

Jag anser att personalutbildning av det slag PLAG representerar bör planeras och i princip också genomföras lokalt. Lokalt känner man bäst förutsättningarna. Man vet hur långt man har kommit i förändringsarbetet, vilka problem som finns, etc. Lokalt kan man också i regel bäst bedöma vilka utvecklingsinsatser som i ett visst läge är mest angelägna. Med förslagen i den s.k. besparingspropositionen och riksdagens ställningstagande därtill (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81: 15, rskr 1980/81: 120) samt i budgetpropositionen 1981 (prop. 1980/81: 100 bil. 12) har dessa fortbildningsinsatser karaktär av fortbildning för lokalt utvecklingsarbete med ett starkt lokalt inflytande än tydligare markerats. Bl. a. blir det därmed inte längre nödvändigt att bedriva fortbildningen i lagarbetets form. Jag har därför i budgetpropositionen anfört att fortbildningen framgent bör kallas fortbildning för lokalt utvecklingsarbete i grundskolan.

Behovet av utbildning kan variera starkt från rektorsområde till rektorsområde. I någon skola kan det vara naturligt att lägga tyngdpunkten på planering eller små försök av olika slag, medan det i en annan skola är angelägnare med en mer traditionell utbildningsinsats. På vissa håll kan det vara lämpligt att alla i skolan redan från början deltar i utvecklingsprocessen. Utbildningsinslag kan behöva varvas med andra arbetsuppgifter. På andra håll kan det vara bättre att någon mindre personalgrupp först tar itu med frågorna och kanske genomgår någon externt arrangerad kurs. Utbildningstidens längd och förläggning kan således behöva variera liksom utbildningsformerna i övrigt.

Många gånger kan det vara naturligt att knyta utbildningen till något mer specifikt aktuellt problem i skolan som t. ex. hur alkohol-, narkotika- och tobaksfrågorna skall behandlas eller hur undervisningen i de naturorienterade ämnena skall kunna förbättras. Skolans skyldighet att verka för jämställdhet förutsätter att dess personal får kunskaper och hjälp att bearbeta attityder till kvinnligt och manligt. Jämställdhetsfrågorna skall därför enligt min mening ingå i fortbildningen för lokalt utvecklingsarbete i grundskolan.

Kommunen och rektorsområdet behöver ha stimulans, stöd och hjälp på olika sätt. Sådan stimulans i fråga om utvecklingsprocessen ges genom informations- och kommentarmaterial till läroplanerna. Därvid bör olika exempel och problem presenteras. Dessutom behövs en betydande personalinsats på olika rektorsområden. Enligt min mening bör det ankomma på länskolnämnderna att i samarbete sinsemellan och med skolstyrelserna svara för detta. SÖ bör därvid ha en gentemot länskolnämnderna samordnande uppgift.

Som jag tidigare har nämnt har PLAG enbart berört grundskolan. Jag anser det emellertid angeläget att förbättra förutsättningarna för det lokala utvecklingsarbetet även inom gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Ut-

vecklingsinsatser med PLAG:s inriktning bör därför snarast initieras också för dessa utbildningsformer. Möjligheterna till samverkan härvidlag mellan kommunens vuxenutbildning och andra former av vuxenutbildning bör beaktas.

5.3.2 *Individeriktad personalutbildning*

Den individinriktade utbildningen skall enligt LUT 74 ge den enskilde tillfälle att vidga och fördjupa erfarenheter, kunskaper och insikter inom de områden som grundutbildningen omfattat. Den skall därvid bl. a. – utöver den skolinriktade utvecklingsstödjande fortbildningen – ge den enskilde möjlighet att utveckla den problemlösande förmågan, förmågan att analysera och motivera sitt agerande, den reflekterande inställningen till sitt ämne eller sina ämnen, förmågan att söka och bearbeta kunskap samt vanan vid och förmågan till samverkan och samarbete med andra. Den individinriktade personalutbildningen skall vidare, enligt LUT 74, ge den enskilde tillfälle att söka och bearbeta kunskaper samt göra erfarenheter och upplevelser på områden som betingas av yttre förändringar i samhälle, arbetsliv, yrken och ämnen eller av förändringar av värderingar och synsätt inom samhälle, arbetsliv och forskning; av väsentlig betydelse är här också det internationella perspektivet. Den enskilde skall också ges tillfälle att komplettera sin utbildning i de fall centrala beslut förändrar skolan som institution och ta del av kunskaper och erfarenheter som görs genom forskning och utvecklingsarbete på undervisningsområdet, att fördjupa den specialisering mot ämnesområden (ämnen), åldersgrupper eller funktioner, som grundutbildningen omfattat, att vidga eller komplettera denna specialisering samt att utbilda sig för nya funktioner inom sin tjänst. Den enskilde skall också få tillfälle till olika slag av personlig utveckling.

Det stora och variationsrika behovet av personalutbildning understryks av remissinstanserna. Generellt sett anses möjligheterna till komplettering av ämneskunskaper och yrkesfärdigheter f. n. alltför dåliga och för ojämnt fördelade på de olika personalkategorierna. Behovet av ämnesmetodisk fortbildning bör också enligt remissinstanserna tillgodoses bättre. Några remissinstanser förordar således en förskjutning av insatserna från mer allmänpedagogiskt slag till sådana som i högre grad direkt berör ämnen och metodik.

Den individinriktade personalutbildningen sker i dag genom olika utbildningar som anordnas av fortbildningsavdelningarna och i viss mån av länskolnämnderna under ämnesinriktade studiedagar. Den för samhället totalt sett i kostnadshänseende mest omfattande utbildningen sker emellertid inom högskolan med tjänstledighet för studier med B-avdrag på lönen eller med bibehållen lön. Det är angeläget att denna utbildning ger så stort utbyte som möjligt. En annan reglering än den nuvarande bör därför göras av vilken utbildning i högskolan som bör få genomgåas med B-avdrag. Det ankommer på regeringen eller den myndighet som regeringen beslutar att

bestämna om vilka förutsättningar som skall gälla för att studier skall berättiga till tjänstledighet med helt eller delvis behållna löneförmåner.

Jag övergår nu till att redogöra för mina förslag i detta avseende och behandlar sedan också frågorna om ansvarsfördelning och om målgrupper för utbildningsinsatserna. Jag tar också upp frågan om tidsresurser för den lokala skolutvecklingen och för den individinriktade utbildningen.

5.3.3 Angelägna personalutbildningsbehov

Som jag tidigare har framhållit bör även inriktningen av den individinriktade personalutbildningen bestämmas utifrån skolväsendets behov och utformas så att utbildningsinsatserna om möjligt knyter an till det lokala utvecklingsarbetet.

Personalutbildningen måste således enligt min mening primärt syfta till att personalens kompetens skall kunna bibehållas eller förbättras. Utbildningen måste därför tillgodose såväl behovet av komplettering och fördjupning som breddning av kunskaperna och vidareutvecklingen av arbetssätt och metodik i olika ämnen.

Innehållet i skolans skilda ämnen förändras olika snabbt. Inom t. ex. vissa tekniska ämnen sker utvecklingen i en takt som gör att lärarnas kunskaper redan efter några år kan vara föråldrade. Inom andra ämnesområden är kunskapsmassan mer statisk. I sammanhanget vill jag emellertid ännu en gång framhålla att förändringar av innehållet i ett ämne inte behöver innebära att det uppstår behov av formaliserade utbildningsinsatser. Det är ett naturligt inslag i lärarens förberedelse- och uppföljningsarbete att han eller hon fortlöpande informerar sig om nyheter och förändringar på samma sätt som det för alla andra yrkesgrupper i samhället är nödvändigt att följa med i utvecklingen inom sitt yrkesområde. En systematisk planering av verksamheten i skolan tillsammans med kolleger är enligt min mening härvid av stor betydelse.

Vid sidan av de utbildningsbehov som uppstår på grund av förändringar i ämnesinnehåll är det angeläget att också uppmärksamma behov som beror på brister i lärarnas grundutbildning.

Det är här inte möjligt att göra en heltäckande beskrivning av de utbildningsbehov som kan bli aktuella i framtiden. Det måste ankomma på SÖ att som en del av den långsiktiga och övergripande planeringen också analysera och presentera behoven av personalutbildning samt lägga fram förslag till innehåll i och inriktning av sådan utbildning. Jag kommer därför under förutsättning av riksdagens bifall till mina förslag senare att föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att i samband med anslagsframställningarna med början för budgetåret 1982/83 kartlägga behovet av personalutbildning inom skola och vuxenutbildning samt framlägga förslag till erforderliga åtgärder och prioriteringar. SÖ bör därvid utgå från vad jag i det följande anför om angelägna behov.

En stor del av utbildningsbehoven bör som jag har sagt tidigare, tillgo-

doses inom högskolan. SÖ bör undersöka vilka möjligheter det finns att anlita andra utbildningsanordnare i de fall högskolan inte kan svara för utbildningen. Sådana utbildningsanordnare kan vara branschorganisationer för yrkesteknisk utbildning, olika organisationer m. fl. Jag vill här peka på några särskilt angelägna behov.

Regeringen bör bereda riksdagen tillfälle att ta del av vad jag nu anför om angelägna fortbildningsbehov.

I skilda sammanhang har jag framhållit behovet av att förbättra undervisningen i basfärdigheterna i skolan. Jag anser därför att det är ytterst angeläget att låg- och mellanstadiets lärare ges möjligheter till en ämnes- och metodinriktad utbildning i svenska och matematik. En motsvarande utbildning med vuxenpedagogisk inriktning är angelägen för lärarna inom grundutbildningen för vuxna.

I enlighet med beslut om läroplan för grundskolan m. m. (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422) har en omfattande fortbildning inletts för klasslärare i naturorienterande och tekniska moment. Utbildningen som omfattar sammanlagt fem dagar skall vara samordnad med ett lokalt utvecklingsarbete varvid möjligheterna till en stadieövergripande metodisk fortbildning som också omfattar högstadiets lärare skall beaktas. Den ämnesinriktade fortbildningen för låg- och mellanstadiets lärare skall enligt beslut av riksdagen (prop. 1979/80: 100 bil. 12, UbU 1979/80: 21, rskr 1979/80: 233) genomföras under en femårsperiod med början 1980/81 och omfatta var tredje lärare. Som ett komplement till denna fortbildning anser jag det angeläget att utbildningsmöjligheter av skilda slag skapas inom högskolan.

För flera lärargrupper på högstadiet finns behov av en kompletterande utbildning. Jag vill här särskilt peka på de behov som de nya kursplanerna för högstadiet leder till. Uppgiften att orientera om olika ämneskunskapers betydelse för skilda yrken och studier har förts in som moment i grundskolans kursplaner i avsikt att förstärka studie- och yrkesorienteringen och göra den till en angelägenhet för alla i skolan. Som ett ytterligare exempel vill jag framhålla de förändringar som har skett i kursplanerna vad gäller den allmänbildande undervisningen om datorer. De nya huvudmomenten berör i första hand undervisningen i samhälls- och naturorienterande ämnen samt i matematik. Många lärare med äldre grundutbildning behöver komplettera sina kunskaper. Utbildningsbehovet är enligt min mening störst för lärare i samhällskunskap och matematik. Behovet av fortbildning på detta område är stort också för gymnasieskolans och den kommunala vuxenutbildningens lärare.

För högstadiets del anser jag det vidare angeläget att få fler lärare med en bred kompetens. I stor utsträckning har lärarna på högstadiet bara utbildning i två ämnen. Utbildningsinsatser som breddar kompetensen hos högstadiets lärare bör därför få hög prioritet. Jag vill i sammanhanget peka på bristen på lärare med utbildning i teknik inom den naturorienterande

sektorn och i religionskunskap inom den samhällsorienterande sektorn. För dessa grupper bör kompetenshöjande insatser sättas in. Jag vill härvid betona att utbildning som leder till ny behörighet till annan tjänst inte, utöver vad som hittills har gällt, bör bedömas vara angelägen.

Jag har tidigare påtalat behovet av en skolinriktad fortbildning för gymnasieskolans och vuxenutbildningens lärare. När det gäller den mer individriktade personalutbildningen bör den enligt min mening ha sin tyngdpunkt i komplettering och fördjupning. Som jag tidigare har påpekat medför den snabba tekniska utvecklingen att ämneskunskaperna för vissa lärargrupper snabbt föråldras. Jag vill här speciellt framhålla de behov som utvecklingen inom elektronik- och dataområdet föranleder för vissa lärarkategorier. Den tekniska utvecklingen liksom utvecklingen inom dataområdet får följder för ett flertal ämnen. Så t. ex. påverkas innehållet i de ekonomiska ämnena på ett avgörande sätt. Andra konsekvenser av den tekniska utvecklingen inom dataområdet är att problem som tidigare har betraktats som alltför komplexa för att kunna behandlas i undervisningen nu ofta kan tas upp. Med den nya tekniken kan också olika processer och fenomen lättare åskådliggöras i undervisningen varigenom metodiken i många ämnen förändras. Jag anser det angeläget att personalutbildningen planeras så att berörda lärargrupper får möjligheter att snabbt ta del av olika nyheter.

Jag vill i sammanhanget understryka betydelsen av att lärarna i de yrkesinriktade ämnena ges utökade möjligheter att kontinuerligt komplettera sina yrkeskunskaper. Detta behov av utbildning betingas i första hand av de tekniska och produktionsmässiga förändringarna inom näringslivet. Jag ser det därvid som angeläget att utnyttja kurser och andra utbildningsarrangemang inom näringsliv, industri och förvaltning. För lärare i yrkesinriktade ämnen kan det många gånger vara ändamålsenligt att direkt i yrkeslivet få komplettera sina kunskaper. Jag anser därför att de möjligheter till yrkesstudier som nu finns skall finnas kvar. Beslut om yrkesstudier fattas i dag av länskolnämnderna. Trots att efterfrågan på yrkesstudier är stor utnyttjas inte hela den avsatta resursen. Jag anser att detta till någon del beror på en alltför omständlig beslutsprocess. Det är därför angeläget att finna sådana former för planering och beslut om yrkesstudierna att de kan på ett enkelt sätt planeras in i lärarnas arbete. Jag anser därför att i fortsättningen kommunen utifrån generella riktlinjer och inom ramen för de bidrag till lokal skolutveckling och personalutbildning som jag kommer att föreslå bör få besluta om yrkesstudier för lärare. Inom yrkesinriktade studievägar på gymnasieskolan och inom vuxenutbildningen är det vidare angeläget att fakteori och arbetsteknik kan integreras. Detta kräver för många lärare grundläggande utbildning inom exempelvis matematik. Olika kurser, bl. a. inom komvux, kan vara lämpliga i detta sammanhang.

Jag vill framhålla att det är väsentligt att lärarna inom vuxenutbildningen ges samma möjligheter till personalutbildning som lärarna i grundskolan

och gymnasieskolan. De förslag jag här lägger fram för grundskolans och gymnasieskolans lärare gäller i tillämpliga delar således även för vuxenutbildningens lärare. Sistnämnda lärargrupperns speciella behov och förutsättningar måste emellertid också särskilt uppmärksammas.

De utbildningsbehov som aktualiseras för vuxenutbildningens lärare men också i många fall för lärarna inom gymnasieskolan berör små målgrupper. Jag anser det därför angeläget att utbildningen arrangeras så att den kan samordnas för de olika lärargrupperna. Möjligheterna till samordning med personalutbildningen för arbetsmarknadsutbildningens lärare måste därvid beaktas. En samordning av utbildningarna kan vara ändamålsenlig även av rent pedagogiska skäl. Lärarna inom de olika slagen av utbildning har ofta olika utbildningsbakgrund och olika erfarenheter vilket kan utgöra en stimulans i utbildningen.

Bristen på speciallärare är fortfarande stor i skolväsendet. Behovet av personal med någon form av specialpedagogisk kompetens visar relativt ringa tecken till att minska. Enligt min uppfattning utgör därför det specialpedagogiska området alltjämt ett område som bör prioriteras. Här står beträffande anordnandet av utbildningen flera vägar öppna. Dels finns de gängse speciallärarutbildningarna, vilka ger en förhållandevis såväl bred som djup utbildning. De bör anordnas även fortsättningsvis i enlighet med vad jag har föreslagit i propositionen om besparingar inom statsverksamheten, m. m. (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81: 15, rskr 1980/81: 120). Det är emellertid enligt min mening angeläget att skolans personal i betydande utsträckning ges specialpedagogisk kompetens även på andra sätt. Från resurssynpunkt är det inte rimligt att stora delar av lärarkåren går igenom en så lång och dyrbar utbildning som speciallärarlinjerna. Sådan utbildning bör i första hand förbehållas lärare som på grund av sin tjänstgöring har särskilt stora behov av specialpedagogiska färdigheter. Därför måste utbildningsbehovet inom specialpedagogik tillgodoses även på andra sätt. De flesta kommuner har tillgång till egen specialpedagogiskt utbildad personal. Jag anser att det bör vara möjligt att den personalen engageras i lokalt anordnad utbildning i specialpedagogik. Samverkan med högskolan är härvidlag viktig vid anordnandet av kortare kurser inom olika områden. Jag vill här också aktualisera behovet av fortbildning för lärare inom specialskola och särskola. Jag ser det angeläget att berörd personal bereds tillfälle att delta i den fortbildning som ordnas för skolväsendets personal i övrigt. Det är emellertid nödvändigt att de också får möjligheter att i takt med den pedagogiska och tekniska utvecklingen fortlöpande komplettera sina kunskaper inom resp. specialområde. Jag vill här särskilt nämna behovet av fortbildning i teckenspråk.

Jag vill här också något behandla behoven av fortbildning på grund av invandringen. Ett problem därvidlag utgör bristen på behöriga hemspråklärare, vilket jag något berört vid min presentation av förslagen i 1981 års budgetproposition. Det är angeläget att sätta in kompetenshöjande åtgär-

der också i fråga om den obehöriga delen av lärarpersonalen, särskilt för dem som kan bedömas komma att tjänstgöra en längre tid i skolväsendet. Så långt möjligt bör också de behöriga hemspråkslärares behov av fortbildning beaktas, varvid jag anser att specialpedagogiska moment bör ges särskild uppmärksamhet. Utbildningen kan utgöra en del av det lokala utvecklingsarbetet och knyta an till personallags- och skolledarutbildningarna.

Skolan har ett stort ansvar för att invandrabarnen inte endast lär sig sitt hemspråk utan även svenska. Särskilda och mer omfattande utbildningsinsatser bör sättas in för att förbättra lärarpersonalens förmåga att undervisa i svenska som främmande språk. Det torde här bli fråga om relativt sett längre kurser inom högskolans ram. Denna utbildning bör vända sig till alla kategorier av lärare i svenska och främmande språk i skolväsendet. Styrande vid urvalet måste givetvis vara det lokala behovet av personal med särskilda kunskaper på området.

SLUG ingår vid sidan om PLAG, numera fortbildningen för lokalt utvecklingsarbete i grundskolan, i det personalutbildningsprogram som utgör ett led i SIA-reformen. Utbildningen startade 1976 och föregicks av en försöksutbildning. Målgruppen består till ca 60% av skolledare i grundskolan. De resterande 40 procenten utgörs av skolledare i gymnasieskola, kommunal och statlig vuxenutbildning m. fl. skolformer. Avsikten är att samtliga skolledare skall genomgå utbildningen. Huvudsyftet med SLUG är att skapa instrument för att ändra skolans arbetsätt. Utbildningen syftar också till att utveckla skolledarfunktionen men är inte någon traditionell ledarutbildning. Den skall i stället vara en hjälp för den enskilde och hans skola att i högre grad än nu nå fram till skolans mål. Skolledarnas ansvar för jämställdheten leder till att dessa frågor bör beaktas i SLUG. En fjärde inte lika klart uttalad ambition är att enskilda skolledare skall fördjupa sin självkännet och sin kunskap om relationer mellan människor. I regeringens proposition om besparingar i statsverksamheten, m. m., har jag föreslagit besparingar avseende denna utbildning.

SLUG är i huvudsak en grundutbildning för alla i tjänst varande skolledare. Jag anser det angeläget att denna utbildning kan fullföljas enligt de ursprungliga planerna trots besparingarna. Det är också viktigt att nytillkommande skolledare kan få del av utbildningen. Som jag har framhållit i besparingspropositionen bör det vara möjligt att genom höjd effektivitet och viss samordning med PLAG minska kostnaderna för SLUG. Jag har tidigare föreslagit en förändring av PLAG som innebär att utbildningen planeras och genomförs som en skolinriktad lokal fortbildning och som stöd för det lokala utvecklingsarbetet. Det är därför nödvändigt att SLUG organiseras på ett sådant sätt att möjligheterna att genomföra delar av utbildningen i anslutning till det lokala utvecklingsarbetet tillvaratas.

5.4 Ansvarsfördelning mellan stat och kommun för personalutveckling

Jag har tidigare föreslagit riktlinjer för innehållet i den framtida personalutbildningen inom skola och vuxenutbildning. Jag övergår nu till att sammanfatta min syn på ansvarsfördelningen mellan stat och kommun för personalutbildningen.

Jag anser att det alltså bör ankomma på staten att ha det övergripande ansvaret för personalutbildningen. Men planering av personalutveckling bör också ses som ett led i den lokala verksamhetsplaneringen. Det bör vara en lokal angelägenhet att bedöma vilka utvecklingsinsatser som kan vara aktuella mot bakgrund av bl. a. de mål och riktlinjer för personalutbildning som staten anger samt de utbildningar för skolpersonalen som anordnas inom högskolan, av SÖ eller av andra utbildningsanordnare. Staten bör ekonomiskt stödja kommunernas verksamhet på detta område.

Sammanfattningsvis anser jag således att staten bör

- svara för den övergripande planeringen och samordningen av personalutbildningarna,
- ange mål och riktlinjer för samt göra en prioritering av personalkategorier och innehåll i personalutbildningen,
- genom olika arrangemang erbjuda möjligheter till en återkommande utbildning för skolväsendets personal samt
- ge allmänt stöd åt skolutvecklingen i kommunerna dels genom att kommunerna ges en samlad resurs för lokalt utvecklingsarbete och personalutbildning, dels genom personalinsatser för stöd till lokalt utvecklingsarbete och medverkan i personalutbildning som arrangeras lokalt.

Kommunen bör inom ramen för det lokala utvecklingsarbetet ansvara för planering, organisation och i en del fall även genomförande av personalutbildning enligt de av staten givna riktlinjerna men med anpassning till lokala behov och förutsättningar.

Kommunerna får därmed ansvaret för att centralt beslutade utbildningsinsatser planeras in i ett lokalt utbildningsprogram.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av de riktlinjer för ansvarsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om personalutbildningen för skolväsendet som jag nu har redovisat.

5.5 Målgrupper

De statliga insatserna inom ramen för det s. k. fortbildningsanslaget riktade sig ursprungligen i första hand till skolledare och lärare. Efter hand har i viss utsträckning även annan skolpersonal men även förtroendevalda i skolstyrelser kommit att omfattas av åtgärder, som bekostas från anslaget. De möjligheter till lön med B-avdrag vid tjänstledighet för studier som regleras genom AST avser i princip enbart arbetstagare med statligt reglerad anställning.

LUT 74 har i sitt arbete med fortbildningsfrågor haft som utgångspunkt

att samarbetet mellan olika grupper med anknytning till skolan skall ökas. LUT 74 menar att alla yrkesgrupper inom skolan och inom kommunens sektor för barn- och ungdomsarbete har ett ansvar för skolans utveckling. Genom att olika personalgrupper möts i gemensamma utbildningsaktiviteter ökar förutsättningarna för att skolan skall fungera som en samordnad helhet. En naturlig följd av den ökade betoningen av kontakten mellan skola och samhälle är, enligt LUT 74, också att föräldrar och andra grupper utanför skolan bereds tillfälle att delta i skolans utbildnings- och utvecklingsprogram. LUT 74 förutsätter därför att all personal utifrån den egna skolans bedömning skall kunna delta i de utbildningsaktiviteter, som LUT 74 benämnt "skolinriktad" utbildning. Däremot har LUT 74 begränsat sitt förslag rörande den s. k. individinriktade utbildningen till att gälla enbart lärare.

De remissinstanser som yttrat sig i fråga om målgrupperna ansluter sig till utredningens uppfattning.

Några remissinstanser framhåller emellertid betydelsen av att man vid planeringen av personalutbildningen tar hänsyn till att personalen har olika funktioner i skolan och därför behöver olika utbildningsmöjligheter. Beslut om personalutbildning har hittills i många fall fattats av olika myndigheter för olika personalkategorier. Detta har, som några remissinstanser påpekat, ibland lett till oklarhet om vem som har ansvaret för beslut i det enskilda fallet.

Jag har tidigare i samband med mina förslag rörande åtgärder för lokal skolutveckling framhållit betydelsen av att alla i skolväsendet verksamma deltar i utvecklingsarbetet. Kommunen har också arbetsgivaransvar för all sin personal i vad avser personalutveckling.

Jag kommer senare att föreslå att statsbidragen för stöd till lokalt utvecklingsarbete och för personalutveckling för personal med statligt reglerade tjänster skall samlas under särskilda anslagsposter. Det bör då vara möjligt för skolhuvudmannen att samordna det statliga bidraget med kommunala medel för personalutveckling. Planeringen av lokalt utvecklingsarbete och personalutveckling bör härigenom underlättas.

5.6 Tidsresurser

LUT 74 föreslår att varje kommun och skola skall disponera en fast tidsresurs årligen då undervisningen ställs in för att tillgodose skolinriktade behov, dvs. lokalt utvecklingsarbete och viss personalutbildning.

I dag får i flertalet skolformer undervisningen inställas under tid som motsvarar högst fem dagar per läsår för planering av skolarbetet eller fortbildning av lärare – s. k. studiedagar.

För grundskolans del har bl. a. de förändrade statsbidragsbestämmelserna medfört ökade möjligheter till att arrangera arbetet i skolan så att det underlättar förändringar. Den s. k. genomföranderesursen, som utgår un-

der den tid den nya läroplanen introduceras, skall också underlätta olika utvecklingsinsatser. Den planeringsdag som man i grundskolan har möjlighet att ta ut för att lärare och elever gemensamt skall kunna planera sin verksamhet är också en resurs i sammanhanget.

Delar av den undervisningsfria tiden i lärarens arbetstid utnyttjas också för konferenser, information, utbildning etc. Flera av de centrala fortbildningsprojekt, som nu genomförs, såsom personallagsutbildning, skolledarutbildning och fortbildning av lärare i naturorientering och teknik, har en uppläggning som innebär att personalen vid skolan arbetar samtidigt med sin egen utveckling och skolans utveckling.

Det finns således redan i dag ett antal olika möjligheter att ordna personalutbildning. Detta förhållande, liksom det faktum, att det är svårt att skilja kollektiva behov från individuella gör att jag inte är beredd att föreslå att en viss fast tid utöver studiedagstid årligen avsätts för att täcka vissa på förhand angivna behov av utbildning. Däremot anser jag att det även i framtiden är nödvändigt att kunna ställa in den ordinarie undervisningen för att inom ramen för det lokala utvecklingsarbetet bereda personalen möjligheter till utbildning, planering eller arbete som inte går att genomföra på annan tid. Antalet sådana studiedagar bör vara detsamma som nu. Planeringsdagar av samma slag som i grundskolan enligt Lgr 80 bör kunna förekomma också i gymnasieskolan. Genom att den ordinarie undervisningen är inställd ökar också möjligheterna till kontakt med företrädare för samhället utanför skolan - myndigheter och näringsliv.

Vid sidan av behovet av tid i skolan för gemensamt kollektivt arbete med utveckling och utbildning på arbetsplatsen pekar LUT74 på behov av tid för individuell utbildning. I samband med sina förslag rörande individriktad fortbildning menar LUT74 således att individen själv, ensam eller i samråd med andra, är den som bäst kan avgöra vilken utbildning som vid en given tidpunkt i skolarbetet är mest angelägen. Med denna utgångspunkt finner LUT74 det naturligt att låta den enskilde anställde få ett större inflytande över formerna för och innehållet i personalutbildningen. LUT74 slår således fast ett antal principer för hur den enskilde skall förfoga över utbildningsresurserna:

- Den enskilde bör regelbundet kunna förfoga över viss tid för egen fortbildning.
- Den enskilde bör i princip ha rätt att själv avgöra vilket innehåll som hans eller hennes egen fortbildning bör omfatta.
- Den enskilde bör i princip ha rätt att själv välja vilka utbildningstillfällen i samhället han eller hon önskar utnyttja för sin egen fortbildning och i anslutning härtill också den form i vilken han eller hon önskar genomföra denna fortbildning.
- Den enskilde bör i princip ha rätt att själv avgöra på vilket sätt han eller hon önskar ta ut den tid för egen fortbildning som den enskilde disponerar.

Flertalet remissinstanser understryker det angelägna i att ge personalen ett stort inflytande över den egna utbildningen. Ett stort antal remissinstanser, bland dem SAV, Kommunförbundet och Landstingsförbundet, ställer sig dock tveksamma till att den enskilde själv skall "förfoga över" utbildningen på det sätt LUT 74 föreslår. Personalutbildningen måste primärt utgå från verksamhetens behov, säger Landstingsförbundet. SAV menar att det inte går att bestämma någon viss tidsvolym i förväg eller årligen för personalutbildning.

Jag delar de båda kommunförbundens och SAV:s synpunkter på den utformning av den individinriktade fortbildningen som LUT 74 föreslagit. Som jag tidigare har framhållit får personalutbildningen i det decentraliserade skolväsendet stor betydelse som ett statligt styrmedel av verksamheten. Det innebär att samhället/arbetsgivaren måste kunna utnyttja den personalutbildning samhället bekostar för att främja skolväsendets utveckling i enlighet med läroplanen. Jag är därför inte beredd att biträda LUT 74:s förslag rörande ett ökat enskilt inflytande i fråga om personalutbildningen. Jag vill dock erinra om att lärarbetet f. n. är så konstruerat att den enskilde förutsätts utbilda sig också inom ramen för den enskilda lärarbetstiden. Vidare vill jag erinra om det personalinflytande som följer av medbestämmandelagen och de avtal som träffas på lagens grund liksom om de möjligheter studieledighetslagen (1974:981) ger.

6 En förändrad organisation för lokal skolutveckling

Som jag har sagt tidigare innefattar lokal skolutveckling såväl utvecklingsarbete som personalutbildning. Gränserna dem emellan är flytande och vid lösningen av ett problem kan bådadera komma till användning. Jag ser emellertid en väsentlig skillnad mellan utvecklingsarbete och personalutbildning.

Det lokala utvecklingsarbetet måste redan på grund av sin karaktär vara lokalt också i den meningen att den lokala nivån har det avgörande inflytandet över hur det skall utformas. Statens styrning sker här i form av mål och riktlinjer, tim- och kursplaner o. d. Inom den ramen ankommer det på den lokala nivån att utforma sitt eget lokala utvecklingsarbete, med det stöd som staten enligt vad jag tidigare har föreslagit kan ge genom främst länskolnämnderna. Genom utformningen och inriktningen av detta stöd kan staten främja en viss prioritering och önskvärd utveckling.

Med personalutbildningen bör det i viss mån förhålla sig annorlunda. Utvecklingen mot ramstyrning i stället för detaljreglering innebär i viss mån att staten avhänder sig medel att direkt påverka verksamheten i skolväsendet och att reformera innehållet, liksom den kan sägas försvaga möjligheterna att upprätthålla en likvärdig utbildningsstandard i landet. Sett i det perspektivet får personalutbildningen en ökad betydelse. Ett av

dess främsta syften blir att tjäna som ett indirekt styrmedel i fråga om skolväsendets verksamhet och utveckling. Det blir därför mer angeläget än tidigare att staten utövar ett direkt inflytande över personalutbildningens innehåll. Så är inte fallet i dag. Den stora del av personalutbildningen för lärare som i dag bedrivs under tjänstledighet med B-avdragslön styrs av gammal praxis. Utbildningarnas innehåll är normalt föga inriktat mot de olika skolformernas mål och styrs av beslut inom högskolan. Det ökade samhälleliga behovet att påverka verksamheten via personalutbildningen ökar också angelägenheten av att utjämna de stora skillnaderna kommunerna emellan i fråga om att utnyttja utbildningen.

Olika myndigheter beslutar f. n. om deltagande och förmåner vid deltagande i utbildning. Vissa utbildningar är obligatoriska, andra frivilliga. Någon klar och entydig princip för vilka förutsättningar som skall gälla i det ena och andra fallet existerar inte. Systemet har växt fram under en lång och reformrik tid och kännetecknas av en mängd improvisationer.

Lärarnas riksförbund (LR) säger i sitt remissvar med anledning av LUT 74 att den nuvarande fortbildningens organisation ger anledning till flera kritiska kommentarer. Den uppvisar – inte minst efter högskolereformen – en splittrad bild med olika myndigheter som ger och fördelar anslagen till fortbildning. Resurserna splittras på en rad aktiviteter med risk för mindre effektivt utnyttjande. Den hierarkiskt uppbyggda organisationen är svår att anpassa till kraven på medinflytande från berörd personal. Ansvarsfördelningen mellan myndigheterna ger ett oklart intryck. Allmänt sett tycks de inbördes kontakterna fungera mindre väl. Dessutom är den återkoppling med berörda lärargrupper, som fortbildningsorganen kan etablera, obetydlig.

Jag anser att LR:s kritik är berättigad. Flera andra remissinstanser bekräftar denna uppfattning. LUT 74 föreslår en bättre samordning och ett mer systematiskt utnyttjande av tillgängliga personella och ekonomiska resurser för personalutbildning och utveckling av skolan. En utgångspunkt för SAK:s förslag rörande personalutveckling är att en ökad samordning av och ett mer sammanhållet ansvar för och inflytande över befintliga resurser för fortbildning av skolans personal kommer till stånd.

Mina förslag till en ändrad organisation av den lokala skolutvecklingen innebär, mot bakgrund av vad jag nyss har anfört, i huvudsak följande.

Riksdag och regering gör efter förslag från UHÄ och SÖ de övergripande prioriteringarna rörande personalutbildningens resurser och inriktning. Den individinriktade personalutbildningen för skolväsendet bör så långt möjligt ske som fortbildning och vidareutbildning inom högskolan. Inom högskolan anordnas utbildning av detta slag främst i form av enstaka kurser. Även den personalutbildning jag föreslår för skolan bör ske i form av enstaka kurser. Eftersom ifrågakvarande utbildning är specifikt avsedd för skolans personal bör medlen genom centrala beslut destineras till anslaget Utbildning för undervisningsyrken. Medlen bör fördelas mellan

högskoleenheter på samma sätt som medlen för övriga enstaka kurser. Eftersom regionstyrelserna fördelar medel till enstaka kurser regionvis inom ramen för anslaget till enstaka kurser och lokala och individuella linjer bör regionstyrelserna även fördela medlen till enstaka kurser för personalutbildning för skolväsendet. Under det nyssnämnda sektorsanslaget bör således beräknas en anslagspost till personalutbildning för skolväsendet för varje högskoleregion.

I propositionen (1979/80:104, UbU 1979/80:29, rskr 1979/80:341) om vissa högskoleadministrativa frågor anslöt sig chefen för utbildningsdepartementet till uppfattningen att medelfördelningen till högskoleenheterna inom anslaget till lokala och individuella linjer och enstaka kurser är förenad med en rad problem och framhöll att han avsåg att återkomma till regeringen beträffande en utredning av frågan (s. 13). Jag vill framhålla att förslagen i det föregående beträffande medelstildelningen till högskoleenheterna för enstaka kurser för personalutbildning för skolväsendet inte avser att föregripa en sådan utredning. Enligt vad jag har erfarit avses denna ske i anslutning till en samlad utvärdering och översyn av den institutionella organisationen i högskolan.

SÖ bör besluta om vilka utbildningar som skall berättiga till lön med B-avdrag. Detta kan gälla såväl utbildningar inom högskolan som utbildningar bedrivna på annat sätt och med andra utbildningsanordnare. Beslutanderätten beträffande oavkortad lön vid ledighet för studier bör ligga kvar hos regeringen. Skolstyrelserna bör däremot fatta de individuella besluten rörande lön med B-avdrag resp. oavkortad lön vid tjänstledighet för studier inom de riktlinjer regeringen eller SÖ fastställt. Skolstyrelserna får en avgränsad ekonomisk resurs till grundskolan som till en del skall användas för att anställa ersättare för lärare som genomgår personalutbildning med någon form av behållna löneförmåner inom de gränser SÖ och regeringen fastställt och till en del får användas fritt av skolstyrelserna för lokalt utvecklingsarbete. Motsvarande införs i gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen. Av tekniska skäl är det dock lämpligare att bidraget till dessa skolformer får användas som ett bidrag till den tjänstlediges lön.

Jag övergår nu till att i detalj redovisa mina förslag. Jag behandlar därvid först vissa instansers funktioner inom den förändrade organisationen för den lokala skolutvecklingen.

6.1 Riksdag och regering

Styrningen av det lokala utvecklingsarbetet från central nivå torde vad gäller innehållet bli indirekt. Den tar sig uttryck i ekonomiska beslut och beslut om hur tilldelade medel får användas. Den innehållsliga styrningen sker främst därigenom att målen för de olika skolformernas verksamhet anges. Enligt min mening är den nya läroplanen för grundskolan härvidlag

ett användbart instrument. Den anger inriktning och ramar, men ger samtidigt så stort lokalt självbestämmande att ett lokalt utvecklingsarbete grundat på lokala initiativ inte hindras. I fråga om gymnasieskolan skapas bättre förutsättningar genom mina förslag om fri resursanvändning och projektstudier i propositionen om besparingar i statsverksamheten, m. m. (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81: 15, rskr 1980/81: 120) vilka jag utförligare kommer att behandla i ett förslag till proposition om gymnasieskolans timplaner. För den kommunala vuxenutbildningen har komvux-utredningen utarbetat ett förslag till ny läroplan, vilket f. n. remissbehandlas.

Som jag nyss har nämnt är ett ökat inflytande över personalutbildningen från statsmakternas sida närmast en nödvändighet i det decentraliserade skolväsendet. Riksdagens och regeringens beslut rörande personalutbildningen bör vara direkta utflöden av den inriktning man vill ge skolväsendets utveckling. Detta kräver en helhetssyn på personalutbildningen. Ett framtida personalutbildningsprogram bör innehålla klarare prioriteringar och fastare förankras i en helhetssyn på skolväsendets utveckling som fastställs av riksdag och regering. Jag har tidigare (avsnitt 5.3.3) angett de prioriteringar som bör gälla för den närmaste tiden. Förändringar i programmet bör ske fortlöpande. Jag vill betona vikten av kontinuitet på detta område. Programmen måste ges tid att slå igenom och utbildningsanordnarna ges rimlig tid att genomföra programmen och möjlighet att med någorlunda säkerhet planera sin verksamhet.

Det system jag här förordar ger betydande möjligheter att variera graden av statlig styrning. Man kan nöja sig med allmänt hållna uttalanden om att en eller annan inriktning bör ges, men man kan också klart ange målen vad beträffar innehåll, omfattning, hur många som bör genomgå utbildningen, under vilken tid den bör fullföljas osv. Självfallet kan man också välja olika detaljeringsgrad för olika inslag i verksamheten. Jag vill framhålla att detta samlade grepp på personalutbildningen måste innefatta ett medvetande om att de totala ekonomiska resurserna är begränsade. Riksdagens och regeringens styrning skall därför givetvis också innefatta de totala statliga resurser som avsätts för lokalt utvecklingsarbete och personalutbildning.

6.2 Skolöverstyrelsen

I mina förslag senare i dag i en proposition om den statliga skoladministrationen m. m. kommer jag att förordna SÖ:s omvandling i riktning mot ett utvecklande och långsiktigt planerande verk. Detta skapar ändrade förutsättningar för SÖ i dess relation till det lokala utvecklingsarbetet. SÖ måste ha breda kontaktytor mot fältet, främst genom länskolnämnderna. Tidigare (i avsnitt 3.3) har jag behandlat SÖ:s roll som informationssamlare och -förmedlare. Det är en viktig uppgift i fråga om det lokala utvecklingsarbetet. SÖ bör också kunna pröva i vad mån ett lokalt utvecklingsarbete kan komma till användning inom skolforskningen.

Som central myndighet för skolväsendet har givetvis SÖ också ett ansvar för personalutbildningen. En viktig uppgift för SÖ är att kartlägga utbildningsbehovet. Detta bör tillsammans med SÖ:s förslag till prioriteringar årligen presenteras regeringen som ett underlag för dess och riksdagens ställningstaganden. Det bör också kunna vara utbildningsanordnarna till hjälp i deras planering. Ett led i SÖ:s kartläggningsarbete blir självfallet uppföljningen av beslutade reformer i fråga om såväl skolan och vuxenutbildningen som lärarutbildningen. Som jag tidigare har sagt bör exempelvis brister i fråga om ämneestetiska kunskaper bland lärarna beaktas, liksom behovet av personal med särskild utbildning av skilda slag.

Den modell jag här har förordat förutsätter givetvis att samarbetet mellan SÖ och utbildningsanordnarna, främst högskolemyndigheterna, vidgas betydligt. Högskolemyndigheternas planering kommer i hög grad att underlättas om man inom högskolan i god tid får kännedom om angelägna behov eller förändringar. På samma sätt kommer SÖ:s verksamhet att underlättas om verket besitter kunskaper om resurser och möjligheter inom högskolan.

Vissa typer av personalutbildning passar inte in i högskolan eller saknar högskolan resurser att genomföra. I fråga om sådan utbildning bör SÖ ha ett ansvar för att den kommer till stånd. Jag har tidigare berört behovet av personalutbildningsinsatser för lärare inom yrkesutbildningsområdet. Sådan utbildning saknar högskolan i stor utsträckning möjligheter att anordna. Detta område kommer enligt min mening att bli ett av de viktigaste för SÖ att ansvara för. Huvudprincipen bör vara att SÖ arrangerar utbildningen och finansierar den, men så långt möjligt överlåter genomförandet på andra genom "uppdragsutbildning". Givetvis bör SÖ, om det är lämpligt, ställa personella resurser till förfogande. Jag vill dock här framhålla att SÖ inom sig inte bör bygga upp en egen utbildningskapacitet för skolväsendets personalutbildningsbehov. SLUG får ses som ett rent undantag från denna princip.

Vid utbildningsplaneringen måste kvantitativa mål noga avvägas mot kvalitativa. Utformas utbildningen som en 20-poängskurs i högskolan motsvarar varje årsstudieplats två utbildade per år. Utformas den som en 4-poängskurs blir antalet utbildade per årsstudieplats tio.

Jag har tidigare understrukt personalutbildningens funktion av styrmedel visavi skolväsendet. Det är bl. a. därför angeläget att personalen genomgår den utbildning som är den från samhällets utgångspunkt mest angelägna. Ett medel att åstadkomma detta är att medge någon form av behållna löneförmåner vid genomgång av angelägen utbildning. Som jag har nämnt tidigare har hittills utbildad praxis när det gäller tjänstledighet för studier med B-avdragslön inte varit tillfredställande, kanske främst därför att den i så ringa utsträckning anpassats till skolväsendets föränderliga behov. Denna praxis varierar också i viss mån från länsskolnämnd till länsskolnämnd. Jag ser ingen möjlighet att inom nuvarande organisation med länsskolnämnderna som B-avdragsbeviljande myndighet förändra

detta. Enligt min mening bör därför SÖ i framtiden bestämma vilka utbildningar som skall berättiga till lön med B-avdrag. Detta bör ske på så sätt att SÖ varje år, med utgångspunkt i de prioriteringar regering och riksdag angivit, ger ut en förteckning över utbildningar vilka SÖ funnit angelägna för de olika lärarkategorierna inom grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning och utifrån vilken skolstyrelserna kan fatta sina individuella beslut om lön med B-avdrag vid tjänstledighet för studier. Det ankommer på regeringen att meddela föreskrifter om prövningen av lön med B-avdrag vid tjänstledighet för studier. I denna förteckning bör vidare anges vilka utbildningar regeringen beslutat skall berättiga till oavkortad lön.

En sådan förteckning kan givetvis inte täcka in alla tänkbara utbildningar, även om strävan måste vara att den är fullständig. En skolstyrelse kan t. ex. bedöma att det i kommunen föreligger behov av att en lärare genomgår en speciell utbildning som inte finns i SÖ:s förteckning. Det kan exempelvis gälla ämnesteoritisk utbildning eller yrkesstudier för en lärare vid en gymnasieskola med någon "udda" specialkurs. Skolstyrelsen bör därför helt självständigt, dvs. även för utbildningar som inte är upptagna i SÖ:s förteckning, få medge lön med B-avdrag vid tjänstledighet för studier inom en viss ram. Denna ram bör vara tio procent av den totala omfattningen av tjänstledigheten med B-avdrag och oavkortad lön.

I det föregående (under avsnitt 3.1) har jag förordat att forskningsresurser inom SÖ avsätts för utvärdering av personalutbildningen. Det är angeläget att denna utvärdering sker fortlöpande så att kurser inom högskolan eller i annan form till sitt innehåll och sin uppläggnings motsvarar skolväsendets behov och deltagarnas önskemål.

6.3 Högskolan

Beträffande det lokala utvecklingsarbetet bör högskoleenheterna kunna göra betydande insatser. De förfogar över expertis som rimligen kommer att efterfrågas av de enskilda skolorna, skolstyrelserna eller länskolnämnderna. Hittills har skolutveckling i stort sett varit en angelägenhet för personal enbart vid de pedagogiska institutionerna. Jag anser det betydelsefullt att också övriga institutioner, med anknytning till skolans värld, kommer med i arbetet. Det kan gälla andra beteendevetenskapliga och sociala discipliner, men också, och i stor utsträckning, institutioner som svarar för ämnesteoritisk utbildning i olika skolämnen. Ett sådant samarbete bör leda till att ämnesteoritiska landvinningar snabbare sprids i skolväsendet och mera omedelbart kan komma till användning. En uppgift för högskolan blir att presentera den forskning som finns och dess resultat. Men högskolan bör också kunna ta emot direkta uppdrag från lokal nivå inom skolan för att tillföra det lokala utvecklingsarbetet sin kompetens. I och med att nuvarande FoU-anslag enligt mina förslag begränsas till i huvudsak ett forskningsanslag, medan skolstyrelserna och länskolnäm-

derna tillförs motsvarande resurser för utvecklingsarbete, blir detta i hög grad önskvärt.

Ett lokalt utvecklingsarbete får en i viss mening relativt begränsad inriktning. Det kommer att bli ett arbete i stort inom gällande organisatoriska ramar, inriktat på skolans mera omedelbara problem. Det kan gälla störningar i skolarbetet, undervisningens uppläggning och organisation, men också dess innehåll. Den kritik som riktats mot FoU-verksamheten på skolområdet har till stor del gällt just detta. Vilken nytta har vi i skolans vardag av FoU? Svaret har ofta varit negativt. Med denna nya modell, dvs. ett ökat regionalt och kommunalt ansvar för utvecklingsarbetet, bör de faktorer som har orsakat denna negativa attityd kunna undanröjas. Man kommer lokalt att upptäcka de resurser och den kompetens högskolan representerar och forskningsresultaten kommer snabbare och i större utsträckning verksamheten tillgodo. Detta förutsätter dock ett starkt engagemang och en stor öppenhet från forskarnas sida.

SFK föreslår att särskilda resurser avsätts vid de pedagogiska institutionerna i Linköping, Malmö, Mölndal, högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Umeå och Uppsala för forskningsstöd och uppföljningsstöd i det lokala utvecklingsarbetet. Detta stöd skulle ges försöksvis under en sexårsperiod och i första hand avse tjänster för ändamålet.

Här vill jag först erinra om att ett mycket stort antal av remissinstanserna i olika sammanhang uttalat sig mot att resurser enbart förbehålls pedagogiska institutioner. Både remissinstanser som representerar universitet och högskolor, såsom *rektorsämbetena vid universiteten i Lund och Umeå, planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitet i Linköping och regionstyrelserna i Linköping, Lund/Malmö och Göteborg* och andra, såsom *RRV, FRN och HSFR*, anför att skolforskningen i ökad omfattning bör engagera forskare från andra områden än de rent pedagogiska. I anslutning till diskussionen om hur stöd för forskning och uppföljning i det lokala utvecklingsarbetet skall fördelas anför likaledes ett mycket stort antal remissinstanser att detta stöd bör ges direkt till länskolnämnder och kommuner. Jag har redogjort för en del av remissynpunkterna tidigare. Närheten till fältet, kännedomen om skolverksamheten i länet resp. kommunen och anknytningen till det lokala utvecklingsarbetet ger länskolnämnd och skolstyrelse bättre förutsättningar för detta arbete än de pedagogiska institutionerna anför remissinstanserna.

Jag har nyss framhållit att högskolan enligt min mening har en viktig uppgift att fylla i det lokala utvecklingsarbetet. Min uppfattning är emellertid, som jag tidigare har deklarerat, att ansvaret för denna verksamhet i huvudsak bör ligga lokalt och att också resurserna i betydande omfattning bör disponeras lokalt. Jag är därför inte beredd att biträda SFK:s förslag att tillföra de pedagogiska institutionerna ytterligare resurser för forskningsstöd och uppföljningsstöd i det lokala utvecklingsarbetet.

Detta bör inte nödvändigtvis vara ett hinder för högskoleenheterna att

successivt bygga upp resurser för det ändamål kommittén nämnt. Jag räknar med att skolstyrelserna och länskolnämnderna kommer att repliera på högskolan i det lokala utvecklingsarbetet. Något hinder för skolstyrelserna att använda en del av sina resurser för uppdragsverksamhet kommer inte att finnas. Också länskolnämndernas rörliga medel bör kunna användas för sådan uppdragsverksamhet. Förutsatt att skolstyrelser och länskolnämnder bedömer högskolans insatser i fråga om utvecklingsarbete som värdefulla, kommer högskolan att genom uppdragsverksamhet få tillgång till icke oväsentliga resurser för utvecklingsarbete inom skolområdet.

Av vad jag tidigare har anfört följer att en väsentligt större del än hittills av personalutbildningen för skolväsendet kommer att bedrivas inom högskolan. Vidare har jag förordat att personalutbildningen blir mera målstyrd och inriktad mot de olika skolformernas verksamhet. I första hand kommer denna styrning att åstadkommas genom de prioriteringar som riksdag och regering gör. Enligt min mening är det naturligt att överensstämmelse kommer att råda mellan kursernas innehåll och omfattning och vad som anges i SÖ:s förteckning över utbildningar som berättigar till lön med B-avdrag och oavkortad lön.

Den personalutbildning som enligt mina förslag skall bedrivas inom högskolan bör, som jag tidigare har framhållit, studieorganisatoriskt ha form av enstaka kurser. Medlen bör anvisas under anslaget Utbildning för undervisningsyrken under en särskild anslagspost för varje högskoleregion. Regionstyrelserna bör fördela medlen mellan högskoleenheterna.

De föreskrifter som enligt högskoleförordningen (1977:263) gäller beträffande enstaka kurs bör i huvudsak kunna gälla även enstaka kurs som helt eller delvis avser personalutbildning för skolväsendet och planeras enligt den angivna modellen. Antagningen till sådana kurser för personalutbildning måste emellertid ske så att alla eller ett visst antal platser i en kurs tillsätts med sådana sökande, som av vederbörande skolstyrelse bedömts ha behov av utbildningen. Med nuvarande utformning av 13 § högskolelagen (1977:219) är det emellertid inte förutsatt att en viss kategori sökande till högskoleutbildningen kan få förtur till utbildningsplatser i den utsträckning som här kan bli aktuell. Därför bör paragrafen ändras så att regeringen eller, efter beslut av regeringen, högskolemyndighet får möjlighet att meddela sådana närmare föreskrifter om antagningen att platser garanteras för skolans personalutbildning. Ändringen bör träda i kraft den 1 juli 1982. Förslag till ändring bör fogas till detta protokoll.

Jag anser att antagningsförfarandet till de enstaka kurser som utnyttjas för personalutbildning för skolväsendets personal närmare bör utredas. Jag avser att återkomma till regeringen med förslag om ett uppdrag till UHÄ därvidlag. Uppdraget bör fullgöras i samarbete med SÖ och Kommunförbundet. Ett ändrat antagningsstystem avseende lärarpersonalen i skolan bör syfta till att besked om antagning, eller åtminstone preliminära sådana

besked, kan lämnas i så god tid att personalplaneringen i skolan inte onödigtvis störs. Det innebär, enligt min bedömning att beskedet bör lämnas senast den 1 april för utbildning som börjar på höstterminen och senast den 15 oktober för utbildning som börjar efterföljande vårtermin. Vidare bör en urvalsgrund vid antagningen vara att skolstyrelsen tillstyrkt och gett förhandsbesked om att lön med B-avdrag eller oavkortad lön kommer att lämnas vid tjänstledighet för studierna i fråga.

En del av de särskilda resurserna för lokal skolutveckling jag förordar i detta sammanhang bör skolstyrelserna ha mycket fri förfoganderätt över. Bl. a. skall de kunna användas för utbildningsinsatser i den enskilda kommunen. Jag förutsätter att högskolan visar beredvillighet att ställa upp även i de sammanhangen. Medverkan kan ske i sådan form att kommunerna i detta sammanhang står för kostnaderna. Jag erinrar om att högskoleenheterna, efter medgivande från regionstyrelserna, kan förlägga enstaka kurser till orter utanför högskoleorterna. Jag räknar med att detta från samhällsekonomiska utgångspunkter i många fall kan vara fördelaktigt beträffande utbildning för skolväsendets personal. De merkostnader för högskolan, som kan uppstå i sådana fall, bör skolstyrelserna helt eller delvis kunna täcka med resurserna för lokal skolutveckling.

I sitt betänkande (SOU 1980: 5 s. 234) Förenklad skoladministration – principer för ny organisation, anför SAK att fortbildningsavdelningarna inte längre passar in i en statlig organisation för fortbildning eller personalutveckling.

Remissinstanserna tillstyrker i allmänhet att fortbildningsavdelningarna i sin nuvarande form avvecklas. Däremot är de splittrade i fråga om vart resurserna skall föras. Några förordar att de fördelas på länskolnämnderna. *Kommunförbundet* förordar att resurserna förs till kommunerna. *Universitetet i Linköping* anser att de bör inordnas i högskolans organisation.

För egen del vill jag anföra följande.

I och med att större delen av ansvaret för personalutbildning förläggs till högskolan bör fortbildningsavdelningarna upphöra som organ inom skolväsendet. Deras personal bör i huvudsak överföras till högskolan med placering på de orter där de nu är förlagda. Det är enligt min mening oundgängligt att denna betydande personella resurs även fortsättningsvis tas till vara i personalutbildningssammanhang. Jag bedömer att större delen av fortbildningsavdelningarnas uppgifter väl passar ihop med högskolans. Huvuddelen av fortbildningsavdelningarnas uppgifter bör därför fortsättningsvis utföras inom högskolan. Därför bör också större delen av de resurser fortbildningsavdelningarna förfogar över för att anordna utbildning tillföras högskolemyndigheterna. Återstoden bör SÖ disponera för sådan utbildning som inte lämpligen kan bedrivas inom högskolans ram. Ett exempel på en personalutbildningsinsats, som enligt min mening f. n. inte bör inordnas i högskolan, är SLUG.

Med den ordning jag förordat blir det en uppgift för högskolemyndigheterna att initiera personalutbildning med utnyttjande av högskolans re-

surser, följa behovet av personalutbildning och medverka till att högskolans resurser utnyttjas rationellt i fråga om personalutbildningen. Det ankommer således på högkolemyndigheterna att planera personalutbildningen så att skolväsendets behov tillgodoses. Det är enligt min mening av största betydelse för genomförandet av mina förslag att den betydande personella resurs som högskolan tillförs från fortbildningsavdelningarna verkligen disponeras för de ändamål den är avsedd för. Den personal som anställs måste även i fortsättningen ha omfattande erfarenheter från skolväsendet. Jag vill understryka den funktion av kontaktlänk mellan högskolan och skolväsendet dessa befattningshavare bör utgöra i fråga om både personalutbildning och lokalt utvecklingsarbete.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av de riktlinjer jag har redovisat i fråga om planering och genomförande av enstaka kurser som är avsedda som personalutbildning för skolväsendet. Vidare bör riksdagens godkännande inhämtas i fråga om mitt förslag rörande avveckling av fortbildningsavdelningarna och fördelningen av deras uppgifter.

6.4 Länsskolnämnderna

SFK anför beträffande länsskolnämndernas roll i skolans utvecklingsarbete bl. a. att de kan behöva initiera och driva viss försöksverksamhet som underlag för beslut om åtgärder av större räckvidd. Nämnderna bör också ha möjlighet att stödja och stimulera sådant utvecklings- och förändringsarbete som kan följa av övergripande utvecklingsinsatser av den typ PLAG, SLUG och fortbildningen för klasslärare i naturorienterade och tekniska moment nu utgör. SFK föreslår därför att 4 milj. kr. avskils från FoU-anslaget och tillförs länsskolnämnderna. I och med att samtliga länsskolnämnder enligt förslaget kommer att disponera en flexibel resurs anser kommittén att det särskilda anslaget till lokalt utvecklingsarbete, vilket fördelas på fem länsskolnämnder, inte längre behövs.

En klar majoritet av remissinstanserna stöder de av SFK framlagda förslagen vad beträffar länsskolnämndernas vidgade ansvar och förändrade arbetsuppgifter, att det inom varje nämnd skall finnas en grupp anställda med särskild kompetens för pedagogisk planering och utvärdering samt den ekonomiska resurs om 4 milj. kr. som föreslås tillföras nämnderna.

Jag delar SFK:s uppfattning och avser att i budgetpropositionen för budgetåret 1982/83 lägga förslag i enlighet härmed. Detta bör finanseras genom omfördelning av medel.

Som en följd av mina förslag här och i propositionen om den statliga skoladministrationen m. m. kommer länsskolnämnderna att disponera betydande resurser för lokalt utvecklingsstöd m. m. Dessa resurser bör inriktas mot en stödjande och initierande funktion i fråga om det lokala utvecklingsarbetet och den personalutbildning som anknyter till detta. Framför allt de mindre kommunerna har behov av ett sådant stöd. Enligt min

mening bör emellertid resurserna inte dimensioneras för en fast tjänsteorganisation i egentlig mening. Resurserna bör kunna utnyttjas flexibelt, exempelvis genom anställning av olika experter för kortare tid och beroende på vilka uppgifter som är aktuella under olika år. Nämnderna bör också periodiskt rapportera det inom länet pågående utvecklingsarbetet. I fråga om särskilt resurskrävande projekt och sådana som ställer anspråk på särskild expertis bör nämnderna också kunna ha en samordnande funktion.

6.5 Statsbidrag till lokal skolutveckling

Utöver den tidsbegränsade genomföranderesursen på grundskolan saknar kommunerna i dag särskilda statliga medel till sitt utvecklingsarbete.

I fråga om personalutbildningen är bilden något annorlunda. Kommunerna förfogar själva över hur studiedagarna används. Studiedagsresursen bekostas av staten i den meningen att statsbidrag utgår till lärarlöner. Detta statsbidrag är emellertid låst till sin användning. Den flexibilitet systemet faktiskt medger används inte i särskilt stor utsträckning. Kommunen står för genomförandekostnaderna för sina egna studiedagar, medan länskolnämnder och fortbildningsavdelningar står för genomförandekostnaderna för de s. k. läns- och riksstudiedagarna, vilka är ett mindretal. Även beträffande de senare står kommunen för resekostnadsersättningar och traktementen för sin egen deltagande personal.

Beträffande lärare som är tjänstlediga för studier med behållna löneförhöjningar i någon form saknar kommunen på det hela taget inflytande. Det gäller studieval, vilka som skall genomgå utbildning av olika slag, liksom hur många som skall göra det. De besluten fattas i dag av den enskilde, högskolans antagningsmyndigheter, länskolnämnderna, SÖ och regeringen. Gymnasieskolans statsbidrag är relaterat till de faktiska lärarlönekostnaderna och utgår med 100 % (efter den 1 juli i år med 98 % enligt förslag i budgetpropositionen 1981, prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 320). Detsamma gäller den kommunala vuxenutbildningen och grundutbildningen för vuxna (i sistnämnda fall har ingen statsbidragsminskning föreslagits). På grundskolan täcks vikariekostnaderna i dag för studielediga lärare genom tilläggsbidraget. Statsbidraget till grundskolan är emellertid schabloniserat, vilket får till följd att vissa kommuner – exempelvis med ett stort antal lärare som är tjänstlediga med B-avdrag för studier – får en betydligt lägre statsbidragstäckning av sina lärarlönekostnader än andra. I vissa fall får dock kommunerna full ersättning för sina kostnader via fortbildningsanslaget och i vissa andra betalar staten den tjänstledige direkt. Detta gäller dock en mindre del av kostnaderna för tjänstlediga lärare.

Nuvarande konstruktion av statsbidragen till grundskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning har vissa negativa konsekvenser. Den leder till att statsbidragsdelen av de kommunala skolkostnaderna varierar,

vilket dels är orättvist, dels kan leda till ekonomiska problem i ekonomiskt svaga kommuner. Det leder vidare till att kommunerna får svårigheter med sin planering av skolans verksamhet och sitt eget utvecklingsarbete, varmed jag också avser personalutbildning. En annan nackdel är att de samlade resurserna för skolutveckling kommer att variera från kommun till kommun. Därtill tvingas kommunen att avsätta större resurser för skolväsendet genom den del av lönerna kommunen själv betalar. Det saknas undersökningar som visar hur detta slår mellan kommuner som har ett stort behov av skolutvecklande insatser och kommuner vars behov inte är så stora. Styrmedel från samhällets sida saknas med undantag för antagningen till speciallärlinjen som till en del är behovsstyrd.

Jag har tidigare förordat att skolstyrelserna själva skall få avgöra vilka lärare som skall få vara lediga för studier med någon form av behållna löneförmåner och jag har också förordat att kommunerna tillförs resurser via statsbidragssystemet för sitt lokala utvecklingsarbete. Detta förutsätter, enligt min mening, ändringar av det nuvarande statsbidragssystemet. Ett ökat kommunalt inflytande i dessa frågor och över statsbidragens disposition förutsätter ett ökat kommunalt ekonomiskt ansvar. Den nuvarande statsbidragskonstruktionen ger för gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen en automatisk kostnadshöjning för staten om antalet lediga lärare med någon form av behållen lön ökar. På grundskolan blir förhållandet likartat, eftersom tilläggsbidragets storlek är relaterat till bl. a. de kommunala kostnaderna för ersättare av studielediga lärare föregående verksamhetsår. Av de skälen anser jag att statsbidragen för att täcka kostnaderna för studieledig personal eller ersättare för dem bör ges via särskilda för såväl kommunen som staten klart identifierbara och avgränsade anslagsposter. Resurserna bör för varje enskild kommun bestå av en del som utgår med en viss procent av statsbidraget till lärarlöner för resp. grundskolan, gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning. Vidare bör det bestå av en del som fördelas av länsskolnämnderna till kommunerna efter samma principer som den resurs för Särskilda åtgärder på skolområdet som jag föreslagit i budgetpropositionen 1981. Detta för att kommuner med stora skolproblem skall få större resurser till sin skolutveckling och därför att de kommuner som får ett stort bidrag för särskilda åtgärder därmed också kan få ökade personalkostnader, bl. a. för lön under tjänstledighet för studier.

I fråga om användandet av resurserna inom dessa anslagsposter anser jag att kommunerna bör ges stor men inte obegränsad frihet. Som jag tidigare har framhållit innebär övergången till ramstyrning av det lokala skolväsendet att framför allt personalutbildningsinsatsernas betydelse som styrinstrument för samhället ökar. Det är därför angeläget att det statliga utbudet av personalutbildning verkligen utnyttjas. Å andra sidan är det viktigt att en del av bidraget verkligen används för det lokala utvecklingsarbetet.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört förordar jag att 60–80 % av bidragen till den lokala skolutvecklingen skall användas för att anställa ersättare för lärare som genomgår utbildning resp. i gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen användas för lön till studielediga lärare. Liksom hittills bör det ankomma på regeringen eller en statlig myndighet att bestämma vilka utbildningar som skall ge tjänstledighet med B-avdrag på lönen resp. oavkortad lön. Däremot bör kommunerna sköta det individuella urvalet. Skolstyrelsen bör också, som jag har sagt tidigare, inom ramen för denna resurs helt självständigt få medge lön med B-avdrag vid tjänstledighet för studier inom en ram om 10 % av den totala omfattningen av tjänstledighet för studier med B-avdrag och oavkortad lön. Dessa 60–80 % av bidraget bör också kunna användas till ersättning åt högskolan för dess merkostnader för lokalt initierad personalutbildning som SÖ eller regeringen beslutat skall berättiga till någon form av behållen lön. Det bör också i förekommande fall kunna användas till att täcka kurskostnader och kostnader för resor och traktamenten. 20–40 % av bidraget bör kommunerna disponera i stort sett fritt. Den delen kan användas för finansiering av lagutbildning med anknytning till det lokala utvecklingsarbetet, arbetsavlastande åtgärder för skolledare och lärare på grund av utökade arbetsuppgifter för lokalt utvecklingsarbete, anställning av experthjälp för det lokala utvecklingsarbetet o. d.

Regeringen bör inhämta riksdagens godkännande av vad jag har förordat om en ny statsbidragskonstruktion för lokal skolutveckling.

6.6 Skolstyrelserna

Det decentraliserade skolväsendet ger större förutsättningar för ett lokalt utvecklingsarbete. Hur detta arbete skall läggas upp, planeras och styras, liksom innehållet i det, bör skolstyrelsen avgöra inom de ramar som anges av skolförfattningar och läroplaner. Personalens inflytande över verksamheten följer av medbestämmandelagen och de avtal som träffas med lagen som grund.

Enligt min mening finns redan nu ett stort utrymme för kommunalt självbestämmande i fråga om det lokala utvecklingsarbetet. Genom de resurser jag här föreslår ökar de lokala möjligheterna ytterligare.

Beträffande personalutbildningen har jag redovisat skälen för ett fortsatt relativt starkt statligt inflytande. Även därvidlag bör dock det kommunala inflytandet stärkas. Skolstyrelsen bör framgent, som jag tidigare har anfört, fatta de individuella besluten om förmåner vid tjänstledighet för studier inom de ramar SÖ och regeringen fastställer med vissa undantag. Skolstyrelsen får också möjligheter att ordna intern utbildning därigenom att viss del av resurserna för lokal skolutveckling fritt står till dess disposition och alltså även kan användas för att anordna utbildning.

Vidare får skolstyrelsen med nämnda resurser och inom av staten givna

gränser möjlighet att avgöra hur stor del av resurserna som skall satsas på utbildning resp. utvecklingsarbete. Verksamheten kommer således att bedrivas på en jämfört med nuläget i stort sett oförändrad total utgiftsnivå. Någon kommunal volymexpansion kommer förslaget alltså inte att leda till. Genom den flexibilitet och de valmöjligheter mellan olika åtgärder som kommunerna ges i mitt förslag ökar möjligheterna att bedriva verksamheten effektivare än tidigare.

Den fria delen bör, enligt vad jag tidigare har anfört, få variera mellan 20 och 40% av hela resursen till lokal skolutveckling. Det är skolstyrelsen som enligt min mening skall besluta därom. Att bidragsdelen är fri innebär inte att jag förordar ett helt ostyrt bidrag av karaktären ospecificerad förstärkningsresurs. Det bör enligt min mening inte få användas för att inrätta fasta tjänster. Det får inte heller användas så att en kostnadsövervältring sker från kommunerna till staten eller för att finansiera kommunala angelägenheter utanför det lokala utvecklingsarbetet. Det bör vidare inte användas för arbetsavlastande åtgärder av längre varaktighet. Däremot bör experter kunna anställas för kortare perioder och skolpersonalen beredas möjligheter till tillfälliga engagemang i samband med det lokala utvecklingsarbetet och den skolinriktade fortbildningen. I huvudsak bör resurserna fördelas på de enskilda rektorsområdena och skolenheterna, för att bidragsdelen verkligen skall bli skolinriktat utvecklingsfrämjande. Fördelningen bör göras av skolstyrelsen och vara behovsorienterad. I vissa fall, där svårigheterna att åstadkomma ett meningsfullt lokalt utvecklingsarbete och behoven därav är särskilt stora, kan skolstyrelsen bli tvungen att själv initiera och styra verksamheten. Detta bör enligt min bedömning ske endast undantagsvis. Ett annat skäl för skolstyrelsen att inte dela ut hela den fria delen kan vara behov av personalutbildning i skolstyrelsens regi som täcker större områden än ett rektorsområde eller en skolenhet. Det samma kan gälla utvecklingsarbete av liknande karaktär, exempelvis i anknytning till invandrarundervisning eller företagsförlagd gymnasieutbildning. Jag vill emellertid ånyo betona att den fria delen av bidraget inte är avsedd för fasta tjänster eller för permanent förstärkning av kommunens skoladministration.

Den bundna delen av resursen till lokal skolutveckling bör, som jag har sagt tidigare, få variera mellan 60 och 80%. Skolstyrelsen avgör fördelningen mellan den bundna och den fria delen inom nämnda ramar. Från den bundna delen bestrids kostnader för lärares tjänstledighet med lön med B-avdrag resp. oavkortad lön vid studier. Även resekostnadsersättningar och trakamenten betalas med dessa medel utom för speciallärarlinjens studerande.

Jag vill betona att skolstyrelsen endast får medge bibehållna löneförmåner i överensstämmelse med SÖ:s förteckning. Jag anser dock, som jag tidigare har sagt, att skolstyrelsen själv, utan SÖ:s medgivande, bör få fatta beslut om lön med B-avdrag under tjänstledighet för studier inom en ram som uppgår till 10% av den totala omfattningen inom kommunen av

tjänstledigheter för studier med B-avdrag och oavkortad lön inom denna tioprocentiga ram får sålunda skolstyrelsen exempelvis medge lön med B-avdrag även för sådana studier som ger behörighet till annan tjänst utöver vad jag tidigare (avsnitt 5.3.3) anført.

Eftersom skolstyrelsens beslut skall utgöra en samlad bedömning av det lokala behovet av personalutbildning och dess innehåll bör, enligt min mening, skolstyrelsens beslut om löneförmåner vid personalutbildning inte kunna överklagas. En sådan samlad bedömning torde, enligt min mening inte säkrare och bättre kunna göras av någon annan instans.

Genom mina förslag kommer olägenheter av byråkratiskt slag att minska för den enskilda läraren. I dag söker han plats i högskolan hos UHÄ eller den enskilda högskoleenheten. Han ansöker hos länskolnämnden om lön med B-avdrag och han ansöker hos skolstyrelsen om tjänstledighet för studier. Han är alltså beroende av tre myndigheters icke samordnade beslut innan han kan börja utbildningen. Genom de förslag jag nu har framlagt minskar detta krångel.

Jag vill också nämna att jag har övervägt andra lösningar grundade på ett renodlat individuellt förfarande utan skolstyrelsens inblandning. Ett fortsatt sådant system leder emellertid enligt min uppfattning till betydande nackdelar för framför allt skolstyrelserna, men också för de enskilda.

Skolstyrelserna skulle i stort sett inte få ett större inflytande över angelägenhetsbedömningen än i dag. Exempelvis skulle en invandrartät kommun inte kunna främja personalens utbildning i invandrarkunskap eller invandrarundervisningens metodik. Kommuner med stor brist på speciallärare kommer att sakna möjligheten att prioritera utbildning i specialpedagogik. En kommun med yrkeslärare som saknar betydelsefulla kunskaper för undervisningen i fackteori får mycket små möjligheter att vidta åtgärder däremot. Såväl enskilda som skolstyrelser och företrädare för personalen har framfört att nuvarande antagningssystem med mycket sena antagningstider till de enstaka kurserna har betydande olägenheter. Det kan inträffa att en lärare kommer med på en utbildning mycket sent. Det medför svårigheter för den enskilde och för kommunen, exempelvis att anskaffa vikarie. Å andra sidan kanske lärare som sökt tjänstledighet för studier inte blir antagna. Det kan få såväl kostsamma som svårlösta följder för den kommun som i god tid försäkrat sig om en ersättande lärare. liksom det givetvis är besvärligt för de enskilda. Ett system med antagning enligt vad jag tidigare (avsnitt 6.3) har redovisat borde i betydande grad minska alla dessa olägenheter.

7 Vissa genomförandefrågor

7.1 Anslagsfrågor

Mina förslag får vissa konsekvenser av anslagsteknisk natur. För överblickens och sammanhangets skull redovisar jag i det följande vad jag

avser att föreslå regeringen att i 1982 års budgetproposition förelägga riksdagen.

SÖ bör, som jag har nämnt tidigare, även fortsättningsvis disponera ett anslag för skolforskning. Anslaget skall huvudsakligen användas för uppdragsforskning inom högskolans ram men också för visst centralt utvecklingsarbete. F. n. används ungefär hälften av anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet till forskning och ca 5 milj. kr. används för centralt utvecklingsarbete. På sikt bör anslaget ligga på ungefär den sammantagna nivån, men för att möjliggöra en avveckling av annan verksamhet, som nu bekostas från anslaget, bör en nedskärning ske successivt. Som jag har redovisat i avsnitt 3.4 bör det läroplansarbete, som f. n. bekostas med medel från FoU-anslaget, i fortsättningen bedrivs med andra medel inom SÖ. Dessa resurser skall också täcka rese- och traktementskostnader för de experter som deltar i läroplansarbetet.

De medel som frigörs bör fr. o. m. budgetåret 1982/83 med 4 milj. kr. via ett nytt anslag tillföras länskolnämnderna som ett stöd för regionalt utvecklingsarbete. Även återstoden av de frigjorda medlen bör över detta nya anslag fördelas på länskolnämnderna som fördelar dem vidare till kommunerna enligt de principer som jag har förordat för anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet. Hit förs också medlen från nuvarande anslag Lokalt utvecklingsarbete inom skolväsendet m. m. vilket sålunda bör avvecklas i sin nuvarande form.

Det nuvarande anslaget Fortbildning m. m. består av anslagsposterna Skolöverstyrelsens fortbildningsverksamhet, Fortbildningsavdelningarnas verksamhet och Länskolnämndernas fortbildningsverksamhet.

Som jag tidigare har nämnt bör verksamheten vid länskolnämnderna inriktas på ett stöd till den lokala skolutvecklingen och olika lagutbildningar som sammanhänger därmed. I propositionen om den statliga skoladministrationen m. m., som jag kommer att föredra senare i dag, kommer jag att lämna förslag till en ändrad tjänsteorganisation för nämnderna. De resurser under fortbildningsanslaget under anslagsposten Länskolnämndernas fortbildningsverksamhet, vilka används till genomförande av fortbildning och löner till fortbildningsledare och fortbildningskonsulenter bör överföras till länskolnämndernas anslag och därvid bilda underlag för dels vissa fasta tjänster, dels rörliga medel för anställning av experter, m. m. Den totala summan, inkl. kostnaderna för tjänsterna, är f. n. ca 33 milj. kr. Den del av anslagsposten som använts för yrkesstudier m. m. bör tillföras det föreslagna bidraget till den lokala skolutvecklingen.

Fortbildningsavdelningarna disponerar drygt 35 milj. kr. för sin verksamhet. Jag har tidigare förordat att delar av deras verksamhet successivt skall överföras till högskolan, vilket får till följd att anslaget Fortbildning m. m. kan minskas mot en ökning av anslagen till högskolan. Som jag tidigare har nämnt kan emellertid inte all personalutbildning inom skolväsendet lämpligen bedrivs inom högskolan. SÖ bör därför fortsättningsvis

disponera medel för den typ av utbildning som högskolan inte kan åta sig. SÖ och UHÄ bör i samråd inkomma med förslag i samband med anslagsframställningarna för budgetåret 1982/83 om hur medlen skall fördelas på anslagen till resp. Utbildning för undervisningsyrken, Fortbildning m. m. och Skolöverstyrelsen. Vissa medel från fortbildningsavdelningarna kan också behöva föras till länskolnämnderna för fortbildningen för lokalt utvecklingsarbete i grundskolan.

Som jag har förordat i besparingspropositionen, (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81: 15, rskr 1980/81: 120) bör numera PLAG, eller med den nya benämningen fortbildningen för lokalt utvecklingsarbete i grundskolan, bedrivas på undervisningsfri tid. I 1981 års budgetproposition, (prop. 1980/81: 100 bil. 12 s. 260) har jag närmare utvecklat detta. PLAG har redan genomförts i ett antal rektorsområden. De kommuner och rektorsområden som ännu inte fått del därav bör enligt min mening få särskilda medel för att genomföra en utbildning med PLAG:s inriktning. Jag anser att länskolnämnderna bör svara för denna medelsfördelning. Det bör ankomma på SÖ att ge förslag på hur medlen skall fördelas på nämnderna liksom vilka sammanlagda resurser som kan behövas härför.

Jag avser som jag förut har nämnt att inom kort återkomma till regeringen med förslag om uppdrag åt UHÄ att i samarbete med SÖ och Kommunförbundet bl. a. utreda antagningsfrågorna med beaktande av vad jag har anfört.

Inom högskolan bör under anslaget Utbildning för undervisningsyrken tillskapas en särskild anslagspost för varje högskoleregion för personalutbildning inom skolväsendet. Denna anslagspost bör bestå av den del av anslaget Fortbildning som svarar mot kostnaderna för den del av fortbildningsavdelningarnas verksamhet som förs över till högskolan. Jag anser vidare att anslaget ytterligare bör höjas för att svara mot de vidgade uppgifterna som blir följderna av ett genomförande av de förslag till en förändrad personalutbildning för skolväsendet som jag här har redovisat. Detta bör finansieras genom en minskning av anslaget Lokala och individuella linjer och enstaka kurser motsvarande kostnaderna för lärares pedagogikstudier och genom omprioriteringar inom anslaget Utbildning för undervisningsyrken. Denna nya anslagspost bör fördelas av regionstyrelserna på högskoleenheter.

Jag har i det föregående förordat en ny statsbidragskonstruktion för bidrag till den lokala skolutvecklingen i grundskolan, gymnasieskolan, den kommunala vuxenutbildningen och grundutbildningen för vuxna. Kostnaderna härför bör svara mot nuvarande statsbidragskostnader för på grundskolan ersättare av lärare som är tjänstlediga för studier med bibehållna löneförmåner, i gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen kostnaderna för den studielediges lön. Även resekostnadsersättningar och traktamenten bör inräknas, av praktiska skäl dock med undantag av kostnaderna för resekostnadsersättning och traktamente vid genomgång av

speciallärarutbildning. Resurserna bör lämnas med en viss procentsats av statsbidragen till resp. skolform på sätt som jag närmare har redovisat i det föregående (avsnitt 6.6). SÖ bör i samband med sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 redovisa förslag till vilka procentsatser som skall gälla för att statens kostnader skall ha samma omfattning som hittills, dock minskat med de förändringar som följer av riksdagens beslut med anledning av besparingspropositionen (prop. 1980/81: 20, UbU 1980/81: 15, rskr 1980/81: 120) avseende speciallärarlinjen och förslagen i 1981 års budgetproposition (prop. 1980/81: 100 bil. 12) i vad avser minskning av statsbidragsprocenten till 98.

Jag har tidigare (avsnitt 2.4) för översiktens skull redovisat nuvarande omfattning av den verksamhet jag här behandlar. För klarhetens skull vill jag nämna att de belopp jag därvid har presenterat på grund av konstruktionen av statsbidragen till grundskolan, gymnasieskolan och den kommunala vuxenutbildningen inte motsvarar de särskilda resurser till lokal skolutveckling som jag här har förordat.

Jag vill i detta sammanhang något beröra avvecklingen av fortbildningsavdelningarna som självständiga enheter.

7.2 Avvecklingen av fortbildningsavdelningarna

Även efter avvecklingen av fortbildningsavdelningarna bör den pedagogiska personalen, dvs. fortbildningsledare, biträdande fortbildningsledare, undervisningsteknologer och språkassistenter, finnas kvar inom personalutbildningsverksamheten. Därutöver bör en viss del av den administrativa personalen bibehållas. Jag utgår från att större delen av den här avsedda personalen bör överföras till högskolan, men att en mindre del kan behövas inom SÖ för de utbildningsuppgifter verket enligt mina förslag skall svara för. Den personal som vid avvecklingen av fortbildningsavdelningarna finns kvar bör erbjudas anställning vid resp. högskola. Det kan också bli aktuellt att viss personal i stället anställs i SÖ. Den sammanlagda personalstyrkan vid fortbildningsavdelningarna bedömer jag dock vara större än det framtida behovet varför en viss personalavveckling bör ske. Beredningen härav bör anförtros den organisationskommitté jag anser bör tillkallas för att förbereda genomförandet av de förslag jag senare i dag kommer att framlägga rörande den statliga skoladministrationen m. m. Uppgiften bör fullgöras i samverkan med berörda myndigheter och vara slutförd vid samma tidpunkt som SÖ:s personalminskning. Denna organisationskommitté bör också i samråd med UHÄ och SÖ ansvara för fördelningen av fortbildningsavdelningarnas pedagogiska och administrativa personal på resp. berörda högskolemyndigheter. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga.

7.3 Tidpunkter för genomförandet

Förändringarna i statsbidragssystemet bör enligt min uppfattning kunna träda i kraft den 1 juli 1982. Det innebär att från den tidpunkten skall skolstyrelserna fatta beslut om lärares tjänstledighetsförmåner vid studier. Vidare får skolstyrelserna från den tidpunkten medel disponibla för det lokala utvecklingsarbetet i enlighet med mina förslag.

Från den 1 juli 1982 bör också mina förslag i propositionen om den statliga skoladministrationen m. m. träda i kraft. En förutsättning härför är att anslaget Länsskolnämnderna tillförs medel från anslaget Fortbildning m. m. Anslagsposten Länsskolnämndernas fortbildningsverksamhet under det senare anslaget bör således upphöra från nämnda tidpunkt. Det medför bl. a. att tjänsterna som fortbildningsledare och fortbildningskonsulent dras in från den 1 juli 1982.

Från den 1 juli 1982 bör också det nya anslaget Länsskolnämndernas utvecklingsstöd inrättas. Det bör från den tidpunkten tillföras medlen på det nuvarande anslaget Lokalt utvecklingsarbete inom skolväsendet m. m., vilket sålunda därmed avvecklas i sin nuvarande form. Fr. o. m. budgetåret 1982/83 bör även nedskärningen av anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet inledas. Nedskärningen bör emellertid ske successivt under minst två budgetår. De frigjorda medlen bör, som jag tidigare har nämnt, överföras till anslaget Länsskolnämndernas utvecklingsstöd. Från den 1 juli 1982 länsskolnämnderna fördela medel till kommunerna från detta anslag. Under detta anslag kommer länsskolnämnderna även att för sin egen verksamhet kunna disponera 4 milj. kr. överförda från anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet fr. o. m. den 1 juli 1982.

Tillskapandet av särskilda anslagsposter för personalutbildning inom skolväsendet under anslaget Utbildning för undervisningsyrken bör ävenledes ske den 1 juli 1982 i och med att fortbildningsavdelningarna vid den tidpunkten upphör. Fortbildningsavdelningarna bör således redan från en tidigare tidpunkt under verksamhetsåret 1981/82 engageras i högskolans utbildningsplanering. Den förut nämnda organisationskommittén bör kunna medverka i att finna former härför.

Det nya antagningssystemet kräver, enligt min mening, noggranna överväganden innan det sätts i gång. Därtill krävs vissa informationsinsatser till såväl kommuner som presumtiva studerande. Rent tekniskt torde också en relativt lång förberedelse tid erfordras. Jag förordar därför att antagningarna till studier med början under hösten 1982 och våren 1983 så långt möjligt sker enligt det nya systemet och att detta i sin helhet skall träda i funktion med antagningarna till utbildning som börjar hösten 1983.

Fördelningen av fortbildningsavdelningarnas nuvarande medel på högskolan resp. SÖ bör, som jag tidigare har förordat, prövas av SÖ och UHÅ i samarbete inför anslagsframställningarna inför budgetåret 1982/83.

Slutligen finns anledning att erinra om att vissa av mina förslag rör frågor som, särskilt i vad de avser personalutbildning, kan bli föremål för kollektivavtal. Sådana avtal kan leda till avvikelser från vad jag här förordat. Mina förslag kan också komma att aktualisera förhandlingar om vissa ändringar i kollektivavtalsbestämmelserna för berörd personal.

8 Hemställen

Med anledning av vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen *dels* föreslår riksdagen att

1. anta ett inom utbildningsdepartementet utarbetat förslag till ändring i högskolelagen (1977: 218),
2. godkänna de riktlinjer för skolforskningsområdet som jag har förordat,
3. godkänna de av mig förordade riktlinjerna beträffande verksamhets- och planeringsformer för skolforskningen,
4. godkänna mitt förslag att den pedagogiska nämnden inom skolöverstyrelsen avskaffas,
5. bemyndiga regeringen att inrätta en tjänst som professor (L 22) i enlighet med vad jag har förordat,
6. bemyndiga regeringen att ändra benämningen på en tjänst som professor (L 22) i enlighet med vad jag har förordat,
7. godkänna de av mig förordade riktlinjerna för ansvarsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om personalutbildningen för skolväsendet,
8. godkänna de av mig förordade riktlinjerna i fråga om planering och genomförande av sådana enstaka kurser som är avsedda som personalutbildning för skolväsendet,
9. godkänna mitt förslag om avveckling av fortbildningsavdelningarna och fördelningen av deras uppgifter,
10. godkänna vad som har förordats om en ny statsbidragskonstruktion för lokal skolutveckling,

dels bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag har anfört om

11. den regionala samordningen av FoU-arbetet,
12. angelägna fortbildningsbehov.

9 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för den åtgärd och det ändamål som föredraganden har hemställt om.

Sammanfattning av skolforskningskommitténs betänkande (SOU 1980: 2) Skolforskning och skolutveckling

Utredningens uppgifter och arbete (kapitel 1)

Skolforskningskommitténs uppdrag avser en översyn av den verksamhet som bedrivs inom reservationsanslaget pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet m. m. Detta anslag disponeras av skolöverstyrelsen och från anslaget bekostas forsknings- och utvecklingsarbete inom skolöverstyrelsens ansvarsområde, dvs. för skolväsendet i dess helhet samt för huvudparten av vuxenutbildningen utanför högskolan. Då en stor del av forskningen inom anslaget bedrivs vid vetenskapliga institutioner vid universitet och högskolor behandlas även högskolan och en del av dess forskning av kommittén.

Uppdraget gäller både frågor om FoU-arbetets organisation och administration och frågor om dess innehåll. Direktiven betonar vikten av att kommittén lägger förslag som beaktar såväl behov av en ökad anknytning till skolans vardagsproblem som behov av mera grundläggande undersökningar om förhållandet mellan skola, yrkesliv och samhälle i övrigt. Kommittén skall vidare lägga förslag som beaktar de allmänna principer rörande sektoriell forskning som forskningsrådsutredningen lagt fram och om vilka riksdagen i maj 1979 fattade vissa beslut. Riksdagsbeslutet i dessa avseenden innebär att myndigheter bör disponera medel för forsknings- och utvecklingsarbete inom sina respektive områden. Vidare bör den forskning som bedrivs inom ramen för sådana anslag utföras i högskolan och repliera på högskolans vetenskapliga kompetens.

Kommittén inledde sitt arbete med att sammanträffa med företrädare för FoU-arbetets intressenter och med dessa diskutera hittillsvarande erfarenheter från FoU-arbetet och önskemål inför framtiden. Kommittén har vidare genomfört två större studier. Den första utgörs av en undersökning av det lokala utvecklingsarbetet i tre kommuner. Frågeställningarna här gäller förutsättningarna för lokalt initierat och bedrivet utvecklingsarbete; vilka faktorer som verkar underlättande respektive hindrande för detta arbete. Den andra studien utgörs av en granskning av verksamheten inom FoU-anslaget under åren 1962–1978 där särskild vikt lagts vid en analys av resultatuppföljning och resultatutnyttjande.

Under utredningsarbetets gång har riksdagen fattat beslut om en ny läroplan för grundskolan. I detta ingår bl. a. beslut om en lokal genomföranderesurs om ca 40 miljoner kronor årligen under en fyraårsperiod. Beslutet ledde vidare till att en parlamentarisk delegation för bättre skolmiljö och uppföljning av reformbesluten rörande grundskolan tillsatts.

Samtidigt som skolforskningskommittén utrett det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet inom skolöverstyrelsens ansvarsområde har den skoladministrativa kommittén utrett den statliga skoladministrationens arbetsuppgifter, organisation och arbetsformer. Vidare har folkbildningsutredningen i december 1979 avlämnat sitt slutbetänkande. Mellan dessa två utredningar och skolforskningskommittén finns beröringspunkter såväl vad gäller FoU-arbetets innehåll som dess organisation.

Betänkandet är så uppbyggt att kapitlen 2 t. o. m. 10 redovisar och analyserar FoU-verksamhetens olika delar. Där intar kommittén vissa principiella ståndpunkter. Kommitténs överväganden och förslag finns samlade i kapitel 11.

Anslaget pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet: tillkomst och utveckling (kapitel 2)

Anslaget *tillkom* 1962 i samband med riksdagens beslut om grundskolan. I skolberedningens betänkande Grundskolan framhölls behoven av fortlöpande forsknings- och utvecklingsarbete inför genomförandet av den nya skolan. Den tioåriga försöksverksamhet som föregick beslutet om grundskolan borde enligt skolberedningen få en fortsättning i ett systematiskt forsknings- och utvecklingsarbete som led i en fortsatt löpande revision av läroplanen.

I samband med beslutet om det nya anslaget skapades inom skolöverstyrelsen en särskild enhet med ansvar för planering och uppföljning av verksamheten inom anslaget. Denna enhet har haft skiftande benämningar allt efter olika omorganisationer av verket i stort. Sedan 1972 utgör byrå L3 – byrån för forsknings- och utvecklingsarbete – den ansvariga enheten.

Anslagets *syfte och användning* angavs redan i beslutet 1962. Tyngdpunkten i det FoU-arbete som bedrivits har legat på försöksverksamhet och tillämpad forskning. Riksdag och regering har också årligen framhållit vikten av att FoU-arbetet koncentreras till sådana problemområden som är mest betydelsefulla för att de utbildningspolitiska målen skall kunna nås. FoU-anslaget blev därmed redan från starten ett sektorsanslag i den mening som forskningsrådsutredningen senare behandlat sektoriell forskning.

Anslaget har *utvecklats* från ett relativt begränsat anslag på 2 miljoner kronor 1962 till det största enskilda sektorsanslaget inom utbildningsområdet. Budgetåret 1979/80 uppgår det till 35,9 miljoner kronor. Det har dock aldrig överstigit 0,37 procent av de statliga utbildningskostnaderna inom skolöverstyrelsens ansvarsområde. Under mitten av 1960-talet sattes som mål att anslaget borde utgöra minst en, helst två, procent av de totala statliga utbildningskostnaderna. Detta mål har som synes dock aldrig nåtts eller ens varit i närheten av att nås. Fram till i början av 1970-talet växte anslaget men efter 1973 har det minskat och utgör 1979/80 endast 0,24 procent av utbildningskostnaderna inom SÖ-området. En urholkning har ägt rum under senare år genom att anslagstilldelningen varit nominellt oförändrad. Denna urholkning har allvarligt äventyrat möjligheterna att bedriva ett långsiktigt FoU-arbete. Detta är så mycket mera kännbart som de områden inom utbildningsväsendet som anslaget skall täcka, ständigt ökat genom att skolöverstyrelsens ansvarsområde vidgats. Utbildningsväsendets problem-

flora ökar därtill ständigt genom tillkomsten av nya grupper och nya utbildningar.

Planeringen av anslaget *disposition* har gradvis utvecklats såväl i takt med utbildningsväsendets behov som i takt med vidgade erfarenheter av forskningsplanering. Under åren fram till 1972 skedde planeringen av anslaget i två, i princip från varandra skilda delar; en gällde utvecklingsarbete inom skolöverstyrelsen och utvecklingsarbete i kommuner och enskilda skolor, den andra gällde forskning vid vetenskapliga institutioner vid universitet och dåvarande lärarhögskolor. Från 1972 infördes en FoU-planering i s. k. program varvid skapades ett program för förskola, ett för grundskola, ett för gymnasieskola, ett för vuxenutbildning, ett för lärarutbildning samt ett slutligen för stadieberoende och stadieövergripande FoU-arbete. I skolöverstyrelsen bildades programgrupper för vart och ett av dessa program, vilka tillsammans med FoU-enheten arbetade fram de årliga anslagsframställningarna. Särskild vetenskaplig rådgivning har sedan 1971 getts av ett vetenskapligt råd (detta behandlas i kapitel 3). Inflytande från breda allmänintressen i FoU-planeringen har sedan 1971 tillförsäkrats genom tillkomsten av den pedagogiska nämnden (kapitel 3).

Under senare år har därtill utvecklats en planeringsstruktur som kompletterat till stadier/program. Denna innebär att utbildningsväsendets problem, oavsett inom vilka stadier de främst finns, bildar utgångspunkt för planering och prioritering.

Fördelning av medel på FoU inom olika stadier har växlat. Under det inledande skedet anvisades huvudparten av medlen till den då nya grundskolan. Efter hand har nya utbildningar och områden tillkommit och ett område – lärarutbildning – har överfört från skolöverstyrelsen till UHÅ. Detta skedde 1976 i samband med högskolereformen. Budgetåret 1978/79 var fördelningen av FoU-medel på stadier och program följande: (i procent)

Förskola	2,2
Grundskola	20,1
Gymnasieskola	18,2
Vuxenutbildning	21,4
Fortbildning/personalutveckling	1,6
Gemensamt och stadieövergripande	24,8
Planering, uppföljning och information	11,7

Anslaget har årligen fördelats på *intern och extern verksamhet*. Med intern avses sådana FoU-projekt som leds direkt av olika arbetsenheter i skolöverstyrelsen, med extern avses sådana projekt som läggs ut som uppdrag till i första hand vetenskapliga institutioner. Den interna verksamheten är i första hand utvecklingsarbete och löpande läroplansutveckling, den externa i första hand forskningsprojekt. Fördelningen mellan intern och extern verksamhet har varit relativt jämn under åren. Cirka hälften av medlen har direkt anvisats till externa projekt, den andra hälften till interna projekt. De senare har dock i betydande utsträckning bedrivits utanför skolöverstyrelsen, i kommuner, enskilda skolor, länskolnämnder, studieförbund, folkhögskolor och vid vetenskapliga institutioner.

Den externa verksamheten har i första hand bedrivits vid de pedagogiska institutionerna vid i synnerhet lärarhögskolorna men även vid universiteten

(denna uppdelning äger inte tillämpning efter 1977 utom för högskolan för lärarutbildning i Stockholm).

En viss breddning av FoU-arbetet också i vad gäller högskoleinstitutioner och discipliner som involveras har skett under senare år men alltfört gäller att de pedagogiska institutionerna dominerar med ca 85 procent av de externt fördelade medlen 1978/79. Detta FoU-anslag har därmed kommit att utgöra en viktig del i uppbyggnaden av de pedagogiska institutionerna. Även om en sådan kompetensuppbyggnad i sig är positiv, vilket närmare behandlas i kapitel 4, har den dock den nackdelen att dessa institutioner blivit alltför beroende av dessa forskningsmedel.

Under hela 1960-talet och även en bit in på 1970-talet spelade *läromedelsfrågorna* en stor roll för det FoU-arbete som bedrevs inom anslagets ram. Detta hade sin grund i det förhållandet att den nya grundskolan, och senare också gymnasieskolan och vuxenutbildningen, krävde nya och andra läromedel än de som fanns för den tidigare parallellskolan. Här spelade också de undervisningsteknologiska strömningarna under 1960-talet en stor roll och huvudparten av det forskningsarbete som bedrevs under denna tid var inriktad på metod-materialsystem. Av olika skäl, vilka beskrivs närmare i kapitel 5, kom dessa undervisningssystem inte att få den genomslagskraft och den användning man från början trott. Läromedelsfrågorna har under 1970-talet blivit en med övriga undervisningsfrågor integrerad del vilket haft till följd att FoU specifikt för läromedel minskat. Till detta bidrar också den nya myndighet som tillkom 1974 – Statens institut för läromedelsinformation som övertog vissa uppgifter från skolöverstyrelsen.

FoU-verksamheten inom anslaget är omfattande. Genomsnittligt pågår ca 200 projekt årligen och behovet av riktlinjer för planering av verksamheten ledde till att skolöverstyrelsen 1971 utarbetade en särskild *projekthandledning*. Denna ger anvisningar, råd och rekommendationer beträffande utarbetande av projektplaner, organisation av projektarbetet, medelsfördelnings- och petitarutiner, personalfrågor, offentlighets- och upphovsrättsfrågor, frågor om resultat spridning, etiska regler och rekommendationer för projektarbete och försöksverksamhet samt råd beträffande tillämpningen av arbetsrättslagstiftningen.

Den översiktliga beskrivning av FoU-anslagets tillkomst och utveckling som görs i kapitel 2 tjänar som ett underlag inför de granskningar och analyser av verksamhetens innehåll och bedrivande som följer i kapitlen 3, 4 och 5 samt i kapitel 10.

Inflytande och samråd (kapitel 3)

Alltifrån FoU-anslagets tillkomst 1962 har statsmakterna fäst stor vikt vid att FoU-planeringen sker under insyn och inflytande från såväl breda allmänintressen som från forskningens företrädare. Det har därför alltid funnits särskilda rådgivande organ knutna till FoU-planeringen i skolöverstyrelsen. SÖ har därtill själv efter hand försett sig med särskild kompetens genom inrättandet av ett vetenskapligt råd.

I samband med riksdagens beslut 1962 om FoU-anslaget inrättades en *rådgivande nämnd*, kallad Skolöverstyrelsens rådgivande nämnd för pedagogiskt utvecklingsarbete och försöksverksamhet m. m. I denna fanns företrä-

dare för forskning, pedagogisk såväl som allmän samhällsvetenskaplig, företrädare för skolväsendet, för kommuner, för föräldrar samt för LO och SAF. Ordförande i den rådgivande nämnden var generaldirektören i skolöverstyrelsen. Som sekreterare fungerade chefen för FoU-enheten i SÖ. Nämndens uppgifter var att biträda skolöverstyrelsen med råd och förslag när det gällde mera omfattande pedagogiska undersökningar. Dess arbete inriktades därmed främst på den del av FoU-verksamheten som bedrevs vid vetenskapliga institutioner vid de dåvarande lärarhögskolorna och vid universiteten. Nämnden hade ingen beslutsrätt över FoU-anslaget eller någon del av det. Denna rådgivande nämnd var i verksamhet under åren 1962 till 1971 då den ersattes av den *pedagogiska nämnden*.

Tillkomsten av den pedagogiska nämnden skall ses mot bakgrund av den debatt som fördes i 1971 års riksdag angående uppföljning och utvärdering av reformerna på skolans, främst grundskolans, område. Denna debatt hade i sin tur sin bakgrund i de erfarenheter man gjorde rörande effekterna av det fria valet på grundskolans högstadium. Det tillvalssystem för årskurs 9 som låg i grundskolebeslutet kom att fungera på ett annat sätt än man förväntat. Skolberedningen hade, med ledning av försöksverksamheten under 1950-talet, räknat med att ungefär en tredjedel av eleverna skulle välja den gymnasieförberedande linjen i årskurs 9, 9g, och att återstående två tredjedelar skulle fördelas på övriga åtta linjer. På kort tid skedde emellertid en kantring i elevernas val så att istället två tredjedelar av dem valde 9g. Många av de övriga linjerna fick så litet elevunderlag att de inte kunde organiseras.

Denna konsekvens av det fria valet föranledde skolöverstyrelsen att 1967 föreslå regeringen en revision av läroplan för grundskolan, innebärande att linjedelningen i årskurs 9 slopades. Riksdagen beslöt 1968 om en sådan revision och Lgr 69 kom till.

Detta beslut skapade en livlig debatt som gällde många allmängiltiga pedagogiska frågor. Den viktigaste gällde dock konsekvenserna av beslutet 1968. Ett odifferentierat högstadium krävde förändringar av det inrepedagogiska arbetet som många lärare inte ansåg sig beredda att så snabbt kunna gå över till. Skolöverstyrelsen kritiserades också för att inte ha gjort någon ordentlig uppföljning och utvärdering av grundskolan enligt modell Lgr 62 innan man föreslog en revision.

Röster höjdes därför i 1971 års riksdag om att utvärderingen av de politiskt beslutade utbildningsreformerna av den art övergång från Lgr 62 till Lgr 69 utgjorde borde bedrivas fristående från skolöverstyrelsen. Krav restes dels på ett ökat politiskt inflytande i uppföljnings- och utvärderingsarbetet dels på en särskild kommission som snabbt skulle ta fram tillgängliga uppgifter om undervisningsresultaten i såväl grundskolan som i gymnasiet och i fackskolan.

Regeringen föreslog riksdagen en reorganisering av den rådgivande nämnden, en reorganisering som främst innebar att den skulle ges en allsidig sammansättning med företrädare för riksdagspartierna, kommunerna, den pedagogiska forskningen, skolans befattningshavare och de studerande. Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag. Från 1972 utökades den pedagogiska nämnden med företrädare för vuxenutbildningen.

Den pedagogiska nämnden är knuten till skolöverstyrelsen som rådgivan-

de i FoU-frågor, särskilt utvärdering. Skolöverstyrelsens styrelse har delegerat beslutsrätt till nämnden vad gäller inrättande av pedagogiska utvecklingsblock. Nämndens kansli utgörs av FoU-byrån i skolöverstyrelsen. Nämnden avlämnar årligen sin verksamhetsberättelse vari den främst behandlar frågor rörande uppföljning och utvärdering av utbildningsverksamheten. Nämnden ger rekommendationer till SÖ:s styrelse rörande de ekonomiska och innehållsliga ramarna i FoU-verksamheten.

I skolforskningskommitténs uppdrag ingår att pröva den pedagogiska nämndens verksamhet, sammansättning och beslutsformer. En viktig utgångspunkt för kommitténs arbete i detta avseende har varit den utvärdering av sin verksamhet som nämnden gjorde 1975. Här behandlade nämnden bl. a. frågan om anknytningen till skolöverstyrelsen. Nämnden stannade där för en fortsatt direkt anknytning till skolöverstyrelsen och förordade att dess kansli även fortsättningsvis borde utgöras av FoU-enheten.

Såväl den rådgivande nämnden som den pedagogiska nämnden har tillkommit genom riksdagsbeslut. Ett rådgivande organ av väsentligen annan karaktär utgörs av ett särskilt vetenskapligt råd – *planeringsrådet*, vilket skolöverstyrelsens FoU-byrå initierade 1971, efter det att den rådgivande nämnden avvecklats. Detta planeringsråd består av tre företrädare för forskningen vid de vetenskapliga institutioner där FoU på uppdrag av skolöverstyrelsen bedrivs. Forskningsledarna vid dessa institutioner utser själva inom sig planeringsrådets ledamöter, vilka var och en verkar under en treårsperiod. Rådet förnyas kontinuerligt genom att en ledamot ersätts varje år. Tillkomsten av planeringsrådet 1971 föranledde inget särskilt beslut i skolöverstyrelsen utan det är ett samrådsorgan för vilket inga strikt formella regler gäller.

Planeringsrådet biträder skolöverstyrelsen med råd och bedömningar beträffande den vetenskapliga kvaliteten i de projektplaner som inlämnas. Genom att planeringsrådet detaljgranskar alla projektplaner, även sådana som avser utvecklingsarbete inom skolöverstyrelsen, får dess ledamöter och därmed på sikt de olika vetenskapliga institutionerna en överblick över FoU-arbetet på utbildningsområdet som visat sig värdefull för såväl skolöverstyrelsen som för institutionerna själva.

Ytterligare former för samråd och samarbete förekommer. De för FoU-arbetet väsentligaste är de *temporära referensgrupper* som bildas i anslutning till enskilda projekt. För sådana referensgrupper gäller inga formella regler, de kostnader de kan dra ligger inom respektive projekts anslagsramar. De har det dubbla syftet att dels tillföra projekten synpunkter och erfarenheter av betydelse för projektarbetet dels utgöra kanaler för spridning av FoU-resultat till de intressenter som referensgruppernas ledamöter representerar.

Högskolan och den sektoriella utbildningsforskningen (kapitel 4)

Skolforskningskommittén skall enligt sina direktiv lägga fram förslag som beaktar de allmänna principer för sektoriell forskning som lagts fram av forskningsrådsutredningen. Riksdagen har också i maj 1979 fattat vissa beslut

rörande sektoriell forskning i högskolan. Besluten innebär att den forskning som myndigheter behöver få utförd bör bedrivas i högskolan och repliera på högskolans vetenskapliga kompetens. Kommittén granskar i detta kapitel tillämpningen av detta beslut inom utbildningsforskningen och analyserar de konsekvenser som det leder till.

Skolöverstyrelsens FoU-anslag utgör en god illustration till hur sektorsprincipen kan tillämpas. Alltsedan 1962 har huvudparten av forskningen inom detta anslag bedrivits vid universitet och högskolor, främst vid de pedagogiska institutionerna. Riksdagsbeslutet innebär därför, för just denna forskning, snarast ett stadfästande av en princip som tillämpats under en följd av år.

En i och för sig angelägen vidgning av den sektoriella forskningen förutsätter emellertid att högskolans resurser för dess två huvuduppgifter – att meddela undervisning och bedriva forskning – är så dimensionerade att den sektoriella forskningen inte bedrivs på bekostnad av de två huvuduppgifterna. Den genomgång som kommittén gör av *högskolans basorganisation för beteendevetenskaplig forskning*, visar dock att balansen mellan fasta och rörliga resurser inte är tillfredsställande. Detta gäller framförallt de pedagogiska institutionerna. Dessa har, sin stora andel sektoriell forskning till trots, en mindre basorganisation i form av fasta forskartjänster än vad ämnena psykologi och sociologi har. Detta förhållande förstärks om man också beaktar fasta forskartjänster med annan bas än högskolan.

Det åligger i första hand högskolan själv att svara för *den vetenskapliga kompetensuppbyggnaden*. Men om högskolan skall svara även för den sektoriella forskningen måste också denna kunna bidra till en kompetensuppbyggnad.

För högskolan är det sålunda av primärt intresse att kunna bygga upp en vetenskaplig kompetens. För de sektorsorgan som har ansvar för FoU är det av primärt intresse att få tillgång till denna kompetens. Samspelet mellan sektorsorganens och högskolans behov innebär att en kvalificerad sektoriell forskning främjas om högskolans vetenskapliga kompetensuppbyggnad kan bli en effekt också av den sektoriella forskningen. Samtidigt innebär detta samspel att högskolan tillförs problem och frågor som på sikt bör leda till en fruktbar utveckling av innehållet i den grundläggande utbildningen, i forskarutbildningen och i högskolans övriga forskning.

Kommittén har granskat kompetensuppbyggnaden vid de pedagogiska institutionerna i landet. Valet betingas av att det är i första hand vid dem som forskning inom skolöverstyrelsens anslag bedrivits. Som ett mått på vetenskaplig kompetensuppbyggnad har kommittén valt antalet framlagda doktorsavhandlingar under perioden 1960–1979. Analyserna visar att de forskare som arbetat med uppdrag från skolöverstyrelsen i betydande utsträckning kunnat förena detta arbete med en vetenskaplig meritering. Under perioden har totalt 188 avhandlingar lagts fram och ca en tredjedel av dessa har helt eller delvis sitt ursprung i uppdrag från skolöverstyrelsen och har finansierats via FoU-ansaget.

Mått av detta slag är naturligtvis inte okomplicerade. Verksamhet som bedrivs inom ramen för sektorsanslag kan, som kommittén framhåller, inte ha som primärt syfte att bygga upp de vetenskapliga institutionernas kompetens. Men det synes kommittén som om just SÖ-anslaget, alltsedan

starten 1962, har medverkat till en kompetensuppbyggnad utan att syftet med anslaget förfelats. Skolöverstyrelsen har också så långt det varit möjligt, medverkat i institutionernas uppbyggnad, bl. a. genom att i ett tidigt skede avsätta medel för kurser för FoU-personal och till forskarassistenttjänster vid vissa institutioner.

Kommittén finner ett fortsatt samspel av detta slag mellan sektorsorgan och högskolan som angeläget men pekar på att det torde kräva en annan tidsplanering av projektverksamheten än den som för närvarande finns. De endast ettåriga medlemsramarna gör det svårt för såväl sektorsorgan som högskola att långsiktigt planera för sådana insatser som har ett vidare vetenskapligt syfte.

Kommittén behandlar också de frågor om *kvalitets- och balansproblem* som sektorsprincipens tillämpning reser. Kommittén framhåller här att den sektoriella forskningen ställer samma krav på vetenskaplig kvalitet och förtrogenhet med vetenskapliga teorier som annan forskning. Det är därför mycket viktigt att man vid de institutioner som arbetar med sektorsforskningsuppdrag kan garantera fullgod vetenskaplig ledning för dessa uppdrag. Vetenskaplig ledning bör därför, liksom hittills, utövas av lägst docentkompetent forskare. Det är också angeläget att ansvaret för sektorsforskningsuppdrag fördelas på projektledare och vetenskaplig ledare på sådant sätt att ingendera under längre tid helt och hållet är bunden till enbart sektorsforskning. Man måste också beakta att en och samma person inte ansvarar för mer än ett större eller två till tre mindre projekt samtidigt.

Den forskning som bedrivits inom skolöverstyrelsens FoU-anslag har varit klart tillämpningsinriktad. Verksamheten präglades redan från början av en strävan att förverkliga de bärande idéerna bakom utbildningsreformerna. Detta motiverar en diskussion om *forskningens och forskarnas medverkan i utbildningsreformerna*.

Allmänt sett framstår den samverkan som funnits mellan t. ex. forskning och statliga kommittéer på utbildningsområdet som tämligen unik i ett internationellt perspektiv. Denna samverkan innebar inte att forskare tog över politikerns beslutsfattande men underlagen för beslut blev i bästa fall rikare och mera genomarbetade. Efter reformbesluten framstod det som angeläget med en samlad plan för uppföljning och utvärdering av dessa utbildningsreformer. Såväl skolöverstyrelsen som forskare tog i slutet av 1960-talet initiativ till en sådan uppföljning av Lgr 69. Av olika skäl kom en sådan samlad plan inte att förverkligas i den utsträckning man hade förhoppningar om. Skälen härtill har varit många och en noggrann analys av orsakerna till en utebliven samlad uppföljningsplan är i sig en stor forskningsuppgift. Kommittén framhåller dock att en samlad uppföljningsplan förutsätter en samlad utvecklingsplan för utbildningsväsendet i stort.

Mot bakgrund av de erfarenheter som nåtts under 1960- och 1970-talen och mot bakgrund av de reformbeslut som fattats och som kan förväntas inom de allra närmaste åren framstår det därför som angeläget om FoU-arbetet verkligen kan bli en integrerad del i de totala reformuppföljningsprogrammen.

Granskning av projektverksamheten (kapitel 5 och Appendix 1)

FoU-verksamheten har varit föremål för punktvisa granskningar under de 18 år som FoU-anslaget funnits. En del av dessa har gällt verksamhetens planering och administration, andra har gällt FoU-arbetets innehåll. De har dock alla varit begränsade såväl i tid som omfattning.

Kommittén har genomfört en granskning och utvärdering av FoU-verksamheten i väsentligen tre steg. Det första redovisas i kapitel 2 och omfattar analyser av anslagsutveckling och anslagsplanering från 1962 till 1979 i mera översiktliga termer. Det andra steget omfattar *en studie av projektprocessen* och har genomförts på samtliga projekt som avslutades budgetåren 1976/77 och 1977/78. Här har kommittén studerat hur projekten initierats och planerats, hur de genomförts och redovisats samt hur deras resultat följts upp. Totalt avslutades 72 projekt under de två aktuella budgetåren, varav 43 hade bedrivits vid vetenskapliga institutioner (externa) och 29 inom skolöverstyrelsen eller under direkt ledning av skolöverstyrelsen (interna). De viktigaste slutsatserna från denna studie är:

- både externa och interna projekt anses ha haft som uppgift att allmänt samla och utveckla kunskap om utbildningsfrågor och att finna praktiska lösningar på avgränsade problem inom utbildningsväsendet
- flertalet projekt har sin utgångspunkt i praktiska problem
- projekten planeras ofta av skolöverstyrelsen och forskare i samråd (externa projekt)
- för internprojekten anlitas i flertalet fall personer utanför skolöverstyrelsen
- primära målgrupper för de interna projekten är utbildningsplanerare, medan de externa projekten har en mera varierad målgrupp
- hinder för projektgenomförande är medelsknapphet, planeringsbrister och otillräcklig mottagningsberedskap hos medverkande personal i skola och vuxenutbildning
- projektresultat redovisas i många olika former varvid de externa projekten använder flera kanaler än de interna
- för att öka genomslagskraften i projektinformationen föreslås följande:
 - utvecklandet av modeller för projektuppföljning
 - inplanerande av medel för projektuppföljning
 - ökat ansvar från skolöverstyrelsen för projektuppföljning
 - eliminerande av praktiska hinder för prövning av pedagogiska innovationer och
 - utbildning och fortbildning av personal i skola och vuxenutbildning om och i FoU.

Tyngdpunkten i kommitténs granskning har legat på det tredje steget. Detta har omfattat en analys av på vilka sätt *FoU-resultaten kommer till utnyttjande*. Kommittén har granskat spridnings- och utnyttjandeproblemen inom ett antal större områden på vilka FoU-arbete bedrivits under en längre tid, för flertalet områden under hela den period FoU-anslaget funnits. Totalt har sju problemområden och FoU-arbetet inom dessa ingått:

- samverkan mellan förskola och grundskola
- specialundervisning/handikappundervisning
- ämnesmetodiska problem
- vuxenutbildningsproblem
- läromedelsutveckling
- planering och utvärdering
- läroplansutveckling.

Granskningen av FoU-projektens utnyttjande har en positiv slagsida såtillvida att den främst ägnats observerade effekter, medan frånvaro av effekter inte i motsvarande mån blivit belyst. Analysen har därför framför allt gett anledning till slutsatser om vilka olika slag av effekter som projekten gett upphov till och vilka faktorer som varit relaterade till utnyttjandet. Granskningsmaterialet ger emellertid underlag för kritiska synpunkter och överväganden om önskvärda åtgärder för kommande FoU-planering. Några sidor av projektverksamheten där förändringar synes vara motiverade för att öka projektens utnyttjandegrad är följande.

I de flesta fall är *spridnings- och utnyttjandefasen* den del av projekten som ägnas minst uppmärksamhet. Även vid övrigt välplanerade projekt saknas ofta en medveten spridningsstrategi. Från enkätstudien gavs exempel på många olika spridningsaktiviteter, men samtidigt bedömdes medveten spridningsplanering ofta vara försummad. En naturlig slutsats är att spridnings- och utnyttjandedelen av ett projekt bör ingå i projektplaneringen. Erfarenheterna pekar emot att spridningsåtgärderna behöver sättas in tidigt. Gynnsamma effekter har ofta kunnat iaktas av projekt där intressegrupper knutits till projektet redan vid dess start eller planering och sedan fungerat som förmedlare och informationskanaler till vidare avnämargrupper.

Formerna för *redovisning* av projektresultaten är en annan sida som behöver utvecklas. Diskussionen har hittills mest gällt hur budskapet skall göras tillgängligt, t. ex. genom att dess sändare undviker onödigt tillkrånglat språk. Lika viktigt är emellertid att anpassa informationen och spridningsformerna till olika mottagargruppers behov. Det torde sällan vara tillräckligt att redovisa ett projekt bara på ett sätt. I stället bör mångsidig information eftersträvas: skriftlig-muntlig, rapporter-artiklar-radio/TV, läromedel-fortbildning-debatt. I projektenkäten efterlystes en mer aktiv medverkan från SÖ i spridningsfasen. Det finns skäl att ta fasta på detta och i större utsträckning än hittills se spridning och utnyttjande som ett gemensamt ansvar för SÖ och projekten. En annan konsekvens av en mer medveten spridningsplanering är att projektbudgeten bör innefatta även medel för spridnings- och användningsåtgärder.

Det har konstaterats att projektresultat kommer till utnyttjande framför allt på administrativ nivå, medan t. ex. lärare på fältet inte sällan ger uttryck för att FoU-information inte har någon nära anknytning till den dagliga undervisningen. Även om FoU-verksamheten givetvis till en betydande del bör tillgodose administrationens och planeringens behov, är det otillfredsställande om forsknings- och utvecklingsarbetet uppfattas som mindre angeläget och verklighetsanknutet av stora grupper inom utbildningsväsendet. Ett förhållande som dock inte synes ha uppmärksamats tillräckligt är att projektens resultat bara undantagsvis kan omsättas direkt i praxis.

Projekten ger ifrån sig information, idéer och modeller som behöver utvecklas vidare och anpassas till lokala betingelser. En förutsättning för att detta skall ske och för att projektresultaten skall upplevas som relevanta och livsnära är, att det finns ett visst mått av utvecklingsberedskap inom skolan. Därför behövs olika *utvecklingsstimulerande insatser*: ekonomiskt stöd till lärarledda försök, fortbildning i form av medverkan i försöksverksamhet och anknytning mellan projekt och utvecklingsarbete.

En aspekt av FoU-planeringen som är i särskilt behov av granskning är *relationerna mellan extern och intern projektverksamhet*. Efter att tidigare ha handlagts separat från varandra behandlas de numera i en FoU-planering som är gemensam för båda lagen av projekt. Delvis är denna integration i form av gemensam handläggning i planeringsråd och programgrupper mer formell än reell. De projektplaner som inges för internprojekt är inte sällan så kortfattade att någon egentlig bedömning ur behovs- eller kvalitetssynpunkt inte är möjlig. Det ställer sig också svårt att bedöma möjligheterna att samordna olika projekt. Vid kommande FoU-planering bör samma krav på utförligt redovisade planer ställas på alla projekt. Även i andra avseenden är en närmare samordning önskvärd. Läroplans- och läromedelsutveckling replierar huvudsakligen på internprojekt. Även externa projekt har ofta haft inflytande på läroplansarbete och utvecklat läromedel som använts i undervisningen. Mindre tydligt framträder medvetna åtgärder för att samordna de interna och externa insatserna på dessa områden.

De externa projekten har ganska genomgående karaktären av forskningsprojekt, om än av varierande art. Internprojekten representerar en bred skala från mindre utredningar och försöksverksamhet till projekt som ligger nära de externa. Det är rimligt att sektoriellt utvecklingsarbete omfattar såväl långsiktig forskning som mer närliggande problemlösning. Pedagogiskt FoU behöver sålunda även i framtiden inbegripa verksamheter av olika slag. Delar av skolöverstyrelsens interna projektverksamhet kan stå nära administrativ rutin. Främst gäller detta regeringsuppdrag eller myndighetens egna initiativ inför plötsligt uppdykande problem. Det ligger i sakens natur att sådana internprojekt inte kan inordnas i en långsiktig FoU-plan eller ens förutses i de årliga anslagsäskandena. Det finns dock enligt kommittén skäl att noga granska just internprojekten inom det oklara gränsområdet mellan utvecklingsarbete och administrativt arbete. En långsiktig utvecklingsplan för utbildningssektorn bör också förhoppningsvis hjälpa till att göra dessa oförutsedda internprojekt färre.

Syftet med FoU-verksamheten är att medverka i en successiv uppbyggnad av kunskap och ett utnyttjande av denna i utbildningsväsendet. Detta syfte kan knappast helt nås, men FoU-verksamheten bör kunna bedrivas på ett sätt som gör *resultatutnyttjandet effektivare*. Utredningar inom skolområdet måste t. ex. nu ofta starta med omfattande undersökningar eller forskningsprogram och kan som regel bara i begränsad utsträckning bygga på redan utfört FoU-arbete. Givetvis aktualiserar en utredning frågor som kräver specialstudier, men det borde vara möjligt att betydligt öka kunskapsberedskapen med hjälp av det pedagogiska utvecklingsanslaget. Detta kräver ett planeringsmönster som tillgodoser behoven av samordning och långsiktighet men samtidigt är flexibelt inför förändrade behov. Hittillsvarande FoU har alltför mycket haft karaktären av punktinsatser med kort tidsperspektiv.

Visserligen visar bl. a. problemområdesöversikter, att man även genom sådana kan utvinna värdefull information, men optimalt utnyttjade blir FoU-insatserna knappast. Tillkomsten inom skolöverstyrelsens FoU-planering av programgrupper och problemområdesindelning kan ses som viktiga men otillräckliga steg på vägen mot en övergripande planeringsmodell.

Den analys av FoU-resultatens verkningsgrad, som kommittén företagit, har främst av tidsskäl fått begränsas såväl vad avser problemområden som djup i analysen. Samtidigt står det klart att analyser av detta slag utgör ett mycket viktigt men hittills delvis försummat forskningsområde. Med större kunskap om vilka betingelser som hindrar respektive främjar ett effektivt utnyttjande av FoU-arbetets resultat skulle man också kunna utveckla alternativa modeller och metoder för spridning och resultat användning. Kommittén finner det därför angeläget att forsknings- och utvecklingsarbete rörande dessa frågor kommer till stånd.

Internationellt utbyte inom FoU-området (kapitel 6)

FoU-arbetet inom utbildningsområdet behöver ständigt tillföras erfarenheter och impulser från motsvarande verksamheter i andra länder liksom från den internationella utvecklingen inom utbildningsområdet över huvud taget. Kommittén granskar det internationella FoU-utbytet i första hand från svensk mottagarsynpunkt – det gäller för oss att dra nytta av utländska erfarenheter. Men som inom all FoU-verksamhet gäller det att man även som mottagare måste skaffa sig en kunskapsberedskap för att kunna tillgodogöra sig andras erfarenheter och redan det kräver att man själv aktivt arbetar med likartade problem. För att kunna få tillgång till effektiva direktkontakter med andra som arbetar inom samma område krävs också någon form av motpresntation – att man själv kan erbjuda erfarenheter av intresse för kolleger utomlands. Internationell spridning av svenskt FoU-arbete blir därmed strategiskt för våra möjligheter att dra nytta av utländska erfarenheter.

Kommittén granskar det internationella utbytet i huvudsakligen två avseenden: utbyte via publikationer och utbyte via personliga kontakter.

Den viktigaste formen för internationellt utbyte är utbyte via *publikationer*. Det är därför nödvändigt att det finns en biblioteks- och dokumentationsservice med en bred täckning av publicerat material. På det hela taget får de institutionella förutsättningarna för uppspårande och anskaffande av material från andra länder bedömas som goda. Den viktigaste institutionen är här Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek. Såväl dess allmänna biblioteksservice som dess service rörande datorbaserade informationssystem är av utomordentlig vikt. Kommittén framhåller nödvändigheten av att SPPB även fortsättningsvis har en fristående ställning som ett nationellt specialbibliotek.

När det gäller internationell publicering av svenskt FoU-arbete är denna enligt vissa undersökningar inte helt tillfredsställande. Skälen härtill torde dels vara att denna forskning ofta är inriktad på specifikt svenska frågor som kan försvåra en internationell publicering, dels att de publiceringsformer man väljer inte är effektiva om man vill nå en internationell läsekrets. En stor del av den svenska pedagogiska forskningen redovisas i stencilerade rapporter. I

internationell publiceringspraxis har stencilen inte tillnärmelsevis samma möjligheter att nå ut som tryckt material. Förmedling av utländsk forskning för en bredare svensk läsekrets måste också beaktas. Tidskriften *Forskning om utbildning* fyller denna funktion vad gäller svensk utbildningsforskning. Dess uppgifter skulle kunna vidgas att även innefatta översikter och diskussioner om utländsk forskning.

Personkontakter är emellertid också nödvändiga om svensk utbildningsforskning och svenskt pedagogiskt FoU skall kunna tillföras erfarenheter från andra länder. Den vanligaste formen är utan tvekan kongresser och konferenser. Sådana anordnas av alla de internationella organisationer som finns inom utbildningsområdet. Erfarenheter tyder dock på att konferenser av detta slag enbart kan tjäna som introduktion till vidare kontakter, de är i sig själva inte tillräckliga för ett effektivt och inträngande FoU-utbyte.

En djupare form av FoU-utbyte kan ske i *internationella projekt och institutioner*. Samfinansiering av projekt förekommer, varvid IEA-projektet (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) torde vara det hittills längst gående. Allmänt sett torde det dock vara svårt att tänka sig att någon mera betydande del av FoU-arbetet skulle kunna bedrivas i internationella projekt. Därtill är de ekonomiska, administrativa och innehållsmässiga svårigheterna för stora.

Vad beträffar institutioner är situationen i Sverige dock gynnsam såtillvida som det sedan 1971 finns en institution för internationell pedagogik i Stockholm. Kommittén finner det angeläget att denna institution får fortsätta sin verksamhet och att dess fortbestånd tryggas.

De sannolikt viktigaste och på sikt också mest betydelsefulla kontakterna gäller sådana som kan byggas upp mellan enskilda forskare och forskningsinstitutioner. Möjligheterna till sådana kontakter, via studieresor, engagerande av gästforskare till svenska institutioner samt svenska forskare som stipendiater eller gästforskare utomlands är dock begränsade. Dessa begränsningar skulle emellertid kunna bli avsevärt mindre om det förekom mera av samarbete mellan anslagsbeviljande myndigheter och organ samt högskolan och dess institutioner. En analys av t. ex. frekvensen utlandsresor inom ramen för projektmedel från skolöverstyrelsen visar att sådana förekommit i förhållandevis liten utsträckning och att resor och studiebesök som förekommit inte lagts upp så att utbytet kan ha blivit särskilt stort. I synnerhet i sådana projekt där den internationella utvecklingen är av stor betydelse bör man därför dels planera in sådana studieresor i projektprogrammet, dels förbereda dem väl för att de skall kunna ge effektivt utbyte.

Det synes också angeläget att FoU-ansvariga myndigheter aktivt deltar i internationellt FoU-utbyte, något som redan förekommer främst inom ramen för internationella utbildningsorganisationer. Också utbyte av erfarenheter mellan praktiskt verksamma på fältet förekommer, inte minst genom att svenska skolor tar emot besökare från andra länder och att därigenom ett kontaktnät kan byggas upp.

Över huvud taget gäller att de åtgärder som behöver vidtas, snarast är att se som förstärkningar av redan förekommande utbyte, förstärkningar som i de allra flesta fall torde kunna ske inom ramen för befintliga resurser. Vad som framför allt behövs är samarbete mellan olika instanser och ett bättre och effektivare utnyttjande av de kanaler för internationellt FoU-utbyte som redan existerar.

Erfarenheter av olika slag av lokalt utvecklingsarbete (kapitel 7)

Lokalt utvecklingsarbete har under senare år kommit att ses som ett av de viktigaste instrumenten för en utveckling av utbildningsväsendet. Inte sällan har man därvid beskrivit lokalt utvecklingsarbete som något helt nytt. Ett sådant utvecklingsarbete har emellertid funnits alltsedan reformskedets början, dock i klart otillräcklig omfattning. Det har ökat med åren om än i långsam takt. Dagens fråga är hur man genom det fortsatta reformarbetet, med den ökade decentraliseringen av beslutsrätt och ansvar och med de idag befintliga resurserna skall bäst främja det lokala utvecklingsarbetet.

Utvecklingsarbete av den art som bedrivs idag hade sin upprinnelse i 1930- och 1940-talens aktivitetspedagogik. Något utvecklingsarbete på stor bredd kom dock inte till stånd varken då eller under 1950-talets försöksverksamhet inför den nya grundskolan. Ett betydelsefullt steg i riktning mot ett lokalt bedrivet och statligt stött utvecklingsarbete inleddes emellertid 1964 då de första *pedagogiska utvecklingsblocken* startade i Kalmar och Malmö. Utvecklingsblock organiseras utifrån vissa givna temata och det ekonomiska ansvaret delas mellan stat och kommun med i princip hälftenfinansiering under de fem år ett utvecklingsblock pågår. Totalt har under åren efter 1964, 17 utvecklingsblock varit i verksamhet och de omfattar numera såväl grundskola, gymnasieskola som vuxenutbildning. Den statliga delen finansieras via FoU-anslaget och omfattar 1979/80 1,76 miljoner kronor. Utvecklingsblocken kan organiseras olika och de långsiktiga effekterna av detta slag av lokalt utvecklingsarbete varierar. De syftar bl. a. till att starta en "förnyelsens vind" som skall fortsätta att blåsa även efter det att blocken upphört som formell organisation.

Den utvärdering som gjorts av vissa utvecklingsblock visar att de, liksom all formaliserad verksamhet, kan löpa risken att stelna i sina former och engagera alltför få. De utgör dock en värdefull form av lokalt utvecklingsarbete och ger genom sin tematiska inriktning erfarenheter som sträcker sig utanför den eller de orter där de bedrivs.

Under senare år har *fortbildningsverksamheten* delvis ändrat karaktär och blivit en integrerad del i det lokala utvecklingsarbetet. Flera större fortbildnings- och vidareutbildningsprojekt har tillkommit genom riksdagens beslut med anledning av SIA. Dessa omfattande rikstäckande projekt syftar till att på sikt engagera alla som är verksamma i skolan och ge utgångspunkter för en kontinuerlig lokal skolutveckling. De viktigaste nu pågående projekten är personallagsutbildningen, skolläroverbyggnaden och det nyligen startade projektet rörande fortbildning för klasslärare i naturorientering och tekniska moment. Genom dessa och andra större fortbildningsinsatser knyts också forsknings- och utvecklingsarbetet, fortbildningen och det lokala utvecklingsarbetet närmare varandra.

Försöksverksamhet av detta slag med *samverkan mellan FoU, fortbildning och lokalt utvecklingsarbete* pågår sedan några år i organiserad form i fyra regioner. Val av innehåll i samverkan styrs av lokala och regionala behov och förutsättningar och verksamheten utgår från uppfattningen att utveckling underlättas om den byggs på initiativ och ansvar hos dem som arbetar i skolan. Denna strategi bygger i sig på vidgad lokal beslutsrätt, och en sådan

vidgning inleddes i och med SIA-beslutet. De viktigaste erfarenheterna hittills synes vara att man med samverkan av detta slag kan bygga in fortbildning och lokal utveckling som en del av den dagliga verksamheten.

Ett väsentligen annat slag av statligt stöd till lokalt utvecklingsarbete ges för närvarande inom ramen för *ett särskilt reservationsanslag - lokalt utvecklingsarbete inom skolväsendet*. Fem länskolnämnder deltar i denna försöksverksamhet som startade budgetåret 1978/79. Dessa länskolnämnder disponerar vardera 150 000 kronor årligen och medlen skall användas för att stimulera till lokalt och regionalt utvecklingsarbete. Verksamheten har hittills byggts upp så att enskilda skolor eller rektorsområden, efter ansökan till länskolnämnderna, tilldelas medel för projekt av större eller mindre omfattning.

Regionskollegierna inrättades 1973 i de dåvarande sex högskoleregionerna och skulle enligt sin instruktion fungera som ett sammanhållande organ mellan det pedagogiska FoU-arbetet och grundutbildning och fortbildning av lärare. Regionskollegierna disponerade mycket begränsade ekonomiska resurser för sitt arbete och deras huvudsakliga uppgifter var därmed inriktade på samordning, erfarenhetsutbyte och problemkartläggningar inom respektive region. I samband med den av riksdagen 1975 och 1977 beslutade högskolereformen gjordes en översyn av regionindelningen och regionskollegierna lämnade då också synpunkter på sin framtida verksamhet. Högskolereformen ansågs av praktiskt taget samtliga involverade ha ändrat förutsättningarna för regionskollegiernas verksamhet så pass mycket, att man inte längre fann dem ändamålsenliga såsom samordningsorgan. Regeringen överlämnade under hösten 1978 frågan om regionskollegierna till skolforskningskommittén, som i sina överväganden och förslag beträffande regional samordning på utbildningsområdet har beaktat erfarenheterna från regionskollegierna.

När det gäller *lärarutbildningen och det lokala utvecklingsarbetet* försökte man genom 1968 års lärarutbildningsreform få till stånd viss samordning av lärarnas grundutbildning, försöksverksamhet och forskning. Lärarhögskolorna försågs med pedagogiska institutioner, till dessa knöts efter hand en omfattande uppdragsforskning från i första hand skolöverstyrelsen och till samtliga anslöts vidare särskilda försöks- och demonstrationsskolor. Vissa förutsättningar skapades genom dessa anordningar för att den blivande läraren under sin utbildningstid skulle få kontakt med såväl forskning som praktiskt försöksarbete. Senare undersökningar visade dock inte på några stora och snabba förändringar. Endast i begränsad utsträckning kom lärarkandidaterna i kontakt med pedagogisk forskning och praktisk försöksverksamhet.

Förutsättningarna för utvecklingsarbete och fältförsök i lärarutbildningen har förändrats i och med högskolereformen 1977. Den decentraliserade beslutsrätten med alla högskoleutbildningar på en ort sammanförda till en enhet har gjort det tidigare systemet för fältanknuten försöksverksamhet stelbent. De nya organ som skapats genom högskolereformen - regionsstyrelser, högskolestyrelser, institutionsstyrelser och linjenämnder - har fått större frihet att hantera de reguljära resurserna och har fått ett huvudansvar för utveckling av verksamheten. Detta har givit dessa nya organ ansvar också

för det fältanknutna utvecklingsarbetet.

Det finns nu en svåröverblickbar flora av olika stödformer för forskningsanknytning och utvecklingsarbete. De organisatoriska former som skapats för planering och samordning av utvecklingsinsatser är mycket skiftande. En genomgång av de olika högskoleorternas insatser visar dock att man även på orter med lärarutbildning som saknar resurser för forskning arbetar med att avsätta såväl resurser för utvecklingsarbete inom lärarutbildningarna som att finna ändamålsenliga organ för samordning av olika insatser.

Också i de *forskningsprojekt* som bedrivs inom ramen för skolöverstyrelsens FoU-anslag förekommer lokalt utvecklingsarbete i betydande utsträckning. Huvudparten av de projekt som pågår inrymmer praktisk försöksverksamhet som involverar enskilda skolor, rektorsområden eller större enheter. Även om dessa FoU-projekt inte alltid har som syfte att stödja eller initiera lokalt utvecklingsarbete har den bedrivna försöksverksamheten i sig många gånger haft ungefärligen samma karaktär som projekt inom de pedagogiska utvecklingsblocken. Projektverksamheten vid forskningsinstitutionerna har också ändrat karaktär, från att tidigare ha varit primärt forskarinitierade är de numera allt oftare initierade av enskilda skolor och lärare.

De olika former av lokalt utvecklingsarbete som kommittén tar upp är sådana som har eller har haft anknytning till verksamheten inom skolöverstyrelsens FoU-anslag. Huvudfrågan blir på vilka sätt man i den fortsatta FoU-planeringen skall kunna nyttiggöra de positiva erfarenheterna från den tidigare verksamheten.

Lokalt utvecklingsarbete i tre kommuner (kapitel 8)

Förutsättningarna för lokalt utvecklingsarbete varierar mellan olika kommuner. En lång rad faktorer kan härvid tänkas ha betydelse för uppkomsten av – eller bristen på – lokalt initierat och lokalt bedrivet utvecklingsarbete. Inför sina ställningstaganden och förslag har kommittén genomfört en studie av det lokala utvecklingsarbetet i tre kommuner. Kommittén antar att vissa yttre karakteristika har betydelse för uppkomsten av lokalt utvecklingsarbete. Sådana är:

- högskola med pedagogisk institution vid vilken bedrivs pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete
- lärarutbildning
- fortbildningsavdelning
- deltagande i pedagogiska utvecklingsblock
- länskolnämnd som deltar i försöksverksamheten med lokalt utvecklingsarbete
- urskiljbara ekonomiska och organisatoriska resurser inom det kommunala skolväsendet.

Utifrån dessa karakteristika har Karlshamns, Malmö och Skellefteå kommuner valts och dessa tre kommuner speglar i varierande utsträckning förekomst av eller brist på dessa yttre karakteristika.

Analyserna omfattar kartläggningar av lokalt utvecklingsarbete i de tre

kommunerna, analyser av förutsättningarna för lokalt utvecklingsarbete och i samband därmed de krav lokalt utvecklingsarbete ställer på olika funktioner.

Mellan dessa tre kommuner är skillnaderna väsentliga i de flesta undersökta avseenden vad gäller de yttre förutsättningarna. Dessa stora olikheter till trots finns dock många gemensamma drag när det gäller att bestämma vilka faktorer som verkar främjande respektive hindrande för uppkomsten av lokalt utvecklingsarbete.

Attityderna till och *kunskaperna* om lokalt utvecklingsarbete bestäms av naturliga skäl i stor utsträckning av hur pass stora erfarenheter man har och hur lokalt utvecklingsarbete varit uppbyggt. På den politiska nivån, i skolstyrelserna, är medvetenheten om behoven av lokalt utvecklingsarbete stor och här finns samma grundläggande positiva inställning oberoende av de tre kommunernas skiftande yttre förutsättningar. Detta gäller också inom skolledningen även om man här kan märka att motivationen för utvecklingsarbete ökar med ökad erfarenhet och därmed ökade kunskaper om hur sådant arbete kan bedrivas. Personalorganisationernas inställning är också den positiv på samtliga orter. Dessa organisationer måste emellertid bevaka utvecklingsarbetets konsekvenser för lärarpersonalens arbetssituation. Den tveksamhet man ibland ger uttryck för har sin grund i osäkerheten om konsekvenserna beträffande t. ex. ansvar och arbetsbelastning för lärarpersonalen. Det visar sig också att tidigare erfarenheter av medverkan i utvecklingsarbete kan underlätta ställningstaganden inför nya utvecklingsåtgärder. Arbetsrättslagstiftningen har också medfört ett ökat inflytande från de fackliga organisationerna inför beslut om utvecklingsarbete. Detta inflytande reser emellertid också krav på ansvar och kunskaper som det tar viss tid att bygga upp.

Som helhet gäller att motivationen för och kunskaperna om utvecklingsarbetet ökar ju mer man själv har deltagit i sådant arbete. Den viktigaste åtgärden blir därmed att vidga det lokala utvecklingsarbetet och göra det alltmer till en naturlig del av den dagliga verksamheten.

De *ekonomiska* förutsättningarna har givetvis stor betydelse för uppkomsten av lokala försök. Det visar sig dock närmast omöjligt att få något riktigt grepp om vilka ekonomiska satsningar som görs på utvecklingsarbete. Budgeterade medel är en sak, det faktiska resursutnyttjandet en annan.

De viktigaste ekonomiska resurserna synes ligga i det nya statsbidragssystemet och i de ytterligare resurser som rektorsområdena kommer att disponera inom ramen för genomföranderesursen som beslutades i samband med den nya läroplanen för grundskolan. Avsaknaden av urskiljbara ekonomiska resurser i kommunens budget för utvecklingsarbete inom skolan innebär dock inte att sådana resurser saknas.

Utvecklingsarbetets anknytning till *forskningen* varierar av naturliga skäl betydligt mellan kommunerna – något som ligger redan i urvalet av kommuner. Här intar Malmö en särställning genom det nära samarbete som byggts upp mellan kommunen och den pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan. På orter utanför universitetsorterna är kännedomen om den pedagogiska forskningen blygsam och attityderna avvaktande. De viktigaste insatserna blir därmed dels att skapa ökad kännedom om forskningen dels att skapa förutsättningar för ett mera aktivt utnyttjande av forskningens resultat och forskarnas kompetens.

Vad gäller *fortbildningen* förmärks en *gradvis* ändrad syn på dennas roll för det lokala utvecklingsarbetet. Här har de tidigare nämnda utbildningarna, personallagsutbildningen och skollärdarutbildningen, medverkat till att bryta upp föreställningen om fortbildningen som väsentligen informerande. Fortbildning och personalutveckling i en mera vidsträckt betydelse som en utvecklingsresurs är en utveckling på sikt. För denna finns också hinder av rent praktisk natur liksom ännu en ovana att se skolan i ett helhetsperspektiv som måste omfatta alla som arbetar i skolan.

Även om skillnaderna mellan de tre kommunerna i flera avseenden är stora – inte minst beträffande de yttre betingelserna – är dock likheterna i vad gäller vilja till och möjligheter för lokalt utvecklingsarbete stora. Det viktigaste synes vara att få alla som är berörda av skolans förändringsarbete att acceptera det och engagera sig i det. Det är en process på lång sikt som mindre kräver särskilda organisatoriska åtgärder inom kommuner och skolor, mera av ett kontinuerligt stöd och en kontinuerlig stimulans från såväl kommunen som från statens sida. Delaktighet i utvecklingsarbetet ger med andra ord de bästa förutsättningarna för en positiv inställning till en lokal skolutveckling.

Utvecklingslinjer inom utbildningsväsendet: reformbeslut och pågående reformverksamhet (kapitel 9)

Förutsättningarna för det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet inom utbildningsområdet har förändrats på olika sätt under årens lopp. Inom det obligatoriska skolväsendet har SIA-beslutet och följdbeslut med anledning därav inneburit ett framhävande av den lokala utbildningsverksamhetens betydelse för ett fullföljande av intentionerna med den nya skolan. Det centralt ledda och statligt stödda forsknings- och utvecklingsarbetet inom skolöverstyrelsens ansvarsområde har därmed ställts i en delvis ny situation. Högskolan, som svarar för vitala delar av forsknings- och utvecklingsarbetet har genomgått stora förändringar. Den svenska forskningspolitiken i stort har varit föremål för omfattande utredningsarbete och riksdagen har i maj 1979 fattat vissa principbeslut rörande den sektoriella forskningsorganisationen.

Flera pågående utredningar eller redan föreliggande utredningsförslag berör verksamheten inom skolöverstyrelsens ansvarsområde. Såväl de pågående utredningarna som föreliggande utredningsförslag har sådan inriktning att nära förestående ställningstaganden på grundval av dessa kan få konsekvenser för verksamheten inom det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet.

På *grundskolans* område innebär decentraliseringen av ansvar och beslutanderätt inom ramen för SIA-beslutet, ökade behov av uppföljning och utvärdering av utbildningsverksamheten. Denna uppföljning och utvärdering blir, vad gäller den löpande verksamheten, i första hand en lokal uppgift. Detta framhävs starkt i riksdagens beslut om ny läroplan för grundskolan. Detta uppföljnings- och utvärderingsarbete reser krav på stöd från olika instanser. Länskolnämnderna, som hittills haft en i första hand inspekterande och reglerande funktion, får stimulerande och utvecklingsstödande uppgifter gentemot kommunerna och måste kunna bistå kommuner och skolor i det löpande uppföljnings- och utvärderingsarbetet.

Utvärdering av skolverksamheten förutsätter stöd också från FoU-verksamheten på samtliga nivåer, dvs. lokalt, regionalt och centralt. Genom den friare resursanvändningen som ligger i såväl det nya statsbidragssystemet som i beslutet om ny läroplan för grundskolan, finns det större anledning att följa vad som händer lokalt i fråga om organisation och resultat. Detta ger central utvärdering och FoU-arbetet en ökad roll. Den lokala utvärderingen skall vara ett naturligt inslag i undervisningen och förväntas ge värdefulla bidrag till utveckling av den lokala skolenheten. Utvärderingen skall emellertid också göras på ett sådant sätt att erfarenheterna kan föras vidare lokalt, regionalt och centralt. Även om avsikten inte är att på den lokala nivån bedriva vidlyftiga undersökningar av forskningskaraktär är det med dessa krav på utvärdering också på den lokala nivån angeläget med stöd från FoU-verksamheten.

Den fortsatta läroplansutvecklingen måste bättre än hittills ske samordnat med FoU-planeringen och dessa måste vara en integrerad del av läroplansutveckling och läroplansuppföljning.

Utbildningens betydelse för *samhällsutvecklingen i stort* ställer ökade krav på kontakter mellan skola, yrkesliv och samhälle i övrigt. Utbildningsfrågornas starka anknytning till samhällsutvecklingen gör det angeläget att inom FoU-organisationen åstadkomma ett närmare samarbete med andra sektorsorgan. FoU-arbetet inom utbildningsområdet måste därför vidgas och reformer inom ungdomsutbildningarna ovanför grundskolan och reformer inom vuxenutbildningen måste på samma sätt som gäller för grundskolan följas upp och utvärderas. Dessa vidgade uppgifter ställer också krav på ökade resurser för detta slag av FoU-insatser.

Gymnasieskolans framtida organisation är föremål för utredning och de principlösningar som denna utredning kan komma att föreslå får konsekvenser för FoU-verksamheten. Redan nu står det klart att en kontinuerlig uppföljning av gymnasieskolan ställer krav på en delvis annan strukturering av det pedagogiska FoU-arbetet, i synnerhet i de delar som gäller ett långsiktigt forskningsarbete.

Folkbildningen har varit föremål för en utredning och ett slutbetänkande avlämnades i december 1979. Såväl enskilda studieförbund som enskilda folkhögskolor bedriver utvecklingsarbete som är "lokalt" i den meningen att varje studieförbund och varje folkhögskola har behov av förbundsspecifikt utvecklingsarbete. Det ställer sig därmed svårt att förena syftena med ett centralt anslag för forsknings- och utvecklingsarbete med sådana legitima behov av utveckling inom den egna organisationens ramar. En bättre lösning på detta problem är att öronmärka vissa delar av de statliga bidragen för pedagogisk verksamhet till utvecklingsarbete. Härigenom kan de centrala resurserna inriktas på för vuxenutbildningen som helhet angelägna problem samtidigt som det för varje förbund specifika utvecklingsarbetet kan ge värdefulla underlag för prioritering av gemensamma insatser.

Den *kommunala vuxenutbildningen* utreds för närvarande. Utredningens uppgifter omfattar många viktiga delar av KOMVUX' uppgifter. Det är i dagens läge därför svårt att förutspå KOMVUX' framtida organisation. Direktiven pekar både på behoven av ökad lokal och regional samordning och principer om återkommande utbildning. Detta talar för att en strävan efter helhetssyn också bör präglade FoU-stödet, vilket i sin tur talar för att den

FoU-stödorganisation som skall täcka ungdomsskolan också bör betjäna KOMVUX.

För *arbetsmarknadsutbildningens* del har regeringen 1979-11-12 beslutat om en utredning: Arbetsmarknadsutbildning och utbildning i företag. FoU-behov av mera övergripande natur finns inom AMU liksom inom andra utbildningsformer. Det övergripande behovet bör även fortsättningsvis täckas av FoU-anslaget. Vad gäller det lokala utvecklingsbehovet är förhållandena något mera komplicerade. Den kontinuitet som präglar många andra utbildningar finns av naturliga skäl inte inom arbetsmarknadsutbildningen eftersom denna tillhandahålles av arbetsmarknadspolitiska skäl och snabbt måste kunna anpassas till förändringar på arbetsmarknaden. Det behov av lokalt utvecklingsarbete som finns inom AMU tillgodoses bl. a. inom ramen för de medel som arbetsmarknadsfonden tillhandahåller. Huvudparten av detta utvecklingsarbete bedrivs emellertid inom ett organ – Stockholms skoldirektions sektion för yrkesutbildning. Vad som här bör diskuteras är om inte decentraliseringssträvandena inom AMU också skall övervägas vad gäller denna verksamhet. Genom att sprida resurserna på fler institutioner skulle kontakterna mellan enskilda AMU-centra, länsarbetsnämnder och forskningsinstitutioner kunna utvecklas och på sikt bli ett stöd i det lokala utvecklingsarbetet.

De ställningstaganden LUT 74 gör redan genom att ange vissa principer som bör känneteckna *lärarutbildningen* kommer i sin förlängning att ställa stora krav på FoU-verksamheten. För skolväsendets del och därmed för skolöverstyrelsen och det centralt ledda forsknings- och utvecklingsarbetet är det av vikt att det alltfört finns kontakter mellan FoU-arbetet, det lokala utvecklingsarbetet och lärarutbildningen oberoende av att lärarutbildningen sedan 1977 är UHÄ:s ansvarsområde. Detta är inte minst väsentligt för de lärarutbildningar som ges vid högskolor som saknar egen forskningsorganisation. *Regionsstyrelserna* intar här en viktig roll såväl genom sina uppgifter som sina resurser. Samordning på det regionala planet vad gäller utbildningsfrågor måste därför även omfatta regionsstyrelserna.

En ytterligare väsentlig förändring inom samhället som påverkar också det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet är utvecklingen inom *arbetsrättslagstiftningens* område. På såväl det centrala, regionala som lokala planet förutsätter medbestämmandelagarna samrådsförfarande innan beslut om t. ex. försöksverksamhet och utvecklingsarbete fattas. I enlighet med intentionerna i medbestämmandelagarna har verksamheten en lokal prägel. Den korta tid som förflutit sedan ikraftträdandet medger inte några slutsatser om hur lagarna verkat och hur de påverkar FoU-verksamheten. Till det positiva hör dock att man rent allmänt kan konstatera att det bör vara en styrka för FoU-planeringen om de som skall utföra arbetet och de närmast berörda på ett tidigt stadium blir medvetna om FoU-verksamhetens innehåll och uppläggning. En annan erfarenhet som vunnits hänger samman med lagen om anställningsskydd. De budgetårsvisa medelstillsdelningarna har visat sig stå i konflikt med tillämpningen av LAS. Tillämpningen av gällande lagstiftning bör kunna ske på sådant sätt att FoU-arbetet underlättas. Med en annan budgetplanering bör det vara möjligt att garantera en kontinuitet i pågående FoU-arbete.

FoU-resultatens spridning och användning (kapitel 10)

Ett av de största problemen inom FoU-verksamheten synes vara hur dess resultat skall spridas och komma till användning. Det var mot bakgrund av detta som kommittén i sin granskning av projektverksamheten (kapitel 5) lade särskild vikt vid analyser av FoU-resultatens utnyttjande. Spridning och resultat användning är emellertid delar i ett långsiktigt arbete med utbildningsväsendets utveckling generellt och spridningsfrågorna blir därmed en vital del i ett utvecklingsprogram för utbildningsväsendet i stort.

Frågan om spridning och användning av resultat från det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet har behandlats i två särskilda utredningar under 1970-talet. Pedagogikutredningen lade 1971 fram förslag rörande systematisering av forskning och utbildning i pedagogik och den pedagogiska nämnden utredde på regeringens uppdrag frågan om hur resultaten från utbildningsforskningen skulle kunna föras ut till de verksamma lärarna och till övrig skolpersonal. Pedagogiska nämnden lade fram sina förslag 1973 och dessa har sedan legat till grund för de åtgärder som skolöverstyrelsen vidtagit för att öka spridning och resultat användning.

Den information som innefattas i det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet är inte begränsad till information från verksamhet som bedrivs med medel från FoU-anslaget utan gäller i tillämpliga delar även annat pedagogiskt FoU liksom information från annan relevant beteendevetenskaplig forskning. Det spridningsansvar som därmed åvilar skolöverstyrelsen omfattar åtskilligt utanför skolöverstyrelsens projektverksamhet. Informationsproblemet är därtill i själva verket en del av det övergripande problemet om hur man åstadkommer pedagogisk förnyelse. Begreppet pedagogisk förnyelse har i sin tur en tvåfaldig innebörd. Dels avser det en anpassning av utbildning och undervisning till förändrade krav i samhället, dels avser det sådan förändring av undervisningen som bidrar till att utveckla samhället som sådant.

Anspråken på FoU och dess nytta är högt ställda. Detta är delvis en följd av att det pedagogiska FoU-arbetet i hög grad är tillämpningsinriktat och har byggts upp i samspel mellan fält, forskning och den centrala myndigheten. Detta oaktat riktas ofta kritik från resultat användarna mot det pedagogiska FoU-arbetet, en kritik som går ut på att nyttan av det pedagogiska FoU-arbetet är ringa och att de problem som behandlas i alltför liten grad behandlar verkliga och vardagsnära frågor i utbildningen. Kommittén finner denna kritik numera ogrundad. Den genomgång som kommittén gjort (kapitel 5) av projektverksamheten inom FoU-anslaget visar, att det inom denna behandlats problem och områden av direkt betydelse för utbildning och undervisning och att denna ofta lett till resultat som varit möjliga att omsätta i praktisk verksamhet.

FoU-arbetet har många användare och resultat måste spridas till alla som på ett eller annat sätt är berörda av utbildningsverksamheten. Målgrupperna varierar till såväl storlek som till de uppgifter de har inom utbildning och undervisning. Kommittén pekar på vissa nyckelgrupper: lärare och lärarutbildare, specialfunktionärer, administratörer och skolledare samt elever och föräldrar. En viktig avnämare av FoU-arbetet är vidare läromedelsproducenter.

FoU-resultat redovisas på mångahanda sätt. Mångfalden i informationsutbudet kan belysas genom sammanställningar av sådana mera permanenta publikationer som för närvarande utgör de viktigaste spridningskanalerna.

Inom FoU-anslagets ram utges årligen en lång rad olika publikationer alltifrån övergripande sammanställningar av pågående och avslutat FoU-arbete till omfattande översikter och analyser inom avgränsade problemområden. Till den förra typen hör olika slag av projektkataloger som ger en snabb och översiktlig information om olika projekt, var de bedrivs och vilka deras huvudsakliga frågeställningar är. Kataloger av detta slag tjänar som en första information till dem som önskar orientera sig i det pedagogiska FoU-arbetet. De sprids gratis men av främst ekonomiska skäl har de hittills inte nått alla enskilda skolor och rektorsområden. Vid sidan av dessa ges information om FoU-arbetet i tidskrifter, i monografier och i de tidigare nämnda kunskaps- och områdesöversikterna.

Utöver sådant informationsmaterial som hämtar sitt underlag direkt från FoU-arbetet utger skolöverstyrelsen andra permanenta publikationer i vilka FoU-redovisning ofta utgör en del. Dessa publikationer når en betydligt större läsekrets och sprids även de huvudsakligen gratis.

Forskningsinstitutionernas rapportering och FoU-redovisning är mycket omfattande redan om man enbart ser till de pedagogiska institutionerna. Här redovisas emellertid institutionernas hela forskningsproduktion vilket gör det angeläget med en differentierad spridning så att olika målgrupper kan nås av den för dem särskilt relevanta informationen. De nuvarande fortbildningsavdelningarna utger som en del av sina uppgifter informationsmaterial inom de olika områdena de har ett riksansvar för.

Till alla dessa olika typer av informationsmaterial, vilka väsentligen bekostas av statliga medel, kommer andra viktiga kanaler. Kommittén pekar särskilt på den lärarfackliga pressen, på de olika ämnestidskrifter som finns och vilka erhåller visst ekonomiskt stöd inom ramen för FoU-anslaget. De pedagogiska utvecklingsblockens rapporter är en viktig kanal för spridning av erfarenheter från det lokala utvecklingsarbetet och har sin stora målgrupp bland lärare och övrig skolpersonal. Därtill kommer de publikationer som utges av intresseorganisationer och folkbildningens organisationer där redovisning och diskussion av FoU-arbetets resultat ofta utgör en viktig del.

Massmedia – press, radio och TV – är den kanske effektivaste vägen att nå ut med FoU-information till breda grupper. Samtidigt förefaller det som om just dessa kanaler är utnyttjade endast i begränsad utsträckning.

Den sannolikt viktigaste kanalen för spridning av FoU-arbetets resultat och där FoU-arbetet kommer till användning utan att ursprunget alltid framgår är läroplaner, läroplanssupplement och anvisningar. En förändring i en läroplan eller en anvisning kan vara resultat av ett mångårigt och vittförgrenat FoU-arbete även om man inför själva beslutet om en förändring inte kan följa spåren tillbaka till enskilda FoU-insatser.

Det råder ingen tvekan om att FoU-arbetet redovisas i tillfredsställande omfattning. Däremot kan det råda stor tveksamhet om alla dessa olika typer av spridningsvägar verkligen är kända, och om materialet når ut till dem som bör nås. Problemet är därför att göra befintligt informationsmaterial känt för att därigenom öka användandet av det.

Enbart en ökad spridning är dock inte tillräcklig för en ökad användning. Information måste vara efterfrågad för att bli använd och för att bli efterfrågad måste det finnas ett behov. Och behov skapas bäst genom att FoU-resultatens användare själva är delaktiga i verksamheten. Förutsättningarna härför har ökat väsentligt genom de senaste årens reformbeslut på utbildningsområdet. Ytterligare insatser måste dock göras också inom det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet. I sina övervägande och förslag anvisar kommittén några vägar till hur man skall kunna öka efterfrågan och användning av FoU-resultaten genom att öka möjligheterna för allt flera att aktivt delta i verksamheten.

Det finns emellertid anledning att framhålla att frågan om resultat användning inte är okomplicerad. Den tro på snabba och direkt tillämpbara resultat från FoU-arbetet som präglade främst 1960-talet visade sig ofta vara en övertro. Pedagogisk forskning av den art som bedrivs inom skolöverstyrelsens FoU-verksamhet är primärt inte vad man kallar "discipline research" utan fastmer "policy research". Man får då inte bortse från definitionens senare led – research. Detta innebär att man inte direkt inriktar problemlösandet på administrativa åtgärder. Praktiska problem måste, då de blir föremål för forskning ofta omdefinieras till disciplinbundna problem. När resultaten sedan föreligger "återdefinieras" problemen till praktiska och administrativa frågor. Detta kan synas som en omväg. Genom sin syftning till grundläggande kunskaper är det dock ofta en genväg. Det visar sig med andra ord ofta vara så att det mest praktiska är en god teori.

Överväganden och förslag (kapitel 11)

Kommitténs uppdrag avser primärt verksamhet med medel från det särskilda FoU-anslaget: hur denna verksamhet bör planeras, utföras och följas upp. Uppdraget avser frågor av organisatorisk och administrativ art likaväl som frågor rörande FoU-arbetets innehåll. Dessa är i sin tur delar av den övergripande frågan om hur skola och utbildning skall kunna utvecklas i enlighet med de allmänna mål som fastställts av riksdag och regering. Detta innebär enligt kommittén att utvecklingsfrågor gäller all utbildningsverksamhet och att utveckling måste främjas genom en rad olika åtgärder, varav forsknings- och utvecklingsarbetet inom det särskilda FoU-anslagets ram utgör endast en sida. Begreppet FoU får inte förbehållas verksamhet som sker enbart med särskilda medel eller som är tids- och penningmässigt avgränsad. Det blir därför särskilt betydelsefullt att det finns kontaktvägar mellan olika utvecklingsaktiviteter oavsett var de beslutas och bedrivs och oavsett om de ingår i den av FoU-anslaget bekostade verksamheten eller ej.

De särskilda medel som statsmakterna ställer till förfogande för FoU-arbete inom utbildningsområdet skall huvudsakligen avse sådana mera komplicerade frågor som vanligen inte kan lösas eller belysas inom ramen för normal utbildningsplanering och med gängse administrativa rutiner. FoU-arbete behöver också som helhet bedrivs i såväl ett kortsiktigt som i ett långsiktigt perspektiv. I det kortare perspektivet behandlas sådana mera komplicerade frågor på lokal, regional och central nivå rörande undervisningsorganisation och uppläggning som kan behöva lösas eller belysas inom

ramen för gällande mål innan administrativa, organisatoriska eller metodiska beslut fattas eller som utgör en förutsättning för att principbeslut skall kunna förverkligas. I det längre perspektivet behandlas dels generella frågor rörande undervisningens innehåll och uppläggning, dels frågor av mera allmän art om relationerna mellan skola, vuxenutbildning och det omgivande samhället, dels också förändringar som kan ligga till grund för omprövning och förnyelse av utbildningens framtida mål, innehåll och organisation.

Kommitténs överväganden och förslag är grupperade i sju huvudområden:

- Stöd till det lokala utvecklingsarbetet
- Regional samordning av FoU, grundläggande lärarutbildning, fortbildning och lokalt utvecklingsarbete
- FoU-arbetets innehåll och genomförande
- Internationellt utbyte inom FoU-området
- FoU-resultatens spridning och användning
- Planering och administration av FoU-anslaget
- FoU-anslaget storlek och planeringsramar

Stöd till det lokala utvecklingsarbetet

Kommitténs förslag rörande stöd till det lokala utvecklingsarbetet innefattar stöd från länskolnämnder, stöd från forskning och stöd i resultatuppföljningen.

Beträffande *länskolnämnderna* föreslår kommittén

- att* länskolnämnderna ges vidgat ansvar för den lokala skolutvecklingen och för samordning av kommunernas utvecklingsarbete inom respektive nämnds ansvarsområde,
- att* det inom varje nämnd skall finnas en grupp befattningshavare med särskild kompetens för pedagogisk planering och utvärdering,
- att* varje nämnd disponerar en flexibel resurs för sådana utvecklingsstödjande uppgifter,
- att* fyra miljoner kronor i 1979 års penningvärde avskiljs från FoU-anslaget och fördelas på de 24 nämnderna med hänsyn tagen till skolverksamhetens omfattning i respektive län,
- att* medlen tilldelas länskolnämnderna direkt och disponeras självständigt av nämnderna,
- att* dessa skall utnyttjas för uppgifter som kräver särskild expertmedverkan, för försöksverksamhet av större omfattning och för stöd till utvecklings- och förändringsarbete som kan följa av större övergripande utvecklingsinsatser av fortbildningskaraktär och
- att* avskiljandet av medlen sker först i samband med statsmakternas ställningstaganden till ansvarsfördelningen mellan skolöverstyrelsen och länskolnämnderna.

Beträffande *forskningsstöd* i det lokala utvecklingsarbetet föreslår kommittén

- att* en särskild resurs, motsvarande högst 3,8 miljoner kronor i 1979 års penningvärde, avsätts inom FoU-anslaget för finansiering av tjänster

jämte kringkostnader för forskningsstöd i det lokala utvecklingsarbetet,

att resursen successivt byggs ut och tillförs de pedagogiska institutionerna i Linköping, Malmö, Mölndal, högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Umeå och Uppsala,

att verksamheten bedrivs försöksvis i sex år,

att innehav av sådan tjänst görs tidsbegränsat till högst sex år,

att kvalifikationskraven för innehav av tjänst skall vara avlagd doktorsexamen eller motsvarande samt erfarenheter av lokalt och regionalt utvecklingsarbete,

att verksamheten anslagsmässigt utformas som uppdrag från skolöverstyrelsen och ingår som en del i ett samlat FoU-program,

att verksamheten löpande utvärderas av skolöverstyrelsen och

att möjligheterna till omvandling av vissa av dessa tjänster till fasta tjänster i högskolan inom ramen för högskolans resurser beaktas.

Beträffande stöd för *resultatuppföljning* i det lokala utvecklingsarbetet föreslår kommittén

att en särskild resurs, motsvarande högst 3,8 miljoner kronor i 1979 års penningvärde, avsätts för finansiering av tjänster jämte kringkostnader för uppföljningsstöd i det lokala utvecklingsarbetet,

att resursen successivt byggs ut och tillförs de pedagogiska institutionerna i Linköping, Malmö, Mölndal, högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Umeå och Uppsala,

att verksamheten bedrivs försöksvis under en period av sex år,

att kvalifikationskraven för innehav av tjänst skall vara god kännedom om utbildningsväsendet, erfarenheter av lokalt och regionalt utvecklingsarbete samt erfarenheter av fortbildning i olika former,

att medel för detta ändamål avsätts inom ramen för skolöverstyrelsens medel för fortbildning och

att verksamheten utformas som uppdrag från skolöverstyrelsen som led i ett samlat fortbildningsprogram.

Regional samordning av FoU, grundläggande lärarutbildning, fortbildning och lokalt utvecklingsarbete

Beträffande *FoU för grundläggande lärarutbildning* föreslår kommittén

att ett samlat FoU-program för lärares grundutbildning, motsvarande vad som en gång fanns inom ramen för skolöverstyrelsens FoU-anslag snarast byggs upp inom UHÄ,

att projekt av typen utvecklingsblock försöksvis inrättas i sådana orter med högskola för lärarutbildning som saknar egna resurser för forskning och forskarutbildning som ett led i arbetet med samordning av lärares grundutbildning och lokalt utvecklingsarbete,

att sådana utvecklingsblock finansieras av skolöverstyrelsen, UHÄ, regionsstyrelserna och intresserade berörda kommuner och

att ansvar för samordning åvilar skolöverstyrelsen, i dagens organisation avdelning L.

Beträffande *regional samordning* inom utbildningsområdet föreslår kommittén

- att* ett regionalt samarbete inom utbildningsområdet byggs upp med regionsstyrelserna som sammanhållande instans,
- att* det regionala samarbetet utformas utifrån lokala och regionala behov och förutsättningar och
- att* bestämmelserna för regionskollegierna upphävs.

FoU-arbetets innehåll och genomförande

Beträffande FoU-arbetets innehåll och genomförande föreslår kommittén

- att* intern och extern FoU-verksamhet såväl tidsmässigt som till sitt innehåll samordnas bättre än som sker för närvarande, framför allt i vad gäller läroplansutveckling och läroplansuppföljning,
- att* FoU-arbetet mera än hittills inriktas på en långsiktig uppföljning av reformerna inom utbildningsområdet,
- att* en *problemrelaterad projektplanering* inleds i syfte att åstadkomma en FoU-verksamhet som är tematiskt uppbyggd och där olika sidor inom ett givet tema kan belysas så allsidigt som möjligt,
- att* den nuvarande standardmodellen med treårsprojekt bryts upp som dominerande mönster och ersätts dels av kortare kunskapsöversikter, dels av längre temaprojekt med särskilt uppföljningsansvar,
- att* större vikt läggs vid FoU-projekt kring problem rörande relationen mellan utbildning och samhälle och att en tvärvetenskaplig uppläggning därvid befrämjas och
- att* UHÄ:s planering av den fortsatta utbyggnaden av de samhällsvetenskapliga fakulteterna inriktas dels på vissa breda specialiteter som vuxenpedagogik och invandrarfrågor, dels på ämnespedagogisk forskning inklusive yrkesämnenas pedagogik.

Internationellt FoU-utbyte

Beträffande internationellt utbyte inom FoU-området föreslår kommittén

- att* Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek behåller sin fristående ställning som specialbibliotek med riksansvar,
- att* den bas för internationellt utbyte som skapats i anslutning till professuren i internationell pedagogik vid Stockholms universitet bevaras,
- att* i tidskriften *Forskning om Utbildning* även ingår redovisningar och analyser av relevant internationell utbildningsforskning och
- att* samarbete mellan anslagsbeviljande organ och myndigheter och högskolan inleds i syfte att effektivisera utnyttjandet av befintliga resurser för finansiering av gästforskare, för deltagande i internationella konferenser och för finansiering av studieresor i utlandet.

Spridning och resultat användning

Beträffande spridning och användning av FoU-arbetets resultat föreslår kommittén

- att* innebörden av begreppet resultat vidgas att omfatta erfarenheter i vid bemärkelse,
- att* information sprids också om de svårigheter man möter i olika utvecklingsprojekt,
- att* åtgärder i syfte att effektivisera informationsspridningen och göra den mera anpassad till olika målgrupper vidtas,
- att* läsar- och läsärdesundersökningar av olika typer av FoU-information genomförs och att Delegationen för teknisk och vetenskaplig information får det samordnande ansvaret för dessa,
- att* de lärarfackliga tidningarna på ett mera systematiskt sätt än hittills får tillgång till information om FoU-arbetet,
- att* skolöverstyrelsen prövar möjligheten att sprida kännedom om FoU-arbetet och om dess informationsmaterial genom FoU-blad som med viss periodicitet införs i tidningar med skolanknytning,
- att* olika ämnestidskrifter tillförs kvalificerad vetenskaplig information från forskning inom respektive ämnesområde,
- att* kunskapsöversikter och sammanfattningar av forskningsresultat inom olika områden blir en väsentlig del av de närmaste årens FoU-arbete,
- att* projektplaneringen i fortsättningen innehåller såväl plan för resultatuppföljning som medel för denna och
- att* en samtidig planering av FoU- och fortbildningsprojekt sker i skolöverstyrelsen för sådana områden där resultatuppföljning innebär fortbildningsinsatser.

Planering och administration av FoU-anslaget

Ställningstaganden och förslag rörande planering och administration av FoU-anslaget innefattar myndighetsansvar, den pedagogiska nämnden, FoU-arbetet inom skolöverstyrelsen samt samråd i FoU-frågor.

Beträffande planering och administration av FoU-anslaget föreslår kommittén

- att* skolöverstyrelsen alltfört skall ha det centrala ansvaret för FoU-verksamhetens planering,
- att* politiskt inflytande över FoU-planeringen garanteras,
- att* skolöverstyrelsens styrelse aktivt arbetar med och tar ställning också i FoU-frågor,
- att* styrelsen utökas med ledamöter som representerar politiska partier,
- att* styrelsens politiska ledamöter och företrädare för forskning bildar ett beredningsorgan för FoU inom skolöverstyrelsen,
- att* ansvarig FoU-enhet i skolöverstyrelsen, för närvarande byrå L3, utgör beredningsorganets sekretariat,
- att* detta beredningsorgan får i uppdrag att fullgöra de planerings-, uppföljnings- och utvärderingsuppgifter som idag åvilar den pedagogiska nämnden,

- att pedagogiska nämnden i samband med beslut enligt ovan avvecklas,
 att den redan nu på informell väg fungerande FoU-samordningen direkt under verksledning, pedagogisk nämnd och styrelse formaliseras genom det beredningsorgan som föreslås,
 att det på skolöverstyrelsens sakenheter finns befattningshavare med kompetens inom FoU-området och att varje berörd enhet tar ett aktivt ansvar i planering och uppföljning av FoU-arbetet och
 att samarbetet i FoU-frågor mellan skolöverstyrelsen och UHÄ stärks även i petitaberedning av gemensamma projektsatsningar.

FoU-anslagets storlek och planeringsramar

Kommitténs förslag i det föregående förutsätter att FoU-anslaget snarast återställs till den nivå det hade budgetåret 1972/73 och att anslagsutvecklingen därtill följer den årliga löne- och prisutvecklingen. Kommittén föreslår att återställandet sker under en treårsperiod enligt följande:

Förslag till anslagsutveckling 1981/82–1983/84. Miljoner kronor

År	Bas (1979/80)	Åter- ställande	Löne- och pris- omräkning	Totalt (avrundat)
1981/82	36	+ 3	+ 2,65	41,7
1982/83	39	+ 3	+ 2,85	44,8
1983/84	42	+ 2	+ 3,12	49,1

Efter detta återställande bör anslaget, utöver de automatiska ökningarna till följd av allmän löne- och prisutveckling, öka i den takt utbildningsväsendets behov kräver.

Vidare föreslås att *planeringsramarna* årligen beslutas i treårsperioder. Detta förslag utgör en konsekvens av riksdagens beslut i maj 1979 om att regeringen en gång under varje valperiod skall förelägga riksdagen ett samlat FoU-program.

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1980: 2) Skolforskning och skolutveckling

Allmänna synpunkter

De flesta remissinstanserna som yttrat sig över utredningens förslag behandlar inledningsvis även andra områden än de av utredningen lagda konkreta förslagen. Remissinstanserna ansluter sig helt till SFK:s strävan att enligt direktiven lägga fram förslag som beaktar såväl önskemål om ökad anknytning av FoU-arbetet till skolans vardagsproblem som behovet av grundläggande undersökningar om förhållandet mellan skola, yrkesliv och samhälle i övrigt. Decentralisering av FoU-resurser och ökad satsning på regionalt och lokalt utvecklingsarbete tillstyrks av remissinstanserna som i samband med sina yttranden över utredningens förslag till stöd till det lokala utvecklingsarbetet utvecklar synen på hur resurserna bör fördelas. Direktiven pekar på hur förändringar av skolverksamheten inte är möjliga om inte förändringsarbetet är förankrat i den lokala skolenheten. Flera remissinstanser, däribland UHÄ, rektorsämbetet vid universitet i Uppsala, institutionen för pedagogik vid lärarhögskolan i Malmö och regionstyrelsen för Lund/Malmö högskoleregion, anför att direktiven för kommittén i vissa avseenden synes ha varit för begränsade, vilket har medfört att väsentliga områden för forskningsinsatser som bl. a. barnomsorg och kultur lämnats utanför.

Många remissinstanser, främst UHÄ och dess underremissinstanser, samtliga regionstyrelser, länskolnämnderna framför allt i Stockholms, Östergötlands, Blekinge, Älvsborgs, Västernorrlands och Jämtlands län menar att kommittén i alltför hög grad intresserat sig för yttre ramar och organisatoriska frågor i stället för att diskutera FoU-arbetets innehåll och arbetsformer. Regionstyrelsen i Linköping anför att betänkandet innehåller på en rad olika punkter förtjänstfulla översikter och analyser vad avser det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet. Regionstyrelsen saknar emellertid en inledande och bred diskussion om forskningsbegreppet som sådant och med speciell inriktning mot skolområdet. UHÄ redovisar liknande mening och anför att SFK:s ambitioner vad avser decentralisering av FoU-arbetet och därmed engagemang och inlevelse på lokal nivå, vilka UHÄ helt ansluter sig till, borde kunna motverkas av den enligt UHÄ:s uppfattning centralistiska modell för lokalt utvecklingsarbete som kommittén presenterar. UHÄ delar underremissinstansernas uppfattning att SFK har ett tekniskt-administrativt perspektiv samt att intresset fokuserats på resursfrågor, yttre ramar och form snarare än på innehåll och djupare vetenskapliga problem.

Regionstyrelsen i Lund/Malmö finner det angeläget att diskutera i vad mån begreppet forsknings- och utvecklingsarbete i dag är en adekvat term i sammanhanget. Regionstyrelsen anför att ansvaret för utveckling och förändring i dag ligger hos dem som verkar i den enskilda skolan och speciella resurser för denna utveckling skall finnas. Forskningen inom skolans område skall svara för teoribildning, kritisk analys av förändringar och reformer och kunskapsöversikter inom skilda områden. Det hade därför, enligt styrelsens mening, måhända varit mer fruktbart om kommittén i högre grad än vad som skett sökt särskilt begreppen forskning och utvecklingsarbete. Detta kunde ha medfört, att kommitténs förslag

och analyser i mindre utsträckning byggts upp kring den lineära FoU-modellen med stegen forskning-utveckling-information och resultatuppföljning. *Institutionen för pedagogik vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm* anför att det är väsentligt att resurser tillskapas för utvecklingsarbete, som har en fast förankring i en existerande verklighet, men det är också ytterst väsentligt att forskningen får utrymme och villkor att arbeta inom, som garanterar en hög kvalitet. Lärarhögskolan menar att det är viktigt att klargöra att den kunskap som forskningen utvecklar och den kunskap som utvecklas inom utvecklingsarbete är kvalitativt skilda från varandra. Enligt lärarhögskolan genomsyras utredningen av ett administrativt tänkande där grundläggande problem omvandlas från att vara teoretiskt förankrade och samhälleligt bestämda till att bli organisatoriska och informationsinriktade problem. *RRV* saknar i det bedömningsunderlag som utredningen redovisar en ingående och kritisk granskning av FoU-verksamhetens innehåll. Denna granskning borde tagit sin utgångspunkt dels i angelägna behov av kunskaper om skolverksamheten, dels i de krav man rimligtvis kan ställa på skolforskningen för att bidra till ett tillgodo-seende av dessa kunskapsbehov. *SACO/SR* och *Karlstads kommun* saknar kritisk analys av hur FoU-anslaget (ca 36 milj. kr. 1979/80) använts.

I utredningsdirektiven sägs att översynen av det pedagogiska FoU-arbetet bör ske med beaktande av de allmänna principer rörande sektoriell forskning som framlagts av forskningsrådsutredningen och som bl. a. vunnit tillämpning i gällande instruktioner för forskningsrådsnämnden. I enlighet med dessa direktiv har kommittén gjort frågor om sektorsprincipens tillämpning inom utbildningsforskningen till en central utgångspunkt. Bland remissinstanserna är det framför allt *UHÄ* och *dess underremissinstanser* samt *regionstyrelsen i Umeå* som behandlar frågan om högskolan och den sektoriella utbildningsforskningen.

Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala betonar i sitt yttrande vad kommittén inledningsvis anför: att uppgiften för högskolan att påta sig uppgiften att svara för den sektoriellt initierade uppdragsforskningen inte får inkräkta på högskolans möjligheter att fullgöra sina två primära uppgifter att meddela undervisning och bedriva obunden forskning. Frågan om fördelning av resurser är en fråga om uppdragsforskningens kvalitativa möjligheter och således av vital betydelse. En uppdragsforskning på vilken ställs andra krav än de som gäller normalt inom högskolornas forskning är inte önskvärd.

Remissinstanserna understryker vikten av att högskolan erhåller basresurser för den sektoriella verksamheten och instämmer i kommitténs uppfattning att balansen mellan fasta och rörliga resurser behöver återställas till förmån för en högre andel fasta tjänster. *Pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg* anför att problemens art är sådana att både den pedagogiska forskningen och det lokala utvecklingsarbetet behöver stimulas. Samarbetet dem emellan behöver intensifieras, men villkoren för detta är väsentliga. Det bör finnas en rollfördelning mellan forskning och utvecklingsarbete, för att samarbetet i längden skall bli fruktbarande. Emellertid kan sektorsanslagen medföra ett alltför starkt beroende hos de vetenskapliga institutionerna, som på sikt kan hota såväl integritet som kvalitet i forskningen.

UHÄ anför att den mycket viktiga frågan om balans mellan fasta och rörliga forskningsresurser för SFK främst blir en fråga om de pedagogiska institutionernas behov av fasta tjänster för att fullgöra sektorsforskning. *UHÄ* vill här med stöd i flertalet av underremissinstanser

nas yttranden beklaga den begränsning av perspektivet som därmed görs. Frågan om högskolans insatser på utbildningsforskningens område liksom frågan om balans mellan fasta och rörliga resurser för sådan forskning och för sektorsforskning överhuvud är ett generellt problem för samhällsvetenskaplig forskning och inte speciellt utmärkande för pedagogikämnet jämfört med andra ämnen. Även bl. a. *regionstyrelserna i Linköping och Umeå* hävdar uppfattningen att forskning och utvecklingsarbete för skolan inte får ses som ett för den pedagogiska forskningen reserverat område.

Rektorsämbetet vid universitetet i Lund betonar betydelsen av en grundläggande pedagogisk teoribildning och en fristående kritisk utbildningsforskning inte minst med tanke på möjligheterna att finna långsiktiga lösningar på skolans problem. Satsningarna på sådan forskning bör, enligt rektorsämbetet, framgent ökas, även relativt sett. Därvid bör frågan om att utveckla den ämnespedagogiska forskningen och teoribildningen inta en framträdande plats. *Planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping* framhåller att med en utveckling mot allt snävare statsfinansiering blir det allt angelägnare att satsa på systematiskt FoU-arbete och att föra en energisk diskussion om FoU-arbetets organisation och innehåll. Diskussionen måste därvid söka klargöra vad som är verkligt centralt i FoU-arbetet.

De direkta förslagen på detta område har kommittén kopplat till sina förslag om stöd till lokalt utvecklingsarbete, varför remissinstanserna återkommer med synpunkter i samband med yttrandena över de konkreta förslagen.

Stöd till det lokala utvecklingsarbetet

Remissinstansernas yttranden över förslagen till stöd till det lokala utvecklingsarbetet gäller oftast både länskolnämnderna (resurser, ansvar, arbetsuppgifter) och de föreslagna forskningsstöds- och resultatuppföljningstjänsterna. Vissa remissinstanser har yttrat sig över delar av stödet till det lokala utvecklingsarbetet.

Beträffande länskolnämnderna stöder en klar majoritet av dessa de av kommittén framlagda förslagen, både vad beträffar länskolnämndernas vidgade ansvar och förändrade arbetsuppgifter, och att det inom varje nämnd skall finnas en grupp befattningshavare med särskild kompetens för pedagogisk planering och utvärdering samt de ekonomiska resurser som föreslås tillföras nämnderna. Remissinstanserna lämnar olika synpunkter på bl. a. utformningen av stödet och omfattningen av det samma.

De remissinstanser som stöder förslagen är främst *underremissinstanserna till UHÄ med undantag av universitetet i Göteborg, regionstyrelserna i Uppsala, Linköping, Lund/Malmö, Göteborg och Umeå, samtliga länskolnämnder, SACO/SR, Stockholms, Göteborgs, Uppsala, Emmaboda, Karlshamns, Faluns, Umeå, Skellefteå och Luleå kommuner.*

I samband med yttrandena betonar flera av remissinstanserna vikten av att den pedagogiska kompetensen förstärks på nämnderna. *Institutionen för pedagogik vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm* ställer sig positiv till utredningens förslag om att öka kompetensen inom länskolnämnderna vad gäller planering och genomförande av försöksverksamhet. Det är enligt institutionernas uppfattning nödvändigt att innehavarna av dessa tjänster är väl meriterade vad gäller pedagogiskt FoU-arbete. *Pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala* framhåller vikten av att kraven på kompetens för denna grupp befattningshavare ställs högt. Utan

att ställa krav på forskarutbildning vill institutionen framhålla att forskningskompetens är en fördel. Även *pedagogiska institutionerna vid universitetet i Umeå och högskolan i Jönköping* understryker vikten av pedagogisk kompetens.

Regionstyrelsen i Uppsala delar kommitténs uppfattning att förskjutningen av nämndernas uppgifter från planerande och inspekterande till mera utvecklingsstödande leder till ett ökat behov av pedagogisk kompetens inom nämnderna, vilket måste beaktas på skilda sätt. Styrelsen vill i sammanhanget framhålla det angelägna i att nämndernas disposition av dessa medel planeras i samråd med bl. a. högskoleorganisationen. Även *regionstyrelsen i Linköping* menar att samråd måste till mellan länskolnämnden och regionstyrelsen om utnyttjande av medlen.

Bl. a. *planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping* och *regionstyrelsen i Göteborg* kommenterar länskolnämndernas vidgade ansvar och arbetsuppgifter. Att länskolnämnderna skall ta vidgat ansvar för den lokala skolutvecklingen och för samordningen av kommunernas utvecklingsarbeten inom resp. nämnds ansvarsområde anser planeringsnämnden fullt naturligt. Däremot menar planeringsnämnden att de särskilda ekonomiska resurserna för det lokala utvecklingsarbetet måste tillföras kommunerna dels för att ej skapa ett lokalt utvecklingsarbete som går "över huvudet" på lärare, skolledningar och politiker, dels för att ej motverka den decentraliserade beslutsrätten.

SACO/SR anför att det är väsentligt att personalen vid länskolnämnderna besitter en kvalificerad kompetens på såväl det pedagogiska som det beteendevetenskapliga området. Nämnden måste också, som utredningen framhåller, kunna disponera resurser som inte är låsta i fasta tjänster. Beträffande medlen till länskolnämnderna vill *TCO* peka på att andra faktorer än relevantalet i länen måste tillåtas påverka fördelningen av medlen. I annat fall skulle en orimligt stor andel gå till de folkrika länen medan t. ex. norrlandslänen skulle få mycket små belopp. *TCO* vill understryka att resursen skall kunna utnyttjas för ekonomiskt stöd till försök som leds av den i skolarbetet direkt involverade personalen. I riktlinjerna måste syftet med resursen preciseras, så att man inte riskerar att den med tiden sugs in i den allmänna administrationen eller förvandlas till fasta tjänster.

Flera remissinstanser som är positiva till det ökade stödet till länskolnämnderna, däribland *pedagogiska institutionen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm, rektorsämbetet och pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala, rektorsämbetet vid universitetet i Lund, institutionen för pedagogik vid lärarhögskolan i Malmö* och *regionstyrelsen i Lund/Malmö*, är tveksamma till att bidraget på 4 milj. kr. avskiljes från det totala FoU-anslaget. Resurserna till länskolnämnderna bör erhållas utanför FoU-anslagets ram. *Universitetet i Uppsala* anför att dessa medel skall vara en rörlig resurs för utvecklingsstödande uppgifter och inte i första hand en resurs för kommunalt utvecklingsarbete fördelad av länskolnämnderna i form av projektbidrag till kommunernas verksamhet. Universitetet anser det inte självklart att medlen skall belasta FoU-anslaget. Med hänsyn till syftet med resursen synes det universitetet mer befogat att betrakta den som en förutsättning för nämndernas normala ansvar.

Som ovan nämnts tillstyrker *länskolnämnderna* den ändrade roll nämnderna förväntas få genom kommitténs förslag. Den föreslagna flexibla resursen på 4 milj. kr. för utvecklingsstödande uppgifter välkomnas lika så.

Beträffande förskjutningen av arbetsuppgifterna för länskolnämnderna till att bli mer pedagogiskt rådgivande samt frågan om pedagogisk kompetens på nämnderna, framhåller flera av nämnderna att länskolnämnden är och alltid i icke obetydlig omfattning har varit en pedagogiskt rådgivande myndighet och att den efterfrågade pedagogiska kompetensen i icke ringa omfattning redan nu finns bland handläggande tjänstemän på länskolnämnden som har pedagogiska funktioner.

Länskolnämnderna anser att de ekonomiska resurser som föreslås gå till nämnderna är mycket väsentliga för att nämnderna skall kunna öka sina insatser då det gäller stöd och stimulans till det lokala utvecklingsarbetet. *Länskolnämnden i Kronobergs län* anför i likhet med många andra nämnder att behovet av detta stöd påtagligt ökat som en följd av skolläro-utbildning, personallagsutbildning och kurser, främst av organisationsutvecklande art, som länskolnämnden ordnat.

Ungefär hälften av länskolnämnderna ifrågasätter resursens storlek. *Länskolnämnden i Blekinge län* menar att resurstillskottet, ca 170 000 kr. per nämnd, knappast torde svara upp mot de ökade uppgifter inom FoU-verksamheten, som utredningen ålägger länskolnämnderna. Resursen anses för liten. Med hänvisning till decentraliseringssträvandena och utredningens direktiv anser *länskolnämnden i Älvsborgs län* att det är naturligt att SÖ avskiljer en större del av FoU-resursen till länskolnämnderna än de 4 milj. kr. som utredningen föreslår. Det förefaller rimligt, att åtminstone dubbelt så mycket, alltså 8 milj. kr. i 1979 års penningvärde destinerats till länskolnämnderna för vidare befordran till kommunerna som stimulansbidrag till angelägna utvecklingsprojekt. Även *länskolnämnden i Jämtlands och Gävleborgs län* vill ha en fördubbling av de föreslagna medlen till länskolnämnderna.

Länskolnämnden i Kristianstads län, som vänder sig mot SÖ:s centrala ansvar för projektuppföljning, finner det rimligt att 22 milj. kr. fördelas på de 24 länskolnämnderna med hänsyn tagen till skolverksamhetens omfattning i resp. län. Flera länskolnämnder, bl. a. *länskolnämnderna i Gävleborgs och Norrbottens län* understryker betydelsen av att medlen får disponeras självständigt av nämnderna utan centralstyrning från SÖ och att initiativ och förankring av verksamheten sker såväl på regional som lokal nivå.

De remissinstanser som ställer sig tveksamma eller avvisande till förslaget att 4 milj. kr. avskiljs till länskolnämnderna är framför allt *UHÄ, universitetet i Göteborg, SÖ* och *pedagogiska nämnden* samt *Malmö, Linköpings, Eskilstuna, Karlstads* och *Gävle kommuner*.

UHÄ avstår från att kommentera förslaget som berör länskolnämnderna men påpekar att det förefaller som om 4 milj. kr. fördelat på de 24 nämnderna vore riskabel resurssplittring. Både *pedagogiska institutionen* och *psykologiska institutionen vid universitetet i Göteborg* är negativa till att 4 milj. kr. avskiljs för länskolnämnderna. Enligt psykologiska institutionen är det tveksamt att inteckna så stor del av ett anslag i nedåtgående innan man fått erfarenhet av verksamheten. Pedagogiska institutionen saknar analys av länskolnämnder och fortbildningsorganisation och vill mot den bakgrunden inte tillstyrka 4 milj. kr. SÖ avstyrker förslaget om 4 milj. kr. till länskolnämnderna men förutsätter att sådan verksamhet skall kunna förläggas till nämnderna efter SÖ:s bedömning från fall till fall. SÖ anser att resurserna måste sammanhållas centralt. Även *pedagogiska nämnden* avstyrker 4 milj. kr. till länskolnämnderna.

Malmö kommun anför att FoU-medlen i huvudsak bör disponeras för

centralt initierade större projekt. Skolstyrelsen avstyrker sålunda att förslaget om 4 milj. kr. av resursen fördelas till länskolnämnderna för stöd till det lokala utvecklingsarbetet. Flera kommuner, bl. a. *Eskilstuna* och *Gävle*, anser att de 4 milj. kr. bör gå direkt till kommunerna.

Beträffande länskolnämndernas vidgade ansvar är *Kommunförbundet*, *Landstingsförbundet* och *LO* kritiska. Den FoU-verksamhet som anses lämplig att utföras lokalt och som sker i samråd mellan myndigheten och kommunen bör ha politiska beslut som ligger till grund för utvecklingsarbetet. Enligt *Kommunförbundet* bör ansvaret odelat vila på kommunernas förtroendevalda.

SFK:s förslag att genomföranderesursen på sikt permanentas tillstyrks helt av remissinstanserna. *Pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan i Malmö* menar, att det finns starka skäl som talar för att denna resurs redan nu utformas som en permanent resurs till skolväsendet för utvecklingsinsatser. *SÖ* tillstyrker förslaget att genomföranderesursen permanentas för grundskolan och att en liknande anordning införs även för gymnasieskolan och komvux.

Länskolnämnden i Jönköpings län instämmer i kommitténs förslag att den föreslagna genomföranderesursen för Lgr 80 efter utvärdering permanentas som en utvecklingsresurs och då utsträcks även för gymnasiet, komvux och AMU. Enligt länskolnämndens mening måste redan nu klarläggas vem som skall utföra den föreslagna utvärderingen. Både *länskolnämnden i Jönköpings* och *Västernorrlands län* anser att den föreslagna utvärderingen bör ses som en del av länskolnämndernas ordinarie utvärderingsverksamhet.

SFK:s förslag att de till länskolnämnderna tilldelade medlen skall avse projekt eller försöksverksamhet av större omfattning tillstyrks av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget, bl. a. *LO*, *HSFR*, *SHIO* och *Malmö kommun*.

Beträffande forskningsstöd och stöd för resultatuppföljning i det lokala utvecklingsarbetet konstateras att en majoritet ställer sig bakom förslagen men att remissopinionen är betydligt mer splittrad än beträffande stödet till länskolnämnderna. Remissinstanserna behandlar ofta båda tjänsterna tillsammans. Det är framför allt *underremissinstanserna till UHÄ* som tillstyrker tjänsterna, *regionstyrelserna utom regionstyrelsen i Stockholm* och - beträffande forskningsstödtjänsterna - en liten majoritet av *länskolnämnderna*. De *kommuner* som yttrat sig tillstyrker oftast förslaget men betonar samtidigt betydelsen av decentralisering av FoU-arbete till kommunnivå. Beträffande uppföljningsstödtjänsterna gäller i stort samma inställning till dem som till de förra tjänsterna. Nästan samtliga länskolnämnder förordar dock att uppföljningsstödtjänsterna tillförs länskolnämnderna. Remissinstanserna lämnar många kompletterande synpunkter, framför allt på inriktningen av och placeringen av tjänsterna.

UHÄ intar en avvaktande inställning och betonar att frågor om högskolans samverkan med och medverkan i sektoriell FoU behandlas av forskningssamverkanskommittén (FOSAM), vars förslag beräknas föreligga hösten 1980. I avvaktan på FOSAM vill *UHÄ* nu inte ta ställning till förmån för sådana sär lösningar som SFK föreslår. *UHÄ* anför vidare att den i och för sig angelägna förstärkningen vad gäller tjänster inom utbildningsforskningen hos SFK blir en exklusiv fråga för de pedagogiska institutionerna. *UHÄ* anser att alla SFK:s förslag om samverkan mellan högskolan och skolmyndigheterna på FoU-området måste ses i perspektivet av motsvarande generella problem, som f. n. behandlas av FOSAM.

Pedagogiska institutionen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm vill särskilt framhålla att forskningsstödet i det lokala utvecklingsarbetet ges i form av fasta tjänster. Detta är avgörande för att tjänsterna skall bli eftertraktade av kompetenta sökande och därmed bli ett led i den vetenskapliga kompetensuppbyggnaden.

Beträffande forskningsstödtjänsterna vill *universitetet i Uppsala* föreslå att den uppgiftsbeskrivning som kommittén gör för dessa tjänster omformas med utgångspunkt från syftet att göra dem till samordningsfunktioner inom resp. region. Den väsentliga uppgiften för dessa tjänsteinnehavare finner Uppsala universitet vara inte att ge stöd i forskning utan fr å n forskning. Detta stöd skulle med fördel kunna riktas mot den personal inom länskolnämnderna som har utvecklingsstödjande uppgifter. Den största risken för denna personal kommer enligt Uppsala universitet att bli att de förlorar distansen till verksamheten på det lokala planet. Att kompetenskravet för innehav av forskningsstödtjänst skall vara doktorsexamen anser Uppsala universitet vara självklart.

Universitetet anför vidare beträffande resultatuppföljningstjänsten att arbetsuppgifterna anknyter till de förra. Resultatuppföljaren skall som namnet antyder fånga upp resultat av FoU-arbete samt bedriva fortbildning och personalutbildning av de lokala skolenheternas personal. Kraven på tjänstens innehavare anser kommittén behöva vara "god kännedom om skolväsendet, erfarenhet av lokalt och regionalt utvecklingsarbete samt erfarenhet av fortbildning i olika former." Universitetet i Uppsala anser även i detta fall att krav på forskningskompetens av något slag bör ställas.

Även *rektorsämbetet vid universitetet i Lund* ansluter till ovan redovisade tankegångar om tjänsterna som samordningsfunktioner. Universitetet vill inte binda tjänsterna vid speciell institution utan talar om kontaktpersoner på bred front. Enligt rektorsämbetet bör skolan förutsättningslöst kunna söka stöd för sitt förnyelsearbete inom högskolan vid den institution, vars kompetens svarar mot det aktuella utvecklingsbehovet. Detta kan för universitetets del gälla såväl de båda pedagogiska institutionerna som andra institutioner. Rektorsämbetet tillstyrker att tjänster inrättas främst för förmedling av sådana kontakter och för medverkan i planering och genomförande av den forskningsstödjande verksamheten.

Pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg intar en jämfört med rektorsämbetena vid universiteten i Uppsala och Lund motsatt inställning beträffande inriktningen av tjänsterna. Enligt pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg kan båda tjänsterna fylla ett stort behov för att ge vetenskapligt stöd åt ledningsfunktionerna inom det regionala och lokala utvecklingsarbetet. Institutionen understryker vikten av, att tjänsteinnehavarna verkligen får ägna sig åt forsknings- och utvecklingsarbete på området, så att de inte reduceras till kontakt- och servicepersoner mellan fält och institutioner. Mot denna bakgrund finns det anledning, menar institutionen, att ifrågasätta om inte vetenskapliga meriter, dvs. doktorsexamen, bör gälla båda typerna av tjänster.

Beträffande kompetenskraven på tjänsterna instämmer man i kravet på doktorsexamen på forskningsstödtjänsterna och flera remissinstanser (jämför ovan) uttalar att samma krav bör gälla för resultatuppföljningstjänsterna.

Beträffande placeringen av tjänsterna framförs från flera remissinstanser att tjänsterna inte enbart bör förbehållas de pedagogiska institutionerna. *Planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping* anser att utredningen i sina förslag till forskningsstöd och stöd för resultatupp-

följning gjort en olycklig insnävning mot de pedagogiska institutionerna. Planeringsnämnden hade önskat ett nytänkande och anser det nödvändigt med en breddning av forskningsansvaret till att gälla hela "sektorsdelen inom högskolan för utbildning för undervisningsyrken." Olika modeller för att lokalt eller regionalt lösa frågan om forskningsstöd och resultatuppföljning bör enligt planeringsnämnden prövas.

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden och rektorsämbetet vid universitetet i Umeå anser att båda tjänsterna bör inrättas direkt under de samhällsvetenskapliga fakultetsnämnderna.

Institutionen för pedagogik vid lärarhögskolan i Malmö tillstyrker resurserna för forskningsstöd och uppföljningsstöd och menar att det finns många skäl som talar för att detta stöd knyts till de pedagogiska institutioner som är engagerade i lärarutbildningen. Det är en självklar fördel att kunna knyta utvecklingsinsatser inom skolan etc. till en institution med forskarutbildning. Institutionen ställer sig däremot av flera skäl tveksam till konstruktionen av forskningsstödet och uppföljningsstödet. Ett avskiljande för dessa ändamål av viss del av SÖ:s anslag för pedagogiskt utvecklingsarbete och för fortbildning kan få ogynnsamma effekter på flexibiliteten och användningen av återstående resurser. Om t. ex. anslaget för FoU inte ökar på det sätt som kommittén föreslagit kommer möjligheterna till projektorganiserad forskning att begränsas.

Av de remissinstanser som representerar universitet och högskola är det endast *pedagogiska institutionen vid universitetet i Lund* som ställer sig helt avvisande till förslaget om tjänster för forskningsstöd. Institutionen anser att tjänsterna ligger för nära de föreslagna tjänsterna vid länskolnämnderna och tjänsterna för resultatuppföljning (se nedan 11.3.3) och anser att dessa tjänster kan vara tillräckliga. Institutionen avvisar den föreslagna förläggningen av tjänsterna, om de ändå skulle komma att inrättas. Man anser det inte motiverat att ställa de pedagogiska institutionerna vid universiteten utanför och bara låta lärarhögskolorna få del av resurserna.

Högskolan i Örebro anser att även vid en högskola som den i Örebro med bred och differentierad lärarutbildning bör kunna inrättas de tjänster utbildningen föreslår för forskningsstöd och resultatuppföljning.

Regionstyrelsen i Stockholm anser att arbetsuppgifterna för de särskilt avdelade "resurspersonerna" synes alltför omfattande och oprecisa. Tjänstgöringskonstruktionen med anknytning dels till SÖ – som huvudman –, dels till de pedagogiska institutionerna – som bas för verksamheten – och med kommuner, länskolnämnder och vuxenutbildningsanordnare som uppdragsgivare kan enligt regionstyrelsen knappast anses ändamålsenlig. *Regionstyrelserna i Linköping, Lund/Malmö och Göteborg* anser samtliga att det är angeläget inrätta nya tjänster för att stimulera det lokala utvecklingsarbetet inom det allmänna skolväsendet. Att binda tjänsterna till de pedagogiska institutionerna innebär dock ett alltför snävt synsätt. *Regionstyrelsen i Göteborg* anser att tjänsterna skall tilldelas själva högskoleenheten utan att man centralt binder dem till viss typ av institution. *Regionstyrelsen i Uppsala* och *högskolan i Sundsvall/Härnösand* förordar en försöksverksamhet, där även alternativa placeringar av tjänsterna skulle kunna prövas.

Både *högskolorna i Sundsvall/Härnösand, Jönköping* och *Karlstad* hävdar de mindre högskolornas betydelse i sammanhanget. *Linjenämnden vid högskolan i Sundsvall/Härnösand* pekar på att i de mindre högskolorna redan finns lärarutbildare som är kompetenta att svara för den vetenskapli-

ga handledningen i lokalt utvecklingsarbete. *Högskolan i Karlstad* vänder sig mot att placera tjänsterna vid de universitet där fungerande forskningsinstitutioner redan finns. *Högskolan* anför att forskningsstödjtjänsterna bör placeras på de mindre och mellanstora högskolorna där forskningsinstitutioner saknas, vilket också skulle höja kvaliteten på lärarutbildningen.

SÖ tillstyrker de föreslagna tjänsterna till forskningsstöd och stöd för resultatuppföljning. Enligt *SÖ*'s mening måste mest angeläget vara att samla och bedöma de erfarenheter som görs i lokalt utvecklingsarbete, att samla kunskap om skolutveckling och att arbeta för utformning av långsiktiga program för denna verksamhet. Initiativet skall ligga lokalt. Forskningsinstitutionerna skall inte leda det lokala utvecklingsarbetet utan stödet från institutionerna skall efterfrågas från lokalt håll menar *SÖ*. *SÖ* måste i den föreslagna försöksverksamheten med forskarstöd till lokalt utvecklingsarbete särskilt beakta att t. ex. invandrar- och handikappfrågorna inom vuxenutbildningen får tillräcklig uppmärksamhet. *SÖ*'s pedagogiska nämnd tillstyrker att pedagogiska resurser inrättas i de sex högskoleregionerna i enlighet med kommitténs förslag.

Länsskolnämndernas inställning till de föreslagna tjänsterna är följande. En majoritet av länsskolnämnderna (*Stockholms, Jönköpings, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Göteborgs- och Bohus, Älvsborgs, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands och Västerbottens län*) tillstyrker forskningsstödjtjänsterna. Länsskolnämnderna i *Stockholms* och *Jämtlands län* anser att reguljära tjänster vid högskolan inte bör bestridas av FoU-medel från *SÖ* utan av UHÄ och att tjänsterna bör sortera under UHÄ i stället för under *SÖ*. Länsskolnämnden i *Södermanlands län* intar en avvaktande inställning. Ett större utbyte mellan forskning och lokalt utvecklingsarbete är nödvändigt. Nämnden vill dock påtala risken av att dessa tjänster helt suggs upp av forskningen och inte kommer det lokala utvecklingsarbetet till del i tillräcklig omfattning.

Länsskolnämnden i *Östergötlands län* finner att det pedagogiska FoU-anslaget avsevärt mer markerat skall utnyttjas för tillämpad forskning och i skolvardagen förankrat utvecklingsarbete och att besluten över betydligt större del av det pedagogiska FoU-anslaget skall läggas närmare människorna i det vardagliga skolarbetet. Nämnden finner det nödvändigt bl. a. att högskolan förses med en särskild enhet för service, samordning och planering av skolmedlemmarnas och skolstyrelsens behov av fortbildning kring lärostoff och undervisningstekniker. Nämnden menar att SFK:s förslag om 24 kvalificerade tjänster inom högskolans pedagogiska institutioner skulle kunna utvecklas till en serviceinstans för skolpersonalen då den söker särskilda kunskaper.

Länsskolnämnden i *Kronobergs län* anser att forskningsstödjtjänsterna bör delas mellan *SÖ* och länsskolnämnderna. Länsskolnämnderna i *Gotlands, Malmöhus, Hallands, Skaraborgs, Värmlands* och *Örebro län* anser att arbetsuppgifterna är sådana att tjänsterna bör tillföras länsskolnämnderna direkt.

Beträffande resultatuppföljningstjänsterna tillstyrker länsskolnämnderna i *Kalmar* och *Älvsborgs län* dessa. Länsskolnämnden i *Södermanlands län* uttalar samma farhågor som beträffande forskningsstödjtjänsterna. Länsskolnämnden i *Blekinge län* ställer sig mycket tveksam till de föreslagna tjänsterna för kontinuerligt statligt uppföljningsstöd för det lokala utvecklingsarbetet. Nämnden menar, att de uppgifter, som dessa tjänster avser lösa, kan lösas av länsskolnämnderna och betonar att kommunerna skall ha en kontaktväg gentemot staten, när det gäller FoU-arbete, fortbildning och uppföljning, nämligen länsskolnämnden.

Länsskolnämnden i Västernorrlands län föreslår att förslaget beträffande resultatuppföljning i sin helhet överförs till den utredning som inom regeringens kansli ser över fortbildningsverksamheten.

Samtliga övriga länsskolnämnder som yttrat sig över tjänsterna anser att dessa bör knytas till länsskolnämnderna. Länsskolnämnden i Jämtlands län anför att resultatuppföljning, fortbildning och samordning av lokalt utvecklingsarbete ingår i nämndernas vidgade uppgifter. Närheten till fältet, kännedomen om skolverksamheten i länet och anknytningen till det lokala utvecklingsarbetet ger länsskolnämnden bättre förutsättningar för detta arbete än vad de pedagogiska institutionerna kan få.

Kommunerna och övriga remissinstanser har oftast yttrat sig över båda tjänsteslagen tillsammans. Stockholms, Malmö, Västerås, Karlshamns, Faluns, Gävle, Sundsvalls, Umeå och Luleå kommuner tillstyrker båda tjänsterna. Stockholms och Västerås kommuner påpekar vikten av försöksperiod. Gävle kommun anser att tjänsterna bör spridas till högskoleorter som saknar pedagogisk institution för att på så sätt närma den kvalificerade forskningen till skolans vardagsproblem. Göteborgs, Uppsala, Botkyrka och Eskilstuna kommuner anser att tjänsterna borde tillföras kommunerna. Norrköpings kommun anser att resultatuppföljningstjänsterna borde tillföras länsskolnämnderna. Skellefteå kommun anser att medlen för forskningsstöd bör användas för tillfälliga tjänster som tillsätts för särskilda forskningsuppdrag i samråd med resp. länsskolnämnd. Stödet för resultatuppföljning bör enligt kommunen vara ett flexibelt anslag som de pedagogiska institutionerna får använda i samråd med länsskolnämnder och kommuner.

Av övriga remissinstanser föreslår RRV att man beträffande länsskolnämndernas vidgade ansvar för det lokala utvecklingsarbetet avvaktar utvärdering av pågående försöksverksamhet med samverkan FoU – fortbildning – lokalt utvecklingsarbete som bedrivs vid fem länsskolnämnder innan beslut fattas om verksamhetens närmare innehåll och organisation.

FRN instämmer i utredningens eget konstaterande att skolforskningen i ökad omfattning bör engagera forskning från andra disciplinområden än de rent pedagogiska.

Även för HSFR synes det som om anknytningen till ämnet pedagogik i allt högre grad fått prägla betänkandet och förslagen. Många brister i nuvarande FoU-verksamhet torde enligt HSFR:s uppfattning kunna undvikas om man bryter den mycket starka kopplingen till de pedagogiska institutionerna. Om FoU förlades till ämnesinstitutioner borde detta ha en positiv effekt på institutionernas lärarutbildning. HSFR ställer sig tveksamt till behovet och konstruktionen av de tjänster som föreslås dels för forskningsstöd i det lokala utvecklingsarbetet, dels för uppföljningsstöd i samma arbete. Det synes rådet som om de föreslagna tjänsterna blir alltför specialiserade i riktning mot utvecklingsarbete och administration och att de ger föga utrymme för egen forskning från innehavarens sida.

Integrationsutredningen anför att i och med att de integrerade handikappade eleverna återfinns i det allmänna skolväsendet kommer de handikappade eleverna att beröras av det lokala utvecklingsarbetet. När SFK föreslår ökade resurser vid länsskolnämnderna för utvecklingsstödjande insatser samt tjänster vid de större pedagogiska institutionerna för forskningsstöd och resultatuppföljning, finns det risk att specialskolans och de integrerade elevernas behov inte erhåller en tillräcklig uppmärksamhet genom den mängd uppgifter som kommer att åvila de föreslagna befattningarna.

Elevvårdskommittén tillstyrker det föreslagna stödet till lokalt utvecklingsarbete men anser att tjänster för resultatuppföljning inte skall förläggas till de pedagogiska institutionerna utan att dessa har sin plats i den mera löpande skolverksamheten, varför medlen till dessa tjänster i stället bör gå till länskolnämnderna. Även *komvuxutredningen* tillstyrker förslagen till lokalt utvecklingsstöd och förutsätter att vuxenutbildningen får en skäligen andel av åtgärderna.

Kommunförbundet tillstyrker forskningsstödtjänsterna och anser att dessa skulle kunna ersätta och utveckla vissa funktioner som i dag åvilar fortbildningsavdelningarna. Fortbildningsavdelningarnas funktioner bör avvecklas och naturligt ingå i SÖ:s utvecklingsarbete. I övrigt bör resurserna för fortbildning och utveckling direkt tillföras kommunerna som har planerings- och genomförandansvar för utveckling av skolans personal.

Landstingsförbundet tillstyrker att resurser tillförs de pedagogiska institutionerna enligt kommitténs förslag. LO framhåller det självklara i att centrala FoU-projekt skall vila på en vetenskaplig grund. Dessa projekt bör därför i större utsträckning än i utredningens förslag förläggas externt till olika institutioner.

SACO/SR tillstyrker förslaget om forskningsstöd men förutsätter att medlen överförs från FoU-anslaget till riksstatsanslagen för de samhällsvetenskapliga fakulteterna. Beträffande förslaget till uppföljningsstöd avstyrker *SACO/SR* bestämt detta förslag. Resurserna för uppföljningsstöd bör hämtas ur FoU-anslaget och tilldelas fortbildningsavdelningarna/de decentraliserade SÖ-enheterna. *SACO/SR* anför vidare att en betydande brist i den nuvarande organisationen är att lärarhögskolorna f. n. saknar fasta forskningsresurser utanför de pedagogiska institutionerna. För att möjliggöra en ökning av särskilt det ämnesmetodiska utvecklingsarbetet vore det enligt *SACO/SR* angeläget, att från FoU-anslaget överföra förslagsvis 10 milj.kr. till anslagen för grundutbildning inom utbildningssektorn att fördelas mellan lärarutbildningarna vid olika högskolor.

TCO anför att det är angeläget att det lokala utvecklingsarbetet och den forskning som bedrivs vid de pedagogiska institutionerna knyts närmare varandra. Med tanke på lärartjänstutredningen och LUT 74 synes det f. n. inte finnas tillräckligt underlag för definitiv ställning till förslaget om forskningsstödtjänster.

RHS föreslår att arrangemang som liknar det som tillämpas för den sociala forskningens vidkommande: *en delegation för pedagogisk forskning* knuten till utbildningsdepartementet och lokala utvecklingsprojekt (som möjliggör inrättandet av de tidsbegränsade tjänster, då faktiskt behov föreligger, som utredningen nu föreslår).

SIV menar att FoU-arbete med avseende på invandrare och minoriteter haft en blygsam del av anslaget. *SIV* instämmer i förslagen om ökat ansvar till länskolnämnder, pedagogiska institutioner och lokal försöksverksamhet och understryker vikten av att invandrar- och minoritetsfrågor beaktas då stort behov av grundforskning m. m. föreligger inom invandrarområdet.

Regional samordning av FoU, grundläggande lärarutbildning, fortbildning och lokalt utvecklingsarbete

Remissinstansernas inställning till förslagen beträffande regional samordning av FoU, grundläggande lärarutbildning, fortbildning och lokalt utvecklingsarbete är sammanfattningsvis den, att man är positiv till samlat FoU-program för lärares grundutbildning och inrättande av utvecklingsblock som ett led i arbetet med samordning av lärares grundutbildning och

lokalt utvecklingsarbete medan förslaget att låta regionstyrelserna få ansvar för regional samordning av forsknings- och utvecklingsarbete får ett mycket blandat mottagande.

Beträffande samlat FoU-program för lärares grundutbildning anser UHÄ det självklart att de resurser som kan ställas till förfogande för FoU inom sektorn för utbildning för undervisningsyrken så långt möjligt bör disponeras inom ramen för ett samlat program och har också strävat efter en sådan uppläggning. UHÄ avvisar kommitténs påstående att SÖ:s forskningsprogram inte fick någon fortsättning i UHÄ. UHÄ är väl medvetet om att sektorn har fått vidkännas en minskning i förhållande till resursläget under den period då SÖ avsatte medel för lärarutbildnings-FoU. Det måste dock ankomma på UHÄ – och när det gäller lokalt utvecklingsarbete på högskolestyrelserna – att inom givna resursramar avväga behoven av FoU-resurser för skilda sektorer av högskolan.

Pedagogiska institutionen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm är i princip för att ett mer samlat FoU-program utvecklas inom UHÄ, vad gäller anknytning av FoU-arbete till den grundläggande lärarutbildningen. Institutionen understryker starkt vikten av att pedagogisk forskning, dess resultat samt teorier och metoder ingår som en naturlig del i den grundläggande lärarutbildningen. Metodikundervisningen måste få en fastare vetenskaplig bas och en starkare knytning till pedagogisk forskning.

U-beredningen inom UHÄ är som enda remissinstans direkt negativ till ett samlat FoU-program för den grundläggande lärarutbildningen i den form utredningen föreslår. Det måste ankomma på UHÄ att avväga behoven av FoU-program för såväl lärare som andra yrkesgrupper mot varandra.

Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala, som instämmer i kommitténs förslag om samlat FoU-program för lärarutbildningen, finner det angeläget påpeka att ett sådant program kommer att omfatta olika lärarutbildningar, således även de som är inriktade mot tjänst inom barnomsorgen.

SÖ anför att det efter högskolereformen 1977 inte finns något samlat program för FoU för den grundläggande lärarutbildningen av den storleksordning som SÖ tidigare svarade för inom ramen för sitt FoU-anslag. SÖ delar kommitténs bedömning att ett sådant program åter bör byggas upp.

Förslaget att inrätta utvecklingsblock på sådana orter med högskola för lärarutbildning som saknar egna resurser för forskning stöds bl. a. av *rektorsämbetet och pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala, pedagogiska institutionerna vid lärarhögskolan i Malmö och universitetet i Göteborg, högskolorna i Luleå och Sundsvall/Härnösand, regionstyrelserna i Uppsala, Lund/Malmö, Göteborg, Umeå, vidare SÖ och dess pedagogiska nämnd, länskolnämnderna i Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Hallands, Örebro och Västernorrlands län.*

Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala anför att planeringen av de föreslagna blocken bör ske med hänsynstagande till tidigare erfarenheter av FoD-verksamheten. I blocken bör prövas nya former för samverkan mellan lärarutbildning och lärare i kommunernas skolor.

Högskolan i Luleå finner de av utredningen redovisade resultaten intressanta och anser för sin del att inrättande av ett pedagogiskt utvecklingsblock i anslutning till lärarutbildningen vid högskolan i Luleå i hög grad skulle underlätta det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet inom utbildningsregionen och utgöra en viktig stimulans för såväl skolmyndigheter som lärare i det lokala skolarbetet.

Högskolan framhåller att de pedagogiska utvecklingsblocken, som inrättats i ett antal kommuner, har utgjort ett betydelsefullt stöd för det lokala utvecklingsarbetet i dess strävan att underlätta en bättre samverkan mellan pedagogisk teori och praktisk verksamhet inom hela skolväsendet.

Regionstyrelsen i Uppsala finner utredningens tankar om samfinansierade utvecklingsblock i vissa kommuner intressanta. Regionstyrelsen vill dock framhålla att dess ekonomiska åtaganden i samfinansierade utvecklingsblock f. n. inte kan bli särskilt omfattande. Utredningens ord om att "betydande resurser" står till högskolans förfogande, äger knappast tillämpning på regionstyrelsernas medel för forskningsanknytning, vilka är de resurser som avses.

Regionstyrelsen i Göteborg anför att en viktig åtgärd måste vara att ge lärarutbildare en vidareutbildning i vetenskapligt hänseende. Utredningens förslag till förstärkning av de pedagogiska utvecklingsblocken i kommunerna genom att inom ramen för bl. a. regionstyrelsernas forskningsanknytningsanslag avsätta medel för detta tillstyrks. En viktig förutsättning måste dock vara att det i första hand blir lärarutbildare som kommer att bedriva utvecklingsarbetet.

Regionstyrelsen i Malmö tillstyrker förslaget om utvecklingsblock på alla lärarutbildningsorter för att skapa förutsättningar för lärarkandidater och lärarutbildare att medverka i och få kunskap om lokalt utvecklingsarbete.

SÖ anför beträffande utvecklingsblocken att dessa bör inrättas med sikte på ett lokalt utvecklingsarbete, vars erfarenheter kan generaliseras och medvetet spridas. Blocken får inte primärt styras utifrån lärarutbildningens specifika behov. Som konsekvens härav bör ansvaret för att inbjuda kommunerna att bilda utvecklingsblock åligga SÖ.

Länsskolnämnden i Kalmar län erinrar om att de kommunala anslag som avsattes i samband med att det pedagogiska utvecklingsblocket i Kalmar län skapades alltiämt finns kvar i flertalet kommuner, vilket vittnar om det stora intresse kommunerna har för det lokala utvecklingsarbetet. Försöksverksamheten avstannade inte när utvecklingsblocket upphörde. Även *länsskolnämnderna i Örebro och Uppsala län* samt *Göteborgs kommun* framhåller det positiva i utvecklingsarbete på länsnivå. *Länsskolnämnden i Örebro län* anför att gjorda erfarenheter pekar på stora möjligheter till anknytning mellan enskilda lärare och forskning, framför allt forskning på lokal nivå på högskolan i närheten. Det finns också större möjligheter till att sammanföra fler lärare som påbörjat ett utvecklingsarbete inom samma sektor.

Göteborgs kommun framhåller att de s. k. utvecklingsblocken varit och är utomordentligt värdefulla företeelser. Det är dock angeläget menar kommunen att de ramar som finns för blocken görs flexibla så att även mindre kommuner kan delta. Femårsperioden bör ej förkortas; en så lång tid behövs för att ett gott resultat skall kunna uppnås.

Länsskolnämnden i Älvsborgs län anför bl. a. att nuvarande verksamhet med pedagogiska utvecklingsblock inte utvärderats och att förslaget innebär koncentration av knappa resurser till vissa kommuner med högskola, som redan därigenom har en gynnad ställning.

Regionstyrelsen i Linköping samt *länsskolnämnderna i Östergötlands och Jämtlands län* förordar andra lokala modeller i fråga om kopplingen mellan FoU och lärarnas grundutbildning alternativt försöksverksamhet av olika slag, innan man låser fast en organisationsform av typ nuvarande utvecklingsblock.

När det gäller regionstyrelserna som sammanhållande instans inom utbildningsområdet är remissopinionen mycket splittrad. Remissinstanserna är med få undantag överens om att någon form av regional samordning av olika aktiviteter som berör skolans verksamhet behövs.

Positiva till regionstyrelserna för regional samordning är bl. a. *UHÄ:s planeringsberedning för sektorn för de samhällsvetenskapliga fakulteterna (A-beredningen)*, *pedagogiska institutionen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm*, *pedagogiska institutionen i Malmö*, *institutionen för praktisk pedagogik vid universitetet i Göteborg*, *rektorsämbetet och pedagogiska institutionen vid universitetet i Umeå*, *högskolan i Luleå*, samtliga regionstyrelser utom regionstyrelsen i Stockholm, pedagogiska nämnden, länskolnämnderna i Kalmar, Östergötlands, Gotlands, Blekinge, Örebro och Norrbottens län, samt vidare *Kommunförbundet* och *TCO*.

Pedagogiska institutionen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm instämmer helt i utredningens förslag rörande regional samordning inom utbildningsområdet. *Högskolan i Luleå* anför att regionalt bör samarbetet på FoU-området byggas upp med regionstyrelsen som sammanhållande myndighet. I en sådan organisation bör finnas representanter för lokala skolväsendet, länskolnämnderna, den grundläggande lärarutbildningen, fortbildningen, forskning och forskarutbildningen.

Regionstyrelsen i Umeå anser att kommitténs förslag att regionstyrelsen bör få ett sammanhållande ansvar för ett regionalt samarbete på utbildningsområdet inom en högskoleregion är intressant och sammanfaller i stort med regionstyrelsens i Umeå strävanden.

TCO tillstyrker i princip utredningens förslag under förutsättning av att verksamheten organiseras på ett sådant sätt att skolintressena och de berörda fackliga organisationerna får ett tillräckligt inflytande.

De remissinstanser som avstyrker förslaget beträffande regionstyrelserna är bl. a. *UHÄ*, *planeringsberedningen för undervisningsyrken inom UHÄ*, *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikskolan i Malmö*, *pedagogiska och psykologiska institutionerna vid universitetet i Göteborg*, *SÖ*, *länskolnämnderna i Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Hallands, Västmanlands och Jämtlands län* och *SACO/SR*.

UHÄ anser att förslaget om regional samordning ter sig något diffust till innebörden. Regionstyrelsernas ansvarsområde är högskolan och frågan om en eventuell vidgning av dess uppgifter till andra delar av utbildningsväsendet torde inte vara okontroversiell. Den torde i vart fall kräva betydligt mer ingående överväganden än dem SFK redovisar.

Även *SÖ* hänvisar till att regionstyrelsernas ansvarsområde är högskolan och anser att regionstyrelserna inte bör ha ett ansvar för det kommunala skolväsendet.

Psykologiska institutionen vid universitetet i Göteborg anför beträffande regionstyrelserna som sammanhållande instans att dessa befinner sig i ett uppbyggnadsskede och erfarenheterna av dem hittills otillräckliga. Det kan enligt institutionen inte vara lämpligt att redan nu lägga på dem en ny, stor uppgift.

Enligt *regionstyrelsen i Stockholm* är förslaget i och för sig intressant men alltför lösligt skisserat. För att styrelsen skall kunna ta ställning krävs ett mer genomarbetat underlag än det kommittén presenterat.

Länskolnämnden i Kronobergs län anför, i likhet med många andra remissinstanser, att regionstyrelsen redan primärt har många olika uppgifter att arbeta med, varför det finns risk för att frågor som gäller utvecklingsarbete inriktat på skolområdet inte kommer att få det utrymme som

krävs för deras behandling. Ett samarbete med så många intressenter kommer också, vilket kommittén själv förmodar, att stöta på flera svårigheter.

Remissinstanser som är tveksamma till förslaget är bl. a. *rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala, regionstyrelsen i Uppsala, högskolorna i Jönköping och Härnösand/Sundsvall, länskolnämnderna i Stockholms, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Västerbottens län.*

Regionstyrelsen i Uppsala är beredd påta sig ett sammanhållande ansvar i ett sådant av utredningen föreslaget organ. Utredningen borde dock, menar regionstyrelsen, kunnat fylligare belysa även andra tänkbara alternativ. Regionstyrelsen kan tänka sig en mera inskränkt sammanhållande roll, innefattande ansvar för sammankomster med det regionala samrådsorganet och viss administration i samband med dessa.

Högskolan i Sundsvall anför att ett organ för regional samordning måste inrättas. Det är dock inte nödvändigt med centrala anvisningar om hur detta skall ske, vilka personer som skall ingå i detta organ etc. Berörda institutioner inom varje region bör själva få överlägga och besluta om hur denna samordning skall ske i resp. region.

Från flera remissinstanser, bl. a. *länskolnämnderna i Blekinge, Värmlands, Jämtlands och Västerbottens län*, understryks önskvärdheten av att det regionala samarbetet byggs upp utan centrala regler och anvisningar.

FoU-arbetets innehåll och genomförande

Vad SFK anför beträffande FoU-arbetets innehåll och genomförande tillstyrks av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Framför allt välkomnas kommitténs förslag om mer långsiktig planering och breddning av FoU-arbetet, både vad avser tvärvetenskaplig uppläggning av projekten och utökat antal forskningsområden. Vidare uttalar remissinstanserna sitt stöd för förslaget till fasta högskoletjänster med ämnespedagogisk inriktning.

Vissa kritiska synpunkter framförs från *institutionen för pedagogik vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm* och *länskolnämnderna i Skaraborgs och Jämtlands län*.

Institutionen för pedagogik vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm finner i utredningen ingen tillfredsställande analys av hur FoU-anslaget utvecklats och vilka villkor som faktiskt gällt. Institutionen anser att utredningen inte tillräckligt diskuterat och analyserat den problematik som rör dels relationerna mellan grundforskning och tillämpad forskning, dels relationerna mellan s. k. extern och intern forskning. Konsekvensen är därmed att det är svårt att kvalificerat diskutera förslagen i brist på underlag. Institutionen stödjer i princip förslagen, men detta stöd är utifrån de villkor utredningen arbetar med.

I utredningen påpekas behovet av fortsatt utbyggnad av forskning kring områden som berör vuxenpedagogik, invandrarfrågor, ämnespedagogisk forskning samt yrkesämnenas pedagogik. Institutionen instämmer i att det är betydelsefullt att dessa områden får möjligheter att utvecklas men nämner även de praktiskt-estetiska områdena samt den utbildning som berör levnadsvanor och hälsofrågor. Institutionen tillstyrker utredningens förslag och betonar särskilt betydelsen av bättre samordning av planeringen vad gäller läroplansforskning och läroplansutveckling samt av att längre temaorienterade projekt kommer till stånd.

Avslutningsvis framhåller institutionen den utomordentligt stora betydelsen av att ett antal forskartjänster byggs upp vid varje instituion efter

mönster från forskningsråden, dvs. tjänster som löper minst sex år och kräver docentkompetens, och av att till dessa tjänster knyts temaprojekt. Även *pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg* förordar tidsbegränsade forskartjänster efter mönster från forskningsråden.

UHÄ uttalar för sin del stöd för den allmänna inriktning av projektverksamheten som SFK föreslår. Enligt UHÄ bör en sådan inriktning kunna bidra till att motverka ryckighet och "brandkårsutryckningar" i FoU-arbetet.

Rektorsämbetet och pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala anser att av särskild vikt är kommitténs förslag om att den tid under vilken ett visst FoU-projekt tilldelas medel skall göras mera flexibel. Projektet skall kunna arbeta både kortare och längre tid än tre år. En längre tid skulle också ge utrymme för den mera brett upplagda forskningen som kommittén förordar för tematiskt arrangerade projekt i vilka flera institutioner är engagerade. Pedagogiska institutionen anför vidare att en breddning mot ämnespedagogisk forskning bör främjas. Ett ökat deltagande av företrädare för undervisningsämnen är eftersträvansvärt. I den mån särskilda forskartjänster med ämnespedagogisk inriktning inrättas är det absolut nödvändigt att dessa förankras i de pedagogiska institutionerna inom högskolan. Risker för forskningsmässig isolering skulle vara mycket stor om särskilda ämnespedagogiska forskningsinstitutioner inrättas.

Även *regionstyrelsen i Göteborg, pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg* och *länskolnämnden i Jönköpings län* behandlar tidsaspekten i FoU-projekten. *Regionstyrelsen i Göteborg* anför att utredningens förslag att FoU-arbetet framgent också skall inriktas på kortare projekt för att få fram kunskapsöversikter och forskningsynteser är positivt. *Regionstyrelsen* anför dock att det finns anledning att starkt understryka det viktiga i att sådana arbeten mer får karaktären av synteser och analyser av utförd forskning och dess resultat än som rena översikter härav. Detta bör vara en ambition i syfte att åstadkomma en möjlighet för skolans verksamma lärare att i sin yrkesutövning kunna dra nytta av detta slags FoU-arbete. *Pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg* välkomnar kommitténs förslag att FoU-medlen bör satsas dels på forskningsöversikter, som tar 1–1,5 år att framställa, dels på projekt med löptider över 5–7 år men anser att förslaget om längre projekttider inte behöver knytas till kommitténs tankar om s. k. temaprojekt. *Länskolnämnden i Jönköpings län* instämmer i kommitténs förslag att treårsprojekten skall brytas upp och ersättas dels av kortare kunskapsöversikter, dels av längre temaprojekt med uppföljningsansvar. Nämnden vill dock samtidigt betona vikten av att undvika centralisering till universitetsorterna.

Rektorsämbetet vid universitetet i Umeå anför att de forskningstjänster, vilka kan bli följden av förslaget om en satsning på vissa breda specialiteter, t. ex. vuxenpedagogik och invandrarfrågor, bör inrättas under de samhällsvetenskapliga fakultetsnämnderna.

Ämbetet stöder i övrigt de förslag som framförs av kommittén. Särskilt positivt finner det förslaget rörande en tvärvetenskaplig projektförankring, vilket bör innebära att flera discipliners kunskap utnyttjas i skolforskning. Att därvid problemområdet utbildning-samhälle får större vikt är glädjande. Ämbetet stöder även förslaget rörande fortsatt utbyggnad av de samhällsvetenskapliga fakulteterna med inriktning dels mot breda specialiteter som vuxenpedagogik och invandrarfrågor, dels på ämnespedagogisk forskning och yrkesämnenas pedagogik.

Beträffande de fasta forskartjänsterna intar *pedagogiska institutionen*

vid universitetet i Umeå en till rektorsämbetet motsatt inställning. Institutionen understryker behovet av fasta forskartjänster i pedagogik med allmän och bred inriktning och ställer sig inte bakom en uppbyggnad av tjänster med "snäv specialinriktning".

Regionstyrelsen i Linköping understryker att en kraftig satsning på den ämnesteoretiska forskningen är angelägen inte minst för de delar av högskolans undervisningssektor som inte tidigare haft möjlighet att bygga upp någon form av ämnesforskning.

Planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping anser beträffande de fasta forskartjänsterna att dessa bör föras till de pedagogiska institutionerna i de fall metodikutbildningen sker inom sådana institutioners ram. Om inte så är fallet bör den ämnesmetodiska forskningen föras till den institution som genomför metodikutbildningen. På så sätt sker utbildningens forskningsanknytning på bästa sätt.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö anför att den långsiktiga uppbyggnaden av kunskapsresurser inte bara blir en uppgift för de samhällsvetenskapliga fakulteterna. Också andra fakulteter berörs i hög grad.

SÖ anför att en möjlighet att öka beredskapen för omprioriteringar kan vara att upprätta temaprojekt enligt utredningens förslag, i vilka forskningsinstitutionerna ges ett ansvar för problemområden av central betydelse för utbildningsväsendet. Utredningen har själv pekat på denna möjlighet till omprioritering genom att tala om "fortlöpande förnyelse" inom temaprojektet. Samtidigt måste samverkan mellan SÖ och forskarna i temaprojektet bli intensiv. Forskningsinstitutionernas större självständighet i temaprojekten, som kommittén talar om, kan ju inte innebära att samspillet med uppdragsgivaren skall minska. SÖ delar vidare kommitténs uppfattning ifråga om behovet av breddning av forskningsprogrammet så att forskningsprojekten alltefter problemens art också får ett större inslag av sociologi, kulturgeografi, statsvetenskap och ekonomiska vetenskaper. Relationen skola-arbetsliv motiverar enligt SÖ en breddning av forskningsprogrammet mot sociologi och statsvetenskap.

SIV ser med tillfredsställelse att utredningen uppmärksammat behoven av särskild forskarkompetens inom invandrarområdet.

Komvux-utredningen tillstyrker förslaget att UHÄ:s planering av den fortsatta utbyggnaden av de samhällsvetenskapliga fakulteterna inriktas på vissa breda specialiteter som vuxenpedagogisk forskning inkl. yrkesämnenas pedagogik.

LO anser, liksom utredningen, att det kan vara till fördel för FoU-verksamheten om man i framtiden kommer att ha en friare inställning till projektens varaktighet i tiden och deras olika karaktär. Forskningsöversikter av kortare tid och projekt med löptider över 5-7 år torde öppna nya möjligheter till kunskap. Däremot behöver inte förslaget om längre projektider knytas till utredningens tankar om s. k. temaprojekt. LO, SAF, SHIO och TCO understryker vikten av yrkespedagogiskt FoU-arbete. Planeringsnämnden för lärarutbildning i Linköping anknyter till utredningens mening att resurser bör avsättas för kontakter mellan skolan och arbetslivet. Planeringsnämnden vill understryka denna synpunkt och finner sådana diskussioner i hög grad väsentliga vad gäller komvux, framförallt för dess yrkesdel, men i viss mån också för dess överbyggande del.

FSL understryker vikten av att planeringen av läromedelsprojekt i framtiden görs i nära samarbete med den myndighet som fördelar det statliga produktionsstödet. FSL förordar starkt att tillgängliga FoU-medel inte

används till produktion av läromedel utan i större utsträckning än hitintills på ämnesmetodiska problem.

Några remissinstanser, såsom *rektorsämbetet vid universitetet i Umeå*, *pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg* och *LO*, kommenterar i avsnittet om FoU-arbetets innehåll och genomförande fördelningen av externa och interna projekt.

LO framhåller det självklara i att centrala FoU-projekt skall vila på en vetenskaplig grund. Dessa projekt bör därför i större utsträckning än i utredningens förslag förläggas externt till olika institutioner.

Rektorsämbetet vid universitetet i Umeå anser att goda skäl finns för en större satsning på de externa projekten.

Pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg anser att den av kommittén påtalade, osäkra vetenskapliga anknytningen och belysningen av SÖ:s internprojekt inte kan accepteras med tanke på den stora andel av FoU-medel som går till dem. Institutionen rekommenderar att en betydligt större andel av FoU-anslaget avsätts för vetenskaplig prövning och läggs ut på externa projekt.

Internationellt FoU-utbyte

Kommitténs förslag beträffande internationellt FoU-utbyte tillstyrks helt av de remissinstanser som yttrat sig i den delen. *Pedagogiska institutionen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm*, *förvaltningsnämnden för lärarhögskolan i Malmö* och *pedagogiska institutionen vid universitetet i Göteborg* påpekar att den anglo-saxiska dominansen inom det internationella utbytet behöver brytas och en större öppenhet för impulser från övriga Europa och länder i tredje världen komma till stånd.

Institutionen för internationell pedagogik i Stockholm kommenterar mer uttömmande än de andra remissinstanserna denna fråga, särskilt som den gäller institutionens egen ställning. Institutionen påpekar att en internationellt och komparativt inriktad forskning fyller flera funktioner, som 1) att föra hem utländska pedagogiska forskningsresultat, 2) att följa och utvärdera utbildningsarbete i andra länder samt 3) att ställa svensk forskningspotential och svenska utbildningserfarenheter i andra länders tjänst. Institutionen instämmer i SFK:s rekommendation, att institutionen ges garantier att fortsätta och utveckla sin verksamhet men framhåller att tillgängliga resurser är otillräckliga.

Psykologiska institutionen vid universitetet i Göteborg anför att "enligt vår mening hade det varit värdefullt, om kommittén hade tagit upp en mera ingående diskussion av den pedagogiska forskningens värde än vad som nu skett. Det finns vissa indikationer på att kritikerna av forskningen till en viss del kan ha rätt. En indikation är den bristande internationella publiceringsverksamhet som karaktäriserar den pedagogiska forskningen i Sverige".

Pedagogiska institutionen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm anknyter till liknande resonemang om internationell publicering. Institutionen anför att det saknas en tradition bland pedagogiska forskare att publicera egna arbeten i internationella tidskrifter. Denna brist på tradition återspeglar just forskningens villkor med dess knytning till ett centralt verk och med små tidsramar där utrymme för annat än stencilerad rapportverksamhet är liten.

Rektorsämbetet vid Umeå universitet menar att betydelsen av publicering av resultat i internationella tidskrifter inte skall underskattas för det internationella utbytet av erfarenheter. Det bör vara av primärt intresse för

såväl den interna som externa projektverksamheten att resultaten kan spridas i den internationella facklitteraturen.

Remissinstanserna instämmer i att statens psykologisk-pedagogiska bibliotek bör få behålla sin fristående ställning som specialbibliotek för riket i dess helhet.

Enligt *länskolnämnderna i Kristianstads och Kronobergs län* bör statens psykologisk-pedagogiska bibliotek få ökade resurser så att det har möjligheter att skaffa den nytvunna utländska litteratur (främst engelskspråkig) som har relevans för skolan inom områdena pedagogik, psykologi och sociologi.

Spridning och resultat användning

Flera av remissinstanserna anknyter inledningsvis till SFK:s eget konstaterande att den spridningsideologi, som hittills alltför starkt dominerat tankesätt och värderingar av FoU-verksamheten, har byggt på ett informationsflöde uppifrån och ned. Enligt UHÄ förefaller det som om kommitténs förslag innebär en risk att även fortsättningsvis informationsflödet kan komma att gå i huvudsak i nämnda riktning. UHÄ finner flera av de framlagda förslagen av intresse för sin egen FoU-planering men efterlyser samtidigt en diskussion av kanaler för mottagare av FoU-information att göra sin röst hörd.

Pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan i Malmö anser också att de lagda förslagen även fortsättningsvis kommer att leda till ett informationsflöde i riktning uppifrån och ned. Redan valet av uttrycket "uppföljningsstöd" tyder på detta. Vågar att sprida informationen ut till "gräsrotsnivån" finns. Institutionen saknar motsvarande etablerade kanaler för dessa mottagare att reagera och göra sin röst hörd. Krav ställs på att FoU-projekten på ett aktivare och mer välplanerat sätt medverkar till att vunna erfarenheter och resultat sprids och kommer till användning – ett principiellt uttalande som institutionen ställer sig bakom. Men motsvarande krav måste även ställas på informationsanvändarna i form av ökade kunskaper och insikt i pedagogiska begrepp, teorier och modeller för att en dialog skall komma till stånd menar institutionen.

Rektorsämbetet vid universitetet i Umeå anför att SFK:s i alltför ringa omfattning synes ha baserat sina förslag på aktuell forskning. Som exempel kan nämnas den vid INFORSK, sociologiska institutionen vid universitetet, bedrivna forskningen. Även om det inte finns anledning att invända mot de förslag kommittén kommer med, så vill rektorsämbetet uppmärksamma de möjligheter som finns till konkretare förslag, om dessa baseras på relevant informationsforskning.

Remissinstanserna i övrigt tillstyrker helt de förslag kommittén lägger fram under rubriken spridning och resultat användning. Framför allt är remissinstanserna positiva till förslaget att projektplaneringen i fortsättningen skall innehålla såväl plan för resultatuppföljning som medel för denna.

Länsskolnämnden i Blekinge län anför att de som medverkat i ett projektarbete i dag har små möjligheter att i större utsträckning vara aktiva i den del av uppföljningsfasen, som innebär direkt medverkan i fortbildningsarbete. Nya pedagogiska rön når därför alltför sällan ut till den enskilde läraren i den mest effektiva och övertygande formen, dvs. i form av direktkontakt med forskaren på t. ex. studiedagar och vid fortbildningskurser. Nämnden anför att utredningens förslag i detta hänseende synes skapa de ekonomiska och tidsmässiga förutsättningarna för en mer organi-

serad spridning av FoU-arbetet inom främst länskolnämnderna och kommunernas fortbildningsverksamhet. *Pedagogiska institutionen vid universitetet i Uppsala* finner förslaget att resultatuppföljning och medel för detta skall ingå i projektplanen särskilt positivt. Institutionen förutsätter också att arbete med spridning av forskningsresultat även skall ha ett meritvärde vid sidan av undervisning och forskning vid tillsättning av nya tjänster.

Länskolnämnden i Uppsala län anför att kritik ofta framförts från olika håll rörande brist på information om bl. a. FoU-verksamhetens innehåll. Resultaten anses främst ha utnyttjats på administrativ nivå, medan lärarna ute i skolorna inte sällan tycker att FoU inte har mycket med deras dagliga verksamhet att göra. Kommittén framhåller att den granskning som gjorts av FoU-projektens utnyttjande har en positiv slagsida så till vida att genomgången främst ägnats observerade effekter, medan frånvaron av effekter inte i motsvarande grad blivit belyst.

Länskolnämnden i Gävleborgs län anför att en annan typ av spridningsideologi i dag växer fram, som ser information av FoU-resultat som ett medel att stimulera mottagarna till kunskapsökande, analyserande av aktuella upplevda problem och ett sökande efter medel att lösa dessa. Detta förändrade sätt att se på informationsspridning medför också att det är lika väsentligt att delge "lyckade" som "misslyckade" resultat.

Länskolnämnden i Kristianstads län betonar att för att information skall tas emot och användas, måste den vara efterfrågad. För att den skall efterfrågas måste ett behov föreligga. *Regionstyrelsen i Umeå* menar att den stora vinsten i fråga om spridning och resultat användning torde bli genom att det lokala utvecklingsarbetet breder ut sig i kommuner och skolor. Bl. a. *Uppsala kommun* och *TCO* ansluter sig till detta resonemang och menar att den bästa garantin för att resultat skall spridas och användas är att de berörda själva deltar i processen redan på initieringsstadiet och vidare i genomförande och uppföljning. Detta understryker ytterligare vikten av en lokal förankring av FoU-arbetet.

SÖ anför att utredningen med rätta starkt betonat vikten av en målmedveten spridningsinsats från FoU-arbetet. Det kan pekas på fall där forskarna haft förmåga att stimulera erfarna lärare, skolledare och administratörer. Där har resultatspridningen blivit god. De personliga förutsättningarna för en väl fungerande fältkontakt och resultatspridning bör tillmätas större vikt vid forskarrekruteringen och projektbemanningen än f.n.

Pedagogiska nämnden anser att de regionala pedagogiska resurscentra som behandlats i föregående avsnitt bör kunna skapa nya möjligheter för att förbättra utnyttjandet av FoU-arbetet. Pedagogiska nämnden erinrar om att *SÖ* sökt förbättra resultatutnyttjandet av FoU-arbetet genom att låta kvalificerade forskare eller erfarna "användare" sammanställa kunskapsöversikter. *Lunds kommun* anför liknande tankegångar. Kanske vore det skäl i att låta kunniga journalister på ett enkelt sätt redogöra för resultaten för att väcka intresse för vidare studier av forskningsrapporterna.

Skellefteå kommun anser att förslaget att resultatet skall spridas genom FoU-blad är välmotiverat. En betydligt seriösare insats kan vara skälig i vissa fall, när ett försöksresultat är av mer allmänt intresse. För det första bör förteckningar över forsknings- och försöksrapporter med kortfattade beskrivningar kunna gå till samtliga kommuners skolchefer. För det andra bör vissa rapporter - möjligen efter ytterligare bearbetning - kunna ges ut som kommentarmaterial till läroplanerna.

Planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping an-

ser att kunskapsöversikter och sammanfattningar är väsentliga för att göra material av stort omfång och med delvis motsäggande resultat tillgängligt för avnämarna. De kan med stor fördel användas i fortbildning och utbildning av lärare. Nämnden instämmer i kommitténs förslag att studiedagsmaterial i högre grad bör ta tillvara FoU-resultat.

Flera remissinstanser, bl. a. *länskolnämnden i Kronobergs län, regionstyrelsen i Linköping* och *Linköpings kommun*, understryker det önskvärda i att den pedagogiska forskningen sprids genom huvudlärarkonferenser, studiedagar och dylikt. Även dagspress och TV bör utnyttjas för informations-spridning. *Länskolnämnden i Uppsala län* instämmer i kommitténs förslag att en mångsidig information bör eftersträvas. Förutom rapporter, artiklar, debattskrifter och olika fortbildningsaktiviteter bör etermedierna stimuleras till större insatser. FoU-verksamheten måste upplevas som det positiva inslag i skolverksamheten som den verkligen är.

Flera remissinstanser, bl. a. *pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan i Malmö, förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, pedagogiska institutionen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm, länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län*, understryker betydelsen av personliga kontakter vid informations-spridning. Remissinstanserna anför att den skriftliga informationen självfallet är viktig men att den måste begränsas och i övrigt utformas så att den är läsvärd och stimulerar till engagemang. Personliga kontakter är emellertid minst lika viktiga som skriftlig information.

Pedagogiska institutionen vid lärarhögskolan i Malmö menar att kommittén alltför lite uppmärksammat de s. k. länkpersionernas roll och betydelse. Det bör vara naturligt att ställa ökat krav på insikt i pedagogiskt FoU hos dem som har till uppgift att medverka till en ökad spridning och användning av pedagogiskt FoU-arbete, t. ex. lärarutbildare inom grundutbildning och fortbildning, skolledare, skolinspektörer och skolpsykologer. Institutionen anser vidare att det inte främst är spridningen av rapporteringen som skall förstärkas utan sökningen av information.

Flera instanser understryker betydelsen av att man inom lärarutbildningen får god tillgång till resultat från forskning och utvecklingsarbete och att lärarutbildningen utformas så att de blivande lärarna blir öppna för att ta emot denna information.

Rektorsämbetet vid universitetet i Uppsala uttalar att lärarutbildning både som grundutbildning och fortbildning måste betraktas som en mycket väsentlig kanal mot några av FoU-verksamhetens intressenter, lärarutbildare, verksamma lärare och blivande lärare. I fokus står i detta sammanhang lärarutbildarna. Det är angeläget att finna former för hur dessa skall kunna ta del av resultat och erfarenheter och föra dessa vidare. Det bästa sättet är att rekrytera forskningsintresserade lärarutbildare och att ge dem tillfälle att forska.

Regionstyrelsen i Linköping anför att kunskapsöversikter och sammanfattningar är viktiga för att göra material och resultat av stort omfång tillgängliga för avnämaren. De kan då med fördel användas i grundutbildning och fortbildning av lärare.

Integrationsutredningen delar helt SFK:s uppfattning beträffande spridning av FoU-resultat. Den ökade integrationen av handikappade elever har medfört att den grupp som efterfrågar information om bl. a. FoU avsevärt ökat i omfattning under de senaste åren.

DFI anser, liksom utredningen, att man för olika mottagare skall presentera projektresultaten i olika former och genom olika media allt efter den målgrupp presentationen gäller. Men DFI vill samtidigt understryka bety-

delsen av effektiva informationsspridningskanaler och att höga kvalitativa krav måste ställas på de olika resultatpresentationerna. DFI understödjer en differentierad resultatsspridning till olika mottagargrupper. Uppdelningen får inte vara alltför strikt då detta kan göra att intresserade blir utestängda.

SFK föreslår att ett stort ansvar läggs på SÖ då det gäller uppföljning av FoU-arbete. *Länsskolnämnden i Skaraborgs län* anser detta riktigt i vissa fall, t. ex. då man från centralt håll initierat en viss verksamhet. I normalfallet måste emellertid informationsspridningen ligga på lokal och regional nivå. *Länsskolnämnden i Uppsala län* finner att kommittén förbisett den roll länsskolnämnderna redan alltmer påtagit sig beträffande informationsspridning även på FoU-området.

Planering och administration av FoU-anslaget

Remissinstanserna behandlar i sina yttranden beträffande planering och administration av FoU-anslaget framför allt förslaget att SÖ:s styrelse utökas med ledamöter som representerar politiska partier och att ett beredningsorgan för FoU bildas inom SÖ samt att SÖ fortfarande skall ha det centrala ansvaret för FoU-verksamhetens planering. Även utökat samarbete i FoU-frågor kommenteras.

Remissopinionen beträffande införandet av politiker i SÖ:s styrelse är splittrad. Något fler remissinstanser tillstyrker förslaget än de som avstyrker. Ett tämligen stort antal remissinstanser uttalar emellertid tveksamhet till förslaget eller hänvisar till pågående utredning om den statliga skoladministrationen och förestående omorganisation av SÖ. Tillstyrker förslaget gör bl. a. *pedagogiska institutionen i Lund, rektorsämbetet och pedagogiska institutionen vid universitetet i Umeå, högskolan i Jönköping, SÖ:s pedagogiska nämnd, länsskolnämnderna i Södermanlands, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Gävleborgs och Malmö, Västerås, Botkyrka och Karlshams kommuner samt FRN.*

Rektorsämbetet vid universitetet i Umeå anser att det är positivt att allmänintressena får ett större och kontinuerligt inflytande genom den föreslagna "politiseringen". Rektorsämbetet finner kommitténs förslag rörande ansvaret för utvärdering av verksamheten tveksamt. Objektiviteten i utvärderingar kan komma att ifrågasättas om det är samma enhet som har ansvaret för såväl planering, genomförande och uppföljning som utvärdering. *Pedagogiska institutionen vid universitetet i Umeå* tror att politiseringen av SÖ:s styrelse kan innebära en vitalisering av skolfrågor överhuvud taget. Genom den direkta kopplingen mellan SÖ:s styrelse och det föreslagna beredningsorganet för FoU kommer också FoU-arbetet sannolikt att tillmätas större vikt inom SÖ jämfört med vad som hittills varit fallet, något som inte endast torde gagna FoU-arbetet utan även SÖ:s totala verksamhet. *SÖ:s pedagogiska nämnd* anför att ett politiskt parlamentariskt inslag numera förekommer i flera myndigheters styrelser. Pedagogiska nämnden finner det naturligt att SÖ i sin ledningsfunktion inrymmer politiker och även i övrigt har en allsidig sammansättning.

Länsskolnämnden i Älvsborgs län tillstyrker förslagen under förutsättning att den politiska representationen i SÖ:s styrelse blir parlamentarisk. Eftersom SÖ:s uppgifter mer än nu kommer att gälla långsiktig utbildningsplanering och utvärdering medan lokala och regionala myndigheter får ett ökat ansvar för utvecklingsinsatser, är det enligt länsskolnämndens mening inte heller tillfredsställande, att den högsta skolmyndigheten genom den vetenskapliga representationen i det föreslagna beredningsorganet

endast kommer att få skolfrågorna belysta ur pedagogisk-samhällsvetenskaplig synvinkel. Nämnden föreslår därför, att den vetenskapliga representationen i beredningsorganet berikas med en företrädare för kvalificerad medicinsk eller naturvetenskaplig forskning. Även RRV anser att åtminstone en av de tre ledamöterna i det s. k. planeringsrådet bör företräda annan forskning än den pedagogiska. RRV har i övrigt inget att invända mot utredningens förslag vad beträffar planering och administration av FoU-anslaget.

FRN menar att SFK:s organisatoriska förslag, vars huvudpunkter innebär en fortsatt verksanknytning av FoU-ansvaret och en betoning av FoU-frågornas vikt – genom en tydlig styrelseanknytning och genom ökning av den politiska representationen i SÖ:s styrelse – samt den pedagogiska nämndens avskaffande, är acceptabel.

Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län anser att företrädare för fortbildningsverksamheten också bör finnas i det beredningsorgan som föreslås för att lägga synpunkter på spridning och utnyttjandet av FoU-resultaten. Nämnden tillstyrker i övrigt förslagen.

Kommunförbundet understryker att politiskt inflytande över FoU-planeringen måste garanteras, i synnerhet om den pedagogiska nämnden avvecklas. Även Landstingsförbundet uttalar att det politiska inflytandet skall vara starkt. SCB anser att det är angeläget att det politiska inflytandet över FoU-planeringen garanteras och att den officiella statistiken har en till SÖ:s FoU-verksamhet fristående ställning.

De remissinstanser som avstyrker förslaget om politiker i SÖ:s styrelse är bl. a. UHÄ, högskolan för lärarutbildning i Stockholm, förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö, SÖ, länsskolnämnderna i Stockholms, Skaraborgs, Värmlands och Norrbottens län, LO, SACO/SR, SAF och SFEF. Tveksamhet eller hänvisning till pågående utredningar uttalar planeringsnämnden för lärarutbildning i Linköping, länsskolnämnderna i Kalmar, Västernorrlands och Jämtlands län, TCO, SHIO och FSL.

UHÄ, som i övrigt hänvisar till sitt yttrande över SAK:s förslag, anser för sin del att politiskt inflytande över FoU-planeringen borde kunna garanteras på ett smidigare sätt än genom att parlamentariker tar aktiv del i beredningsarbetet på projektnivå.

Institutionen för pedagogik vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm instämmer i de delar av förslagen som innebär att kompetensen kring FoU-frågor förstärks inom SÖ. Institutionen förordar att pedagogiska nämnden fortsätter sitt arbete och att dess ledamöter tillsätts under samma mandatperioder som gäller för riksdagen. Vidare föreslås att pedagogiska nämnden ges resurser för ett kansli och därvid möjligheter att inkalla experter och företa mindre utredningar av t. ex. forskningsbehovet inom en sektor.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö anför att forskningen på skolans område inte kan ses fristående från forskning om t. ex. barnomsorg, kulturfrågor, arbetsliv och vård. Det ligger också en fara i om den långsiktiga kunskapsutveckling, som vi förknippar med termen forskning, styrs av dagsaktuella politiska värderingar. Förvaltningnämnden avstyrker sålunda ett direkt politiskt inflytande över den detaljerade forskningsplaneringen.

Enligt SÖ:s mening bör SÖ:s styrelse ha nuvarande sammansättning, dvs. arbetsmarknadsorganisationerna och vissa myndigheter bör vara representerade. Däremot bör styrelsen ej kompletteras med representanter

för politiska partier. Distinkta gränser bör upprätthållas mellan den politiska nivån (regering och riksdag) och förvaltningen. De frågor SÖ beslutar om får senare sin politiska behandling i riksdag och regering.

Länsskolnämnden i Skaraborgs län tillstyrker att pedagogiska nämnden avvecklas, men avstyrker den komplicerade administrationshierarki som kommittén föreslår som ersättning. Huvuddelen av FoU-arbetet bör enligt länsskolnämndens uppfattning förläggas till regional och lokal nivå, vilket även innebär fördelningsansvar av disponibla resurser. Då politiska ledamöter ingår i såväl länsskolnämnd som skolstyrelser behöver ingen ny politisk instans av denna anledning tillskapas på central nivå.

Flera remissinstanser bl. a. *länsskolnämnderna i Stockholms, Uppsala, Kronobergs och Västernorrlands län, SACO/ SR, LO*, och *SFEF* hänvisar till en gammal princip i svensk förvaltning, nämligen att den beslutande och verkställande nivån klart bör åtskiljas.

De remissinstanser som är negativa eller tveksamma till politikerinflytandet avvisar eller ifrågasätter också beredningsorganet.

De remissinstanser som tillstyrker politikerinflytande anser att pedagogiska nämnden kan avvecklas. Även de remissinstanser som avstyrker politikerinflytande anser i allmänhet att pedagogiska nämnden kan avvecklas. Remissinstanserna förordar i stället att SÖ:s styrelse direkt arbetar med FoU-frågorna och att olika grupper eller myndigheters intressen i frågan beaktas inom ramen för sammansättningen av SÖ:s styrelse.

Förslaget att det centrala ansvaret för planering och administration av FoU-anslaget även fortsättningsvis skall ligga på SÖ tillstyrks av remissinstanserna. De remissinstanser som representerar länsskolnämnder eller kommuner understryker ofta att det skall gälla det centrala ansvaret. *Regionstyrelsen i Lund/Malmö* anför att SÖ, enligt kommitténs förslag, alltfört skall ha det centrala ansvaret för och dispositionen av FoU-anslaget. Dock borde man kunna diskutera om inte decentraliseringssträvandena vad gäller andra delar av kommitténs förslag skulle kunna få sin motsvarighet i denna del på så sätt att en viss del av utvecklingsanslaget disponeras på lokal eller regional nivå utan SÖ:s detaljreglering. Man skulle på så sätt kunna få en allsidigare och mer pluralistisk värdering av skolutvecklingen och FoU-arbetet.

Länsskolnämnden i Kristianstads län anser att huvuddelen av anslaget bör fördelas på länsskolnämnderna för användning i kommunerna i samråd med högskolan. Nämnden anför dock vidare att en avsevärd del av FoU-arbetet alltfört måste syfta till utredning av centrala utbildningsideologiska problem varför en avsevärd del av anslaget alltfört bör direktstyras av SÖ. De centrala insatserna måste mera än hittills gälla långsiktig utbildningsplanering och utvärdering.

I samband med frågan om SÖ:s centrala ansvar konstaterar *regionstyrelsen i Uppsala* att för de utbildningar med kommunalt huvudmannskap, företrädesvis inom vårdsektorn, som genom högskolereformen inordnades i högskolan, kom SÖ att kvarstå som central myndighet. SÖ har således ansvaret för bl. a. lärarfortbildning och FoU för vårdutbildningarna. *Regionstyrelsen* anser att mycket talar för att ansvaret för FoU-verksamheten för kommunal högskoleutbildning inkl. reformuppföljningar bör ligga hos UHÄ. Även *huvudmannaskapskommittén* har uppmärksammat denna fråga beträffande vårdutbildningarna och förordar att det centrala myndighetsansvaret läggs på UHÄ såväl i ett alternativt med en helstatlig högskola som i ett alternativt med ett fortsatt landstingskommunalt huvudmannskap för de medellånga vårdutbildningarna.

RHS samt *FKS* anmäler tveksamhet till *SÖ*:s centrala ansvar för medelstildelningen. *RHS* menar att FoU-arbetet självklart skall vara ett uttryck för viljan att föra ut erfarenheter till folket på ett sådant sätt att politiskt beslutade skolreformer skall få genomslagskraft men varnar samtidigt för att man tillfälligt eller beständigt drar till sig kvalificerade resurser från fältet som på så sätt undandrar det lokala arbetet faktiska möjligheter till förändring.

SIL tar upp utredningens påpekande att ett samordningsproblem som ännu ej lösts är samordningen mellan centrala planeringen på *SÖ* av special- och särskolundervisningen i landet i stort med just läromedelsutvecklingen. Utredningen menar att det är en nackdel i *SÖ*:s sektorsansvar att läromedelsutvecklingen inom handikappundervisningen är "utlokaliserad" till dessa fyra decentraliserade enheter.

Rikscentralerna för pedagogiska hjälpmedel för handikappade liksom *SIL* vänder sig mot en ökad centralisering. Som *RPH-SÅR* påpekar är rikscentralerna jämnt geografiskt fördelade över landet, de samarbetar intensivt med varandra och utgör därigenom ett väl fungerande kontaktnät i läromedelsfrågor för handikappade.

Ökat samarbete mellan *SÖ* och *UHÄ* tillstyrks. Remissinstanserna är framför allt positiva till ökat samarbete redan på petitastadiet.

UHÄ instämmer i förslaget om stärkt samarbete i FoU-frågor mellan *SÖ* och *UHÄ*. I praktiken, anför *UHÄ*, har kontinuerligt samråd förekommit under en följd av år mellan *SÖ*:s och *UHÄ*:s FoU-byråer och f. n. förekommer också i viss utsträckning samfinansiering av projekt.

FRN finner utredningens betoning av samsarbetsfrågorna viktigt och vill särskilt understryka nödvändigheten av ett väl fungerande samarbete mellan *SÖ* och *UHÄ* i sektorsforskningsfrågor.

Gävle kommun anser att när det gäller FoU-anslagen bör samordningen mellan olika sektorer i petitaberedningen inte begränsas till enbart *SÖ* och *UHÄ* utan även omfatta *SCB*, *AMS* och socialstyrelsen.

Länsskolnämnden i Uppsala län har funnit att den tablå över *SÖ*:s planeringssystem när det gäller inflytande och samråd för FoU-verksamheten, som kommittén återgivit, lämnar intet i övrigt i fråga om akribi. Den visar att *SÖ* inte utnyttjar den resurs som länsskolnämnderna utgör. Inte minst när det gäller prioritering av den del av utvecklingsarbetet, som skall ske i nära kontakt med skolans vardag och inriktas mot de problem, som upplevs i konkreta undervisningssituationer, är länsskolnämndens roll given.

FoU-anslaget storlek och planeringsramar

De remissinstanser som yttrat sig över FoU-anslaget storlek och planeringsramar är eniga med kommittén om att anslaget bör återställas till den nivå det hade 1972/73 och dessutom höjas vartefter. Behovet av FoU har ökat, bl. a. genom de reformer på skolans område som genomförts. Målet bör, anser många remissinstanser, vara att en procent av kostnaderna för utbildningsväsendet går till forskning och utvecklingsarbete. Enligt bl. a. *SACO/SR* och *Umeå kommun* torde ett återställande av anslaget till 1972/73 års nivå enligt utredningens förslag vara en förutsättning för att ambitionerna skall kunna upprätthållas och de i utredningen lagda förslagen kunna realiserats.

Fördelningen av FoU-anslaget berörs i flera sammanhang i remissvaren, varav några framkommit i det föregående. Så t. ex. har beträffande det lokala utvecklingsstödet ifrågasatts huruvida anslaget skall användas

till den föreslagna förstärkningen av länskolnämndernas ansvar för FoU. En annan verksamhet som enligt kommittén inte bör belasta FoU-anslaget är SÖ:s interna verksamhet med läroplansutveckling och dylikt, som borde ingå i SÖ:s reguljära verksamhet. Denna syn delas av flera remissinstanser.

Följande kommentarer från remissinstanserna bör nämnas.

Det är UHÄ:s bestämda uppfattning att FoU-anslagen inom såväl SÖ:s som UHÄ:s ansvarsområde måste hållas uppe även i ett kärvt ekonomiskt läge, om forskningen och förnyelsearbetet skall ha möjlighet att svara mot behoven inom utbildningssektorn.

FRN erinrar om att utredningen i detta sammanhang också framhållit att anslagsutvecklingen måste vara medveten och långsiktigt planerad. Nämnden vill starkt understryka denna slutsats och vill framhålla att en sådan anslagsmässig flerårsplanering från statsmakternas sida bör gälla såväl vid en ökning som vid en minskning av anslagen.

Regionstyrelsen i Uppsala finner det i och för sig angeläget med en förstärkning av anslaget till FoU men anser sig inte nu kunna isolerat tillstyrka specificerade anslagshöjningar för ändamålet. Enligt styrelsens mening får anslagets storlek liksom hittills prövas i det årliga budgetarbetet, varvid ställning får tas också till aktualiserade förstärkningar.

Regionstyrelsen i Göteborg anser det krav som utredningen ställer på en återgång till den anslagsnivå för FoU-anslaget som gällde 1972/73 vara ytterst välgrundat. Regionstyrelsen anser dock det vara rimligt med en reduktion motsvarande vad som förts över till UHÄ för detta ändamål i samband med högskolereformen.

I avsaknad av en tillfredsställande analys av skolforskningens effektivitet anser sig RRV inte kunna ta ställning till behovet av en ökning av FoU-anslaget.

Sammanfattning av 1974 års lärarutbildningsutrednings (LUT 74) synsätt och förslag rörande introduktion och inskolning samt återkommande fortbildning (personalutbildning)

1 En helhetssyn på lärarutbildningen. Behovet av fortbildning

LUT74 har haft till uppgift att föreslå principer för hur en återkommande fortbildning (personalutbildning) bör byggas upp för lärare som genomgått den grundutbildning utredningen föreslagit. Med utgångspunkt i dessa principer har LUT 74 också haft att föreslå ett fortbildningssystem för lärare med äldre grundutbildning. Den senare uppgiften är betydelsefull bl. a. med hänsyn till att genomsnittsåldern för de nu verksamma lärarna är låg och till att lärare med den nya grundutbildningen under lång tid därför kommer att vara i minoritet.

2 Personalutbildningens uppgifter

2.1 Allmänt

Utredningen påtalar generellt ett stort behov av fortbildning.

Utredningens grundinställning är att en väsentlig del av lärarens totala yrkesutbildning bör utgöras av fortbildning. Den urskiljer därvid tre olika uppgifter för fortbildningen: skolinriktad, individriktad och samhällsbestämd fortbildning. Den skolinriktade fortbildningen skall vara en stimulans och ett stöd i den enskilda skolans fortlöpande arbete med utveckling av den egna verksamheten. Den individriktade fortbildningen skall ge den enskilde individen tillfälle att under hela sin yrkesverksamma period regelbundet komplettera och fördjupa sin utbildning. Den samhällsbestämde fortbildningen svarar mot samhällets behov av en direktkanal genom vilken man kan nå kontakt med och påverka skolans utveckling.

2.2 Inriktning och innehåll

LUT 74 menar att personalutbildningen kan fyllas med ett närmast oändligt innehåll. Med skolans verksamhet och utveckling som det primära målet och med beaktande av att det är de enskilda människorna – personalen – som är föremål för utbildningen bör utbildningen innehållsmässigt ge personalen i enskilda skolor stöd och hjälp att successivt öka sin kunskap om utvecklingsprocessen,

möta de konkreta behov av stöd och hjälp som enskilda skolor (eller grupper inom dessa har),

förmedla information mellan skolor.

Personalutbildningen skall vidare ge den enskilde tillfälle att vidga och fördjupa erfarenheter, kunskaper och insikter inom de områden som grundutbildningen omfattat. Den skall därvid bl. a. – utöver den skolbestämde utvecklingsstödande fortbildningen – ge förmågan att analysera och motivera sitt agerande, öka den reflekterande inställningen till sitt ämne/sina ämnen, förmågan att söka och bearbeta kunskap samt vanan vid och förmågan till samverkan och samarbete med andra,

ge den enskilde tillfälle att söka och bearbeta kunskaper samt göra erfarenheter och upplevelser på områden som betingas av yttre förändringar i samhälle, arbetsliv, yrken och ämnen eller av förändringar av värderingar och synsätt inom samhälle, arbetsliv och forskning,

ge den enskilde tillfälle att komplettera sin utbildning i de fall centrala beslut förändrar skolan som institution och ta del av de kunskaper och erfarenheter som görs genom forskning och utvecklingsarbete på undervisningsområdet,

ge den enskilde tillfälle att fördjupa den specialisering mot ämnesområden (ämnen), åldersgrupper eller funktioner, som grundutbildningen omfattat, att vidga eller komplettera denna specialisering samt att utbilda sig för nya funktioner inom sin tjänst,

ge den enskilde tillfälle till olika slag av personlig utveckling.

3 Ansvarsfördelning mellan stat och kommun/skola

LUT74 som också haft till uppgift att lämna förslag rörande ansvarsfördelningen mellan stat och kommun menar att utvecklingen mot vidgad lokal beslutsrätt för kommuner och enskilda skolor ställer krav på översyn av både den lokala, regionala och centrala skoladministrationen som helhet.

LUT 74 anser således att en bärande princip för ansvarsfördelningen mellan stat och kommun bör vara att staten ger förutsättningarna för fortbildningsverksamheten bl. a. i form av tidsresurser och ekonomiska resurser, medan ansvaret för innehåll och form ligger på kommuner och enskilda skolor.

LUT74 föreslår att samhällets inflytande över fortbildningens inriktning och uppläggning blir indirekt. Fortbildningen skall ingå som ett led i kommunens och den enskilda skolans totala planerings- och utvecklingsarbete liksom i dess utvärderingsverksamhet. Planeringen av den lokala fortbildningen förutsätts ske som en del av kommuners och skolors verksamhetsutveckling.

LUT 74 föreslår vidare att de enskilda skolorna och kommunerna skall få ökade tidsmässiga och ekonomiska resurser för fortbildning.

Den enskilda skolan bör ha rätt att självständigt besluta om hur viss del av dessa resurser skall användas för fortbildning av gemensam karaktär.

Den enskilde läraren bör också ha rätt att förfoga över viss del av resurserna för sin egen individuella fortbildning.

Enligt LUT74:s uppfattning bör ansvarsuppdelningen efter fortbildningens art (obligatorisk-frivillig) eller geografiskt område (länet-riket) upphöra. Alla skolor och lärare bör framgent ha en enda statlig fortbildningsorganisation på regional nivå att vända sig till.

4 Målgrupper

I LUT74:s arbete kring fortbildningsfrågor har utgångspunkten varit att samarbetet mellan olika grupper med anknytning till skolan skall ökas. Att ansvara för skolans utveckling är en uppgift för alla yrkesgrupper inom skolan och inom kommunens sektor för barn- och ungdomsarbetet över huvud taget. Genom att olika personalgrupper möts i gemensamma fortbildningsaktiviteter ökar förutsättningarna för att skolan skall fungera som en samordnad helhet. En naturlig följd av den ökade betoningen av kontak-

ten mellan skola och samhälle är också att föräldrar och andra grupper utanför skolan bereds tillfälle att delta i skolans utbildnings- och utvecklingsprogram.

Beträffande målgrupperna för personalutbildning förutsätter LUT 74 att all personal utifrån den egna skolans bedömning skall kunna delta i skolinriktad fortbildning.

LUT 74:s förslag rörande individinriktad fortbildning gäller enbart lärare.

5 Former och resurser för personalutbildning

5.1 När skall personalutbildning genomföras

Inom personalutbildningen på olika samhällsområden ser man numera yrkesutövning och återkommande utbildning (fortbildning) som delar av en och samma organisatoriska helhet. En konsekvens av detta synsätt är att huvuddelen av fortbildning, som till lika delar är en angelägenhet för arbetsgivare och arbetstigare, inte bör förläggas till annan tid än tjänstgöringstid.

5.2 Tidsramar för fortbildning

LUT 74 föreslår att tid för fortlöpande arbete med utveckling av skolverksamheten och för kontinuerlig personalutbildning (fortbildning) bör inräknas som en del av den totala tjänstgöringstiden för lärare.

LUT 74 anser

att den skolinriktade fortbildningen som hittills bör tas ut samtidigt för personalen i hela skolan (skolenheten, rektorsområdet), dvs. på tid då undervisning inte pågår i skolan. Tid motsvarande nuvarande fem studiedagar utgör en minimivolym för den skolinriktade fortbildningen.

att den enskilde bör ta ut tid för individinriktad fortbildning när undervisning eller annan verksamhet i skolan pågår (dagvis, veckovis osv. upp till termin eller läsår). LUT 74 pekar på några sätt att lösa denna fråga. En tid motsvarande tio arbetsdagar per år bör vara riktpunkten för en volymbestämning av lärarens återkommande, individinriktade fortbildning.

att i de fall då behov av särskild samhällsbestämd fortbildning föreligger, avtal bör träffas särskilt om de tidsresurser som denna fortbildning kräver.

5.3 Kostnader och disposition av resurser för fortbildning

LUT 74:s förslag avseende återkommande fortbildning medför kostnader i följande avseenden:

- kostnader föranledda av att lärare på tjänstetid genomgår individinriktad och skolinriktad fortbildning,
- statsbidrag till kommuner för kostnader i samband med individinriktad och skolinriktad fortbildning,
- kostnader för den informerande, stimulerande och stödjande verksamhet som en regional, statlig stödorganisation förutsätts bedriva,
- kostnader för personal inom den regionala, statliga stödorganisationen.

I elevernas timplanebundna undervisning, uttryckt i dagar per år eller timmar per vecka, skulle givetvis, menar LUT 74, plats för lärarens fortbildning även kunna skapas inom ramen för den generella typ av arbetstidsavtal, som nu gäller. I princip skulle en reducering av lärarnas under-

visningsskyldighet med i genomsnitt något mindre än två veckotimmar ge utrymme för hela den individinriktade fortbildningen.

Utän att ta ställning pekar LUT 74 på några olika sätt att fördela nuvarande resurser och täcka kostnaderna för den individinriktade fortbildningen:

Elevernas timplanebundna undervisningstid kan reduceras.

Lärarnas undervisningsskyldighet kan reduceras.

Lovdagar och friluftsdagar kan utnyttjas för personalutbildning.

Genom omfördelning av arbetsuppgifter inom lärarlag kan utrymme skapas för enskilda lärares individuella fortbildning.

LUT 74 berör också frågan om B-avdragens nuvarande användning utan att lägga några förslag.

LUT 74 påpekar att förslagen om individinriktad personalutbildning inte nödvändigtvis behöver innebära någon ökning av de totala kostnaderna för skolan. Lärares fortbildning utgör endast en begränsad del av skolans kostnader och den slutliga fördelningen av medel för olika ändamål på skolområdet blir regelmässigt föremål för fortlöpande omprövningar. Där emot måste kommunerna kunna förfoga över de resurser som skol- och individinriktad fortbildning nödvändiggör. Det är därför nödvändigt menar utredningen, att statliga resurser tillförs kommunerna.

De samlade medel som kommunerna förfogar över skulle enligt LUT 74 kunna vägas in i statsbidragen till skolväsendet antingen som öronmärkta resurser eller som en del av skolans samlade resurser för sin verksamhet och då som en komponent i ett ändamålsinriktat budgetsystem.

LUT 74 pekar också på betydelsen av att den statliga samordnande och stödjande funktionen har tillgång till personella och ekonomiska resurser för sina insatser.

LUT 74 anger två möjligheter:

Fortbildningsorganisationen tilldelas resurser både för den verksamhet som riktar sig till enskilda skolor (utvecklingsstöd, stimulans, fortbildning, uppföljning osv.) och för sitt administrativa arbete (kanslifunktioner osv.).

Fortbildningsorganisationen får resurser enbart för sitt administrativa arbete (kanslifunktioner, vissa tjänster osv.), medan kostnaderna för den konkreta verksamheten täcks genom att de enskilda skolorna och kommunerna för sina resurser köper tjänster av fortbildningsorganisationen.

LUT 74 bedömer den senare funktionen som mest naturlig, dvs. en avgiftsfinansiering av personalutbildningen.

LUT 74 framhåller vidare behovet av att resurserna för fortbildningsfunktionen kan användas fritt och flexibelt i samspel med berörda skolor och på det sätt som bäst motsvarar dessas behov och åsikter.

Kostnaderna för fast personal förutsätts kunna hållas låga på grund av att antalet fasta tjänster föreslås bli lågt.

LUT 74 påpekar att med den vidgade lokala beslutsrätten inte följer att kostnaderna för fortbildning skall överföras från stat till kommun.

6 Organisation för personalutbildning

För utformningen av en stödorganisation för fortbildnings- och utvecklingsarbete föreslår LUT 74 följande principer.

— Organisationen skall anpassas till kravet på ökad frihet och ökat ansvar för den enskilda skolan och den enskilda läraren att besluta om den egna fortbildningsverksamhetens innehåll och form.

- Organisationen skall svara mot fortbildningens generella uppgifter att utgöra ett led i och ett stöd för den enskilda skolans totala utveckling. Organisationsplaneringen måste utgå från att fortbildning och utvecklingsarbete skall ha såväl en intern (kommunal) som extern (statlig) stödstruktur till sitt förfogande.
- Organisationen måste vara så utformad att de erfarenheter beträffande utbildningsbehov, som erhålls inom fortbildning och utvecklingsarbete, kan återföras till den grundläggande utbildningen.
- Organisationen skall tillgodose behovet av en bättre samordning och ett mer systematiskt utnyttjande av tillgängliga personella och ekonomiska resurser.

Planeringen av den lokala fortbildningen förutsätts ske som en del av kommuners och skolors verksamhetsutveckling.

Ett fortsatt statligt stöd är nödvändigt. Organisationen för de statliga fortbildningsinsatserna förutsätts även fortsättningsvis vara en del av det allmänna skolväsendet.

Utredningen diskuterar olika sätt att utforma den statliga regionala fortbildningsorganisationen.

Det statliga stödet till kommuner och skolor i samband med det direkta genomförandet av fortbildning kan ges både från central och regional skolmyndighet. Enligt LUT 74:s uppfattning bör uppgiften huvudsakligen utföras på regional nivå. Organisationen bör därvid ges en sådan utformning att den möter följande allmänna krav.

1. De statliga regionala resurserna för medverkan i planering, genomförande och utvärdering av fortbildning bör samordnas i *en* enhetlig organisation.

2. Varje regional organisatorisk enhet bör ha ansvaret för *samtliga* de statliga stödsatser, som kan bli aktuella inom regionen vad gäller fortbildning på skolområdet.

3. Den regionala, statliga organisationen bör utformas med hänsyn till att information och rådgivning till kommuner, skolor och enskilda blir alltmer väsentliga inslag i dess arbetsuppgifter.

4. Den regionala, statliga fortbildningsorganisationen måste vara så utformad att samverkan med högskolan underlättas.

De personella, ekonomiska och materiella resurser som organisationen tilldelas kan fördelas enligt något av följande tre alternativ:

1. De kan fördelas på samtliga 24 län och ingå i länskolnämndsorganisationen utan koncentration till större regioner.

2. De kan fördelas på de sex nu befintliga fortbildningsregionerna (mot-svarande högskoleregionerna) utan direkt anknytning till länskolnämndsorganisationen. De fristående enheter som då bildas kan inrättas som fortbildningsinstitut eller fortbildningscentra direkt underställda SÖ.

3. De kan ingå i länskolnämndsorganisationen men struktureras så att en resurskoncentration inom större regioner än länet samtidigt sker. Denna koncentration kan skapas genom att 3–5 län tillsammans utgör en regional enhet i samband med stöd vid genomförandet av fortbildning och genom att länskolnämnderna tillsammans svarar för ledningen av fortbildningsstödet inom denna region.

Valet mellan dessa alternativ bör föregås av ytterligare överväganden i samband med en samlad översyn av *hela* den statliga skoladministrationen. För LUT 74 framstår dock det sistnämnda alternativet såsom det som bäst tillgodoser de krav utredningen ställt upp.

LUT 74 föreslår vidare att de fasta tjänsterna som fortbildningskonsu-

lent avvecklas. Ungefär hälften av de resurser som därvid frigörs bör ingå i den nya regionala fortbildningsorganisationen. Återstoden bör tillföras dels den lokala fortbildningsverksamheten, dels omvandlas till medel för statligt stöd till skolors och kommuners verksamhetsutveckling.

Den kommunala organisationen för fortbildning på skolområdet bör utformas på sätt som bestäms inom varje enskild kommun. De kommunala resurserna för planering av personalutbildning på skolområdet bör förstärkas genom omprioriteringar eller genom att nya resurser tillförs.

Remissyttranden över 1974 års lärarutbildningsutrednings (LUT 74) förslag rörande återkommande fortbildning (personalutbildning)

1 En helhetssyn på lärarutbildningen. Behovet av personalutbildning

LUT 74 har haft till uppgift att föreslå principer för hur en återkommande fortbildning bör byggas upp för lärare som genomgått den grundutbildning utredningen föreslagit. Med utgångspunkt i dessa principer har LUT 74 också haft att föreslå ett fortbildningssystem för lärare med äldre grundutbildning.

1.1 Allmänt

SÖ delar utredningens principiella uppfattning att fortbildningen ingår som ett naturligt led i ett totalt lärarutbildningsprogram. Vidare vill SÖ understryka att den formella utbildningen liksom formella kurser och andra insatser inom ett samlat fortbildningsprogram endast utgör en del av ett totalt lärarutbildningsprogram. Den kanske viktigaste delen av programmet ligger inom det dagliga arbetet i form av olika insatser inom fortbildning och lokalt utvecklingsarbete. SÖ framhåller att en utveckling i skolan är beroende av alla där verksamma och att skolhuvudmannen har det primära ansvaret för ett personalutvecklingsprogram, omfattande hela personalen. All erfarenhet även på det internationella planet visar att utvecklingsarbete, också av skolverksamhet, kräver tid för att komma i gång, uthållighet i genomförandet och kontinuitet i uppföljningen. Dessa villkor för igångsättande, genomförande och uppföljning förutsätter att stöd och stimulans kan ges från olika nivåer inom utbildningssystemet. En övergripande uppgift för fortbildningen är därför att på olika sätt utgöra ett sådant stöd och ge impulser för utvecklingsarbetet.

Några länskolnämnder är i likhet med *länskolnämnden i Gotlands län* eniga med LUT 74 om vikten av en väsentligt utbyggd fortbildning av lärare och övrig personal i skolan. Men samtidigt anser de att form, innehåll och tidsramar i vissa avseenden kan vidgas, inskränkas eller ibland preciseras i förhållande till utredningens förslag.

Länskolnämnden i Kristianstads län pekar på att formell fortbildning inom ett län – kurser, konferenser, studiecirklar o. d. – ger förutom själva innehållet i fortbildningsaktiviteten ett rikt mått av stöd och stimulans åt det informella utbildnings- och utvecklingsarbetet. Det erfarenhetsutbyte som sker i samband med den formella fortbildningens kurser, konferenser och skolbesök av fortbildningskonsulenter är en viktig förutsättning för att informellt utbildnings- och utvecklingsarbete skall komma till stånd. Med andra ord kommer även i fortsättningen både med tanke på "LUT 74-perspektivet" och "nu-läraperspektivet" den formella fortbildningen att utgöra en mycket betydande del av det totala fortbildningsarbetet.

Länskolnämnden i Jämtlands län fäster särskilt uppmärksamheten på att en god grundutbildning bör fullföljas med en väl anknuten fortbildning, som tillgodoser yrkesutövarens och skolans aktuella behov. I tider då antalet grundutbildningsplatser kan minska bör friställda resurser kunna överföras till fortbildning.

Länsskolnämnden i Stockholms län kan inte finna det motiverat att utbildningen ges så stora tidsmässiga resurser som LUT 74 föreslår. Med hänsyn till andra angelägna reformer inom skolans verksamhet kan inte fortbildningen ges denna höga prioritet.

Svenska kommunförbundet konstaterar att utredningen har sett lärarnas grundutbildning, vidareutbildning och fortbildning i ett långt sammanhängande perspektiv. Betydande tyngd har lagts vid de senare utbildningsstadierna som innefattar kompletterande grundutbildning, ett helt system av påbyggnadskurser samt den kollektiva och enskilda fortbildningen. De olika delarna av lärarutbildningen är givetvis beroende av varandra och behovet av utvecklings-/förnyelseinsatser väsentligt under lärarnas långa aktiva tjänstgöringstid. Styrelsen ställer sig bakom detta principiella synsätt.

Kommunstyrelsen i Göteborgs kommun menar, att en kraftig fortbildningsinsats är ett avgörande villkor för att samhällets intentioner med skolan inom rimlig tid skall kunna förverkligas. Det är viktigt att fortbildning liksom utbildning ses som en investering. Kostnaderna bör mer än väl kompenseras av den effekthöjning som en rätt upplagd fortbildning leder till. Flera andra kommuner för fram liknande synpunkter.

Skolstyrelsen i Borås kommun ser fram emot ett genomförande av LUT 74:s förslag till återkommande fortbildning samtidigt som skolstyrelsen pekar på de mycket knappa medel som i dag står till förfogande, när det gäller den enskilde lärarens möjligheter, att under en lång yrkesverksam period komplettera och fördjupa sin utbildning. Särskilt beklagligt är detta för de lärare som måste hålla sig väl underrättade om de förändringar som sker ute i näringslivet, vilka i högsta grad påverkar aktualiteten i deras undervisning. Skolstyrelsen, anser att det är orealistiskt att i början av 1980-talet och med rådande lärarbrist, genomföra ett sådant fortbildningsprogram. Styrelsen är väl medveten om att den redan anställda personalen i skolan behöver få en ganska omfattande utbildning om den nya grundutbildningen av lärare skall få ett snabbt genomslag.

Stockholms skolförvaltning anser att LUT 74:s förslag bör ge en bättre fortbildningssituation än vad vi har i dag, men att en ytterligare utökning av fortbildningen kan bli nödvändig.

Lärarnas riksförbund (LR) anser att behovet av fortbildning är stort och stigande. Anledningen till detta är främst den höga reformtakt som präglar svensk utbildningspolitik under de senaste årtiondena. De resurser som ställts till förfogande har dock varit för små för att kunna tillgodose fortbildningsbehovet.

Skolledarförbundet instämmer i LUT 74:s grundinställning och betonar vikten av de olika fortbildningsförslag som LUT 74 har framlagt. Den successiva förnyelsen, en hög förändringsberedskap och lärarutbildningen som en fortlöpande process, anses vara mycket väsentliga delar i förslaget.

TCO anser i likhet med Sveriges lärarförbund (SL), att grundutbildningen endast utgör en del av den utbildning läraren måste ha för att han skall vara i takt med de krav som kan ställas på innehållet och utformningen av undervisningen. Det är därför viktigt att läraren upplever grundutbildningen endast som ett avstamp för sin yrkesverksamhet och att han ständigt är beredd att lära in nya kunskaper och utveckla nya arbetsmetoder. Lärarnas fortbildningsbehov ökar särskilt påtagligt i samband med reformbeslut.

Undervisningen av barn och ungdom har enligt SL successivt blivit ett alltmer kvalificerat arbete som ofta ställer läraren inför svårbemästrade uppfostrings- och undervisningssituationer. Förbundet anser det därför

nödvändigt att betydligt större samhälleliga resurser än i dag avsätts till personalutbildning så att lärarna kan bibehålla och utveckla sin yrkesskicklighet. En kvalitativt högtstående undervisning i alla åldrar inom grundskolan ger stora framtida vinster vid förändringen av samhället mot gemensamma mål och utgör dessutom en av de mest produktivetsbefrämjande faktorer samhället kan stödja sig på för sin utveckling.

De olika personalutvecklande åtgärderna måste systematiseras och samordnas inför den successiva utbyggnaden av personalutbildningen.

Flera universitet och högskolor pekar också på det stora fortbildningsbehovet.

Universitetet i Stockholm anser att vid sidan av grundutbildningen är den återkommande lärarfortbildningen mycket viktig och en av de angelägnaste reformerna. Att en lärare som efter avslutad grundutbildning är yrkesverksam i ca 40 år måste förnya sina kunskaper i takt med utvecklingen inom hans eller hennes ämnesområden, är en självklarhet. I vissa ämnen kan eftersläpningen i dag vara skrämmande stor.

Linjenämnden för yrkespedagogiska linjerna vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm menar, att rätt bedriven återkommande fortbildning är den bästa tänkbara investering som förekommer inom skolan. Mot bakgrund av den allt mer tynande fortbildningsverksamhet som förekommer i nuläget, framstår LUT 74-förslaget som väl genomarbetat och hoppfullt för framtiden.

Planeringsnämnden vid universitetet i Linköping understryker att grundutbildningen i ett yrke kan och bör endast betraktas som en startpunkt och en bas för vidare yrkesstudier. Fortbildningen blir då en förlängning av grundutbildningen. Ansvar för fortbildningen vilar då i första hand på den enskilde läraren och hans kolleger i arbetslaget. Genom att diskutera gemensamma erfarenheter i den praktiska yrkessituationen, genom att föra en öppen dialog i arbetslaget och genom att inta en sökande och prövande attityd till pedagogiska frågor blir tiden efter grundutbildningen en process av fortlöpande pedagogisk och metodisk tillväxt där läraren självständigt förvärvar och bearbetar ny kunskap och nya erfarenheter. Ingen lärarkandidat må betrakta sig som helt utbildad lärare efter avslutad grundutbildning.

1.2 Avvägning mellan grundutbildning och fortbildning

Vad gäller avvägningen mellan grundutbildning och fortbildning i ett långsiktigt perspektiv, ansluter sig också de flesta remissinstanserna till LUT 74:s förslag om att en väsentlig del av utbildningen skall ske parallellt med yrkesverksamheten.

Flera remissinstanser menar i likhet med *universitetet i Uppsala*, konsistoriet, att proportionerna i förhållande till nuläget mellan grundutbildning och fortbildning måste förskjutas så att större vikt läggs vid den senare.

Linjenämnden för fritidspedagog-, låg- och mellanstadielinjerna vid universitetet i Lund delar utredningens uppfattning att fortbildningsfrågorna i alltför ringa grad har uppmärksammats i samband med de senaste decenniernas skolreformer. Det finns därför anledning att understryka utredningens konstaterande att fortbildning av nu verksamma lärare är minst lika angelägen som uppbyggnaden av ett väl avvägt grundutbildningsprogram.

Länsskolnämnden i Stockholms län ställer sig emellertid inte bakom utredningens uppfattning. Nämnden anser att en gedigen grundutbildning

för läraren är den bästa grundvalen för lärarens vilja och motivation att förvärva och bearbeta ny kunskap inom vissa ämnesområden. Självfallet utesluter detta inte behovet av en ständigt återkommande fortbildning. Aktualitetsaspekten, som LUT 74 åberopar i sin argumentering, är ju inte begränsad till de första åren efter lärarens yrkesdebut, utan är en nödvändighet för läraren under hela den yrkesverksamma perioden. Man måste utgå från att lärarna i såväl allmänna ämnen som praktiskt-pedagogiska och yrkesinriktade ämnen av eget intresse håller sig informerade om de huvudsakliga strömningarna i ämnet.

Högskolan i Luleå anser att den individinriktade fortbildningen som LUT 74 föreslår inte helt kan kompensera en otillräcklig grundutbildning. Endast en del av denna fortbildning ger läraren tillfälle till ämnesfördjupning. Förbättrad fortbildning bör alltså inte få bli ett argument för att kraftigt skära ned tiden för ämnesstudier och färdighetsträning i grundutbildningen.

SFS menar att det finns en fara i att kort och gott konstatera att verkligheten förändras och med den kraven på läraren – varför grundutbildningen inte behöver ge allt vad läraren behöver i sin yrkesverksamhet. Faran är att detta konstaterande kan vulgariseras dithän att det läggs som argument för att inte ge en tillräcklig ämneestetisk och praktisk-pedagogisk utbildning i grundutbildningen.

1.3 Fortbildning av lärare med äldre grundutbildning

Flera remissinstanser tar upp frågan om fortbildning av lärare med äldre lärarutbildning och behovet av en prioritering av denna framför en reformerad grundutbildning.

UHÄ påpekar att ungdomsskolans lärarkår är ung. En mycket angelägen uppgift vid sidan av att reformera den grundläggande grundskollärarytbildningen är därför, att fort- och vidareutbilda de lärare som redan är verksamma inom grundskolan, så att dessa kan undervisa även på angränsande stadium. Det är också angeläget att befintliga lärare på högstadiet får utbildning i ytterligare något ämne så att bredden i deras tjänstgöring kan öka.

SÖ framhåller att genomslagskraften av en förändrad grundutbildning, särskilt inom grundskolan, är helt beroende av omfattningen av den fortbildning som kan anordnas för nu tjänstgörande lärare, samt de förändringar som kan genomföras i regelsystem för anställning och tjänstgöring. Antalet lärare med den nya grundutbildningen kommer nämligen för lång tid framåt, att utgöra en mycket liten andel av den totala lärargruppen. Kraftfulla insatser, särskilt på grundskolans område, är därför ett nödvändigt komplement till den förändrade grundutbildningen.

Linjenämnden för ämneslärarytbildningen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm tycker att den "bredd" som LUT 74 anser så viktigt att tillföra lärarutbildningen, skulle ha kunnat nås mycket snabbare och utan många av de ovan påtalade nackdelarna om man, i stället för att föreslå en ny grundutbildning, initierat en fortbildning i stor skala av nu verksamma lärare med syfte att bredda deras ämneskompetens. Under alla omständigheter bör lärarutbildningsresursen i ökad omfattning ägnas åt fortbildning, varvid nya adekvata arbetsformer bör utvecklas. LUT 74:s internationella översikt ger härvidlag många intressanta uppslag. Lärarytbildningsresursen bör dimensioneras så, att den täcker både grundutbildning av nya lärare och fortbildning av redan verksamma. Linjenämnden

finner det därför vara befogat att ha en fast basorganisation dimensionerad för den kommande lärarutbildningen. Den kapacitet som ej tas i anspråk för det aktuella behovet av grundutbildning behövs för att tillgodose det stora fortbildningsbehovet.

Högskolan i Gävle-Sandviken anser att om man vid genomförandet tvingas till prioriteringar bör huvudvikten läggas på fortbildning av lärare med äldre lärarutbildning. Det gäller att förstärka förutsättningarna för gott samarbete i arbetslag och klassrum och undvika konfliktskapande konfrontationer på grund av att man utgår från olika synsätt och inte förstår eller ens kommit i kontakt med andra lärargrupperns sätt att arbeta och tänka.

De nuvarande lärarna får inte enligt *TCO* komma i en försämrad situation när det gäller behörigheten till tjänster och vid fördelningen av arbetsuppgifter i skolan. Därför måste fortbildningen för nu behöriga lärare påbörjas redan innan den nya lärarutbildningen startar. *TCO* anser att omfattningen av den föreslagna fortbildningen är otillräcklig. Den är tidsmässigt för kort. Den kommer att erbjudas till för få lärare och genomföras i alltför långsam takt. *TCO* vill särskilt framhålla det stora behovet av kompletterande utbildning för redan verksamma lärare i grundskolan som följer av den förändrade lärarutbildningen om det inte skall ta en orimligt lång tid innan skolans arbete kommer att planeras och genomföras på det sätt som *LUT 74:s* förslag syftar till.

Svenska facklärares förbundet (SFL) anser att omfattningen av *LUT 74:s* föreslagna prioritering är otillräcklig. Dessutom vill *SFL* betona att lärarnas – framför allt ettämnslärarnas- och fritidspedagogernas – möjligheter till kompletterande ämnesstudier för att vidga lärarfunktionen är så angelägna att sådan fortbildningsverksamhet bör prioriteras.

LR avvisar *LUT 74:s* tanke på att fortbildning med anledning av en reformerad grundutbildning – utöver att samhället under en period erbjuder särskilda möjligheter till utbildning – också skall kunna ske som en del av det reguljära fortbildningsutbudet.

SAF anser att det är angeläget att åstadkomma omedelbara förbättringar i skolans organisation och arbetssätt. En förändrad grundutbildning för lärare får i bästa fall märkbara effekter i skolan fram på 1990-talet. För att snabbare nå resultat, bör intresset riktas på de utvecklingsbehov de nuvarande lärarna har och på de administrativa och formella hinder som finns för en förändring av skolans organisation och arbetssätt i linje med bl. a. riksdagsbeslutet om ny läroplan för grundskolan.

2 Personalutbildningens uppgifter

2.1 Allmänt

LUT 74 är den första lärarutbildningsutredning som insett det nödvändiga i att skapa ett system av personalutvecklande åtgärder och har enligt *SL:s* uppfattning, genom diskussionen om skolbestämd, individbestämd och samhällsbestämd fortbildning lagt grunden till en modern personalutbildning som kan ge lärarna vad som krävs av särskild utbildning under en 40-årig yrkesverksamhet och i en framtid, som med stor säkerhet kommer att bjuda på fler omställningar än vad ett 40-årigt perspektiv bakåt, trots allt kan uppvisa.

Länsskolnämnden i Jönköpings län ser utredningens principförslag med skolbestämd, individbestämd och samhällsbestämd fortbildning som myc-

ket tillfredsställande. Flera *andra nämnder* liksom *Svenska kommunförbundet* och ett *antal kommuner* ger uttryck för liknande uppfattningar.

SÖ ansluter sig också i princip till indelningen men vill understryka att gränsdragningen mellan dessa områden inte är så skarp som utredningens diskussion ger intryck av. Utredningen framhåller själv att det i fråga om den skolbestämda och individbestämda fortbildningen inte är fråga om helt separata funktioner. Skillnaden kommer inte heller att vara särskilt framträdande när det gäller syfte och innehåll. Indelningen gäller snarare tidsresurser och genomförandeformer.

Länsskolnämnden i Kalmar län påpekar att skolbestämd och individbestämd fortbildning inte skall vara två separata funktioner. Det måste förutsättas att personalen verkligen utnyttjar de möjligheter som den skolbestämda och individbestämda fortbildningen tillsammans erbjuder för att utforma lokala program för stöd och stimulans till arbetet med den egna verksamheten. Det lokala utvecklingsarbetet måste ha en central roll i skolans verksamhet.

Lunds universitet menar att den föreslagna uppdelningen i skolbestämd, individbestämd och samhällsbestämd utbildning inte bör ligga till grund för utformningen av innehållet, eftersom de olika typerna av utbildning inte i praktiken går att avgränsa från varandra.

Förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan vid Lunds universitet tillägger att utifrån LUT 74:s funktionsindelning dra slutsatsen, att fortbildningen som sådan skall delas in i tre grupper av aktiviteter, är ett avsteg från den helhetssyn på skolan och människorna – bland dem lärarna! – som utredningen proklamerar. För den enskilde, för skolan och för samhället, i undervisnings- och planeringssituationer, kan dessa mål inte hållas isär utan att man avlägsnar sig otillåtet långt från behov och förutsättningar.

Även *linjenämnden för fritidspedagog-, låg- och mellanstadielärlinjerna* finner det mindre ändamålsenligt att dela upp fortbildningsinsatserna i tre olika kategorier. Om man anlägger en helhetssyn på fortbildningen och har den enskilde arbetstagarens fortbildningsbehov som utgångspunkt, torde även samhällets och skolans fortbildningsmål bli tillgodosedda.

LR tillstyrker LUT 74:s grundsyn att man bör dela upp fortbildningen i samhällsbestämd, skolbestämd och individbestämd fortbildning. LUT 74:s förslag till individbestämd fortbildning avser en individuell rättighet. *LR* förutsätter att detta system kompletteras med nuvarande möjligheter att efter arbetsgivarprovning för studier erhålla tjänstledighet med oavkortad lön eller B-avdrag.

Då det gäller den samhällsbestämda fortbildningen måste enligt *LR* fortbildningsbehovet beaktas vid varje beslut att reformera skolan, ändra samhällssyn och attityder. Mål och principer för fortbildningen bör fastställas vid förhandlingar mellan personalorganisationer och berörda myndigheter. Personalorganisationerna bör ges ett avgörande inflytande över fortbildningens praktiska genomförande.

För att främja den skolbestämda fortbildningen bör en fortbildningsplan för skolområdet utformas efter förhandlingar och avtalsreglering centralt. Planen bör fungera som styrmedel i stort och ge möjligheter till lokal anpassning inom rektorsområdet och skolenheten. Fortbildningen skall kunna omfatta hela verksamheten, dvs. problemformulering, lösningsmetod, tillämpning, utvärdering, dokumentation och information. Skolor med speciella problem kan ha behov av extra ordinära fortbildningsprogram.

När det gäller den individbestämda fortbildningen vill *LR* understryka

att individen själv bör få avgöra innehåll och form för fortbildning och välja lämplig utbildningssituation inom samhällets totala utbud av fortbildning. Här inkluderar LR enskilda organisationers utbud av utbildning, t. ex. vissa branschorganisationer. Utbudet av fortbildning bör således vara rikhaltigt och varierat. Särskilt bör högskolornas möjligheter att erbjuda fortbildning beaktas. Vidare bör möjligheterna till fortbildning vara lika för alla lärare. LR vill understryka möjligheten att sammanlagga tiden för individbestämd fortbildning till längre sammanhängande studieperioder.

SL vill särskilt framhålla de motiv för en individbestämd fortbildning som LUT 74 anför. Medan det i dag finns vissa resurser för den skolbestämda och den samhällsbestämda fortbildningen saknas resurser för den individbestämda. Det är därför nödvändigt att det redan i samband med lärarutbildningsreformen kalkyleras in goda möjligheter till återkommande individuell personalutbildning för alla de nya grundskollärarna under hela den yrkesverksamma perioden.

Den individuella utbildningen bör vara decentraliserad och erbjudas i olika former. Lärarnas egna upplevda behov av studier i olika ämnen, kunskaper om nya arbetssätt och metoder etc. måste kartläggas och ligga till grund för ett varierat utbildningsutbud. Det är nödvändigt att i centrala avtal fastställa resurserna för denna personalutbildning och principerna för fördelningen av resurserna.

MUF anser det vara särskilt värdefullt att den enskilda läraren själv får möjlighet att avgöra på vilka punkter han/hon behöver fortbilda sig och likaså själv får välja formerna för denna fortbildning, kurser, studiebesök, auskultationer hos kollegor, praktik på andra arbetsplatser etc.

RHS delar utredningens uppfattning att fortbildningens främsta uppgift är att ge den enskilde läraren tillfälle att komplettera och fördjupa sin utbildning och därigenom stimulera och stödja den enskilda skolans fortlöpande utvecklingsarbete.

Riksföreningen för lärarna i moderna språk anför följande: Det är uppenbart att en större decentralisering eftersträvas. Tanken är i sig riktig. Risk finns dock att vissa ämnesgrupper kan bli missgynnade av lokala beslutsfattare. Garantier måste därför skapas för att samtliga ämnen får sin berättigade del av fortbildningsresurserna.

2.2 Inriktning och innehåll

Flera remissinstanser betonar i likhet med *länskolnämnden i Stockholms län* vikten av att den skol- och individbestämda fortbildningen i stor utsträckning utgår från lokala önskemål och behov, att den planeras på längre sikt än vad som nu är fallet och att i denna fortbildning integreras så mycket som möjligt i den enskilda skolans utvecklingsarbete.

Redan i dagens fortbildning (studiedagar) höjs enligt *kommunstyrelsen i Flens kommun* röster för att fortbildningen skall avse det egna rektorsområdet och helst den egna skolan/klassen. LUT 74:s förslag vad gäller den skolbestämda fortbildningen ligger helt i linje med nuvarande tankegångar.

Utvecklingen av ett område inom skolan kan enligt *skolstyrelsen i Härnösands kommun* inte ske om skolans personal känner att utvecklingen inte behövs. Rejåla studier av verksamheten, ordentliga analyser och bedömningar av dessa analyser måste alltså ske innan ett handlingsprogram läggs som underlag för ett utvecklingsarbete.

Länskolnämnden i Stockholms län ställer sig i huvudsak positiv till LUT 74:s förslag till innehåll i fortbildningen. Nämnden vill dock betona

vikten av att den skol- och individbestämda fortbildningen i stor utsträckning utgår från lokala önskemål och behov, att den planeras på längre sikt än vad som nu är fallet och att denna fortbildning integreras så mycket som möjligt i den enskilda skolans utvecklingsarbete.

Länsskolnämnden i Gävleborgs län anser det angeläget att fortbildningen sätts in i ett utvecklingsprogram dels för skolan, dels för individen. Detta utvecklingsprogram skall stå i överensstämmelse med de decentraliseringssträvanden som gör sig gällande i dagens skola där individerna tilldelas ökad lokal frihet och ökat lokalt ansvar vid utformningen av verksamheten. Om skolans personal skall ha möjlighet att bidra till utveckling och förnyelse av verksamheten innebär detta att den skolbestämda och individbestämda fortbildningen förankras i av personal och skolläring upplevda behov.

Länsskolnämnden i Västerbottens län pekar på att erfarenheterna från lärarönskemålen inför de studiedagar som i dag anordnas i kommunerna ger vid handen att ämnesinriktad fortbildning röner det största intresset. Något skäl att tro att inriktningen skulle bli annorlunda i fortsättningen finns knappast. Detta torde betyda att den pedagogisk-metodiska-sociala inriktningen av grundutbildningen kommer att i huvudsak följas av en ämnesinriktad fortbildning.

Länsskolnämnden i Västmanlands län anser att LUT 74:s beskrivning av formerna för och innehållet i den individbestämda fortbildningen tyder på att i praktiken en rad fortbildningsönskemål kommer att framföras, vars värde för skolans verksamhet kan ifrågasättas. En stramare beskrivning av den individbestämda fortbildningen bör användas i ett beslutsdokument.

2.3 Några aktuella personalutbildningsbehov

En del av fortbildningen för hemspråkläraren bör enligt *hemspråkslärarutbildningen vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm* beröra hemlandets kultur och språk. Det bör därför övervägas hur fortbildningen av hemspråkslärarna skulle kunna tillgodogöra sig hemlandets resurser.

SAF framhåller att samhället präglas av ett allt starkare teknikberoende. Grundläggande kunskaper om tekniska och naturvetenskapliga sammanhang blir alltmer nödvändiga, både som allmänbildning och som ett kunnande hos alla lärare. Föreningen vill särskilt fästa uppmärksamheten på det ofta svaga tekniska och naturvetenskapliga kunnandet hos låg- och mellanstadielärarna. Här föreligger ett betydande fortbildningsbehov. Skolan och därmed också lärarna har ofta kritiserats för sin bristande kontakt med arbetslivet utanför skolan. *SAF* anser att skolan har mycket att lära av arbetsformer och metoder från arbetslivet. Likaså är aktuella kunskaper om produktionsmetoder, arbetsmiljö, synsätt och värderingar som förekommer i dagens näringsliv nödvändiga för att läraren skall kunna bedriva sin undervisning enligt läroplanens intentioner. Det kunnande som finns hos skolans personal är samtidigt av intresse för näringslivet men f. n. föga tillgängligt. Det är angeläget att utveckla mer systematiserade former för ett erfarenhetsutbyte mellan näringsliv och skola. *SAF* vill därvid föreslå ett mer systematiskt utbyte i samband med fortbildningen mellan företrädare för näringslivet och skolans personal. Det borde vara möjligt att samplanera studiedagar med det lokala näringslivet för att ge tillfälle till ett ömsesidigt erfarenhetsutbyte. Näringslivet har genom att utbilda skolförmatörer visat sig berett till aktiva insatser i skolans undervisning. En fortbildning av ovan skisserat slag skulle ytterligare kunna förbättra sam-

verkan mellan lärare och skolinformatörer och därigenom bidra till utvecklingen av kontakterna skola-arbetsliv. Erfarenheterna av kortare perioder av arbetslivsorientering för lärare och skolledare är i stort sett goda. Föreningen anser att dessa insatser bör intensifieras inom ramen för fortbildning. Vissa lärarkategorier har större behov av fortbildning med denna inriktning. Lärare i yrkesinriktade ämnen och i tillämpade ämnen (tekniska och ekonomiska) på gymnasieskolan måste för att kunna bedriva en verklighetsanknuten och yrkesförberedande undervisning få tillfälle till fördjupade kontakter med utvecklingen inom sitt yrkesområde. Det är angeläget att dessa lärares andel av utbildningsresurserna ökas.

CUF pekar också på att en viktig del av utbildningen inte tagits upp i utredningens förslag: de verksamma lärarnas behov av praktik i arbetslivet utanför skolan. CUF föreslår att alla lärare med viss regelbundenhet bör "praktisera" i arbetslivet utanför skolans värld under en termin eller ett år förslagsvis vart sjunde år. Möjligheten att hämta nya idéer från samhället utanför skolan bör bli en inspirationskälla för lärarna och leda till bättre undervisning.

Flera remissinstanser inom speciellt högskoleområdet pekar, i likhet med arbetsgruppen för de juridiska och samhällsvetenskapliga fakultetsnämnderna samt linjenämnderna inom AES-sektorn vid universitetet i Uppsala, på behovet av forskningsanknytning. En typ av utbildning, som f. n. har blygsam omfattning och som arbetsgruppen vill plädera för, är återanknytning till lärarnas ämnesstudier för nyorientering om forskningens utveckling inom ämnesområdena. Inte minst i debatten om forskningsanknytning spelar sådan utbildning en väsentlig roll. För att utbildningen i detta avseende i samarbete med högskolan skall fylla sin funktion krävs en kraftigare resurssatsning på utbildning eller föreskrifter om att den skolbestämda resp. individbestämda utbildningen även måste ha ett innehåll av ovan beskriven art.

Universitetet i Uppsala understryker betydelsen av en ökad internationalisering av utbildningen med vidgad och fördjupad kännedom om främmande länders förhållanden. Det skulle enligt konsistoriets mening vara av stort värde för den svenska skolan om lärare och lärarutbildare bl. a. inom ramen för en individbestämd utbildning kunde få ökade möjligheter till studier och personliga kontakter utomlands.

3 Ansvarsfördelning mellan stat och kommun/skola

Remissinstanserna talar dels för behovet av statlig styrning av inriktningen av personalutbildningen, dels för behovet av lokal och individuell frihet i genomförandet.

Länsskolnämnden i Skaraborgs län menar således att en betydande del av det utbildningsblock som LUT 74 redovisar, måste vara styrt av statsmakterna.

Länsskolnämnden i Östergötlands län önskar markera en större tydlighet i samband med den samhällsbestämda utbildningen. Utredningen påstår att "den bärande principen bör vara att staten ger förutsättningarna för utbildningsverksamheten bl. a. i form av tidsresurser och ekonomiska resurser, medan ansvaret för innehåll och form ligger på kommuner och enskilda skolor". Nämnden kan inte dela denna syn på samhällets ansvar. Det ger en förenklad beskrivning både av verkligheten sådan den framtonat hittills och den härande idén om decentralisering och medinflytande.

Vagheten i utredningens beskrivning av den samhällsbestämda fortbildningen härrör ur denna formulering.

Länsskolnämnden i Jönköpings län vill ytterligare understryka, vad utredningen säger om ansvarsförhållandena, där primäransvaret för skolbestämd och individbestämd fortbildning ligger hos kommunen och den enskilde läraren.

Den återkommande fortbildningen bör enligt *länsskolnämnden i Örebro län* anknytas till de behov som framkommer i skolorna vid den utvärdering och uppföljning av arbetet där som skolstyrelserna och länsskolnämnderna har att verkställa. Följaktligen måste fortbildningen knytas till den lokala och regionala verksamheten och medlen disponeras av skolstyrelser och länsskolnämnder.

Länsskolnämnden i Kalmar län poängterar att den framtida fortbildningen bör inriktas mot att bli ett system med vars hjälp lärare och andra i skolan kan utforma sin egen utbildning. Vad den individbestämda fortbildningen beträffar bör särskilt betonas vikten av att deltagarna får ta sitt eget ansvar för fortbildningsinnehåll och form. Det bör särskilt framhållas, menar nämnden, att skolbestämd och individbestämd fortbildning inte skall vara två separata funktioner. Det måste förutsättas att personalen verkligen utnyttjar de möjligheter som den skolbestämda och individbestämda fortbildningen tillsammans erbjuder för att utforma lokala program för stöd och stimulans till arbetet med den egna verksamheten. Det lokala utvecklingsarbetet måste ha en central roll i skolans verksamhet. Skolan bör också ha samband med och inflytande på innehållet i den individbestämda fortbildningen.

Högskolan i Sundsvall/Härnösand instämmer också i att staten bör ge förutsättningar för fortbildningsverksamhet i form av tid och ekonomi. Ansvaret för fortbildningens utformning och innehåll bör däremot i hög grad ligga på kommunen och enskilda skolor. Utifrån att staten har ett övergripande ansvar för enhetlighet i skolväsendet och likvärdighet i utbildningsstandard anser högskolestyrelsen dock att staten inte helt kan frånhända sig möjligheterna att också använda sig av fortbildning som ett styrningsmedel.

Mot bakgrund av LUT 74:s helhetssyn på lärarutbildningen vill *regionstyrelsen i Linköpings högskoleregion* ifrågasätta om inte samhällets inflytande över fortbildningen borde tillmätas större vikt.

4 Målgrupper

SÖ framhåller att en utveckling i skolan är beroende av alla där verksamma och att skolhuvudmannen har det primära ansvaret för ett personalutvecklingsprogram, omfattande hela personalen.

Länsskolnämnden i Kristianstads län delar helt LUT 74:s åsikt att skolans utveckling är en uppgift för alla yrkesgrupper inom skolan. Förutsättningarna för att skolan skall fungera som en samordnad helhet ökar genom att olika personalgrupper möts i gemensamma fortbildningsaktiviteter. En stor del av den skolinriktade och samhällsbestämda fortbildningen passar emellertid inte för all personalfortbildning. En skolinriktad fortbildning som tar hänsyn till skolans olika funktioner måste även i fortsättningen inta en betydande plats i skolans utbildnings- och utvecklingsprogram.

Skolförvaltningen i Tierps kommun framhåller i likhet med ett antal

andra kommuner och högskolor att det är viktigt att helhetssynen på lärarrollen beaktas i hela sin vidd inte bara i grundutbildningen utan även i fortbildningen. Det är därför viktigt att all personal, verksam inom skolan, deltar och bidrar med synpunkter och erfarenheter.

Vad gäller målgrupperna för fortbildningen vill LUT 74 begränsa förslaget till individbestämd fortbildning till att endast gälla lärare. *Länsskolnämnden i Stockholms län* är tveksam till denna begränsning med hänsyn till bl. a. utvecklingsarbetet inom SIA-skolan, där flera andra kategorier än lärare deltar.

Länsskolnämnden i Göteborgs- och Bohus län anser till skillnad från LUT 74 att även individbestämd fortbildning skall erbjudas all skolans personal, ej enbart lärare.

RHS noterar med tillfredsställelse att utredningen föreslår att föräldrar och andra grupper utanför skolan bör beredas tillfälle att delta i skolans utbildnings- och utvecklingsarbete. Den svåra frågan om ersättning för förlorad arbetsförtjänst för dessa grupper måste dock i så fall lösas.

Länsskolnämnden i Skaraborgs län ansluter sig till utredningens uppfattning angående målgrupper och vill understryka vikten av att föräldrar och andra grupper ges möjlighet att delta i utvecklingen av skolan. Nämnden understryker vikten av att all personal ges skolbestämd fortbildning. Samtidigt vill nämnden peka på de svårigheter som kan uppstå i dylika sammanhang och stödjer sig därvid på erfarenheter från de lokala s. k. SIA-studiedagarna. Då "övrig personal" i huvudsak är rent kommunalt anställd och i många fall inte har full tjänstgöring förhindrades dennas deltagande av ekonomiska skäl. Dylika hinder måste undanröjas för att de skolpolitiska målen skall kunna nås.

5 Former och resurser för personalutbildning

5.1 När skall personalutbildningen genomföras

Enligt *länsskolnämnden i Jämtlands län* bör fortbildningen vara en gemensam angelägenhet för arbetsgivare och arbetstagare med inriktning på elevernas bästa. Till sin huvuddel bör som tjänsteåliggande fastställd fortbildning ingå i tjänstgöringstiden.

Länsskolnämnden i Blekinge län vill starkt understryka utredningens principiella inställning, att fortbildning inte bör betraktas som en sorts förmån för arbetstagaren utan i lika stor utsträckning är en angelägenhet för arbetsgivaren som för arbetstagaren. Som en konsekvens därav bör tid för fortbildning ingå i varje lärares totala tjänstgöringstid.

Linjenämnden för U-sektorn vid högskolan i Luleå, betraktar yrkesutövning och återkommande utbildning/fortbildning, som en sammanhängande enhet när det gäller personalutbildningen på olika samhällsområden. Med den föreslagna lärarutbildningsreformen måste samma synsätt även gälla på skolområdet. Fortbildning och utvecklingsarbete är en angelägenhet för såväl arbetsgivare som arbetstagare och får därför ej förläggas till annan tid än tjänstgöringstid.

Kommunstyrelsen i Örebro kommun föreslår att fortbildningen skall ske på tjänstetid varmed torde förstås terminstid. *Skolstyrelsen* är medveten om svårigheterna, när det gäller att förlägga fortbildningen till annan tid, ferietid, men kan ändå inte underlåta att peka på förslaget avigsidor. Det torde inte vara obekant, att personalen vid skolorna uttryckt missnöje med

skolledarnas frånvaro i samband med skolledarutbildningen. Åtskilliga dubbelarbetande föräldrar har klagat när undervisningen inställs för studiedag, vilket tvingat en av dem att ta ledigt från sitt arbete. Att eleverna inte får väl av lärarbyten behöver väl knappast påpekas. Att lärarkåren skulle dimensioneras så att den skulle komma att täcka bortfallet av denna tjänstgöringstid torde vara uteslutet.

Utredningens förslag att fortbildningen bör ingå i lärarnas totala tjänstgöringstid delas av *skolstyrelsen i Tierps kommun*, men denna tid får inte tas ut inom ramen för elevernas undervisningstid.

5.2 Tidsramar för personalutbildning

Tidsramarna för LUT 74:s skilda funktioner behandlas av många remissinstanser.

Länsskolnämnden i Uppsala län påpekar att frågan om hur stor del av lärarens tjänstgöringsskyldighet som bör bestå av tid för fortbildning och utvecklingsarbete och hur den tidsmässigt skall placeras och organiseras måste bli föremål för överväganden av samhällsekonomisk och förhandlingsmässig art.

Liksom utredningen anser *länsskolnämnden i Gävleborgs län* att de typerna av fortbildning skall fullgöras inom ramen för fastställd tjänstgöringsskyldighet. Utredningens förslag innebär en betydande utökning av tiden för fortbildning. De föreslagna tidsramarna bör kunna tjäna som riktpunkt vid överläggningar om hur stor del av tjänstgöringsskyldigheten som skall utgöra tid för fortbildning. Denna tid bör vara av den omfattning som skall utgöra tid för fortbildning. Denna tid bör vara av den omfattning som skall utgöra tid för fortbildning. Denna tid bör vara av den omfattning som skall utgöra tid för fortbildning.

Fem dagar per år för skolbestämd fortbildning betraktas av *länsskolnämnden i Malmöhus län m. fl.* som ett minimikrav.

Länsskolnämnden i Västernorrlands län anser att fem studiedagar bör vara ett minimum för den skolbestämda fortbildningen. Särskilda tidsresurser måste skapas för att genomföra den samhällsbestämda fortbildningen när det finns behov av sådan. Länsskolnämnden stöder även förslaget om tio arbetsdagar per år för lärarens återkommande, individbestämda fortbildning, väl medveten om de ekonomiska och organisatoriska svårigheter som kan uppkomma.

Länsskolnämnden i Kalmar län anser att kommunerna/rektorsområdena helt bör förfoga över de fem studiedagar, som avser skolbestämd fortbildning. Dessa studiedagar bör infogas som naturliga led i det lokala utvecklingsarbetet.

Länsskolnämnden i Jönköpings län konstaterar att de ekonomiska förutsättningarna som krävs från kommunens sida inte är tillfyllest för att på ett tillfredsställande sätt svara för den tidsresurs på fem dagar som finns i form av studiedagar. Med hänvisning till detta är det av vikt att i varje fall under de första åren, resurserna för fortbildningen till kommunerna blir öronmärkta.

Länsskolnämnden i Gotlands län anser att eftersom den skolbestämda och samhällsbestämda fortbildningen har vissa problem gemensamma – exempelvis diskussion om skolans mål och målens innebörd, kunskap om skolans organisation, resurser, timplaner, undervisningens innehåll och form – bör en samlad resurs på tio dagar/år kunna utnyttjas effektivare. Då kan också förskjutningar mellan skolbestämd och samhällsbestämd fortbildning accepteras beroende på olika uppbyggnadsskederna i undervisningsväsendet resp. på den egna skolan.

Länsskolnämnden i Södermanlands län har den uppfattningen, att en bestämd tidsresurs skall avsättas för skolbestämd och individbestämd fortbildning. Den föreslagna tidsmässiga omfattningen – fem respektive tio dagar per år – förefaller rimlig, även om också annan omfattning kan diskuteras.

Den individbestämda fortbildningen skall rätt utnyttjad kunna komma att utgöra en verklig återkommande utbildning. Nämnden vill i detta sammanhang framhålla de positiva erfarenheterna av lärares möjligheter till tjänstledighet med B-avdrag för studier.

Länsskolnämnden i Kronobergs län vill påpeka att för vissa lärarkategorier kan behov finnas av längre individbestämd fortbildning än tio arbetsdagar/år.

Länsskolnämnden i Västmanlands län anser att en betydande del av den tid utredningen tänkt sig för individbestämd fortbildning, bör kunna utnyttjas för återkommande ämnesstudier. Det torde då bli nödvändigt att samlas ihop dagar från flera år till längre, sammanhängande studieperioder.

Den individbestämda fortbildningen kan medföra avsevärda organisatoriska problem. Det torde därför bli nödvändigt att noga överväga vilka bestämmelser som kan behövas för att förhindra anhopningar av lärares bortovaro från skolan under vissa tider av läsåret.

Länsskolnämnden i Malmöhus län stöder även förslaget om tio arbetsdagar per år för lärarens återkommande, individbestämda fortbildning, väl medveten om de ekonomiska och organisatoriska svårigheter som kan uppkomma.

Enligt *Länsskolnämnden i Hallands län* är det inte möjligt att genomföra LUT 74:s förslag för den individinriktade fortbildningen med hänsyn till den arbetsorganisation och det arbetstidssystem, som råder i skolan i dag.

Länsskolnämnden i Norrbottens län konstaterar att förslaget innebär en kraftig ökning av tid och pengar för fortbildning.

Beträffande den samhällsbestämda fortbildningen påpekar *skolstyrelserna i Härnösands och Örnsköldsviks kommuner* att för varje skolreform som genomförs måste det för genomförande och uppföljning finnas statliga medel i långt större omfattning än i dag.

Formerna för den individinriktade fortbildningen bör enligt LUT 74 kunna variera efter den enskildes behov, önskemål och personliga situation. Skolstyrelserna anser att inte enbart den enskildes behov utan även skolans och arbetslagets behov bör vara avgörande för formerna för denna fortbildning. Skolstyrelserna konstaterar att den frihet som verksamheten ger enligt LUT 74:s förslag kommer att få stora kommunalekonomiska konsekvenser. Det kommer att bli betungande för kommunerna att kunna förverkliga enskilda lärares önskemål.

Beträffande fortbildningens innehåll anser utredningen att behovet av fortlöpande utveckling av verksamheten i den enskilda skolan bör vara utgångspunkt för den skolbestämda och individbestämda fortbildningen.

Utvecklingen av ett område inom skolan kan enligt skolstyrelserna inte ske om skolans personal känner att utvecklingen inte behövs. Rejala studier av verksamheten, ordentliga analyser och bedömningar av dessa analyser måste alltså ske innan ett handlingsprogram läggs som underlag för ett utvecklingsarbete. Härav följer att kommuner, enskilda skolor och lärare framgent behöver en statlig fortbildningsorganisation på regional nivå att vända sig till för att få råd och hjälp med fortbildningsarbetet.

Skolstyrelsen i Gävle kommun anser att fortbildningen måste vara flexibel för att möta främst lokala, men också regionala behov. Därför bör inte

en exakt fördelning på skol-, individ- och samhällsbestämd fortbildning styras via förordning.

Skolstyrelsen i Tierps kommun vill understryka SIA-utredningens helhetssyn att "övriga lärararbetet" framstår som en lika väsentlig del som lektionsbundet arbete. Detta bör vara ett starkt ledmotiv när fortbildningsmålen skall beskrivas. Vad beträffar den individbestämda fortbildningen om ca tio dagar/år vill skolstyrelsen starkt understryka nödvändigheten av att elevernas situation beaktas. Antalet vikarier och icke behöriga lärare ökar för varje år och bristen på behöriga lärare kommer sannolikt att bestå under lång tid framöver. Att under sådana förhållanden organisera en fortbildning, där eleverna riskerar att få ytterligare ett antal vikarier finner skolstyrelsen helt oacceptabelt.

Skolstyrelsen i Östhammars kommun pekar på att det blir bekymmersamt att organisera tio dagars individbestämd fortbildning per år. Om den enskilde läraren någorlunda fritt skall få förfoga över denna fortbildningsresurs genom eget val av såväl utbildningsinnehåll som tidpunkt för studierna, uppstår störningar i skolarbetet som ytterst drabbar eleverna på ett olyckligt sätt.

Skolstyrelsen anser därför att det är nödvändigt att finna organisatoriska lösningar, som gör det möjligt att ge varje lärare önskad fortbildning utan att eleverna samtidigt förlorar sin lärare. Det kan ske genom att fortbildningen tidsmässigt läggs till ferietid eller annan undervisningsfri tid.

Planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping anser att den samhällsbestämda fortbildningen får en för svag ställning, eftersom utredningen föreslår att i de fall då behov föreligger av samhällsbestämd fortbildning avtal bör träffas, särskilt om de tidsresurser som denna fortbildning kräver. Planeringsnämnden anser att tidsresurser för den samhällsbestämda fortbildningen bör frigöras på samma sätt som för den skolbestämda fortbildningen, dvs. på tid som ersätter nuvarande studiedagar. Båda typerna av fortbildning sker på tid då undervisning inte pågår i skolan. Planeringsnämnden ansluter sig till utredningens principförslag om en reducering av lärarnas undervisningsskyldighet för att ge utrymme för den individbestämda fortbildningen.

Beträffande den individriktade fortbildningen hälsar *högskolan för lärarutbildning i Stockholm* med tillfredsställelse LUT 74:s tanke på att den tid som enskilda lärare kommer att förfoga över i princip bör kunna användas på det sätt de själva önskar. Tiden bör kunna tas ut direkt under ett verksamhetsår eller ackumuleras under en längre period.

Universitetet i Uppsala finner också den föreslagna individbestämda fortbildningen värdefull men vill betona att denna givetvis måste tjäna inte endast individen utan också skolväsendets intressen. Fortbildningen måste emellertid organiseras fastare än i utredningens förslag. Individen erhåller alltför stor frihet att utforma den individbestämda fortbildningen. Det innebär, att tillfälligheter som bl. a. vederbörandes tjänstesituation, bostadsort m. m. – ofta omständigheter som individen inte kan råda över – blir avgörande, vilket troligen kommer att leda till att fortbildningsdagarna i stor utsträckning kommer att plottras bort. Med en fastare samordning av fortbildningen och en koncentration av densamma till vissa utbildningscentra skulle den bli ett mycket värdefullt redskap för en förbättring av lärarnas utbildning.

Planeringsnämnden för lärarutbildning vid universitetet i Linköping undrar hur en sådan utrerad, individrelaterad inställning rimmar med utredningens i övrigt så kollektivistiska syn på lärarutbildningen? Planerings-

nämnden reserverar sig också mot utredningens avvägning mellan den skolinriktade, individinriktade och samhällsbestämda fortbildningen, där den samhällsbestämda fortbildningen har fått en alltför liten vikt och betydelse. Skolans övergripande mål är ju ett resultat av politiska beslut som bygger på samhällets behov och önskemål. Det måste därför vara angeläget för samhället och de politiskt ansvariga för skolan att använda de möjligheter till påverkan som en samhällsbestämd fortbildning innebär.

Linjenämnden för folkhögskollärlinjen vid universitetet i Linköping menar att all fortbildning bör utgå från skolans behov. Den analys som därvid blir nödvändig, kan leda fram till att en eller flera individer i arbetslaget behöver en fortbildning; men troligare är att arbetslaget behöver en gemensam utveckling. Linjenämnden vill alltså lägga större vikt än utredningen på den skolbestämda fortbildningen.

Den skolinriktade fortbildningen, som närmast motsvarar de nuvarande fem studiedagarna per läsår, bör enligt *Svenska kommunförbundets* bedömning ansluta till de kollektiva lokala insatserna för att utveckla det egna skolarbetet och bör därmed till innehåll och förläggning bestämmas lokalt.

Den individinriktade fortbildningen skall enligt utredningen gälla enbart lärarkåren och omfatta två veckor per år. Styrelsen ställer sig i princip positiv till tanken att en ökad andel av den totala lärarutbildningsresursen förläggs parallellt med den aktiva lärartjänstgöringen, men noterar den ambitionshöjning som ligger i detta förslag. Även om utredningen deklarerat att "fortbildningsinnehållets yrkesrelevans givetvis måste prövas i det enskilda fallet", har dock en mycket stor individuell frihet lämnats på denna punkt. Styrelsen ställer sig frågan om och hur kommunen utifrån skolans behov skall kunna påverka lärarens individuella fortbildning på samhällets bekostnad.

Vad beträffar den samhällsbestämda fortbildningen vill styrelsen endast göra den kommentaren, att det är synnerligen angeläget vid större förändringar på skolans område att särskilda fortbildningsåtgärder kommer till stånd. Det gäller t.ex. vid övergripande skolreformer, läroplansförändringar och tim- och kursplaneförändringar med generell innebörd. Beslut om fortbildningsåtgärder och dess behov av resurser bör då fattas samtidigt med reformbeslutet.

Landstingsförbundet kan inte acceptera utredningens förslag att lärarna skall ges rätt till en generellt reglerad tid för egen fortbildning och att lärarna skall ha rätt att själva bestämma innehållet i denna fortbildning.

LUT 74 föreslår att en tid motsvarande tio dagar per år och lärare skall avsättas för individbestämd fortbildning. Med tanke på de regler som redan gäller för lärarna anser styrelsen att utredningens förslag i orimligt hög grad avviker från de förhållanden som gäller på arbetsmarknaden i övrigt.

Lärarna har enligt AST möjlighet att under 360 dagar per 10-årsperiod vara tjänstlediga med B-avdrag för studier som länskolnämnden finner angelägna för verksamheten. Vidare har lärare i praktiken ledigt under 10–12 dagar per läsår som eleverna har lov (bl. a. sportlov). Formellt sett är dessa dagar endast lediga för eleverna.

Dessa förhållanden i kombination med lärarnas arbetstidsreglering i övrigt, gör det svårt att finna hållbara skäl för att ytterligare arbetstid bör avsättas för lärarnas fortbildning. Lärarnas arbetstidsreglering avviker redan i så hög grad från den övriga arbetsmarknadens att en ytterligare särbehandling synes svår att försvara. Styrelsen anser att omfattningen av

lärarnas fortbildning bör diskuteras inom ramen för en arbetstidsreglering som innebär att lärarnas anställnings- och arbetstidsförhållanden närmas till de som gäller för arbetsmarknaden i övrigt.

SAV tillstyrker inte LUT 74:s förslag om att läraren själv i princip skall få avgöra när den individbestämda fortbildningen skall äga rum och vilket ämne den skall behandla. För det första anser SAV att fortbildningen är en angelägenhet för skolan att avgöra och i så fall efter skolans behov. Av detta följer för det andra att någon bestämd tidsvolym inte kan bestämmas i förväg eller årligen för fortbildning, vare sig denna skall benämnas så som LUT 74 gör eller den kan få annan benämning. För det tredje anser SAV att frågan om fortbildning sammanhänger med liknande frågor, nämligen – som SAV ovan har påpekat – med frågan om vidareutbildning, kompletterande utbildning eller personalutbildning över huvud taget, varvid förmånsfrågan, inte minst den om lön med B-avdrag, bör behandlas. SAV vill vidare erinra om den möjlighet till fortbildning och färdighetsträning som tidsmässigt erbjuds lärarna på den del av ferier som inte är semester.

De nuvarande resurserna för fortbildning motsvarar enligt LR inte behovet. Inte minst då det gäller den samhällsbestämda fortbildningen har resursknappheten varit påtaglig. Väsentligt är att denna typ av fortbildning förses med tillräckliga resurser då den skall äga rum. Extra medel måste t. ex. anslås i samband med varje skolreform och inräknas i kostnaderna för reformen. För varje annan speciell insats inom skolan måste likaså fortbildningskostnaderna beräknas och extra anslag beviljas. Samtliga anslag bör fastställas efter centrala förhandlingar mellan personalorganisationerna och berörda myndigheter. Avtalen bör endast innehålla mål och ramar och ge utrymme för anpassning till lokala förhållanden.

De skolbestämda fortbildningsresurserna bör sammanföras till ett fortbildningsanslag. LR tillstyrker LUT 74:s förslag att tiden för kollektivt arbete inom ramen för skolbestämd fortbildning liksom hittills skall kunna tas ut samtidigt för personalen i hela skolan (skolenheten, rektorsområdet), dvs. på tid då undervisning inte pågår i skolan. LR tillstyrker att anslaget för skolbestämd fortbildning tillförs medel motsvarande de fem nuvarande studiedagarna men anser att även huvuddelen av de medel som anslås till driftskostnader för fortbildningen bör få disponeras av de enskilda skolorna. Vid dispositionen av de skolbestämda resurserna bör särskild hänsyn tas dels till mindre skolors behov, dels till behovet av kontakt med ämneskolleger, särskilt vad beträffar lärare som är ensamma i sitt ämne vid en skola.

Då det gäller den individbestämda fortbildningen är LR kritiskt mot LUT 74:s förslag till resurser. LR anser att en tidsresurs omfattande 15-20 arbetsdagar per lärare och lärare skall ställas till förfogande för denna typ av fortbildning. Dessutom bör medel avsättas för olika bikostnader, t. ex. kursavgifter, som den individbestämda fortbildningen drar. Tidsuttaget för fortbildningen möjliggörs genom att ett visst procenttal av lärarens undervisningsskyldighet avsätts. En nödvändig förutsättning är att bemanningen inom skolan är sådan att personal skall kunna frigöras för fortbildning. Däremot kan LR inte acceptera förslag som leder till att lärares arbetsbörda ökas genom olika former av omfördelning av arbete. Kan inte fortbildningstid avsättas inom undervisningsskyldigheten måste enligt LR:s uppfattning vikarier anställas för lärare som genomgår fortbildning.

SFS föreslår att lärarna får rätt att ta ut 20 poäng – individbestämd fortbildning – per femårsperiod av tjänstgöring inom grundskolan. Systemet bör också ge möjlighet till viss ackumulering av fortbildningstid. T. ex.

bör läraren kunna spara en 20-poängsperiod och få ihop 40 poäng (i en följd) under en tioårsperiod. Vi menar också att lärarna bör få möjlighet att genomföra den berättigade fortbildningen före femårsperiodens utgång.

5.3 Statsbidrag till personalutbildning

I likhet med *skolstyrelsen i Älvkarleby kommun*, bedömer många läns- skolnämnder och kommuner det inte möjligt för kommunerna att i dagens läge påta sig ökade kostnader för personalutbildning.

Skolstyrelsen i Norbergs kommun är angelägen framhålla att kostnaderna för en omfattande fortbildning i huvudsak måste bestridas med statliga medel.

Skolstyrelsen i Karlstads kommun förutsätter att fortbildningen liksom nu ur finansieringssynpunkt betraktas som en del av statens ansvarsområde, inte minst när det gäller individbestämd fortbildning.

Skolstyrelserna i Härnösands och Örnsköldsviks kommuner påpekar att den föreslagna fortbildningen kommer att medföra ökade ekonomiska belastningar för kommunerna. Nya statliga resurser måste därför skjutas till för att fortbildningen skall få den omfattning som LUT 74 önskar.

6 Organisation för stöd till personalutbildning

6.1 Allmänt

Många remissinstanser går närmare in på SÖ:s, läns skolnämndens och högskolans roller i samband med personalutbildningen. Kopplingen till den grundläggande utbildningen liksom forskningsanknytningen betonas.

För att kunna fullgöra såväl den övergripande uppgiften att ge stöd och stimulans åt lokalt utvecklingsarbete som övriga funktioner, måste fortbildningen, enligt SÖ, förfoga över rörliga resurser på alla nivåer inom skoladministrationen, den lokala, regionala och den centrala. Verksamheten förutsätter vidare en långsiktig planering, förenad med rörlighet, för att kunna effektivt arbeta med såväl övergripande uppgifter i anslutning till reformer som med insatser, betingade av lokala och/eller i fråga om tid mera begränsade behov. Slutligen krävs ett flexibelt samarbete med andra utbildningsorganisatörer och med pedagogisk forskning.

Oberoende av om fortbildningen avser insatser i anslutning till reformer, övergripande stöd åt utvecklingsarbete eller lokalt och individuellt inriktade insatser, krävs, som tidigare har nämnts, lednings- och planeringsorgan både på lokal, regional och central nivå.

Beträffande den lokala nivån, som har det primära ansvaret för genomförandet av såväl fortbildnings- som utvecklingsinsatser, anser SÖ det angeläget att lednings- och planeringsfunktionen byggs ut, bl.a. för att säkerställa deltagarnas inflytande på innehåll och utformning av verksamheten.

Motsvarande gäller för den regionala nivån, där verksamheten, utöver stödfunktionen, mindre bör vara inriktad på genomförande än på service i fråga om olika utbildningsutbud och samordning mellan dessa och lokala behov. Därtill kommer service i fråga om medverkande i lokala verksamheter. På den regionala nivån är det vidare angeläget att skapa fasta former för att säkerställa samverkan med FoU-verksamheten. Denna samverkan har två huvudinriktningar. Det gäller dels spridningen och nyttiggörandet av resultat från FoU-arbetet i lokala fortbildnings- och utvecklingsprojekt.

dels direktmedverkan från FoU-institutioner i båda dessa sammanhang, främst det lokala utvecklingsarbetet. Härigenom ökar också möjligheterna att förankra forskningen i skolans närproblem.

För den centrala nivån, slutligen, gäller också kravet att ge stöd och service till såväl den lokala som den regionala fortbildningsverksamheten. Den viktigaste centrala funktionen gäller emellertid den samhällsbestämda fortbildningen, både som reformanknuten fortbildning och som övergripande insatser för stöd och stimulans till lokalt/regionalt utvecklingsarbete.

Länsskolnämnden i Blekinge län understryker utredningens mening, att den vidgade lokala friheten inte ensam kan förväntas leda till ett lokalt förändrings- och utvecklingsarbete. Stödresurser måste till, både från kommunens och den statliga regionala myndighetens, dvs. länsskolnämndens, sida. Utredningen listar sju huvudkrav på den skolbestämda fortbildningen, för att denna skall bli utvecklingsstödande. Samtliga dessa krav fordrar personella resurser, som åtminstone de små och medelstora kommunerna saknar. För insatser i de små och medelstora kommunernas utvecklingsarbete erfordras en organisation av den typ som länsskolnämnden i dag representerar. Ansvaret för att planera den skolbestämda fortbildningen åvilar kommuner och lokala skolenheter. Planeringen kan också ske genom samarbete mellan dessa. Det är samtidigt en av de viktigaste uppgifterna för den statliga skoladministrationen att finna former för stöd åt detta lokala arbete.

LUT 74 talar dels om en stödorganisation, dels om en studierådgivningsorganisation och dels om en bantad fortbildningsorganisation, förstärkt med experter. Dessa tre komponenter torde enligt *länsskolnämndens i Skaraborgs län* mening vara att se som den framtida fortbildningsorganisationen, nära knuten till nämndernas uppgift att stödja och stimulera utvecklingsarbete i skolan.

Länsskolnämnderna i Gävleborgs, Kristianstads och Östergötlands län pekar också på behov av närhet mellan kommunen/skolan och den statliga stödorganisationen. Flera kommuner för också fram liknande synpunkter.

Kommunstyrelsen i Falkenbergs kommun finner det väsentligt, att en statlig stöd- och serviceorganisation för fortbildningen byggs upp kring länsskolnämnderna. Det måste dock få vara den enskilda kommunen som styr sitt utnyttjande av denna service. Den statliga stödorganisationen bör svara för att erfarenhetsåterföring till grundutbildningen fortlöpande sker.

Uppsala kommun anser inte att nuvarande uppdelning på centrala och regionala organ fungerat tillfredsställande. Detta har medfört att kommunerna fått ta över ansvaret för den större delen av fortbildningen. Nu bör man ta konsekvenserna av denna utveckling och överföra tillräckliga resurser till kommunerna. Vid vissa typer av fortbildning krävs dock interkommunalt samarbete där länsskolnämnderna utgör en naturlig bas.

LR anser att den nuvarande fortbildningens organisation ger anledning till flera kritiska kommentarer. Den uppvisar – inte minst efter högskole-reformen – en splittrad bild med olika myndigheter som ger och fördelar anslagen till fortbildning. Resurserna splittras på en rad aktiviteter med risk för mindre effektivt utnyttjande. Den hierarkiskt uppbyggda organisationen är svår att anpassa till kraven på medinflytande från berörd personal. Ansvarsfördelningen mellan myndigheterna ger ett oklart intryck. Allmänt sett tycks de inbördes kontakterna fungera mindre väl. Dessutom är den återkoppling med berörda lärargrupper som fortbildningsorganen kan etablera obetydlig.

Ovanstående kritik leder till krav på förändringar. Dessa bör medföra att inflytandet över fortbildningen i så stor utsträckning som möjligt läggs på den enskilda skolan i fråga om den skolbestämda fortbildningen och på den enskilde läraren då det gäller den individbestämda fortbildningen. Stödet till fortbildning bör också handhas av samma organisation.

Svenska fackläraryrket anser att fortbildningsorganisationen behöver förstärkas och samordnas.

6.2 Högskolans medverkan i personalutbildningen

Hela fortbildningskomplexet måste enligt *universitetet i Stockholm* långtidsplaneras av UHÄ och SÖ i samråd med universitetet. Ämneestetisk lärarfortbildning i stor omfattning måste komma i gång snarast och den måste gälla redan verksamma lärare.

SFS framhåller att de skulle ställa sig mycket positiva till en utveckling som innebar att ansvaret för fortbildningen knöts till UHÄ (i samråd med SÖ). En sådan utveckling borde vara den logiska konsekvensen om man genomför utredningens förslag med dess nära kontakt och beroendeförhållande mellan fortbildning och grundläggande utbildning.

Flera länsskolnämnder, bl. a. *länsskolnämnden i Uppsala län* pekar på behovet av samverkan mellan grundutbildning – fortbildning och finner en sådan integration logisk och rationell med påtagliga fördelar för skolväsendet.

Regionstyrelsen i Linköpings högskoleregion menar att det är svårt att förutse i vilken utsträckning lärarnas önskemål kommer att riktas mot högskolan och andra utbildningsanordnare. Det förefaller ändå sannolikt att högskolan kommer att ställas inför ökade krav på kurser och krav på att nya typer av kurser skall utvecklas. Om högskolan skall kunna möta ökade krav på kurser är det nödvändigt att resurser ställs till förfogande för detta.

Det är naturligt att bygga fortbildningsorganisationen på tidigare erfarenheter. *Högskolan i Kalmar* föreslår därför, att nuvarande fortbildningsorganisation på länsskolnämnds nivå bibehålls och förstärks. Det är också naturligt att ett mer omfattande samarbete mellan nuvarande utbildningsinstitutioner och grundutbildningsinstitutioner kommer till stånd. Man bör då ta till vara den erfarenhet och kunskap som uppenbart finns, såväl hos länens fortbildningsavdelningar som hos lärarutbildningsanstalterna. Då det i flertalet residensstäder finns såväl länsskolnämnd som lärarutbildningsanstalt, torde en intensivare samverkan vara angelägen. De tidigare lärarhögskolorna har säkerligen beredskap för denna verksamhet.

Den decentraliserade högskoleutbildningen, menar *högskolan i Gävle/Sandviken*, med dess möjligheter till lyhörddhet för lokala behov och relativt stor anpassbarhet till uppkommande utbildningsbehov, ger stora möjligheter för individen att erhålla önskad utbildning nära hemorten. Högskolan kan fungera som initiativtagare och kanal för samhälls- och skolbestämd fortbildning.

För att LUT 74:s förslag angående mål, organisation, innehåll och omfattning skall kunna genomföras krävs det, enligt *linjenämnden för musikinstitutet vid högskolan i Luleå*, särskilt ansvariga personer för fortbildning lokalt, regionalt och centralt. Samverkan med högskolan bör intensifieras och utvecklas.

Regionstyrelsen för Göteborgs högskoleregion stöder också de principer utredningen föreslår för en stödorganisation för fortbildnings- och utvecklingsarbete. Särskilt viktigt är att de erfarenheter som erhålls i fortbild-

nings- och utvecklingsarbete kan återföras till den grundläggande utbildningen.

Den individbestämda fortbildningen, hävdar *högskolan i Falun/Borlänge*, bör i allmänhet bli starkt decentraliserad och knyts till de lokala högskolorna. Erfarenheterna från distansutbildning och decentraliserad utbildning bör utnyttjas. Samverkan med grundutbildning bör eftersträvas.

Univrsitetet i Lund instämmer i vad som har anförts av förvaltningsnämnden för lärarhögskolan och musikhögskolan i Malmö angående värdet för både skolan och högskolan, om det tidigare organisatoriska sambandet återupprättas. I samband med en översyn av fortbildningsorganisationen för skolväsendet borde övervägas om fortbildningsinsatser för såväl skola som barnomsorg och fritidsverksamhet kunde samordnas i en högskoleanknuten organisation.

6.3 Personalutbildningens regionala organisation

Vad gäller utformningen av den statliga regionala fortbildningsorganisationen är meningarna hos remissinstanserna delade.

De flesta länskolnämnderna förordar LUT 74:s alternativ 1, som innebär att de personella, ekonomiska och materiella resurser, som organisationen tilldelas, skall fördelas på alla 24 länen och ingå i länskolnämndsorganisationen utan koncentration till större regioner.

Länskolnämnden i Jämtlands län menar att denna lösning tillgodoser principen om närhet mellan skolor/kommuner och statlig skoladministration. Det uppfyller – i motsats till vad LUT 74 finner – också kravet på resurskoncentration. Redan nu förekommer samverkan mellan flera länskolnämnder för att lösa vissa uppgifter inom fortbildningen. Naturligt samarbete grannlänen emellan finns redan etablerat. Olika arbetsuppgifter kräver dessutom olika regionala typer av samorganisation.

LUT 74:s alternativ 1 stöds också av några kommuner som i likhet med *Karlskrona kommun, skolförvaltningen*, menar att med hänsyn till förskjutningen av ansvaret för den närmare utformningen av skolverksamheten till kommuner och enskilda skolenheter, bör den regionala fortbildningsorganisationen utformas mera med tanke på information och rådgivning, varvid en överföring av statliga resurser från den nuvarande statliga och regionala fortbildningsverksamheten till kommunerna i den omfattning utredningen anger är motiverad.

Länskolnämnden i Malmöhus län förordar emellertid LUT 74:s alternativ 3. Mot bakgrund av statsmakernas uttalade vilja och med ledning av hittillsvarande erfarenheter anser länskolnämnden att det är möjligt att inom ramen för alternativ 3 skapa den bästa organisationsformen för det regionala statliga stödet för fortbildning och utveckling.

Nämnden anför vidare att i vissa frågor länet dock är för litet och att samverkan mellan 3–5 län kan ske genom ett regionalt samverkansorgan för fortbildning och utvecklingsarbete. Samverkansorganet kan ledas av en regional utbildningsledare och arbeta med uppgifter av följande typ inom 3–5 länsregioner.

- Fortbildningsprojekt som genomförs i hela riket (skolledarutbildning, personallagsutbildning, fortbildning i naturorienterande ämnen).
- Regionalt beslutade fortbildningsprojekt.
- Administration av regionalt beslutad försöks- och utvecklingsverksamhet.
- Kontakt med andra regionala organ, t. ex. regionstyrelsen.

- Kontakt med forsknings- och utvecklingsarbete.
- Fortbildning av små målgrupper, t. ex. lärare vid vissa yrkesinriktade linjer.
- Utbildning och fortbildning av regionens fortbildningspersonal.

Liknande synpunkter framförs av länskolnämnderna i *Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Västerbottens* och *Norrbottens* län.

Flera kommuner stöder också alternativ 3.

Inom högskoleområdet har framför allt regionstyrelserna yttrat sig över LUT74:s organisationsförslag.

Samtliga regionstyrelser utom den i södra regionen förordar en koncentration av fortbildningsresurserna till högskoleregionen. Som skäl anför styrelserna att högskolan kommer att få en betydande medverkan i personalutbildningen och att detta är mycket viktigt inte minst med tanke på grundutbildningens behov av fältanknytning.

Regionstyrelsen i Umeå högskoleregion menar således att högskolan följaktligen kommer att vara både givande och mottagande. Med detta perspektiv ser regionstyrelsen högskolans resurser för grundutbildning, enstaka kurser, forskning och forskningsanknytning som en väsentlig del även i en statlig fortbildningsresurs. Denna resurs bortser LUT74 helt ifrån.

Regionstyrelsen förordar en regional fortbildningsorganisation utformad med en lednings- och samordningsfunktion i varje högskoleregion i samverkan mellan regionstyrelsen och regionens länskolnämnder. Med länskolnämndernas närhet till den kommunala skolverksamheten och tillgång till resurser för "uppsökande verksamhet" på fältet parad med regionstyrelsens översikt över högskolornas behov och möjligheter till aktiv medverkan i fältverksamhet bör goda förutsättningar föreligga för en rationell användning av regionala statliga resurser för planering, genomförande och utvärdering av fortbildningsverksamhet som involverar både det allmänna skolväsendet och högskolans grundutbildning för olika lärarkategorier. Med denna organisation finns även förutsättningar för en viss fördelning av "riksuppgifter" mellan regionerna.

Regionstyrelsen i Uppsala högskoleregion ifrågasätter om inte den bästa lösningen vore att låta det organisatoriska ansvaret för fortbildningen ligga inom UHÄ-området.

Enligt styrelsens bedömning är ett nära samband mellan den grundläggande utbildningen och fortbildningen angeläget. Med den organisation som styrelsen här förordar skulle fortbildningen kunna tjäna som en viktig länk också i stärkandet av sambandet mellan verksamheten inom skolan och den grundläggande lärarutbildningen.

Liknande synpunkter framförs av *regionstyrelserna i Stockholms, Linköpings* och *Göteborgs högskoleregioner*.

Regionstyrelsen i Lund/Malmö högskoleregion anser det rimligt att länskolnämnderna har det huvudsakliga ansvaret för det statliga stödet till kommunerna och merparten av resurserna för verksamheten. Regionstyrelsen betonar värdet av ett närmare samarbete med forskning och högskola och utesluter inte möjligheten till en viss resurskoncentration inom de olika regionerna.

Skolstyrelsen i Lidingsö kommun säger att principiellt bör det vara så att fortbildningen ligger där grundutbildningen ligger. Därför bör lärarhögskolan, såsom ansvarig för grundutbildningen, även vara ansvarig för fortbildningen. LUT74:s förslag om att fortbildningen på regional nivå skall sortera under länskolnämnderna avstyrks.

Universitetet i Umeå påpekar att "förlusten" av den gamla fortbildningsavdelningen medfört att någon naturlig kontakt mellan skolans lärarfortbildning och lärarutbildningen inte längre finns. Den kontakten är livsviktig för lärarutbildningen och måste på något sätt återupprättas.

Fortbildningsavdelningarna föreslår i sitt remissvar ett alternativ som rymmer utredningens alternativ 2 men som utvidgat innebär att den centrala myndigheten har kvar betydande resurser för analys, planering, samordning, utveckling och genomförande av personalutbildning. De nuvarande fortbildningsavdelningarna motsvarar i stort de krav som utredningen formulerar i dessa avseenden. Fortbildningsavdelningarna skulle kunna utnyttjas som utlokaliserade enheter för dessa uppgifter, varigenom kontakten med nämnder, kommuner, högskolor och andra utbildningsanordnare underlättas. Självklart bör avdelningarnas nuvarande uppgifter ses över i förhållande till en omfördelning av uppgifter mellan central, länsregional och kommunal nivå. Detta alternativ räddar den oundgängliga resurskoncentrationen. Det tillgodoser samhällets behov av att ha tillgång till utvecklingsenheter, som har beredskap och flexibilitet att exempelvis utgöra bas för "ad-hoc-grupper", och till ett kontaktorgan gentemot högskolan och regionstyrelsen, då fortbildningsregion och högskoleregion i det närmaste sammanfaller.

Skolledarförbundet förordar en placering av den regionala fortbildningsresursen i länskolnämndsorganisationen varvid dock viss resurskoncentration bör ske till en länskolnämnd inom varje högskoleregion för att tillgodose de övergripande behoven inom regionen.

LR poängterar särskilt behovet av att den regionala stödorganisationen är så utformad att samverka med högskolan underlättas. Förbundet förordar därför utredningens alternativ 3.

TCO liksom *SL* förordar också alternativ 3. *SL* understryker att vid en lösning enligt alternativ 3 måste klart anges, vilken instans som har att företräda myndighets/arbetsgivaransvaret eftersom merparten av de frågor som gäller fortbildning av personal kommer att bli föremål för förhandlingar resp. avtalsregleras.

Svenska facklärarförbundet anser att fortbildningsorganisationen behöver förstärkas och samordnas. Den regionala fortbildningsorganisationen bör ligga på länskolnämnderna.

Samtliga nämnder avstyrker *LUT74:s* förslag om att de fasta tjänsterna som fortbildningskonsulent vid länskolnämnderna skall avvecklas och resurserna utnyttjas dels fritt av nämnderna, dels tillföras kommunerna. Samtidigt påtalar nämnderna liksom övriga remissinstanser behovet av att ha tillgång till fria medel för skilda insatser.

Länskolnämnden i Norrbottens län t. ex. säger, att inom den nuvarande organisationen har antalet konsulenter alltid ansetts vara för litet. Fortbildningskonsulenterna har genom sin verksamhet stor kännedom om skolorna och lärarna i länet och om deras behov av hjälp och stöd i utvecklingsarbetet. Det verkar oöverlagt att slå sönder en väl fungerande organisation genom att reducera konsulentkåren.

Länskolnämnden i Jämtlands län menar att det inte är givet att man uppnår ökad flexibilitet i verksamheten genom att göra tjänsterna flexibla och tillfälliga. Erfarenheterna hittills har visat, att i länets skolväsende väl inskolade fortbildningskonsulenter på ett utmärkt sätt har kunnat utföra de från tid till annan skiftande arbetsuppgifter som de anförtrots. Länskolnämnden har aldrig kunnat notera någon besvärande inflexibilitet i verksamheten. Däremot har kontinuitet och målmedveten utveckling av verk-

samheten kunnat uppnås med den förhållandevis fasta personaluppsättningen inom fortbildningen. Otillräckliga resurser har däremot utgjort hinder.

Länsskolnämnden i Skaraborgs län pekar också på att det utanför storstadslänen inte är så lätt att frigöra experter med övergripande kunskaper i en aktuell situation. Nämnden påpekar vidare att möjligheten att frigöra "resurspersoner" från skolan under pågående undervisning är mycket begränsad.

Länsskolnämnden i Jönköpings län avvisar bestämt utredningens syn på fortbildningskonsulentresursen. Det räkneexempel på resursens storlek som ges anger inte att den utgör hälften av den organisation, som ursprungligen planerats. Därför bör den resurs, som utredningen anser bör finnas i medel för experter, ligga utanför nuvarande personella resurs. I motsats till utredningen anser länsskolnämnden att fasta tjänster som fortbildningskonsulenter med den tjänstekonstruktion som i dag gäller bör finnas kvar varvid flexibiliteten i nyttjandet kvarstår.

Länsskolnämnden i Östergötlands län pekar på att fortbildningskonsulenterna genom sin tjänstekonstruktion inte är institutionellt knutna till en statlig myndighet. Deras arbete är i hög grad rörligt, för dem i ständigt möte med många och nya människor och kräver en hög grad av mänsklig kontaktberedskap. Annars orkar inte en människa med denna form av dubbelarbete. Det både bestämmer urval och konstituerar personlighetsutveckling och tillför skolverksamheten en fungerande förändringskraft. En administrativ fast tjänst formar inte en människa i sådan riktning.

Organisatoriskt är det nödvändigt att i permanenta system som arbetar med förändring bygga in tillfälliga system. Sådana kan hålla förändringskraften vid liv, medan i ett permanent system den kraften långsamt mals in i organisationens tröghet.

Nämnden föreslår därför att konsulentorganisationen bibehålls t. v. Den rörlighet LUT 74 talar om tillgodoses bäst med en tjänstekonstruktion som fortbildningskonsulenternas i förhållande till de uppgifter av utvecklings-, fortbildnings- och utvärderingskaraktär som länsskolnämnden skall arbeta med.

Härnösands och Örnsköldsviks kommuner, kommunstyrelserna, anser att den ekonomiska resurs, som frigörs genom att tjänsterna som fortbildningskonsulenter avskaffas och då kan ställas till kommunernas och de enskilda rektorsområdenas förfogande är liten, jämfört med den pedagogiska resurs, som konsulenterna är i läraryrket och föreslår därför, att konsulentorganisationen bibehålls.

LR ser det som väsentligt att en friare resurs skapas. Denna skall tillföras den lokala fortbildningsverksamheten. Konsulenter från den nuvarande statliga fortbildningsorganisationen kan beredas rimliga arbetsförhållanden och mer adekvata arbetsuppgifter inom den nya organisationen. LR anser att de kommunala fortbildningskonsulenterna är ytterst värdefulla.

Även SL anser att den nuvarande organisationen med fortbildningskonsulenter bör ses över vid en förändring av den statliga regionala fortbildningsorganisationen. Den närmare utformningen av den framtida konsulentorganisationen liksom övergångsbestämmelser för nuvarande tjänsteinnehavare förutsätts därvid bli föremål för särskild beredning mellan parterna.

Beträffande den kommunala organisationen får som framgår av avsnittet om ansvarsfördelning mellan stat och kommun, LUT 74:s förslag, om att

kommunerna och de enskilda skolorna skall ges ökat ansvar och resurser för planering och genomförande, allmänt stöd av remissinstanserna.

Några länskolnämnder pekar på, i likhet med vad *länskolnämnden i Blekinge län* gör, att när det gäller de stora kommunerna kan dessa ha både personella och ekonomiska resurser att klara av sin fortbildning. Hos de medelstora och små kommunerna torde dock kvarstå ett behov av samordning dem emellan. Här nämns grupper som skolledare, syofunktionärer, skolhälsovårdspersonal, skolbibliotekarier, skolkuratorer, skolpsykologer och vissa lärargrupper inom gymnasieskolan. Det är därför viktigt, menar nämnden, att de personella och ekonomiska resurserna för administration och genomförande av sådan samordnande verksamhet bibehålls hos länskolnämnderna och vid behov ökas. Många kommuner kommer även framgent att behöva och kräva denna service.

De kommunala remissinstanserna instämmer i utredningens förslag. Fle-
ra remissinstanser pekar i likhet med vad *Karlskrona kommun, skolförvaltningen*, gör på att en förutsättning för att fortbildningen skall bli det tunga inslag som avses och medföra de positiva verkningar som utredningen räknar med, är att kommunerna tillförs nya och utökade resurser. Kommunerna måste också ha tillgång till en regional statlig stödorganisation.

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
1 Inledning	4
Föredragandens överväganden	7
2 Utgångspunkter	7
2.1 Decentralisering	8
2.2 Sambandet mellan forskning och planering	9
2.3 Utvecklingsarbete och personalutveckling	10
2.4 Resurser	12
3 Långsiktig planering och forskning	15
3.1 Verksamhetens inriktning	15
3.2 Internationellt forskningsutbyte	19
3.3 Spridning och resultat användning	21
3.4 Planeringen av skolforskningen	22
3.5 Vissa tjänster	29
4 Lokalt utvecklingsarbete	31
4.1 Arbetets inriktning	31
4.2 Regional samordning	34
5 Personalutveckling	36
5.1 Utgångspunkter	36
5.2 En helhetssyn på lärarutbildningen och behovet av personal- utveckling	37
5.3 Personalutbildningens uppgifter	38
5.3.1 Skolinriktad personalutbildning	39
5.3.2 Individinriktad personalutbildning	41
5.3.3 Angelägna personalutbildningsbehov	42
5.4 Ansvarsfördelning mellan stat och kommun för personal- utveckling	47
5.5 Målgrupper	47
5.6 Tidsresurser	48
6 En förändrad organisation för lokal skolutveckling	50
6.1 Riksdag och regering	52
6.2 Skolöverstyrelsen	53
6.3 Högskolan	55
6.4 Länskolnämnderna	59
6.5 Statsbidrag till lokal skolutveckling	60
6.6 Skolstyrelserna	62
7 Vissa genomförandefrågor	64
7.1 Anslagsfrågor	64
7.2 Avvecklingen av fortbildningsavdelningarna	67
7.3 Tidpunkter för genomförandet	67
8 Hemställan	69
9 Beslut	69
Bilaga 1 Sammanfattning av skolforskningskommitténs betän- kande (SOU 1980: 2) Skolforskning och skolutveckling	70
Bilaga 2 Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1980: 2) Skolforskning och skolutveckling	98

Bilaga 3	Sammanfattning av 1974 års lärarutbildningsutrednings (LUT 74) synsätt och förslag rörande introduktion och inskolning samt återkommande fortbildning (personalutbildning)	124
Bilaga 4	Sammanställning av remissyttranden över LUT 74:s förslag rörande återkommande fortbildning (personalutbildning)	130

